

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БОРИСЕНКО МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 343.132:343.123.1:351.746.2

**ДИСЕРТАЦІЯ
ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ
ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **М. В. Борисенко**

Науковий керівник **Мельник Оксана Вікторівна**, кандидат юридичних наук, доцент

Київ-2021

АНОТАЦІЯ

Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

У дисертації розглянуто основні концептуальні положення проблем взаємодії слідчого органів Національної поліції з оперативними та іншими підрозділами під час досудового розслідування. Досліджено сучасний стан наукової розробленості окресленої проблематики, уточнено й аргументовано етапи генези інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції. Констатовано, що питання співпраці слідчих з іншими підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень досить повно вивчені в юридичній літературі. Водночас у них розкрито зміст взаємодії слідчого виключно з оперативними підрозділами або діяльність слідчого безвідносно до його відомчої приналежності чи його співпраця під час розслідування конкретних видів чи груп кримінальних правопорушень. Однак ці публікації не вичерпують всієї глибини проблеми, рішення якої спрямоване на поглиблене дослідження взаємодії слідчих з оперативними та іншими підрозділами одного конкретного відомства – Національної поліції України як самобутнього специфічного підрозділу правоохоронної системи України.

На підставі узагальнення терміну «взаємодія» у філософії, у теорії управління, у соціології, політології та в юридичній науці зроблено висновок про те, що взаємодія виникає в результаті усвідомлення її суб'єктами необхідності здійснення або виконання конкретного завдання у взаємному доповненні та допомозі, що спрямовано на досягнення спільної мети, в результаті чого вони впливають на якісні характеристики один одного.

Виходячи з аналізу різних понять взаємодії та з'ясування її основних елементів взаємодію слідчих з підрозділами органів Національної поліції України визначено як засновану на законі, оперативну, спільну, узгоджену та своєчасну діяльність під час кримінального провадження, що передбачає використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямовану на досягнення завдань кримінального провадження.

Зазначено, що всіх суб'єктів взаємодії під час досудового розслідування припустимо класифікувати за наступними критеріями: 1) за спеціалізацією суб'єктів (спеціалізовані та неспеціалізовані); 2) за ознакою суб'єктів (слідчий, прокурор, суд) або конкретних виконавців (експерти, спеціалісти, ревізори тощо) залежно від етапів досудового розслідування; 3) за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо) з огляду на відчутну специфіку розслідування цих кримінальних правопорушень.

Розглянуто законодавче врегулювання взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування, унормоване у законах та відомчих нормативно-правових документах України. Звернено особливу увагу на врегулювання цих положень в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженій наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575.

Досліджено врегулювання процесу розслідування та взаємодії окремих суб'єктів між собою в низці зарубіжних країн – США, ФРН, у Республіці Грузія та Республіці Білорусь. Саме ці країни є найбільш яскравими представниками своїх систем права, які досягли вагомих успіхів у боротьбі зі злочинністю. Крім цього, вони мають як схожі з Україною правові системи (Республіка Грузія), так і відмінні (США), а вивчення й аналіз зарубіжного досвіду та його

позитивні аспекти потрібні для їх використання в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

Визначено принципи взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України. До них, з огляду на неоднозначність цього положення, припустимо віднести: здійснення взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами виключно в межах наданих їм законом повноважень; організуючу роль слідчого і його процесуальну самостійність та незалежність під час взаємодії; оптимальне використання сил та можливостей визначених законом суб'єктів взаємодії; своєчасність проведення процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети; виконання завдань розслідування за умов конспірації, суворої конфіденційності і забезпечення нерозголошення даних, що становлять таємницю розслідування; поєднання відповідальності слідчого за виконання загальних завдань розслідування із персональною відповідальністю працівників оперативних підрозділів за виконання окремих поставлених завдань та детально розглянуто кожен із запропонованих принципів.

Акцентовано увагу на відсутності єдиної позиції у питанні щодо видів та форм взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України. Запропоновано класифікувати види взаємодії: 1) залежно від етапу розслідування; 2) залежно від суб'єктів взаємодії; 3) залежно від тривалості здійснення взаємодії; 4) за формами діяльності та 5) залежно від територіального рівня (локалізації). Натомість формами взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими службовими особами Національної поліції України під час досудового провадження є способи організації і порядок зв'язків між суб'єктами взаємодії, узгоджені за низкою суттєвих аспектів, які урегульовані нормами кримінального процесуального законодавства та відомчими документами. Найбільш раціональним як з теоретичної, так і з практичної точки зору є поділ форм взаємодії на процесуальні та непроцесуальні (організаційні).

Під час визначення напрямів взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України розглянуто питання проведення низки слідчих (розшукових) дій – огляду, обшуку, допиту, зокрема одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, а також пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту, інших процесуальних дій. Досліджено оприлюднені у юридичній літературі позиції науковців з цих суперечливих питань та обґрунтовано рекомендації щодо залучення слідчим до участі в діяльності слідчо-оперативної групи інших службових осіб органів та підрозділів Національної поліції з метою досягнення завдань проведення кожної з зазначених процесуальних дій. Констатовано, що взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції України має різні специфічні напрями залежно від мети проведення окремої слідчої (розшукової) дії та досудового розслідування в цілому, від встановлення обставин, які підлягають доказуванню, від ситуацій, що виникають під час кримінального провадження та низки інших факторів. Їх знання та врахування в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень дозволяє вчасно звернутися до відповідного підрозділу Національної поліції України, визначити завдання взаємодії, оптимально й доцільно використати наявні сили й засоби з тим, щоб провести необхідні процесуальні й непроцесуальні дії швидко, повно й оперативно, а в підсумку – досягти завдань кримінального провадження.

У дисертації здійснене комплексне дослідження низки наукових положень, пов'язаних з проблемами взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування, сформульовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе значення для науки кримінального процесуального права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності та правозастосовної практики. Зокрема, *вперше* надане авторське визначення взаємодії слідчих з підрозділами органів Національної поліції України як заснованої на законі, оперативної, спільної, узгодженої та своєчасної діяльності під час кримінального провадження, що передбачає

використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямованої на досягнення завдань кримінального провадження. Серед критеріїв класифікації суб'єктів взаємодії під час кримінального провадження аргументовано й обґрунтовано виділення окремої самостійної групи – за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо) з огляду на те, що суб'єкти, яких залучатиме слідчий до їх розслідування, різняться залежно від мети та завдань у кожному з кримінальних проваджень. Первинним елементом взаємодії визначені її види, що являють собою певну сукупність способів взаємодії слідчого з оперативним працівниками, експертами та іншими суб'єктами й утворюють наступну класифікацію: 1) залежно від етапу розслідування (під час здійснення досудового розслідування; під час судового розгляду); 2) залежно від суб'єктів взаємодії (взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, яких залучають для проведення досудового розслідування; взаємодія слідчого та працівників оперативних підрозділів з іншими учасниками кримінального провадження; взаємодія слідчого та обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками під час застосування спеціальних знань); 3) залежно від тривалості здійснення взаємодії (цільова (разова, одномоментна); періодична; безперервна); 4) за формами діяльності (процесуальна; непроцесуальна (організаційна)); 5) залежно від територіального рівня (взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні локального (місцевого) характеру; регіонального характеру; загальнодержавного характеру). *Удосконалено* етапи становлення взаємодії слідчого з огляду на особливості розвитку України та тривалий період входження до інших державних утворень, що дозволяють виділити наступні етапи генези інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції під час досудового розслідування: 1) з XI до початку XVIII століття; 2) з першої

половини XVIII століття до 1917 року; 3) з 1917 до 1960 року; 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року дотепер; напроми, що забезпечують найбільш ефективну взаємодію, її законодавче забезпечення та висловлення й обґрунтування пропозицій щодо внесення з цією метою змін і доповнень до частини 2 статті 38, до пункту 3 частини 2 статті 40, до статті 41 КПК України, до частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію»; обставини, які має врахувати слідчий, визначаючи службових осіб Національної поліції України з урахуванням поставленої мети під час підготовки й проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. *Дістало подальший розвиток* визначення змісту взаємодії як найбільш активної й цілеспрямованої консолідації сил та засобів державних органів та службових осіб, уповноважених вирішувати поставлені перед ними спільні завдання; безпосередній порядок взаємодії слідчого з підрозділами та службовими особами Національної поліції України, врегульований відомчими нормативно-правовими актами; дослідження правової основи діяльності слідчих з підрозділами та службовими особами у низці зарубіжних держав (зокрема, у США, ФРН, у Республіці Грузії та Республіці Білорусь як у найбільш яскравих представників своїх систем права, які досягли досить вагомих успіхів у боротьбі зі злочинністю) з метою вивчення й аналізу зарубіжного досвіду й використання його позитивних аспектів у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

Ключові слова: досудове розслідування, слідчий органів Національної поліції, оперативні підрозділи, спеціаліст, взаємодія, принципи, види, форми взаємодії, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, завдання кримінального провадження.

SUMMARY

Borysenko M. V. Interaction of investigator with operative and other units of National police bodies during pre-trial investigation. – Qualification scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation on Doctor of Philosophy degree on specialty 081 «Law». – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

The dissertation is concerning on main conceptual provisions of problems of interaction of investigator with operative and other units of National police bodies during pre-trial investigation. The modern condition of the problematic in question has been studied; phases of origin of the institute of interaction of investigator with operative and other units of police have been specified and argued. It has been stated that issues of interaction of investigators with other units during investigation of criminal offences have been researched quite well in juridical literature. Meanwhile such publications do not completely settle these issues solution of which aimed at in-depth study of interaction of investigator with operative and other units of certain body of power – National police of Ukraine – as distinctive specific body of law enforcement system of Ukraine.

It has been summarized that interaction emerges as a result of certain subjects' perception of necessity of realization of their tasks with mutual complementation and assistance in achieving of common goal. Taking into consideration an analysis of different definitions of interaction and defining its main elements the interaction of investigator with units of National police of Ukraine is designated as based on the law, responsive, common, coherent and timely activity during criminal proceedings which envisaged application of methods and means via systematic and transparent division of competence, functions, powers, mutual duties aimed at achieving goals of criminal proceedings.

All subjects of interaction during pre-trial investigation could be systematized according to the following criteria: 1) by subjects' specialization (specialized and

non-specialized); 2) by the features of subjects (investigator, prosecutor, judge) or certain executives (forensic researchers, specialists, auditors etc.) depending on the phases of pre-trial investigation; 3) by types of criminal offences (against life and health of person, against sexual freedom and sexual immunity of person, against property, in the field of official activity and professional activity related to the provision of public services etc.) due to specifics of investigation of such criminal offences.

Legal regulation of the interaction of investigator with operative and other units of National police of Ukraine during pre-trial investigation by legislative and departmental regulatory acts has been scrutinized. Special attention has been given to regulation of these issues according to Instruction on the organization of interaction of bodies of pre-trial investigation with other bodies and units of National Police of Ukraine in the prevention of criminal offenses, their detection and investigation, approved by the Order of the Ministry of Internal Affairs No. 575 dated from July 7th, 2017.

Regulation of the process of investigation and interaction of certain subjects in several countries (USA, Germany, Georgia and Belarus) has been studied as the most striking instances of the relevant legal systems.

Principles of the interaction of investigator with officials and units of National police of Ukraine bodies have been defined namely: conducting of interaction of investigator with other units and officials strictly in accordance with their powers stipulated by the law; organizational role, procedural autonomy and independence of the investigator during interaction; optimal utilization of strengths and capabilities of subjects of the interaction defined by the law; timeliness in conducting procedural and non-procedural actions aimed at achieving of objects in view; execution of tasks of investigation under relevant conditions of secrecy, strict confidentiality and envisaging of non-disclosure of the secrecy of investigation; combination of responsibility of investigator for the execution of general tasks of investigation with the responsibility of operative units officers for the execution of certain tasks of investigation.

Attention has been paid to the absence of joint point of view concerning types and forms of interaction of investigator with officials and units of National police of Ukraine bodies. It has been suggested to systematize types of interaction: 1) by the phase of investigation; 2) by the subjects of investigation; 3) by the duration of interaction; 4) by the forms of activity and 5) by territorial level (localization). Whereas forms of interaction of investigator with officials and units of National police of Ukraine bodies during pre-trial investigation are techniques of organization and way of communications between subjects of interaction, harmonized by a number of essential aspects and regulated by norms of criminal procedural legislation and departmental acts. In this regard the division of forms of interaction into procedural and non-procedural (organizational) is the most reasonable either from theoretical or from practical point of view.

During definition of the directions of interaction of investigator with operative and other units of National police of Ukraine bodies issues of conducting certain investigative (search) actions – (in particular simultaneous interrogation of two or more already interrogated persons), as well as presentation for identification, investigative experiment, etc. – have been considered. It has been argued that interaction of investigator with operative and other units of National police of Ukraine has different specific directions depending on goal of certain investigative (search) action and pre-trial investigation in general, establishing of circumstances to be proved, situations emerging during criminal proceedings and many other factors. A complex research of several scientific provisions related to problems of interactions of investigator with operative and other units of National police during pre-trial investigation has been conducted; a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations which are important to the science of criminal procedural law, criminalistics, operative search activity and law enforcement practice. In particular, *for the first time* an author's definition of interaction of investigators with units of National police of Ukraine bodies as based on the law, responsive, common, coherent and timely activity during criminal proceedings which envisaged application of methods and means via systematic and transparent division

of competence, functions, powers, mutual duties aimed at achieving goals of criminal proceedings. The selection of the independent group – by the types of criminal offences (against life and health of person, against sexual freedom and sexual immunity of person, against property, in the field of official activity and professional activity related to the provision of public services etc.) – among other criteria of classification of subjects of interaction during criminal proceedings has been reasoned and substantiated (with regard to different goals and tasks of subjects involved in certain investigation). Types of interaction consist its initial element and could be defined as certain set of methods of interaction of investigator with operative officers, forensic researchers etc. and classified as follows: 1) by the phase of investigation (during pre-trial investigation; during court proceedings); 2) by the subjects of investigation (interaction of investigator with other bodies and units involved in pre-trial investigation; interaction of investigator and operative units officers with other participants of criminal proceedings; interaction of investigator and other knowledgeable persons (forensic researchers, specialists etc.) during application of special knowledge); 3) by the duration of interaction (purposeful (single, one-time); periodical; constant); 4) by the forms of activity (procedural; non-procedural (organizational)); 5) by territorial level (interaction of investigative units with other subjects in criminal proceeding of local importance; regional importance; state importance). Phases of establishment of interaction of investigator *have been improved* with regard to peculiarities of development of Ukraine and long period of its being the part of other states which allow to designate the following phases of origin of the institute of interaction of investigator with operative and other units of police during pre-trial investigation: 1) from XI till the beginning of XVIII century; 2) from the beginning of XVIII century till 1917; 3) from 1917 till 1960; 4) from 1960 till 2012; 5) from 2012 till nowadays. Besides this certain directions which provide the most efficient interaction and its legislative support have been suggested as well as a number of amendments to Part 2 of Article 38, Paragraph 3 of Part 2 of Article 40, Article 41 of the Criminal Procedural Code of Ukraine, to Part 1 of Article 23 of the Law of Ukraine «On National Police». Finally, the same applies to

circumstances which are to be taken into account by investigator when defining officials of National Police of Ukraine with regard to the task given during preparation and conducting of investigative (search), undercover investigative (search) and other procedural actions. *Got further development* definition of content of interaction as the most active and goal-oriented consolidation of personnel and resources of the bodies of state power and its officials empowered to execute mutual tasks; order of interaction of investigator with units and officials of National police of Ukraine defined by departmental regulatory acts; study of legal grounds of investigators' interaction with units and officials of law enforcement agencies in several foreign countries (namely in USA, Germany, Georgia and Belarus as the most prominent representatives of the relevant legal systems which have achieved significant success in combating crime) with the aim of analysis of their experience and application of its positive results in investigation of criminal offences in Ukraine.

Key words: pre-trial investigation, investigator of National police bodies, operative units, specialist, interaction, principles, types, forms of interaction, investigative (search) actions, undercover investigative (search) actions, tasks of criminal proceedings.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Борисенко М. В., Мельник О. В. Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5, т. 1. С. 188–191.

2. Борисенко М. В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1, т. 2. С. 116–119.

3. Борисенко М. В. Види та форми взаємодії слідчого з посадовими особами та підрозділами органів Національної поліції. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2020. № 3 (31). С. 124–129.

4. Борисенко М. Моральні засади взаємодії слідчого з представниками оперативного підрозділу у кримінальному провадженні України. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2021. № 1. С. 221–226.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Борисенко М. В. Проблемні аспекти доручення як однієї з форм взаємодії слідчого із оперативними підрозділами. *Публічне адміністрування для сталого розвитку : виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 17–19 трав. 2018 р.). Маріуполь, 2018. С. 184–187.

6. Борисенко М. В. Питання реалізації окремих принципів взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів Національної поліції України. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 17 трав. 2018 р.). Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2018. С. 124–126.

7. Борисенко М. В. Історичний огляд та стан наукового дослідження інституту взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в Україні. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Маріуполь, 4–5 жовт. 2018 р.) / [редкол.: С. Ф. Марова (голова), О. В. Балуєва] ; М-во освіти і науки України ; Донец. держ. ун-т упр. та ін. Маріуполь ; Кривий Ріг : Р. Козлов, 2018. С. 109–113.

8. Борисенко М. В. Визначення терміна «поліцейський детектив» у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 року) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 52–54.

9. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції під час проведення огляду місця події. *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми* : матеріали круглого столу, проведеного 29 січ. 2021 р. в межах Днів науки на факультеті правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2021. С. 68–73.

10. Борисенко М. В. Електронізація матеріалів досудового розслідування та її місце під час взаємодії слідчого з представниками інших підрозділів Національної поліції. *Кримінальне судочинство та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28 трав. 2021 р.) / [редкол. В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 289–191.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	17
ВСТУП	18
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ, ПРАВОВА ПРИРОДА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	27
1.1. Історичний огляд та стан наукових досліджень проблем взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими учасниками кримінального провадження	27
1.2. Поняття та зміст взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України	50
1.3. Суб'єкти взаємодії під час досудового розслідування та їх класифікація	68
Висновки до розділу 1	83
РОЗДІЛ 2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	85
2.1. Законодавче врегулювання взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України	85
2.2. Врегулювання взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України у відомчих нормативно-правових актах	104
2.3. Використання міжнародного досвіду у підвищенні ефективності діяльності слідчого щодо взаємодії з іншими органами та підрозділами поліції	118
Висновки до розділу 2	136

РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	138
3.1. Принципи взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України	138
3.2. Види та форми взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України	154
3.3. Напрями взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України під час проведення процесуальних дій	170
Висновки до розділу 3	203
ВИСНОВКИ	205
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	213
ДОДАТКИ	237

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГУНП	–	Головне управління Національної поліції
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЖЄО	–	журнал єдиного обліку
Інструкція № 575	–	Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575.
КК	–	Кримінальний кодекс
КПК	–	Кримінально-процесуальний кодекс/Кримінальний процесуальний кодекс
МВС	–	Міністерство внутрішніх справ
НАБУ	–	Національне антикорупційне бюро України
НСРД	–	негласні слідчі (розшукові) дії
ОРД	–	оперативно-розшукова діяльність
ОРЗ	–	оперативно-розшукові заходи
Основи	–	Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік 1958 року
РРФСР	–	Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
СКС	–	Статут кримінального судочинства 1864 року
СОГ	–	слідчо-оперативна група
СРД	–	слідчі (розшукові) дії
СРСР	–	Союз радянських соціалістичних республік
США	–	Сполучені Штати Америки
УРСР	–	Українська Радянська Соціалістична Республіка
ФРН	–	Федеративна Республіка Німеччина

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розслідування кримінальних правопорушень – складний і багатогранний процес, який здійснюється слідчими органів досудового розслідування. Ці службові особи уповноважені починати досудове розслідування за наявності до цього підстав, проводити необхідні слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру, за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження, приймати інші процесуальні рішення у випадках і в порядку, передбачених КПК України.

Слідчий здійснює функцію досудового розслідування з тим, щоб швидко, повно та неупереджено встановити всі істотні обставини вчиненого кримінального правопорушення, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні. Однак він обмежений можливістю проведення виключно процесуальних дій, передбачених КПК України, тож у низці випадків він звертається до співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції України для надання допомоги у проведенні таких дій чи узгодження своїх дій під час здійснення досудового розслідування загалом.

Значний внесок у розроблення проблем взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами у різний час внесли С. Є. Абламський, Ю. П. Аленін, І. В. Басиста, В. П. Бахін, В. І. Василичук, В. К. Весельський, Г. П. Власова, А. Ф. Волобуєв, Н. В. Глинська, В. Г. Дрозд, А. Я. Дубинський, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, Н. І. Клименко, Є. Г. Коваленко, І. І. Когутич, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Ю. В. Лук'яненко, Є. Д. Лук'янчиков, Г. А. Матусовський, О. В. Мельник, М. М. Михеєнко, Д. Й. Никифорчук, М. А. Погорецький, М. В. Салтевський, В. М. Тертишник, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітько та інші науковці.

Останні кілька років питаннями співпраці слідчих з іншими підрозділами, зокрема Національної поліції України, займалися О. П. Бойко, С. В. Бондар, І. І. Васильковський, Л. Я. Гордін, І. М. Єфіменко, В. М. Малюга, В. А. Онисьєв, А. А. Патик, В. В. Пивоваров, В. В. Рогальська, О. В. Старченко, Л. О. Фещенко, Л. І. Щербина, А. М. Юрченко, О. О. Юхно, С. В. Яковчук тощо. Водночас у них розкрито або зміст взаємодії слідчого виключно з оперативними підрозділами, або діяльність слідчого безвідносно до його відомчої приналежності, або його співпраця під час розслідування конкретних видів чи груп кримінальних правопорушень. Слід також зазначити, що частина підготовлених цими дослідниками дисертацій присвячена криміналістичним аспектам цього питання. Однак ці та інші наявні публікації не вичерпують всієї глибини проблеми, зокрема під час поглибленого дослідження взаємодії слідчих з оперативними та іншими підрозділами одного конкретного відомства – Національної поліції України – самобутнього специфічного підрозділу правоохоронної системи України, що має свою внутрішню розгалужену структуру, слідчі якого відповідно до підслідності розслідують абсолютну більшість кримінальних проваджень, відомості про які внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

З огляду на зазначене, нагальною є потреба подальшого розроблення питань взаємодії слідчих органів Національної поліції України з іншими її підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень та проведення при цьому передбачених КПК України слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних, а за потреби – й непроцесуальних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження. Ці обставини й зумовили обрання теми дисертації, визначили об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015); Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від

14 вересня 2020 року № 392/2020); Стратегії розвитку органів системи МВС на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р); Переліку перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями (рішення президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11); Пріоритетних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 року (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 28 листопада 2017 року (протокол № 27).

Мета і завдання дослідження. *Метою* роботи є отримання нових наукових висновків щодо взаємодії слідчих органів Національної поліції з оперативними та іншими її підрозділами під час досудового розслідування й надання рекомендацій для їх впровадження у практичну діяльність з розслідування кримінальних правопорушень.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

– здійснити історичний огляд та визначити стан наукової розробленості проблем взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження у працях українських та іноземних науковців;

– визначити поняття та окреслити зміст взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України;

– розглянути коло суб'єктів взаємодії під час досудового розслідування та їх класифікацію;

– висвітлити концептуальні підходи щодо законодавчого врегулювання взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України;

– з'ясувати особливості врегулювання взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України у відомчих нормативно-правових актах;

– окреслити можливості використання міжнародного досвіду в підвищенні ефективності діяльності слідчого щодо взаємодії з іншими органами та підрозділами поліції;

– встановити принципи взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України;

– виокремити види та форми взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України;

– окреслити напрями взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України під час проведення процесуальних дій.

Об'єкт дослідження – процесуальні правовідносини, що виникають, розвиваються й припиняються під час взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції на стадії досудового розслідування.

Предмет дослідження – взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування.

Методи дослідження. Під час підготовки дисертації використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, що ґрунтуються на теорії пізнання правових явищ, спрямованих на отримання комплексних достовірних результатів. Специфіка мети й завдань дослідження зумовила необхідність використання таких методів: діалектичного, історично-правового, порівняльно-правового, догматичного, системно-структурного, методів моделювання, соціологічних, статистичних методів тощо.

Діалектичний метод застосовано для визначення суб'єктів взаємодії, їх класифікації та процесуальних повноважень, спрямованих на досягнення мети досудового розслідування (підрозділ 1.3), для дослідження нормативно-правового регулювання щодо підвищення ефективності діяльності та взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України (підрозділи 2.1, 2.2).

За допомогою *історично-правового* методу досліджено еволюцію низки проблем законодавчого та наукового забезпечення діяльності слідчого, співробітників оперативних та інших підрозділів під час їхньої взаємодії на стадії досудового розслідування (підрозділи 1.1, 1.3).

Порівняльно-правовий метод надав можливість дослідити положення, що регулюють питання взаємодії між різними підрозділами під час розслідування за законодавством України й інших держав, зокрема Великої Британії, Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччини, Франції та низки держав ближнього зарубіжжя (підрозділ 2.3).

На підставі *догматичного* методу здійснено тлумачення юридичних категорій, уточнено й поглиблено розуміння понять «взаємодія», «координація» та «співробітництво», досліджено співвідношення понять «слідчий» та «детектив» (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1).

Системно-структурний метод надав можливість виявити надати характеристики кореляційних зв'язків між принципами, видами та формами взаємодії між слідчим й співробітниками оперативних та інших підрозділів Національної поліції України, визначити їх класифікацію та основні напрями реалізації під час проведення низки процесуальних дій (розділ 3).

Методи *моделювання* стали в нагоді під час дослідження та обґрунтування теоретичних моделей змін до КПК України, спрямованих на вдосконалення правової регламентації взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень (підрозділи 2.1, 2.2, 3.3).

За допомогою *соціологічних* і *статистичних* методів проведено та узагальнено результати анкетування слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України, вивчено та проаналізовано матеріали кримінальних проваджень, використані під час обґрунтування низки положень дисертації (розділи 2, 3).

Емпіричним підґрунтям дослідження стали зведені дані анкетування 353 практичних працівників (127 слідчих, 123 оперативних співробітників та 103

дізнавачів органів Національної поліції України), а також аналіз судової практики, доступної в Єдиному державному реєстрі судових рішень (понад 150 рішень).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація спрямована на подальше дослідження на монографічному рівні низки наукових положень, пов'язаних із проблемами взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування. У дисертації сформульовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе значення для науки кримінального процесуального права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності та правозастосовної практики. До найвагоміших результатів, що визначають наукову новизну, належать такі:

вперше:

– серед критеріїв класифікації суб'єктів взаємодії під час кримінального провадження аргументовано й обґрунтовано виділення окремої самостійної групи – за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо) з огляду на те, що суб'єкти, яких залучатиме слідчий до їх розслідування, різняться залежно від мети та завдань у кожному з кримінальних проваджень;

– первинним елементом взаємодії є її види, що являють собою певну сукупність способів взаємодії слідчого з оперативним працівниками, експертами та іншими суб'єктами й утворюють таку класифікацію: 1) залежно від етапу розслідування (під час здійснення досудового розслідування; під час судового розгляду); 2) залежно від суб'єктів взаємодії (взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, яких залучають для проведення досудового розслідування; взаємодія слідчого та працівників оперативних підрозділів з іншими учасниками кримінального провадження; взаємодія слідчого та обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками під час застосування спеціальних знань); 3) залежно від тривалості здійснення

взаємодії (цільова (разова, одномоментна); періодична; безперервна); 4) за формами діяльності (процесуальна; непроцесуальна (організаційна)); 5) залежно від територіального рівня (взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні локального (місцевого) характеру; регіонального характеру; загальнодержавного характеру);

удосконалено:

– етапи становлення взаємодії слідчого з огляду на особливості розвитку України та тривалий період входження до інших державних утворень, що дозволяють виділити такі етапи генези інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції під час досудового розслідування: 1) з XI до початку XVIII століття; 2) з першої половини XVIII століття до 1917 року; 3) з 1917 до 1960 року; 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року і дотепер;

– напрями, що забезпечують найбільш ефективну взаємодію, її законодавче забезпечення та висловлення й обґрунтування пропозицій щодо внесення з цією метою змін і доповнень до частини 2 статті 38, до пункту 3 частини 2 статті 40, до статті 41 КПК України, до частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію»;

– обставини, які має врахувати слідчий, визначаючи службових осіб Національної поліції України з урахуванням поставленої мети під час підготовки й проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій;

дістало подальший розвиток:

– визначення взаємодії слідчих з підрозділами органів Національної поліції України як заснованої на законі, оперативної, спільної, узгодженої та своєчасної діяльності під час кримінального провадження, що передбачає використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямованої на досягнення завдань кримінального провадження.

– визначення змісту взаємодії як найбільш активної й цілеспрямованої консолідації сил та засобів державних органів та службових осіб, уповноважених вирішувати поставлені перед ними спільні завдання;

– безпосередній порядок взаємодії слідчого з підрозділами та службовими особами Національної поліції України, врегульований відомчими нормативно-правовими актами;

– дослідження правової основи діяльності слідчих із підрозділами та службовими особами у низці зарубіжних держав (зокрема, у США, ФРН, у Республіці Грузії та Республіці Білорусь як у найбільш яскравих представників своїх систем права, які досягли досить вагомих успіхів у боротьбі зі злочинністю) з метою вивчення й аналізу зарубіжного досвіду й використання його позитивних аспектів у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджено та використовуються:

– у науково-дослідній діяльності та навчальному процесі низки вищих навчальних закладів юридичного спрямування (акт впровадження з Одеського державного університету внутрішніх справ від 26 квітня 2021 року, з Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка від 8 квітня 2021 року та з Національної академії внутрішніх справ від 18 травня 2021 року);

– у практичній діяльності органів досудового слідства (акт впровадження Головного слідчого управління МВС України від 10 грудня 2020 року);

– у законотворчій діяльності – під час внесення змін і доповнень до чинного КПК України, при прийнятті відомчих нормативних актів (акт впровадження від 26.05.2021 № 13543).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно, всі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. У науковій статті «Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та

підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика», опублікованій у співавторстві, частка дисертанта становить 50 %. Ідеї та розробки, що належать співавторам, у дисертації не використано.

Апробація матеріалів дисертації. Дисертацію виконано на кафедрі кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено в доповідях і виступах дисертанта на шістьох науково-практичних конференціях та круглих столах, зокрема: «Публічне адміністрування для сталого розвитку: Виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях» (м. Маріуполь, 17–19 травня 2018 року); «Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів» (м. Кривий Ріг, 17 травня 2018 року); «Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку» (м. Маріуполь, 4–5 жовтня 2018 року); «Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи» (м. Київ, 28 листопада 2019 року); «Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми» (м. Київ, 29 січня 2021 року); «Кримінальне судочинство та перспективи розвитку» (м. Київ, 28 травня 2021 року).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено у десяти наукових публікаціях, серед яких дві статті – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві статті – у міжнародному журналі (Республіка Польща), а також у шести тезах, опублікованих у збірниках доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація містить анотацію, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, що мають дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел (222 найменування на 24 сторінках) і 5 додатків на 24 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 260 сторінок, із них основний текст дисертації – 199 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ, ПРАВОВА ПРИРОДА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Історичний огляд та стан наукового дослідження проблем взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими учасниками кримінального провадження

Однією з умов ефективної боротьби зі злочинністю є швидке розслідування, що сприяє викриттю осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Затримка з розслідуванням призводить до втрати доказів, що перешкоджає у встановленні істини під час досудового розслідування. Щоб забезпечити швидкість, повноту, неупередженість та всебічність досудового розслідування, необхідно, щоб слідчі та службові особи й підрозділи органів Національної поліції здійснювали таку діяльність в тісній взаємодії між собою. При цьому предметом особливої уваги є питання поліпшення взаємодії насамперед слідчого з оперативними підрозділами. Процесуально й тактично правильно організована взаємодія дає змогу об'єднати й на цій основі більш ефективно використовувати їхні кримінальні процесуальні та оперативно-розшукові можливості для вирішення завдань кримінального провадження [19, с. 124].

Розслідування кримінальних правопорушень є досить складним та багатоаспектним процесом, що потребує різноманітних знань у процесуальному, технічному та тактичному значеннях. Відповідно, у практичній діяльності досить часто постає питання взаємодії декількох осіб та підрозділів. Адже в багатьох випадках їхня неналежна взаємодія призводить до затягування процесу розслідування, що у підсумку може перешкоджати встановленню істини. З метою забезпечення ефективного розслідування

необхідно, щоб слідчі та підрозділи органів Національної поліції України вели боротьбу зі злочинністю в тісній взаємодії між собою. Тому в реаліях сьогодення досить актуальними є питання, пов'язані як із сутністю поняття взаємодії слідчого з підрозділами органів Національної поліції України, так і зі з'ясуванням особливостей та форм взаємодії під час кримінального провадження [25, с. 188].

Питання взаємодії слідчих та інших учасників кримінального провадження досліджені багатьма науковцями з урахуванням численних змін, що відбулися на теренах державотворення нашої країни. Для прикладу, В. В. Пивоваров та Л. І. Щербина здійснили науково-історичний огляд взаємодії органів досудового слідства з органами дізнання, взявши за критерії визначення становлення та розвитку інституту досудового слідства, історію взаємодії слідчого з органами дізнання й виділили три періоди: 1) ранній, який є передісторією та охоплює час встановлення самого інституту досудового слідства в державі у другій половині XIX – на початку XX століття, коли досудове розслідування розмежовувалося на слідство та дізнання; 2) другий період (20-ті рр. – початок XX століття), який характеризується наділенням низки правоохоронних органів правом провадження досудового слідства, становленням та розвитком різних форм взаємодії слідчих з органами дізнання; 3) третій період розкриває взаємодію слідчих з органами дізнання в правовому полі незалежної України [142, с. 7–8].

Здійснюючи дослідження історичних аспектів зовнішньої взаємодії слідчого, О. В. Старченко виділив її дорадянський, радянський та сучасний періоди розвитку, які цей автор пов'язує зі становленням слідчих підрозділів у цих періодах [142, с. 8].

Натомість А. А. Патик розпочинає огляд історичних аспектів виникнення взаємодії між слідчим та оперативно-розшуковими підрозділами під час розкриття та розслідування майнових злочинів, починаючи з першооснов зародження і появи первісних людей на Землі [138, с. 123]. Така періодизація є доволі специфічною й навряд чи може бути взята нами за основу: адже при

первіснообщинному ладі, про який зазначає цей науковець, ще не було ні слідчих та оперативних підрозділів, ні майнових злочинів, ні власне їх розслідування.

Своєю чергою О. П. Бойко та В. В. Рогальська, досліджуючи генезу кримінально-процесуального законодавства, яким регламентовано взаємодію слідчих з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні, виділили п'ять етапів її історичного розвитку: 1) з 1864 до 1922 року; 2) з 1922 до 1927 року; 3) з 1927 до 1960 року; 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року і дотепер. На думку цих авторів, такий поділ пов'язаний із прийняттям кримінально-процесуальних законів, в яких законодавець, порівняно з попередніми нормативно-правовими актами, суттєво змінював повноваження слідчих та підрозділів карного розшуку, зокрема й форми взаємодії між ними [17, с. 13].

Відтак, А. М. Юрченко визначила як історичні періоди взаємодії слідчого з оперативними підрозділами дореволюційний, радянський і сучасний та запропонувала п'ять етапів генези взаємодії: 1) дореволюційний, що характеризується введенням посади судового слідчого, наділенням його широкими повноваженнями, зокрема у сфері взаємодії з поліцією; 2) з 1917 до 1927 року – характеризується наявністю слідчих підрозділів як у суді, так і в правоохоронних органах, а взаємодія слідчих з оперативними підрозділами була унормована декретами більшовицької влади і Кримінально-процесуальними кодексами 1922-го та 1927 років; 3) з 1927 року до початку 1960-х років – характеризується виходом слідства з адміністративного підпорядкування судові та підпорядкуванням прокуратурі, водночас слідчі підрозділи створювалися і в оперативних структурах НКВС і їх діяльність була унормована Кримінально-процесуальним кодексом (КПК) Української радянської соціалістичної республіки (УРСР) 1927 року; 4) з 1960 до 2012 року – наділення слідчих органів внутрішніх справ правом самостійно здійснювати досудове слідство, оперативним підрозділам – діяти як органам дізнання та виконувати розшукові функції, а органи прокуратури наділялися

правом нагляду за досудовим слідством; 5) сучасний етап (з 2012 року до сьогодні) характеризується збереженням безпосередньо судового контролю за здійсненням досудового слідства, введенням нового порядку реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, прокурор здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, а взаємодія унормована КПК України 2012 року [218, с. 12–13].

Проаналізувавши наведені позиції, спрямовані на дослідження історичних етапів розвитку процесуального законодавства, з урахуванням особливостей розвитку України на різних її історичних етапах та тривалий період входження до інших державних утворень, пропонуємо вийти за межі зазначених класифікацій та виділити такі етапи генези інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції під час досудового розслідування: 1) з XI до початку XVIII століття; 2) з першої половини XVIII століття до 1917 року; 3) з 1917 до 1960 року; 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року і дотепер. Вважаємо, що така періодизація характеризує найбільш важливі етапи становлення та розвитку кримінального процесуального законодавства, що суттєво надалі вплинуло й на саму діяльність слідчого та його взаємодію з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України, й відповідно потребує свого більш детального розгляду.

Перший період (з XI до початку XVIII століття.) До створення державності у практиці розгляду скарг цього історичного періоду домінував принцип «око за око» (таліон або кровна помста). Це виключало потребу в правоохоронних органах, оскільки їхні функції від імені князя здійснювали дружинники. Вони ж творили суд і розправу, збирали торговельні та судові мита, вели переговори з іншими країнами [219, с. 43]. Одночасно на територіальну общину було покладено обов'язок слідкувати за криміногенною ситуацією в межах її кордону.

За «Руською правдою» розшуком злочинця зазвичай займалися потерпілий або його родичі. «Руська Правда» визначала такий порядок розслідування злочинів: 1) «закличе» – публічна заява про вчинення злочину на

торгу (базарній площі); 2) «звіт» – поетапне виявлення недобросовісного володільця речі. Людина, у якої знайшли вкрадену річ, повинна була повідомити, де вона її взяла, вказати продавця або дарувальника тощо, поки не знаходили злодія; 3) «гоніння сліду» – розшук зниклого злочинця по залишених слідах або доказах [92, с.37].

У XIV столітті у тій частині України, яка належала Великому князівству Литовському, розшукова діяльність була організаційною формою місцевого самоврядування як союз населення певної території з метою запобігання правопорушенням, їх розкриття та розслідування, встановлення та виконання покарання винним без втручання органів державного управління [143, с. 19].

Зростання злочинності, особливо професійної, викликало губну реформу, спрямовану на посилення каральної функції держави в ході земсько-губних перетворень Івана IV (1530–1550 рр.). Були створені спеціальні земські губні органи, головним завданням яких була боротьба зі злочинністю на місцях [71, с. 56]. Тож проведені реформи мали демократичну спрямованість: рядове населення країни отримало можливість реальної участі в судовій діяльності та реалізації каральної функції.

Водночас уже в давнину існували складності виявлення фактів про злочини та їх фіксацію з метою використання надалі як доказів. Тож, як свідчить історія, навіть в стародавні часи особи, які розслідували злочини, майже завжди зверталися за допомогою до спеціалістів. Відомості про використання спеціальних знань для розкриття злочинів проти особи були відомі у збережених пам'ятках Стародавнього Риму, Стародавньої Греції та Індії – у законах XII таблиць, Аллеманов, Лікурга, в кодексі Юстиніана тощо, а у законах Хаммурапі (XVIII ст. до н.е.), пише І. Г. Галдецька, аналізуючи літературні джерела, вказувалося на необхідність медичних знань під час встановлення удаваної смерті, смертності пошкоджень, статевої зрілості, безпліддя, живонародженості плода. У Європі з 1532 року за Карним кодексом, відомим під назвою «Кароліна», продовжує ця дослідниця, посилаючись на С. І. Кобзаря, лікарів потрібно було запрошувати для обстеження трупів, огляду

осіб із тілесними ушкодженнями, а також у випадках дітовбивства, отруєння, лікарської помилки тощо [36, с. 13–16].

У період козацько-гетьманського правління (середина XVII – кінець XVIII століття) організація розшукової діяльності була підвідомча генеральному хорунжому. Залежно від рівнів судовий розшук проводився генеральним суддею, а на місцях (на території полку) він здійснювався паланочним полковником та полковою старшиною – обозним, писарем, осавулом та хорунжим; у структурі військового та адміністративного устрою сотні – сотником та сотенним старшиною – осавулом, писарем та хорунжим; в курені – отаманом; в містах – представниками магістратів та ратуш [92, с. 58]. Винятки, коли суд за власною ініціативою у публічних інтересах охорони правопорядку розшукував злочинця і вдавався до розслідування, стосувалися нападів на будинки у містах і селах, гумни, хутори; нападів на церкви і монастирі; розбоїв, крадіжок; виготовлення підроблених грошей, підпалів тощо, затримання на «гарячому» при вчиненні перелічених злочинів; зухвалої поведінки винної особи після вчинення правопорушення [14, с. 547].

Важливою пам'яткою права того історичного періоду стало «Соборное уложение» 1649 року. Але, як і в попередніх законодавчих пам'ятках, у цьому документі ще не проводиться розмежування між кримінальним та цивільним процесом, але чітко був відокремлений змагальний процес [5, 178].

Другий період (з першої половини XVIII століття до 1917 року). За царювання Петра I у 1689 році було засновано Приказ розшукових справ (проіснував до 1694 року), який в основному був спрямований на розшук осіб у зв'язку зі справою супротивників царя [143, с. 61]. У 1711 році за вказівкою Петра I введено інститут державних розшуковців, котрі раніше були в Розбійному Приказі. Таких розшуковців направляли на місця для розкриття, в основному, тих злочинів, які отримали великий суспільний резонанс: великі крадіжки, особливо зухвалі розбої, грабежі, вбивства, вчинені кріпаками, які втекли. Діяльність цих розшуковців регламентувалась Указом Сенату «О

беспрепятственном розыске, преследовании сыщиками воров, разбойников и их сообщников» [7, с. 69–70].

16 січня 1721 року було видано «Регламент или устав главного магистрата», відповідно до якого в містах вводилася постійна поліція. Її основним завданням було забезпечення безпеки мешканців від розбійників, крадіїв, насильників, шахраїв, а під час проведення розшукових заходів поліція зобов'язана була взаємодіяти з іншими органами місцевого управління.

8 вересня 1802 року Указом Олександра I було створено Міністерство внутрішніх справ. У 1804 році діяльність Петербурзької поліції розподілялася на внутрішню та зовнішню. Внутрішня включала в себе розгляд звернень, провадження слідства, виконання певних судових місць, розшук необхідних людей, затримання осіб, які втекли тощо. Зовнішня складалася з управи благочинства, приватних приставів та квартальних наглядачів з підлеглими людьми [177, с. 74–95].

Що стосується історії виникнення самого інституту взаємодії органів і службових осіб на досудових стадіях кримінального процесу, то навряд чи можна говорити про його існування до запровадження реформи 60-х років XIX ст., оскільки у кримінальному судочинстві Російської імперії не було явного розподілу функцій здійснення слідства та оперативно-розшукової діяльності між органами, які здійснювали такі дії під час попереднього розслідування. До цього часу розслідування злочинів у Російській імперії, до складу якої тривалий час входила значна частина України, було зосереджене в руках поліції і провадилося різними посадовими особами, для яких воно було епізодичною, другорядною функцією [91, с. 181]. Водночас діяльність з розслідування злочинів називали розшуком та поділяли його на загальний і спеціальний розшук. Загальний розшук проводився з метою встановлення осіб, які вчинили злочин, і не знав жодних формальностей, у зв'язку з чим набув неабиякого розвитку. Щодо спеціального розшуку, його проводили лише за наявності конкретного підозрюваного у вчиненні злочину [141, с. 9].

З 1860 року в Російській імперії вперше був заснований інститут судових слідчих, підпорядкованих Міністерству юстиції, з метою визначення службових осіб, для яких розслідування було б єдиною і основною функцією. За кілька років, 20 листопада 1864 року прийнято Статут кримінального судочинства (СКС), яким повністю відокремлено судову владу від виконавчої й судових слідчих прирівняно за посадою до членів Окружного суду. Стосовно поліції, як окремого формування варто зауважити, що вона була позбавлена слідчих функцій, і на неї покладался обов'язок провадження дізнання, порядок якого регламентувався зазначеним СКС. У дореволюційному кримінальному процесі наряду із загальною поліцією дізнання також функціонував, так званий, Окремий корпус жандармів, який входив до складу департаменту поліції Міністерства внутрішніх справ [163, с. 120].

Уже тоді фахівці чітко розмежовували дізнання й розслідування. Зокрема, у своїх працях дослідник А. А. Попов зауважував, що дізнання відрізняється від досудового слідства тим, що: а) насамперед провадиться дізнання, а потім йде досудове слідство; б) під час дізнання формується інформаційна база стосовно тієї чи іншої події та осіб, до неї причетних, натомість слідство проводить перевірку отриманих під час дізнання даних і збирає нові докази, уніфікуючи їх відповідно до встановленої форми; в) дізнання щодо злочину акумулює лише дані, які мають на меті припущення, здогадування і підозру, а мета слідства відшукати докази, що зруйнують сумніви, які сформувалися на підставі даних дізнання, довели б їх до стану істини; г) дізнання потребує оперативності, з метою своєчасного виявлення слідів злочину і доказів вини підозрюваного і зазвичай провадиться таємно, а діяльність слідчого пов'язана з уважним ставленням до виконання своїх професійних обов'язків і вимагає виваженості, бо розпорядження повинні ґрунтуватися на беззаперечних доказах, поспішно не можуть бути прийняті; г) діяльність дізнання пов'язана із таємним спостереженням, а також із опитуванням й охороною слідів злочину. Натомість слідчі ж дії, вимагають різного роду формальностей і супроводжуються багатоманітними діями; д) дізнання, здійснюється чинами поліції і особами, що

не належать до судового відомства, на разі досудове розслідування провадиться виключно слідчим [151, с. 104–105].

Отже, навряд чи можна сказати, що органи розслідування працювали на належному рівні, оскільки з огляду на недоліки правового врегулювання кримінально-процесуальних норм вони були досить декларативними й не містили в собі відповіді на всі поставлені перед ними запитання. Водночас О. М. Калачова дійшла висновку, що, попри суттєву неповноту та брак належної конкретизації, СКС був вагомим кроком у розвитку кримінального процесу [68, с. 21]. Було розмежоване розслідування злочинів на дізнання та слідство, а відокремлення слідчої діяльності від адміністративної дало можливість наділити судових слідчих істотною процесуальною незалежністю і стало підставою для подальшого розвитку досудового розслідування на теренах Російської імперії, зокрема й на території України.

Відповідно до статей 269–271 СКС, слідчий мав право перевіряти, доповнювати та анулювати всі без винятку дії поліції, як ті, що пов'язані з дізнанням, проведеним відповідно до статей 252–254, так і невідкладні слідчі дії згідно зі статтями 258–259 цього СКС. Крім цього, слідчий міг доручати поліції провадження дізнання, збирання довідок, а також вимагати надання допомоги під час провадження досудового розслідування у справі. Всі законні вимоги слідчого у кримінальних справах, які перебували в його провадженні, були обов'язковими для виконання чинами поліції. Тобто вже при створенні самого інституту слідчих законодавчо закріплювалося право слідчого на організацію взаємодії з органами дізнання при розслідуванні кримінальних справ [55, с. 275–276], [117, с. 145–147].

Поліція своїми діями під час провадження попереднього розслідування повинна була надавати дієву допомогу судовим слідчим у розкритті обставин справи, не дозволяючи собі перевищення повноважень чи бездіяльності (стаття 483 СКС). За неможливості виконання доручення слідчого виконавець поліції повинен звернутись до нього для отримання роз'яснень щодо подальших дій (стаття 484 СКС).

Отже, другий період характеризується створенням підґрунтя для формування сучасного досудового розслідування. Прогресивність судової реформи 1864 року полягала в тому, що вперше на законодавчому рівні було створено форми взаємодії слідчого й поліції під час попереднього розслідування, унормовано право слідчого на ініціювання взаємодії з органами дізнання під час розслідування кримінальних справ. Слідчого було наділено правом здійснення оцінки достатності зібраних матеріалів дізнання, надання відповідних доручень поліцейським та виконання ними окремих невідкладних слідчих дій.

Третій період (з 1917 до 1960 року). Описаний порядок досудового провадження наприкінці другого періоду зберігався без суттєвих змін після Лютневої революції 1917 року та правління Тимчасового уряду. Після його повалення восени цього ж року після створення Російської радянської федеративної соціалістичної республіки (РРФСР) ситуація в країні почала кардинально змінюватися, що спричинило руйнацію як системи досудового розслідування, так і всього судочинства.

Першим Декретом Ради народних комісарів РРФСР «Про суд» від 24 листопада 1917 року було ліквідовано існуючий інститут судових слідчих, а провадження досудового слідства у кримінальних справах покладалося на суддів місцевих судів. Виняток становили підсудні революційним трибуналам справи про контрреволюційні злочини, мародерство, саботаж тощо. Розслідування подібних справ повинні були проводити слідчі комісії, які створювалися губернськими або міськими Радами робітничих, солдатських і селянських депутатів [91, с. 153].

У 1919 році Народним комісаріатом юстиції УРСР була прийнята «Інструкція для народних слідчих», що мала два видання – 1919 та 1921 року. Проведений О. М. Калачовою їх аналіз свідчить про більш детальну регламентацію дій слідчого щодо визначення процесуального статусу особи, ніж у СКС. Зокрема, пише далі ця авторка, в Інструкції 1919 року, як і в СКС, було визначено, хто саме з учасників кримінального процесу є сторонами. До

них були віднесені обвинувачений, потерпілий, цивільний позивач, представник колегії обвинувачів та представник колегії правозаступників (стаття 40 Інструкції). Також на попередньому слідстві фігурували, крім зазначених осіб, також свідок і спеціаліст (стаття 61 Інструкції), понятий (стаття 127 Інструкції), однак підстави набуття ними процесуального статусу не були висвітлені [68, с. 22–23].

Вже 18 червня 1921 року Колегія Народного Комісаріату юстиції Української соціалістичної радянської республіки затвердила іншу Інструкцію для народних слідчих, згідно з якою вони були наділені правом самостійно вирішувати всі питання, пов'язанні з досудовим розслідуванням, за винятком закриття кримінальної справи, яке здійснювали лише за постановою народного суду. В обох Інструкціях, як і у Статуті, процесуальний статус осіб, що беруть участь у попередньому слідстві, продовжує вказана авторка, визначається розрізнено: права, обов'язки, відповідальність учасника кримінального процесу розташовані по окремих главах відповідно до слідчих дій, до яких вони можуть бути залучені. Це спричинило певні незручності у користуванні зазначеними документами [68, с. 22–23].

Наступним, досить важливим етапом, є прийняття у 1922 році КПКУРСР 1922 року, за яким вперше на законодавчому рівні з'явився новий суб'єкт – карний розшук, та запроваджено термін «слідчий» під яким розумілося: народні слідчі, слідчі, які перебували при революційних трибуналах, військові слідчі та слідчі із найважливіших справ наркомату юстиції [45, с. 263]. Натомість дізнання було допоміжною діяльністю міліції під наглядом прокурора.

Згідно з КПК УРСР 1922 року слідчий апарат зосереджувався в органах юстиції, в підрозділах карного розшуку слідчий апарат скасовувався, але водночас із цим були розширені повноваження органів дізнання, які вперше поділилися на два види: 1) у справах, у яких розслідування є необов'язковим, та 2) у справах, в яких провадження розслідування було обов'язковим [17, с. 14–15].

Новою процесуальною формою взаємодії слідчих на досудовому провадженні стало інформування слідчих про здійснення попереднього слідства, а саме: про здійснення затримання, про здобуття даних, які викривають кого-небудь у вчиненні злочину та про початок провадження [22, с. 110–111]. Також до форм взаємодії слідчих з органами карного розшуку на досудовому провадженні згідно зі статтею 136 КПК УРСР 1922 року можна віднести вжиття заходів щодо розшуку обвинуваченого у разі, коли невідомо його місце перебування або втечі [22, с. 72].

20 липня 1927 р. Всеукраїнський центральний виконавчий комітет прийняв новий КПК УРСР. У ньому було закріплено чітку систему органів дізнання, до яких належали органи оперативного розшуку, та значно розширив права слідчих. Зокрема, у статті 104 КПК УРСР 1927 року зазначалося, що за проведенням дізнання кожної окремої справи наглядає слідчий, у віданні якого знаходиться даний орган дізнання. Слідчий мав право будь-коли знайомитись з усіма матеріалами дізнання за кожною справою та давати відповідні вказівки і пропонувати провести ту чи іншу процесуальну дію, й такі вказівки були обов'язковими до виконання [178, с. 45].

Порівняно з КПК УРСР 1922 року, КПК УРСР 1927 року залишилася без змін така форма взаємодії слідчих з органами оперативного розшуку, як інформування органами карного розшуку слідчого про здійснення ними окремих процесуальних дій у справах про злочини для яких провадження попереднього слідства було обов'язковим, а саме 1) про початок дізнання (стаття 93 КПК УРСР 1927 року); 2) про вжиття заходів для забезпечення цивільного позову або заходів забезпечення неприховування майна обвинуваченого (стаття 93 КПК УРСР 1927 року); 3) про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту (стаття 93 КПК УРСР 1927 року) [16, с. 73].

Прийняті в грудні 1958 року Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік (Основи) провели чітке розмежування між дізнанням і досудовим слідством і вирішили питання про місце слідчого апарату у процесуальному законодавстві [22, с. 111].

В Основах законодавець вперше зробив спробу правового регулювання діяльності підрозділів які здійснюють оперативну розшукову діяльність, визначивши в статті 29, що на органи дізнання покладається проведення необхідних оперативно-розшукових заходів (ОРЗ) з метою виявлення ознак злочину та осіб, які його вчинили. Зокрема, у статті 30 Основ було закріплено порядок процесуальних взаємин між слідчими та органами дізнання, з яких вбачалися наступні положення:

1) процесуальні відносини між слідчими і органами дізнання відбувалися лише у кримінальній справі, яка знаходилась в підслідності слідчого;

2) слідчий має право у кримінальній справі, яка знаходиться в його провадженні, давати органу дізнання доручення і вказівки стосовно проведення розшукових і слідчих дій та вимагати від органів дізнання сприяння при проведенні окремих слідчих дій;

3) доручення і вказівки слідчого мали офіційний характер та були обов'язковими до виконання [133].

Четвертий період (з 1960 до 2012 року). 28 грудня 1960 року було прийнято наступний КПК УРСР. Згідно зі статтею 112 цього Кодексу підслідність кримінальних справ щодо злочинів розподілено між слідчими трьох відомств: прокуратури, Міністерства внутрішніх справ (МВС) та Комітету державної безпеки Союзу РСР, які наділялися широкими правами з чітко визначеною процесуальною самостійністю.

З метою конкретизації та регулювання діяльності між слідчим та органами дізнання, досить часто видавалися внутрішні накази, розпорядження, інструкції які були обов'язковими для виконання як органами досудового розслідування, так і дізнання.

У 60–80 рр. ХХ століття на законодавчому рівні запроваджено формування слідчо-оперативних груп (СОГ) під час розслідування особливо тяжких чи резонансних злочинів [22, с. 111]. Але щодо питання коли саме виникли ці обидва поняття «слідча група» та «слідчо-оперативна група», чіткої відповіді не вдається знайти. Схожі групи уперше були створені з метою

розкриття і розслідування злочинів при чергових частинах районних, міських відділів, регіональних управлінь органів внутрішніх справ. Варто зауважити, що СОГ виникла на основі трансформації групового методу розслідування, зокрема організації діяльності щодо розслідування злочинів, як організаційно-процесуальна форма взаємодії слідчого і оперативних підрозділів.

Однак, необхідно зазначити, що практика створення слідчих груп побутувала ще наприкінці XIX століття. Приміром, історичні факти того часу свідчать про те, що під час розслідування катастрофи Імператорського поїзда у 1888 році було створено аналогічну групу з декількох слідчих Харківського окружного суду, на чолі якої був відомий на той час юрист А. Ф. Коні [1, с. 35]. Відомо, що у Декреті Ради Народних Комісарів РРФСР «Про суд № 2» від 07 березня 1918 року згадувалося питання необхідності розслідування злочинів групою слідчих. У тексті документа йшлося, про те, що при судах утворюються слідчі комісії чисельністю з трьох осіб і діяльність яких була спрямована на провадження попереднього слідства. Натомість жодного законодавчого підґрунтя і закріплення на той час такий спосіб розслідування не мав [1, с. 35].

Відтак, початківцем щодо закріплення на законодавчому рівні необхідності створення слідчих груп вважається наказ Генерального Прокурора Союзу радянських соціалістичних республік (СРСР) під назвою «Про усунення фактів тяганини в розслідуванні кримінальних справ» від 19 березня 1952 року № 63, у якому з метою скорочення термінів слідства, а також задля повноти та всебічності внесена пропозиція щодо провадження розслідування силами декількох слідчих. До того ж, щодо необхідності провадження досудового слідства декількома слідчими також зазначалося в наказі Генерального прокурора СРСР від 30 червня 1962 року № 53. Згідно з цим наказом органи прокуратури зобов'язувалися разом з органами міліції реалізовувати відповідні організаційні заходи, створювати групи слідчих під керівництвом досвідчених і кваліфікованих слідчих та прокурорів [1, с. 36].

Пізніше згадувалося про необхідність своєчасного створення слідчих груп з метою розслідування розкрадань в особливо великих розмірах і

вимагання у пункті 4 листа Генерального прокурора СРСР від 08 жовтня 1963 року № 3/94 [1, с. 36].

Згодом ці питання набували ще більшої актуальності, відтак у наказі Генерального прокурора СРСР «По поліпшення роботи органів прокуратури та посилення прокурорського нагляду за слідством і дізнанням» від 30 грудня 1965 року № 125 запропоновано диференціювати за окремими видами злочинів найбільш досвідчених слідчих, а також у разі необхідності формувати їх у групи з розслідування кримінальних справ. Щодо законодавчої регламентації цих актуальних новоутворень слідчих груп, відомо, що вона була розпочата у 1960 році з прийняттям КПК України [1, с. 36].

Наказом МВС СРСР від 20 лютого 1979 року № 64, зазначає В. М. Федченко, затверджено Інструкцію «Про взаємодію слідчих, оперативних працівників служб кримінального розшуку та боротьби із розкраданням соціалістичної власності і чергових частин у разі порушення кримінальних справ і розслідування злочинів», яка врегульовувала «співвідношення засобів і методів, яким володіє слідчий і оперативний працівник» [194, с. 17] та вимагала від працівників МВС цілеспрямовано й ефективно вести боротьбу зі злочинністю.

Зазначений наказ вперше детально регламентував створення, діяльність та основи взаємодії відомчих слідчо-оперативних груп органів внутрішніх справ. На той час такий наказ вважався досить прогресивним, оскільки було визначено весь комплекс сил та засобів органів досудового слідства і оперативних служб, вперше було закріплено за слідчим роль «організатора» під час проведення процесу розслідування, встановлювався обов'язок оперативним службам надавати слідчому отримані ними оперативні матеріали (без зазначення джерел і способу їхнього одержання), зокрема на стадії реалізації матеріалів оперативної перевірки. У наказі визначені поняття та організаційна форма взаємодії органів досудового слідства з оперативними працівниками – слідчо-оперативна група, яку очолює слідчий, за погодженням із яким планують і проводять слідчі дії чи ОРЗ [22, с. 112].

У 80-ті роки минулого століття досвід роботи СОГ був закріплений у Типовій інструкції про організацію роботи постійно діючих слідчо-оперативних груп з розкриття умисних вбивств, уведеної в дію вказівкою Генерального прокурора СРСР і Міністра внутрішніх справ СРСР від 26 червня 1985 року № 31/15/64. Доцільність створення СОГ пояснювалася необхідністю виконання ними функції забезпечення безперервності процесу управління розкриттям умисних злочинів [43, с. 145–146]. Надалі часткові заходи з формування діяльності слідчих груп були передбачені згідно з наказом Генерального прокурора СРСР від 22 листопада 1989 року № 25 «Про організаційні заходи для забезпечення розслідування злочинів групою слідчих органів прокуратури».

Отже, протягом 1958–1991 рр. повноваження слідчих були чітко визначеними та регламентованими в законодавчих актах, а повноваження слідчого на здійснення взаємодії з органами, які здійснюють ОРЗ, закріплені в чинному кримінально-процесуальному законодавстві, сприяло подальшому розвитку як процесуальних, так і організаційних форм взаємодії під час розслідування.

Із набуттям Україною незалежності та донині тривають постійні зміни та реформи у всіх галузях, які не обійшли стороною і правоохоронні органи, зокрема й органи Національної поліції України. За цей час чимало законодавчих розроблень стосувалося реформування правоохоронної системи України в цілому, її окремих елементів та складових частин. Актуальні питання щодо шляхів реформування та вирішення нагальних питань спрямовані на надання нової форми та змісту і системі досудового слідства в цілому, оскільки наявний стан речей не задовольняє всі потреби суспільства щодо ефективної боротьби зі злочинністю на сучасному етапі [43, с. 112].

Паралельно з цим, 18 лютого 1992 року було прийнято Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», в якому зазначено, що підрозділи, які здійснюють ОРД, зобов'язані виконувати письмові доручення слідчого,

здійснювати взаємодію між собою та правоохоронними органами з метою швидкого і повного розкриття злочинів та викриття винних.

Наказом МВС України від 30 квітня 2004 року № 458 затверджено Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальної кримінальної спрямованості. У пункті 1.7 цього Положення зазначено, що розкриття злочинів здійснюється в максимально короткий строк у поєднанні слідчих дій і ОРЗ, швидко і повно, зі встановленням та викриттям усіх учасників злочинів і виявленням епізодів їх злочинної діяльності [150]. Цей наказ втратив чинність на підставі наказу МВС України від 24 вересня 2010 року № 456, яким затверджене Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України. В доповнення до попереднього наказу в пункті 1.3 вказаного Положення було додатково зазначено про необхідність встановлення інших обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі і мають значення для її правильного вирішення [150]. Однак 30 листопада 2012 року, цей наказ також втратив чинність, оскільки на зміну йому було прийнято наказ МВС України від 14 серпня 2012 року № 700, яким затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, але й вона наразі теж скасована.

П'ятий етап (з 2012 року і дотепер). Із прийняттям у 2015 році Закону України «Про Національну поліцію» постала потреба надалі у врегулюванні питань взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України щодо запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні. З цією метою наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575 затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальних правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні (Інструкція № 575).

За КПК України 2012 року слідчому було надано виключну самостійність у розслідуванні кримінальних правопорушень, у той час як оперативні підрозділи мають допомагати слідчим у розслідуванні шляхом виконання доручень та вказівок, що є однією із найвпливовіших форм взаємодії [22, с. 112]. Тож логічно, що питання взаємодії слідчого з іншими підрозділами, зокрема оперативними, знайшли своє відображення у підручниках, навчальних посібниках, у дисертаціях, монографіях та інших виданнях науковців сучасної України.

До того ж, таким, що впливає на якість досудового розслідування є інститут оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності (вказівок) прокурора. І, як правильно вказує О.В. Мельник, варто посилювати керівну роль саме суду, тобто «виправданим є оскарження...не до прокурора вищого рівня, а одразу до суду з метою неупередженого прийняття рішень, адже *inde datae leges, ne fortiori omnia posset* (від лат. – закони створюються для того, щоб сильний не був всемогутнім)» [112, с. 107]. У той же час, чинний КПК України обмежує таке право, надаючи можливість звернення для оскарження вказівок лише до прокурора вищого рівня. Серед опитаних 70,3 % слідчих та 65,6 % оперативних співробітників підтримали позицію про внесення змін до КПК щодо необхідності оскарження слідчим вказівок прокурора безпосередньо до слідчого судді.

Зокрема, в одному з базових підручників із кримінального процесу О. С. Степанов розглядає взаємодію серед загальних положень досудового розслідування та визначає її як засновану на законах та відомчих нормативних актах спільну узгоджену діяльність слідчого з оперативними підрозділами, яка направлена на досягнення завдань кримінального провадження, при керівній і організуючій ролі слідчого та чіткому розмежуванні компетенції. Цей науковець пропонує розглядати процесуальні форми взаємодії, врегульовані кримінальним процесуальним законодавством, і непроцесуальні (організаційні) форми, передбачені відомчими нормативними актами [86, с. 219]. Схожою є позиція В. В. Вапнярчука, висловлена в іншому базовому підручнику з

кримінального процесу. На думку цього автора, взаємодією органів досудового розслідування є регламентована кримінальним процесуальним законодавством їх спільна узгоджена діяльність, яка спрямована на вирішення завдань, що перед ними стоять. Така взаємодія істотно впливає на досудове розслідування, а тому є її загальною умовою та відбувається в процесуальних та організаційних формах залежно від закріплення їх у КПК або відомчих нормативних актах [87, с. 279].

Віднесення питань взаємодії до загальних положень досудового розслідування поділяють не всі автори. Зокрема, В. М. Тертишник, не заперечуючи проти важливості цих положень в діяльності органів досудового розслідування, розглядає взаємодію в основному під час аудіо-, відеоконтролю особи як негласної слідчої (розшукової) дії [181, с. 88–91]. Не відносить взаємодію до основних положень досудового розслідування й Є. Г. Коваленко [75, с. 280–304].

У підручниках із криміналістики взаємодії під час досудового розслідування приділено значну увагу. Щоправда, М. І. Скригонюк відносить її до принципів методики розслідування окремих видів і груп злочинів як складових розділу 4 – криміналістичної методики [167, с. 242–248], а М. В. Салтевський вважав її елементом методики розслідування окремих видів злочинів [164, с. 441–446]. Аналогічним є підхід до висвітлення цього питання й в підручнику з криміналістики, підготовленому за загальною редакцією А. Ф. Волобуєва [83, с. 391–394]. Натомість І. І. Когутич розглядає питання взаємодії слідчого з іншими підрозділами у розділі 3 серед засобів криміналістичної тактики, а в розділі 4 веде мову про координацію дій правоохоронних органів та взаємодію під час розслідування з контрольними та іншими державними органами, об'єднаннями громадян [77, с. 290–307, 536–545]. На наш погляд, усі зазначені позиції мають право на існування. Адже питання взаємодії між слідчим та співробітниками оперативних підрозділів й іншими особами, залученими у різному статусі до кримінального провадження, є однаково важливими як під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій

(СРД), негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) та інших процесуальних дій, так і під час організації всього розслідування кримінального правопорушення.

Цю позицію підтвердили 98,3 % слідчих та 96,8 % оперативних співробітників органів Національної поліції України зазначивши, що якість взаємодії суб'єктів між собою впливає на ефективність досудового розслідування.

Специфічним з огляду на спрямування вищого навчального закладу з підготовки спеціалістів є виклад цього питання в підручнику, підготовленому фахівцями академії адвокатури України. Ними у розділі 3 – криміналістична тактика – визначено чотири форми зазначеної взаємодії: 1) взаємодія з державним правозастосовним органом – головним чином із судом у судових стадіях процесу; 2) пряме співробітництво і взаємодопомога (коаліційна форма), зокрема співпраця із суб'єктами сторони захисту та іншими особами, залученими до процесу стороною захисту (фахівцями з питань, що потребують спеціальних знань, свідками захисту); 3) підтримання прав і законних інтересів інших учасників процесу поза безпосереднім співробітництвом з ними (спілкування зі свідками обвинувачення, спеціалістами, експертами); 4) колізійна взаємодія (протиборство) з представниками сторони обвинувачення [84, с. 268–273].

Чільне місце у дослідженні питань взаємодії слідчого з іншими органами та підрозділами присвячене в дисертаціях науковців-процесуалістів та криміналістів України. За часів чинності КПК України В. В. Топчій у 2014 році захистив докторську дисертацію про теоретичні та практичні засади взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами в розкритті та розслідуванні злочинів (за матеріалами МВС України) та видав однойменну монографію, присвячену цій проблемі. На жаль, ці праці мають обмежений доступ, тож більшість їх цікавих та важливих положень незнайома широкому науковому загалу. Водночас на рівні кандидатських дисертацій питання взаємодії слідчого піднімалися неодноразово для дослідження її важливих для

теорії й практичної діяльності аспектів. Низку таких досліджень присвячено окремим напрямам взаємодії правоохоронних органів під час розслідування окремих видів злочинів. Зокрема, Л. О. Фещенко досліджувала проблеми взаємодії органів внутрішніх справ з державною податковою службою під час здійснення правоохоронної діяльності [195]. В. А. Онисьєв визначав особливості взаємодії правоохоронних органів між собою, а також з фінансовими, контролюючими та громадськими організаціями як на національному, так і на міжнародному рівні при розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [126, с. 8]. На особливості взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів звернув увагу А. А. Патик. Цей науковець надав низку авторських визначень, розмежував поняття «взаємодія» та «координація», охарактеризував форми взаємодії під час розслідування майнових злочинів, визначив напрями її оптимізації та поділив їх на дві групи: нормативно-правову та організаційну [138, с.56]. Предметом наукового пошуку С. В. Яковчука стали питання взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування серійних вбивств, досліджуючи які, вказаний автор її структуру, до якої відніс суб'єктів, мету та принципи з урахуванням реформ у сучасному законодавстві, розкрив можливості використання інформаційних систем під час організації зазначеної взаємодії, визначив специфіку взаємодії під час збирання інформації про особу, яка вчинила серію вбивств [220]. Цього ж року І. М. Єфіменко в межах підготовленої ним дисертації розглянув взаємодію слідчих і оперативних підрозділів при реалізації таємної інформації, розробив теоретичні положення, що розкривають її поняття, значення, особливості та умови ефективності й сформулював низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення цієї діяльності, зокрема – обґрунтував доцільність класифікації таємної інформації, яка реалізовується у кримінальному провадженні, визначив етапи її реалізації за результатами проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій тощо [58, с. 10].

Специфіку взаємодії правоохоронних органів під час розслідування кіберзлочинів 2019 року досліджував І. І. Васильковський, який запропонував їх класифікацію та визначив основні напрями взаємодії не лише на національному, а й на міжнародному рівнях [27, с. 8].

Відтак, у 2016 році В. М. Малюга досліджував на дисертаційному рівні взаємодію слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів. Цей науковець обґрунтував положення, що структурними елементами взаємодії слідчого у кримінальному провадженні є її теоретичний, правовий і ситуативний зміст як сукупність характеристик про найважливіші внутрішні особливості, які, визначаючи сутність цієї взаємодії, знаходять відображення в науковому і практичному призначенні; дослідив суб'єктів взаємодії; мету і завдання взаємодії, її предмет, об'єкти і форми взаємодії; методи, а також тактичні аспекти організації та здійснення окремих її видів [101, с. 9].

Поняття, сутність, зміст та форми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження вивчала також у 2019 році А. М. Юрченко. Цією дослідницею надано авторське визначення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, виокремлено п'ять етапів розвитку взаємодії, акцентовано увагу на значній кількості подій, зареєстрованих в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР), які не належать до кримінальних правопорушень, та запропоновані зміни й доповнення до чинного КПК України [219, с. 9]. Водночас звертають на себе увагу кілька моментів: по-перше, вказана авторка хоча й досліджує національне законодавство та міжнародно-правові аспекти, але в основному звертає увагу на процесуальне забезпечення взаємодії; по-друге, у цій роботі про слідчих йдеться узагальнено, безвідносно до їхньої відомчої належності; по-третє, їх взаємодія проаналізована виключно з оперативними підрозділами, але до них не належать інші підрозділи, зі співробітниками яких також потрібно взаємодіяти під час розслідування кримінальних правопорушень.

Інший напрям цієї проблеми став сферою наукового інтересу С. В. Бондаря, який, по-перше, дослідив у міжнародному аспекті взаємодію слідчих підрозділів Національної поліції України із правоохоронними органами інших держав; по-друге, цю діяльність висвітлив виключно під час розслідування кримінальних проваджень саме у сфері банківської діяльності [18, с. 9]. Таке визначення предмета дослідження надало цьому авторові можливість деталізувати зміст взаємодії, висловити рекомендації щодо проведення слідчими Національної поліції України спільно з правоохоронними органами інших держав окремих СРД та інших процесуальних дій у межах виконання запитів про міжнародну правову допомогу, окреслити напрями співпраці органів досудового розслідування з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, обґрунтувати доцільність запровадження в практику інформаційно-аналітичного забезпечення сучасних зразків програмного забезпечення для аналізу великих масивів даних та оперативної інформації тощо.

З огляду на зазначене, можемо констатувати, що питання співпраці слідчих з іншими підрозділами під час розслідування кримінальних правопорушень досить повно вивчені в навчально-методичній літературі та на рівні комплексних монографічних дисертаційних досліджень. Водночас у них розкрито або зміст взаємодії слідчого виключно з оперативними підрозділами, або діяльність слідчого безвідносно до його відомчої приналежності, або його співпраця під час розслідування конкретних видів чи груп кримінальних правопорушень, а частина підготовлених дослідниками дисертацій присвячена криміналістичним аспектам цього питання. Однак ці та інші наявні публікації не вичерпують всієї глибини проблеми, зокрема під час поглибленого дослідження взаємодії слідчих з оперативними та іншими підрозділами одного конкретного відомства – Національної поліції України – самотнього специфічного підрозділу правоохоронної системи України, що має свою внутрішню розгалужену структуру, слідчі якого відповідно до підслідності

розслідують абсолютну більшість кримінальних проваджень, відомості про які внесені до ЄРДР. Враховуючи викладене, нагальною є потреба подальшого розроблення питань взаємодії підрозділів Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень та проведення при цьому передбачених КПК України СРД, НСРД та інших процесуальних, а за потреби – непроцесуальних дій, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження.

1.2. Поняття та зміст взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України

Беззаперечно, що успішна боротьба зі злочинністю неможлива без тісної взаємодії слідчого з іншими підрозділами органів Національної поліції України. Це зумовлено тим, що кожен суб'єкт кримінального провадження має спеціальні, властиві тільки йому специфічні знання та засоби розслідування кримінальних правопорушень.

Наразі надзвичайно великий обсяг кримінальних правопорушень потребує неупередженого і кваліфікованого розслідування, що потребує щоденної взаємодії слідчого з підрозділами органів Національної поліції під час розслідування кримінальних правопорушень [25, с. 189]. Відтак, чітка і ефективна організація взаємодії під час проведення досудового розслідування безпосередньо спрямована на вирішення єдиного завдання кримінального провадження (стаття 2 КПК України). Проте, незважаючи на актуальність окресленого питання, до сьогодні як серед учених, так і на законодавчому рівні немає єдиного підходу до визначення поняття «взаємодія», не передбачено чітких її форм і системи тощо. Ці обставини зайвий раз підкреслюють правильність позиції Ю. П. Аленіна та А. В. Мурзановської, відповідно до якої актуальність розроблення проблем методології кримінально-процесуальної науки зумовлена передусім широкомасштабними та кардинальними змінами у

вітчизняному кримінальному процесуальному праві, стрімким розвитком науково-технічної революції, швидким оновленням знань, збільшенням обсягу наукової та науково-технічної інформації, що потребує не тільки уточнення, а й перегляду у кримінальній процесуальній доктрині основних понять і категорій за допомогою оновленої методології [4, с. 17].

Різні проблемні аспекти правового регулювання взаємодії носять міждисциплінарний характер, їм приділяється увага фахівцями з різних галузей знань. Загалом на сьогодні поняття взаємодії досить широко використане в теорії та в практичній діяльності, оскільки відображає характер колективних зусиль різних органів і підрозділів щодо вирішення конкретних поставлених завдань під час розслідування кримінальних правопорушень. Проте, на законодавчому рівні це поняття не визначено, що спонукає нас звернутися до його теоретичного тлумачення. Перш за все зауважимо, що поняття «взаємодія» слід відрізнити від таких близьких до нього за змістом термінів, як «координація», «взаємозв'язок», «співробітництво», «узгоджені дії», «сприяння», «виконання доручень та вказівок», «надання допомоги» тощо.

Щодо поняття взаємодії проведено чимало наукових досліджень. У філософських вченнях це поняття розглядають як категорію відносин, яка породжує єдність речей і процесів почуттєвого світу. При цьому взаємодія виступає як об'єктивна й універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування й структурну організацію будь-якої матеріальної системи [196, с. 66].

Ці ознаки безпосередньо стосуються і взаємодії слідчого з підрозділами органів Національної поліції (розслідування нерозкритих злочинів, оперативне супроводження ходу розслідування кримінального провадження, розшук осіб, що ухиляються від слідства тощо), що найбільше зустрічається у практичній діяльності [25, с. 189].

Тлумачний словник української мови під поняттям «взаємодія» визначає взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджену дію між ким-, чим-небудь [28, с. 124]. Враховуючи поширеність вживання поняття «взаємодія» та його використання у різних галузях правової системи України, у юридичній

літературі, на жаль, не існує його загальноприйнятого визначення. Зокрема, в Енциклопедичному словнику з криміналістики поняття взаємодії трактоване як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємозумовленість і зв'язок [212, с. 42].

Слід зауважити, що хоча КПК України 2012 року (як і КПК України 1960 року) не визначає термін «взаємодія», однак деколи його вжито у цих Кодексах. Зокрема, в частині 3 статті 571 КПК України визначено, що члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів.

Це поняття застосоване й в інших законодавчих актах України. Наприклад, у пункті 5 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що підрозділи, які здійснюють таку діяльність, зобов'язані здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, зокрема й відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів.

У Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» питання взаємодії спеціальних підрозділів боротьби з організованою злочинністю та інших державних органів винесено в окремий Розділ V. Відповідно до статті 16 цього Закону, з метою забезпечення взаємодії органів прокуратури, Національної поліції і Служби безпеки України у штатних розписах центральних апаратів зазначених органів передбачені посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії у питаннях боротьби з організованою злочинністю.

Отже, хоча в законодавчих актах України і застосовано термін «взаємодія», однак, жоден із них не дає конкретного визначення щодо його розуміння. Натомість це поняття тривалий час є предметом наукових досліджень, воно має міждисциплінарне значення і трактується різними

галузями науки та сферами життя майже однозначно. Як вважає низка авторів, під час аналізу сутності взаємодії слід виходити від загального до окремого, тобто із філософського поняття взаємодії до його інтерпретації у сфері діяльності правоохоронних органів, основним завданням яких є боротьба зі злочинністю. Ці науковці сходяться на думці, що поняття взаємодії в правоохоронних органах є лише конкретизацією поняття взаємодії, яке використовується в науці соціального управління, котре, у свою чергу, можна розглядати як конкретизацію філософського поняття взаємодії [145, с. 499–500].

Відповідно до іншої позиції, поняття «взаємодія» розглянуто як особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з них впливає на інші об'єкти, приводячи до їх зміни і, у свою чергу, зазнаючи впливу з боку інших об'єктів. Таке загальне тлумачення цієї категорії у різних галузях науки та соціального життя набуває специфічного наповнення, зокрема у такій особливій сфері, якою є протидія злочинності. Звичайно, взаємодія різних уповноважених державних органів є різновидом соціальної взаємодії, під якою розуміється реалізація соціальних функцій кожного з партнерів, заснованих на спільності в розумінні ситуації, змісту дій, визначених взаємоузгодженістю [30, с. 15].

У контексті визначених наукових положень взаємодію розглядають як основоположну категорію, яка відображає взаємний вплив речей одне на одного, та їх взаємний перехід, породжуючи одним об'єктом інший. Виходячи з цього, взаємодію також можна розглядати як інтегруючий фактор, під впливом якого відбувається об'єднання частин в певний тип цінностей.

У теорії управління взаємодію розуміють як узгоджену за місцем і часом сумісну діяльність, спрямовану на досягнення загальної мети. Поряд із взаємодією йдеться і про координацію, яка відрізняється від взаємодії тією рисою, що охоплює відносини підпорядкування учасників сумісної діяльності волі координуючого суб'єкта. По відношенню до взаємодії координація частіше за все виступає її організаційною основою або відповідною передумовою. У

деякому роді взаємодію розглядають і як прояв координації. У своїй сукупності названі поняття відображають дві сторони єдиного процесу функціонування елементів відповідної системи [1, с. 12].

Відомо, що соціологи досліджують взаємодію як безперервні в досталь систематичні соціальні дії суб'єктів, цілеспрямовані один на одного, метою яких є викликати відповідну реакцію, що в свою чергу продукує нову реакцію суб'єкта, що здійснював вплив. Отже, цілком зрозуміло, що взаємодія координує всі соціальні процеси [171, с. 244].

З позиції політології взаємодія – це обопільний вплив різноманітних політичних суб'єктів під час їхньої політичної діяльності, а також неодмінна передумова тотальної реалізації функцій політичної системи, що визначає характер і темпи політичного піднесення і прогресу. Щодо взаємодії політичної, слід зазначити, що це керований процес, який вирізняється за рівнем співвідношення інтересів та цілями політичних суб'єктів [147, с. 46].

Наведені поняття подібні в тому, що спираються на фундаментальну філософську сутність, в якій термін «взаємодія» – це, насамперед, взаємний зв'язок між відповідними суб'єктами, в якому кожен із них впливає один на одного з метою досягнення певної конкретної цілі.

Водночас, на нашу думку, взаємодія виникає не в результаті здійснення впливу суб'єктів один на одного, а в результаті усвідомлення суб'єктами необхідності здійснення або виконання конкретного завдання у взаємному доповненні та допомозі, що спрямовано на досягнення спільної мети, в результаті чого вони впливають на якісні характеристики один одного.

Термін «взаємодія», як правило, вживають тоді, коли йдеться про взаємоузгоджену діяльність різних органів та організацій у боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями. Адже, як вважає Л. М. Давиденко, під час взаємодії її мають організувати обидві сторони, бо вона передбачає спільну, погоджену діяльність [46, с. 84–85].

З позиції сучасних уявлень про поняття «система» взаємодія є невід'ємною частиною будь-якої системи і відображає її сутність.

Поняття «система» є вихідним по відношенню до категорії «взаємодія». Відповідне положення визнають не лише філософи, а й представники інших наук, зокрема кримінального процесуального права.

Дослідження співвідношення понять «система» та «взаємодія» підкреслює низку переконань про те, що, застосовуючи категорію взаємодії до соціальних систем, вона повинна розкривати внутрішні механізми відносин, визначати носіїв соціальних відносин та пояснювати причинно-наслідкові зв'язки елементарних соціальних дій та породжуючи соціальні відносини.

Усі наведені вище позиції щодо розуміння терміна «взаємодія» мають декілька спільних рис: по-перше, взаємодію розглядають як певний взаємний зв'язок між двома (або більше) суб'єктами, які здійснюють взаємний вплив один на одного. Усі суб'єкти, які беруть участь в такій взаємодії, є складовими елементами (частинами) відповідної взаємодії, діяльність яких спрямована на досягнення усвідомленої та бажаної всіма учасниками конкретної цілі або ж мети. Крім цього, під час взаємодії кожен суб'єкт тією чи іншою мірою має опосередкований вплив один на одного.

Вважаємо, що для визначення наукового підходу щодо поняття і змісту взаємодії слідчого з іншими структурними підрозділами органів Національної поліції, доречно враховувати зазначені теоретичні положення та підходи до розуміння поняття «взаємодія».

Для формування поняття «взаємодія слідчого», яке найбільш точно буде виражати сутність відповідного явища, розглянемо та проаналізуємо низку наявних поглядів науковців.

Значна кількість вчених-процесуалістів та криміналістів намагалися визначити поняття взаємодії слідчих з іншими структурними підрозділами і кожне з цих визначень тією чи іншою мірою є правильним. Здебільшого відмінність між цими поняттями полягає в повноті визначення та відповідній орієнтації на певний вид діяльності. Зокрема, В. Ф. Статкус під взаємодією розуміє узгоджену діяльність слідчого з органами дізнання, що ґрунтується на законі та відомчих нормативних актах і спрямована на розкриття,

розслідування, припинення і запобігання злочинам шляхом найбільш ефективного поєднання методів і засобів, властивих цим органам, при збереженні таємниці попереднього слідства і джерел отримання негласної інформації [173, с. 126].

Іншу позицію займає Г. А. Матусовський, визначаючи взаємодію як узгоджену діяльність правоохоронних та інших державних органів і посадових осіб у процесі розкриття та розслідування злочинів, спрямовану на досягнення спільної мети з найменшими затратами сил, засобів та часу [107, с. 78].

Схожих поглядів дотримується і С. В. Бородин, який також наголошує на аналогічних ознаках взаємодії, а саме узгодженості дій взаємодіючих осіб за ціллю, місцем, часом та визначає взаємодію слідчого з оперативними працівниками як засновану на законі і підзаконних актах узгоджену за цілями, місцем і часом діяльність, здійснювану під час попередження, розкриття та розслідування злочинів, а також під час розшуку злочинців [81, с. 21].

З позиції О. М. Бандурки, взаємодія – це комплекс спільних або узгоджених за часом і місцем дій кількох оперативних підрозділів щодо вирішення певних завдань у протидії злочинності спільними зусиллями [9, с. 139–140].

Взаємодією, пише Г. П. Цимбал, яка досліджувала її як умову забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів, є узгоджена (взаємозацікавлена) діяльність правоохоронних, контролюючих і інших державних органів, спрямована на досягнення загальної мети, із правильним співвідношенням повноважень, засобів і методів, які передбачені законом (відомчими нормативними актами) для виявлення, розкриття і розслідування злочинів у сфері оподаткування [198, с. 39].

Своєю чергою В. В. Пивоваров та Л. І. Щербина під взаємодією органів досудового слідства та дізнання розуміють засновану на вимогах закону і відомчих нормативно-правових актів, узгоджену за проміжними та кінцевими цілями діяльність адміністративно і службово незалежних один від одного органів, яка координується слідчим і здійснюється при комплексному

поєднанні та ефективному використанні повноважень, методів і засобів, що ними наділені ці органи, для розкриття злочинів [141, с. 154].

Досить сучасним є поняття взаємодії, надане А. А. Патином. На переконання зазначеного автора, взаємодія слідчого з підрозділами Національної поліції під час розкриття та розслідування злочинів – це узгоджені, такі, що впливають із завдань кримінального судочинства, комплексні (процесуальні і оперативно-розшукові) дії, метою яких є розкриття, розслідування і запобігання злочинів, притягнення до відповідальності винних осіб, виключно на підставах, визначених нормами кримінального процесуального закону, що здійснюється при суворому розмежуванні компетенції, у межах наданих повноважень, шляхом найбільш ефективного сполучення дозволених їм заходів і матеріального забезпечення при збереженні таємниці досудового розслідування і джерел отримання конфіденційних відомостей [139, с. 247].

Взаємодія між правоохоронними органами існує там, де наявний спільний інтерес, якому підпорядкована загальна мета – швидке, повне й неупереджене провадження досудового розслідування. Саме за таких умов відбувається найбільш активна й цілеспрямована консолідація сил та засобів державних органів та службових осіб, уповноважених вирішувати поставлені перед ними спільні завдання.

Як зазначає В. П. Шибіко, взаємодія зумовлена тим, що ці органи мають спільне завдання боротьби зі злочинністю, однак є самостійними, не підпорядкованими один одному, використовують різні способи й методи боротьби зі злочинністю, правильне поєднання яких має забезпечити успіх у запобігання та розслідування злочинів [114, с. 218–219].

На думку Р. С. Белкіна, взаємодія є однією із форм розслідування злочинів, що полягає в заснованому на законі, узгодженому за цілями, місцем та часом співробітництві слідчого з органом дізнання, що здійснюється в рамках їх компетенції з метою повного і швидкого розкриття злочинів, всебічного і об'єктивного розслідування кримінальних справ і розшуку

злочинців, що переховуються, викрадених цінностей та інших об'єктів, що мають значення для справи [11, с. 134]. З такою позицією, правильною за своєю сутністю й спрямованістю, але неточною за визначенням, не можемо повною мірою погодитися. За КПК України до форм досудового розслідування належать дізнання (пункт 4 частини 1 статті 3 цього Кодексу) та досудове слідство (пункт 6 цієї ж процесуальної норми). Про те, що досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків - у формі дізнання, визначено також у частині 1 статті 215 КПК України. Тож твердження про те, що взаємодія є однією із форм розслідування злочинів, не відповідає чинному кримінальному процесуальному законодавству України. Більш коректно, на наш погляд, вести мову про взаємодію як про категорію кримінального процесу, про діяльність різних органів та службових осіб, спрямовану на досягнення єдиного визначеного ними результату.

Розглядаючи поняття взаємодії в межах науки управління, В. М. Плішкін поділяє її на позитивну та негативну, розуміючи під позитивною такий режим взаємозв'язків між елементами системи органів внутрішніх справ, який забезпечує погоджене функціонування з метою розв'язання загальних завдань, і негативну взаємодію, при якій функціонування цих елементів спрямоване на досягнення протилежних цілей (вплив та дії кожного спрямовані на те, щоб перешкодити розвитку іншого суб'єкта) [145, с. 503].

Водночас вважаємо такий поділ дещо суперечливим, оскільки взаємодія обов'язково передбачає досягнення позитивного результату, спільної мети, заради якої вона й потрібна. Тому, якщо мета між взаємодіючими суб'єктами спільна та однаково важлива для кожного, в зазначеній ситуації суб'єкти взаємодії заінтересовані провадити саме ті дії, які спрямовані на досягнення цілі в зв'язку з якою і виникла взаємодія. Однак, якщо ж між суб'єктами взаємодії виникає протидія, то це свідчить про відсутність об'єднуючого початку – спільної мети, а отже постає питання про обґрунтованість визначення такої діяльності, як взаємодії. Адже, не можна сказати, що «протидія» та

«взаємодія» – це тотожні поняття. З такої позиції недоцільно протиборство відносити до взаємодії.

Досить слушно зауважує І. М. Гуткін, наголошуючи на тому, що під час взаємодії слідчого з оперативними підрозділами однією з головних ознак є самостійність цих підрозділів, не підпорядкованість один одному. Цей автор зазначає, що взаємодія слідчого з іншими суб'єктами не завжди передбачає, що їх діяльність завжди повинна бути узгоджена за місцем, і часом. На підтримку своєї думки, він наводить такий приклад. Слідчий, доручаючи органам дізнання розшук обвинуваченого, не зв'язує виконання такого завдання з визначеним місцем, і навпаки при провадженні будь-яких слідчих дій обов'язки працівника міліції і слідчого можуть бути розподілені з врахуванням місця та часу проведення даної слідчої дії [132, с. 62–63].

Ми підтримуємо таке твердження, однак, що стосується відсутності в певних випадках таких ознак взаємодії як місце і час, констатуємо, що в більшості це є виключенням з правил в розумінні терміна «взаємодія».

На думку О. В. Капліної та В. В. Вапнярчука, під взаємодією органів досудового розслідування слід розуміти регламентовану кримінальним процесуальним законодавством їх спільну узгоджену діяльність, яка спрямована на вирішення завдань, що перед ними стоять. Така взаємодія істотно впливає на досудове розслідування, а тому є її загальною умовою [87, с. 279].

Схожим, але більш інформаційно насиченим, є поняття взаємодії, яке надав В. В. Топчій. З позицій цього науковця, під взаємодією слідчого й оперативного підрозділу під час розслідування кримінального провадження необхідно розуміти засновану на законах і відомчих нормативних актах їх спільну узгоджену (за метою, характером, місцем і часом) діяльність, спрямовану на вирішення завдань кримінального судочинства, за керівної та організовуваної ролі слідчого й чіткого розмежування компетенції [185, с. 49].

Досліджуючи питання взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом) на початковому етапі досудового розслідування, Ю. І. Азаров та

Є. О. Рафальський зазначають, що у загальному розумінні, під взаємодією слідчого з іншими учасниками слідчо-оперативної групи, зокрема експертом (спеціалістом) треба розуміти спільну діяльність слідчого, оперативних і експертно-криміналістичних підрозділів з розроблення та здійснення заходів, пов'язаних із комплексним використанням процесуальних, оперативно-розшукових і техніко-криміналістичних засобів, з метою успішного розкриття злочинів, встановлення винних і виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочину і вжиття заходів для їх усунення [2, с. 87].

Взаємодія у протидії злочинності, на переконання С. С. Чернявського, – це узгоджена діяльність уповноважених суб'єктів з оптимальним співвідношенням методів і засобів, визначених для кожного з них [203, с. 17].

Свого часу, пише В. В. Черепушак, досліджуючи взаємодію таких суб'єктів, як слідчі прокуратури і органів міліції, О. Р. Ратінов зазначав, що у процесуальному сенсі під взаємодією слідчих прокуратури та органів міліції розуміється заснована на законі узгоджена діяльність незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів слідства і дізнання спрямована на розкриття і розслідування конкретного злочину шляхом найбільш доцільного поєднання методів і засобів властивих цим органам [200, с. 443]. Ця позиція зазначеного науковця знаходить свою підтримку й у наші дні. Зокрема, О. П. Бойко та В. В. Рогальська зазначають, що взаємодія будь-яких суб'єктів, у тому числі слідчих та підрозділів карного розшуку, повинна бути узгоджена та обов'язково поєднувати притаманні їм методи і засоби [17, с. 37].

Незважаючи на обмеження щодо суб'єктів взаємодії, визначених спочатку О. Р. Ратіновим, а потім продовжених О. П. Бойком та В. В. Рогальською, а саме слідчих прокуратури і органів міліції та слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку, ми підтримуємо позицію вчених, що взаємодія полягає в узгодженій діяльності, здійснюваній шляхом найбільш доцільного та необхідного поєднання методів і засобів, властивих цим органам.

Не менш важливим чинником взаємодії між слідчим та іншими підрозділами Національної поліції України є і психологічний аспект. Як справедливо зазначає Л. Д. Удалова, успішний діалог можливий лише в тому разі, коли в наявності є психологічна взаємодія сторін [190, с. 35].

Психологічний контакт, що встановлюється між слідчим та оперативними співробітниками й іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України під час досудового розслідування, є важливим аспектом успішної слідчої діяльності та ОРД. Крім того, як вказує О.В. Мельник, визначальним є ще й те, що «моральні принципи являють собою підвалини успішної реалізації законодавства» та «тільки складні ситуації, які виникають на практиці, є тим «лакмусовим папірцем», який об'єктивно проявляє істинні якості» [110, с. 23]. Так, під час проведеного опитування практичні співробітники підтвердили вплив психологічних особливостей та моральних чинників на процес взаємодії, серед яких 96,8 % слідчих, 97,8 % оперативних співробітників та 96,7 % дізнавачів.

У процесі розвитку психологічного контакту, наголошують Л. Е. Орбан-Лембрик та В. В. Кощинець, відбувається взаємне оцінювання, взаємна зацікавленість, взаємний діалог [128, с. 117]. З огляду на зазначене, встановлення відповідного психологічного контакту є передумовою та фундаментом належної та успішної взаємодії, передуюче взаємодії, а не навпаки. Наприклад, під час формування СОГ необхідно враховувати не лише ефективність діяльності окремо конкретного потенційного учасника СОГ, а і психологічну схожість таких учасників, що суттєво допоможе уникнути можливого протиборства суб'єктів взаємодії, про яке вже зазначалося.

Виходячи з аналізу різних понять взаємодії, необхідно зазначити, що основними елементами взаємодії є:

- 1) регламентована законодавчими та підзаконними актами планова діяльність суб'єктів;
- 2) незалежність та самостійність один від одного, а саме відсутність відповідної вертикалі службової підпорядкованості;

- 3) узгодження діяльності учасників взаємодії за місцем, часом, цілю, характером (психологічний чинник);
- 4) чітке розмежування компетенції та завдань суб'єктів взаємодії;
- 5) використання під час розслідування найбільш оптимальних методів та способів розслідування;
- б) психологічна сумісність суб'єктів взаємодії.

Характеризуючи сутність взаємодії слідчого та інших суб'єктів розшуку, В. М. Стратонов та О. М. Захарченко зазначають, що вона передбачає спільні зусилля в розкритті та розслідуванні злочинів шляхом поєднання методів і засобів, притаманних їм за чіткого розмежування повноважень органів досудового слідства й дізнання. Проте саме єдність завдань є основою їхніх взаємовідносин, важливою теоретичною основою взаємодії, що повинна бути активною та продовжуватися до розкриття кримінального правопорушення. При цьому кожен учасник взаємодії несе персональну відповідальність за свої дії [175, с. 983].

На думку А. О. Ляша, сутність взаємодії слідчого та оперативного працівника полягає в тому, що це:

- 1) передусім активна і цілеспрямована діяльність суб'єктів, слідчих та працівників оперативних підрозділів, до якої можуть залучатися негласні співробітники, представники громадськості, фахівці різних галузей знань тощо;
- 2) кожен суб'єкт цієї діяльності вчиняє відповідні дії в межах своїх повноважень;
- 3) це узгоджена за місцем, часом, метою спільні дії двох чи більше суб'єктів, спрямовані на впровадження одержаних результатів ОРЗ, відомостей у кримінальне судочинство;
- 4) у спільних планах учасників взаємодії необхідно передбачати комплекс дії, у такому порядку, щоб їх проведення було несподіване для осіб, дії яких перевіряються, їхніх співучасників і мало якнайбільший ефект у закріпленні процесуальним шляхом обставини, що підлягають доказуванню;

5) під час взаємодії суб'єкти зобов'язані діяти в межах норм і в спосіб, передбачений законодавством [100, с. 127–128].

Варто зазначити, що взаємодія слідчого з оперативними працівниками, експертами, спеціалістами іншими підрозділами та службовими особами органів Національної поліції України не передбачає їх службового підпорядкування чи злиття процесуальної діяльності та ОРД. Кожний з цих суб'єктів, незважаючи на спільність задач в боротьбі із злочинністю та на об'єднання зусиль в вирішенні поставлених завдань, залишається самостійним суб'єктом, діючим в межах своєї компетенції. Крім того, О.В. Мельник підкреслює, що «для діяльності осіб, що ведуть кримінальне судочинство притаманний не лише чіткий обов'язок (мораль обов'язку), але й прагнення (мораль прагнення), оскільки останнє є проблемою відносин людини із самою собою»[111, с. 12].

З огляду на зазначене, під взаємодією слідчого з оперативними та іншими підрозділами та особами Національної поліції України під час досудового провадження необхідно розуміти:

1) активну, цілеспрямовану діяльність двох або більше суб'єктів взаємодії, коли кожний із учасників взаємодії має усвідомлювати, що він виконує покладені на нього функції разом з іншими суб'єктами. При цьому кожний учасник повинен чітко розуміти відведену йому у взаємодії роль і вчасно виконувати поставлені завдання;

2) застосування кожним суб'єктом цієї діяльності специфічних заходів (СРД, ОРЗ) у межах, встановлених законом повноважень;

3) спільну, узгоджену за місцем, часом, метою діяльність двох і більше суб'єктів, яка спрямована на отримання та застосування одержаних у результаті ОРЗ відомостей у кримінальному провадженні;

4) суворе дотримання під час проведення СРД та НСРД суб'єктами взаємодії вимог Конституції України, чинного законодавства, засад кримінального провадження та ОРД, визначених нормативно-правовими актами, зокрема відомчими наказами;

5) забезпечення комплексного використання сил, засобів та методів під час розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, взаємодія слідчих з підрозділами органів Національної поліції України – це заснована на законі, оперативна, спільна, узгоджена та своєчасна діяльність під час кримінального провадження, що передбачає використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямована на досягнення завдань кримінального провадження [25, с. 189].

Досить часто в юридичній літературі зустрічається твердження про співмірність понять «взаємодія» та «координація» або ж «взаємодія» та «співробітництво».

Наразі в науковій спільноті існує декілька думок стосовно розуміння понять «взаємодія» та «координація». Зокрема, на думку С. Н. Квасова, взаємодія включає в себе такі поняття, як «співробітництво», «сприяння», «скоординована діяльність», «погоджена діяльність», «погоджена спільна діяльність» [72, с. 118]. Водночас, на наш погляд, поняття «взаємодія» та «координація» та або ж «взаємодія» та «співробітництво», по-перше, є відмінними як за сутністю, так і за змістом, по-друге, сам термін «взаємодія» є більш ширшим та включає в себе інші зазначені терміни.

У Тлумачному словнику української мови термін «координація» (від лат. *Ordinatio* – погодження, узгодження) визначений як узгодження, приведення у відповідність, встановлення взаємозв'язку між діями, поняттями, рухами тощо [120, с. 362].

У словниковій літературі термін «координація» трактується також як функція управління, змістом якої є забезпечення упорядкованих взаємозв'язків і взаємодії між організаціями, ділянками та учасниками виробництва й управління з метою узгодження дій щодо реалізації рішень, об'єднання спільних зусиль, у вирішенні загальних завдань [170, с. 76–77].

Грунтовне вивчення терміна «координація» свого часу здійснював Т. Л. Маркелов. Цей автор, зокрема, вважає, що зміст координації становлять

такі взаємопов'язані елементи: 1) визначення мети узгодженої діяльності; 2) планування такої діяльності; 3) прогнозування її результатів, що визначають спрямованість, конкретність та перспективу узгодженої діяльності і в основному відбивають сутність координації. Організація відповідного процесу, з його погляду, включає: 1) аналіз інформації, яка є у наявності; 2) вибір напрямів та форм координації дій суб'єктів; 3) розроблення відповідних заходів; 4) визначення відповідальних виконавців та термінів виконання заходів. При цьому, серед елементів процедури координації він виокремлює: 1) порядок підготовки пропозицій для планування; 2) процес розроблення планів узгоджених заходів; 3) визначення характеру заходів; 4) контроль й перевірка результативності окремих заходів; 5) визначення ефективності узгодженої діяльності [104, с. 39].

Аналізуючи викладений матеріал, доходимо висновку, що координація є регламентованою, попередньо спланованою діяльністю суб'єктів вищого рівня, наділених управлінськими повноваженнями, стосовно впливу на суб'єктів нижчого рівня, спрямованою на узгодження їхніх дій з метою досягнення поставлених цілей.

Наприклад, О. М. Левакова зазначала, що відмінною рисою взаємодії є те, що органи, які чітко взаємодіють під час профілактичної діяльності, не підпорядковуються один одному, а також не мають права втручатися у діяльність один одного, натомість розв'язують колегіальні завдання щодо запобігання правопорушенням відповідно до своїх функціональних обов'язків, обираючи при цьому методи і засоби, що мають законодавчу регламентацію. У своїй праці дослідниця зауважила, що термін «взаємодія» є більш вдалим, ніж термін «координація», і охоплює всі форми зв'язків між органами [95, с. 7–8]. Схожі концептуальні переконання мали й інші вчені, які вбачали, що взаємодія – це будь-яка колегіальна погоджена діяльність державних органів і громадських установ з реалізації покладених завдань. Відтак, зміст взаємодії полягає в колегіальних погоджених діях, цілеспрямованих, а також у взаємопідтримці під час вирішення завдань [80, с. 69].

Детальний аналіз термінів «координація» і «взаємодія» свідчить, що вони подібні, різняться тим, що під час координації одна зі сторін (приміром, суб'єкт управління) організовує відносини, а інша сторона тільки виконує умови відносин. Що ж стосовно взаємодії, то тут наразі обидві сторони є учасниками організації діяльності, адже небажання взаємодіяти хоч одного з учасників призводить до втрати існування відносин. У кожному конкретному епізоді взаємодії обидві сторони взаємин беруть на себе зобов'язання з організації та реалізації певних заходів.

Водночас, на наш погляд, взаємодія є процесом не стихійним, а керованим і забезпечує не тільки збереження системних якостей, їх стійкість, а й впливає на ефективність управління. У зв'язку з цим виникає необхідність у координації таких зусиль з боку управління.

Щодо відмінностей між поняттями «взаємодія» та «співробітництво», І. К. Адізес, відомий ізраїльський і македонський письменник, один з експертів у галузі підвищення ефективності ведення бізнесу та урядової діяльності зазначає, що співробітництво (collaboration) – це командна співпраця, коли люди працюють разом над спільною справою і навчаються один у одного. Для досягнення співпраці повага і винахідливість є необхідними умовами, але вони не є достатніми. Позитивний і сприятливий клімат також є необхідним для навчання один в одного. Для цього структурованого і системного процесу обговорення не потрібно. Потрібен лише сприятливий клімат для динаміки співпраці [69].

Взаємодія (cooperation), продовжує далі цей автор, зосереджена не на процесі прийняття рішень, для якого необхідна співпраця, а на реалізації прийнятого рішення. Для реалізації рішення, яке спричиняє певні зміни, спільність інтересів між усіма сторонами є вкрай необхідною. Взаємодія відбувається, коли є спільні інтереси, або коли спільні інтереси простежуються у довгостроковій перспективі. Цей процес вимагає віри і довіри. Тож для співпраці потрібна повага, а для взаємодії – довіра. Довіра і повага, співпраця і

взаємодія необхідні для управління змінами без руйнівних конфліктів, для прийняття ефективних рішень та їхньої ефективної реалізації [69].

Ми повною мірою підтримуємо позицію І. К. Адізеса, адже відповідно до статті 11 Закону України «Про Національну поліцію» навіть законодавцем терміни «взаємодія» й «співпраця» визначено через сполучник «та», вказуючи на відмінність та самостійність цих понять.

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що координація – це узгодження діяльності самостійних органів, підрозділів, службових осіб, які виконують поставлені перед ними завдання власними притаманними їм специфічними засобами і методами. Координація відрізняється від взаємодії, насамперед, за програмними цілями, на досягнення яких вони спрямовані. Метою координації є узгодження діяльності самостійних органів, підрозділів, службових осіб, а метою взаємодії перерахованих суб'єктів є підвищення ефективності їхньої діяльності, спрямованої на вирішення єдиного завдання шляхом об'єднання зусиль. Координація відрізняється від взаємодії не лише за програмними цілями, а й за суб'єктами діяльності. Суб'єктами взаємодії можуть бути будь-які незалежні в адміністративному порядку один від одного органи, підрозділи та службові особи, які вирішують поставлені перед ними завдання шляхом об'єднання зусиль. Суб'єктами координації можуть бути лише ті службові особи, які наділені компетенцією керувати, встановлювати порядок узгодження діяльності підпорядкованих їм підрозділів, органів, посадових осіб, тобто суб'єктів взаємодії. Отже, координація істотно відрізняється від взаємодії, і ці терміни не можна вживати як синоніми.

Щодо терміна «взаємодія», вважаємо, що під взаємодією слідчого з підрозділами та службовими особами органів Національної поліції України розуміється узгоджена, підпорядкована єдиному задуму діяльність, яку здійснюють шляхом використання оптимальних та притаманних суб'єктам взаємодії засобів і методів з метою найбільш ефективного вирішення завдань, що виникають під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

1.3. Суб'єкти взаємодії під час досудового розслідування та їх класифікація

Досудове розслідування характеризують певним колом осіб, які беруть в ньому участь. Саме від визначення процесуального статусу учасників кримінального провадження та інших осіб, які беруть у ньому участь, ефективності механізму реалізації процесуальних прав та взаємодії між ними залежить ефективне та належне виконання завдань кримінального провадження.

Водночас невід'ємним елементом забезпечення швидкості та ефективності реалізації завдань кримінального провадження є саме належна взаємодія суб'єктів, віднесених за законом до сторони обвинувачення та уповноважених здійснювати досудове розслідування.

Досліджуючи питання взаємодії суб'єктів під час розслідування злочинів, В. О. Маляров класифікує їх на дві групи: спеціалізовані та неспеціалізовані. На думку цього науковця, саме такий поділ суб'єктів взаємодії має не лише теоретичне, але й практичне значення, оскільки визначає зміст та форми взаємодії, що у свою чергу, сприяє забезпеченню швидкого, повного та неупередженого розслідування [103, с. 263].

Аналогічною щодо класифікації суб'єктів взаємодії є позиція С. О. Книженко. До спеціалізованих ця авторка відносить тих суб'єктів, для яких виявлення, розслідування й попередження злочинів є головним завданням (слідчі підрозділи, оперативні підрозділи, експертні установи, контрольно-наглядові органи). До неспеціалізованих суб'єктів нею віднесено державні та недержавні структури, для яких протидія злочинності не є їх головним завданням (підприємства, установи, організації, засоби масової інформації, громадськість) однак, у зв'язку з відповідною сферою діяльності таких суб'єктів та класифікацією злочину, в спеціалізованих суб'єктів виникає необхідність взаємодії з неспеціалізованими суб'єктами з метою більш ефективного та швидкого досудового розслідування [74, с. 96].

Вивчаючи питання взаємодії під час досудового розслідування економічних злочинів, О. О. Шевчук зазначає, що, враховуючи частину 2 статті 19 Конституції України, органи державної влади та місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України. Тому, будь-яка форма взаємодії повинна мати правову підставу для можливості її застосування. Це не означає, що взаємодія підлягає обов'язковій детальній правовій регламентації. Водночас можливість застосування тієї чи іншої форми повинна бути в межах встановленої законом компетенції відповідних суб'єктів (органів і службових осіб).

За ознакою суб'єкта взаємодії О. О. Шевчук виділяє:

а) взаємодію слідчого з іншими суб'єктами під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності;

б) взаємодію оперативного підрозділу з іншими суб'єктами під час здійснення ОРД та кримінальної процесуальної діяльності;

г) взаємодію суду з іншими суб'єктами під час судового кримінального провадження;

д) взаємодію обізнаних осіб (експертів, спеціалістів, ревізорів тощо) з іншими суб'єктами під час застосування спеціальних знань під час збирання та дослідження доказів у кримінальному провадженні [209, с. 296–297].

Водночас, жодним із науковців не виокремлено такої класифікації взаємодії суб'єктів, як за видами кримінальних правопорушень, віднесених законодавцем до розділів Кримінального кодексу (КК) України. Безсумнівно, незалежно від того, яке кримінальне правопорушення вчинено, участь слідчого в розслідуванні є обов'язковою, тоді як суб'єкти, яких слідчий залучатиме до їх розслідування, можуть бути різними залежно від мети та завдань у кожному з таких кримінальних проваджень.

Досліджуючи проблеми взаємодії слідчого під час розслідування крадіжок з автотранспортних засобів, В. Ю. Дрозд наголошує на важливості її здійснення з працівниками оперативних підрозділів, інспекторами-

криміналістами, працівниками патрульної поліції, кінологічних служб, дільничними офіцерами поліції. На підставі результатів опитування слідчих Національної поліції України, цим автором встановлено, що найбільш ефективно взаємодію слідчих під час розслідування зазначеного виду кримінальних правопорушень здійснюють з працівниками оперативних підрозділів, про що зазначили 41,9 % опитаних респондентів, 24,2 % опитаних вважають ефективною взаємодію з інспекторами-криміналістами, 11,3 % – з дільничними офіцерами поліції, 3,8 % вказують на взаємодію з працівниками патрульної поліції та 0,8 % – з кінологічною службою [51, с. 140].

З огляду на зазначене, вважаємо, що необхідно виокремлювати класифікацію взаємодії суб'єктів досудового розслідування, крім раніше запропонованих варіантів, також за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я, проти волі, честі та гідності особи, у сфері господарської діяльності тощо).

Вивчаючи питання взаємодії конкретних виконавців, науковці розглядають і взаємодію наступних суб'єктів – слідчого, співробітника оперативного підрозділу, експерта-криміналіста або ж про взаємодію підрозділів і служб – слідчих підрозділів, експертно-криміналістичних тощо.

Враховуючи позиції вчених щодо суб'єктів взаємодії під час досудового розслідування, вважаємо, що їх поділ можна здійснити за такими критеріями:

1) за спеціалізацією суб'єктів:

– спеціалізовані суб'єкти, основна діяльність яких направлена на попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень;

– неспеціалізовані суб'єкти – державні та недержавні структури, для яких протидія злочинності не є їх головним завданням (підприємства, установи, організації, засоби масової інформації, громадськість), однак, у зв'язку з відповідною сферою діяльності таких суб'єктів та класифікацією злочину, в спеціалізованих суб'єктів виникає необхідність взаємодії з ними;

2) за ознакою суб'єктів або конкретних виконавців залежно від етапів досудового розслідування:

- взаємодія слідчого з іншими суб'єктами в межах здійснення кримінальної процесуальної діяльності;
- взаємодія оперативного підрозділу під час здійснення ОРД та кримінальної процесуальної діяльності;
- взаємодія суду, зокрема із прокурором, слідчим та іншими суб'єктами;
- взаємодія обізнаних осіб (експертів, спеціалістів, ревізорів) з іншими суб'єктами під час застосування спеціальних знань;

3) взаємодії суб'єктів досудового розслідування за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо).

На сьогодні вже практично загальновизнаною стала позиція про те, що з усіх напрямів взаємодії у кримінальному провадженні, зумовлених головним (центральним) суб'єктом її організації і здійснення особливого значення набуває слідчий. Погодимось з цим, адже насправді, саме на слідчого покладене головне завдання щодо застосування всіх передбачених законом заходів, необхідних для забезпечення ефективного проведення досудового розслідування.

Відповідно до пункту 17 частини 1 статті 3, частини 1 статті 38, статей 215, 216 КПК України, слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Варто зазначити, що обсяг прав і обов'язків слідчого загалом не залежить від його відомчої належності. Закон лише розмежовує спеціалізацію слідчих залежно від предмета розслідуваного кримінального правопорушення, що знаходить своє зовнішнє відображення у його кваліфікації [93, с. 382]. Отже,

попри відомчу належність, усі слідчі мають однакові процесуальні права та обов'язки, здійснюють розслідування в однаковому процесуальному порядку [165, с. 52]. Єдиний виняток становить діяльність детективів НАБУ. Незважаючи на те, що, відповідно до пункту 2 частини 2 статті 38 КПК України, підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю НАБУ належить до органів досудового розслідування, ці підрозділи безпосередньо уповноважені здійснювати ОРД (частина перша статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Тому для співробітників цих підрозділів, віднесених одночасно і до органів досудового розслідування, і до оперативних підрозділів, у частині 2 статті 41 КПК України зроблено виняток у частині можливості здійснювати ними процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися із клопотаннями до слідчого судді чи прокурора. З огляду на зазначене, надалі під терміном «слідчий» будемо мати на увазі, насамперед, службову особу органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, уповноважених проводити досудове розслідування.

Здійснивши фундаментальне дослідження кримінальних процесуальних функцій, І. В. Гловюк зауважила, що можна констатувати поліфункціональність діяльності слідчого, яка полягає у здійсненні: 1) функції кримінального переслідування у формі підозри; 2) функції розслідування; 3) функції забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; 4) функції міжнародного співробітництва; 5) реабілітаційної функції [41, с. 217].

Зазначена позиція в цілому може бути підтримана. Однак варто зауважити, що всі зазначені функції слідчий реалізує у межах відповідного досудового розслідування конкретного кримінального правопорушення. Більше того, закономірно, що реалізація такого широкого спектру функцій під час досудового розслідування вимагає залучення інших суб'єктів, здатних забезпечити максимально ефективну реалізацію слідчим своїх повноважень, і,

як наслідок, успішне завершення досудового розслідування. Крім цього, потребує свого уточнення наявність у слідчого функції кримінального переслідування у формі підозри. На наш погляд, ця функція суперечить функції досудового розслідування, під час здійснення якої слідчому, відповідно до частини 1 статті 2 КПК України, слід провести процесуальні дії, спрямовані на виконання завдань кримінального провадження, зокрема, швидке, повне та неупереджене розслідування. Це положення означає, що слідчому потрібно у ретроспективному аспекті за допомогою низки процесуальних і непроцесуальних засобів відтворити минулу подію, визначити наявність складу кримінального правопорушення, встановити особу, яка його вчинила з метою вирішення питання про направлення таких матеріалів кримінального провадження до суду для вирішення по суті. Навпаки, за відсутності ознак складу кримінального правопорушення чи інших обставин, передбачених у частині 1 статті 284 КПК України, слідчий (а у низці випадків – прокурор як його процесуальний керівник) приймає рішення про закриття матеріалів кримінального провадження. Вважаємо, що слідчий такі процесуальні дії проводить й приймає процесуальні рішення в межах виконання ним функції досудового розслідування. З огляду на зазначене, наявність функції кримінального переслідування у формі підозри виглядає досить спірною.

На думку В. О. Біляєва, однією з головних новацій, запроваджених в діяльність оперативних та слідчих підрозділів унаслідок набуття чинності новим кримінальним процесуальним законодавством, є нормативне закріплення більш тісних, ніж це було раніше, форм взаємодії між оперативним працівником і слідчим. Фактично йдеться про набуття суб'єктами оперативно-розшукової та кримінально-процесуальної протидії злочинності умовної функціональної універсальності під час кримінального провадження, адже вперше законодавством закріплено: 1) можливість ініціювання та здійснення слідчим НСРД, які за своєю природою є, переважно, ОРЗ; 2) набуття оперативним працівником повноважень слідчого під час виконання доручень на здійснення гласних і НСРД. Отже, набули процесуального характеру негласні

засоби і методи ОРД та можливості їх більш ефективного використання з метою викриття злочинців та притягнення їх до відповідальності [13, с. 133].

Водночас В. Ю. Шепітько зазначає, що з прийняттям КПК України суттєво змінився процесуальний статус слідчого та його процесуальні функції. Роль самостійного і процесуального незалежного слідчого, який виконує важливу функцію щодо збирання і фіксації доказів (функцію розслідування), суттєво обмежено процесуальними механізмами (судовим контролем, процесуальним керівництвом, що здійснює прокурор тощо). За таких умов слідчого перетворено на особу, яка самостійно не може виконувати власну діяльність [213, с. 66]. Це підтвердило 78,6 % опитаних слідчих та 74,7 % опитаних оперативних співробітників.

Як вказує Т. О. Лоскутов, погодитися з ідеєю щодо самостійності та незалежності слідчого у кримінальному провадженні можна лише тоді, коли слідчий сам би підтримував обвинувачення в суді. Для судової обвинувальної діяльності діяльності слідчого потрібно наділити більшими процесуальними повноваженнями на досудовому провадженні, забезпечити гарантії самостійності та незалежності у перебігу кримінального провадження. Інакше самостійність та незалежність слідчого втрачає будь-який сенс, бо навіщо отримувати велику процесуальну самостійність та ставати процесуально незалежним від прокурора на етапі підготовки обвинувачення, коли тільки прокурор уповноважений його повноцінно реалізувати під час досудового розгляду [98, с. 419–420].

Зазначена позиція вказаного автора не може бути підтримана у повному обсязі й потребує свого уточнення. Розподіл окремих напрямів процесуальної діяльності на функції передбачає не лише визначення їх мети строків тощо, а й стадій кримінального провадження, на яких вони можуть бути реалізовані, та уповноважених на це суб'єктів. Наразі жоден із процесуалістів не висловив сумніву щодо функції обвинувачення, яку на судових стадіях кримінального провадження здійснює прокурор. Передача цієї функції слідчому призведе до небажаних наслідків, зокрема, по-перше, набуде обвинувального ухилу діяльність слідчого на стадії досудового розслідування, оскільки він

усвідомлюватиме, що йому потрібно буде підтримувати обвинувачення в суді; по-друге, самостійна і незалежна діяльність слідчого по суті залишиться неконтрольованою з боку керівника органу досудового розслідування та прокурора; по-третє, реалізація запропонованого підходу потягне за собою внесення значної кількості змін і доповнень до Конституції України, КПК України, Закону України «Про прокуратуру» та до низки інших законів та підзаконних нормативно-правових актів.

З огляду на положення частини 5 статті 40 КПК України щодо самостійного здійснення слідчим своїх повноважень відповідно до вимог цього Кодексу, між ним та прокурором має діяти розподіл функцій кримінального провадження. Якщо слідчий здійснює лише функцію розслідування, а не обвинувачення, то в цьому випадку йому буде потрібна самостійність та незалежність від прокурора для всебічного й об'єктивного з'ясування обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Змагальність у кримінальному провадженні передбачає процесуальну діяльність двох сторін – обвинувачення й захисту, які мають протилежні завдання під час здійснення своїх повноважень. Натомість зусилля слідчого спрямовані на швидке, повне та неупереджене розслідування, на проведення процесуальних дій, завдяки яким буде встановлена достатність доказів винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення. У цьому разі їй буде повідомлено про підозру, складено обвинувальний акт і направлено матеріали кримінального провадження до суду для розгляду по суті. Навпаки, за відсутності сукупності таких доказів кримінальне провадження буде закрито. Тож навряд чи можна вести мову про виконання слідчим функції обвинувачення, вона характерна для діяльності прокурора, а слідчому притаманна функція досудового слідства. Таку точку зору підтримало 53,6 % опитаних слідчих, 48,3 % опитаних оперативних працівників органів Національної поліції, в той же час як 43,4 % слідчих зазначили, що слідчому притаманна функція обвинувачення.

Сучасне досудове розслідування можна охарактеризувати в розумінні принципу стримувань та противаг, відповідно до якого хоча кожен учасник кримінального провадження і незалежний один від одного, але, за необхідності, в межах повноважень, визначених кримінальним процесуальним законодавством, може впливати на діяльність один одного. Ефективна система противаг, стримувань і компенсаторів передбачає надання кожному з елементів цієї системи відповідних важелів впливу на інші елементи. За таких умов відхилення будь-кого з учасників процесу від обсягів своїх функцій, перевищення наданих йому повноважень має викликати відповідну реакцію з боку іншого або інших учасників, спрямовану на усунення зазначеної невідповідності, компенсування або виправлення негативних змін, які настали внаслідок допущеної невідповідності [34, с. 19].

Водночас неможливо спростувати та не виконати те, що закріплено законодавцем, адже саме у частині 5 статті 40 КПК України встановлено, що слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Під цим терміном Н. В. Глинська цілком слушно пропонує визначати виражений у встановленій законом формі індивідуальний правозастосовний акт – документ, в якому компетентні державні органи і посадові особи у встановленому законом порядку та в межах своєї компетенції з метою вирішення завдань кримінального провадження надають відповіді на правові питання, що виникли під час провадження, і виражають владне волевиявлення про дії або бездіяльність, що впливають із встановлених на момент прийняття рішення фактичних обставин і приписів чинного законодавства [40, с. 41]. До таких процесуальних рішень повною мірою належить, наприклад, письмове доручення слідчого, надане

співробітників оперативного підрозділу відповідно до пункту 3 частини 2 статті 40 КПК України.

Отже, законодавець закріпив за слідчим широкий діапазон повноважень, а також надав йому незалежної позиції, визначивши та його як самостійну службову особу, що має на меті ґрунтовно, всебічно, повно та неупереджено досліджувати всі обставини кримінального правопорушення, але водночас виконувати свої функціональні обов'язки та реалізувати свої права неможливо без взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження. Отже, у зв'язку з цим, важливого значення набуває не лише реалізація слідчим його прямих повноважень, але й відповідна взаємодія з іншими органами та посадовими й службовими особами, серед яких керівник органу досудового розслідування, службовець оперативного підрозділу, дільничний офіцер поліції, експерт, спеціаліст, інспектор-криміналіст тощо. Натомість це невичерпний перелік тих осіб, з якими слідчий має взаємодіяти під час проведення кримінального провадження.

Приміром, у такій взаємодії виявляється процесуальна самостійність і незалежність слідчого, що є відповідальним за хід та результати проведення кримінального провадження. Слід навести доречне твердження С. І. Піскуна щодо слідчого, як постаті, яка є ключовим органом управління кримінальним провадженням. Отже, вкрай важливо, щоб слідчий володів управлінськими навичками, оскільки від правильної організації розслідування буде залежати його якість [144, с. 157]. Зокрема, аналогічну позицію підтримує В. Ю. Шепітько, який зазначає, що «керуючим суб'єктом організації розслідування є слідчий» [212, с. 195].

Водночас для здійснення ефективної реалізації комплексу процесуальних та організаційних повноважень, якими наділений слідчий під час досудового провадження, в нього виникає необхідність залучати до розслідування оперативні підрозділи, спеціалістів, експертів, інших суб'єктів, необхідних для надання йому відповідної допомоги; визначати конкретні завдання цієї взаємодії, час, місце і строки її реалізації; встановлювати обсяг і послідовність

виконання необхідних дій в межах організовуваної взаємодії; конкретизувати роль кожного органу чи іншого суб'єкта у випадках спільного проведення кількох дій; розподіляти обов'язки між учасниками взаємодії. Крім цього, з усіх визначених у законі суб'єктів саме слідчий безпосередньо здійснює контроль за організованою ним взаємодією, а в разі неналежного її виконання кимось із уповноважених на це суб'єктів відповідно реагує. Тож повною мірою варта підтримки позиція М. В. Багрія про те, що взаємодія саме слідчого та оперативних підрозділів є необхідною умовою успіху в розкритті злочинів [8, с. 317].

Щодо цього питання, то слушною є позиція О. В. Одерія та А. О. Шульги. Ці автори зазначили, що однією з важливих умов успіху в розкритті тяжких злочинів є правильна організація взаємодії відповідних органів та підрозділів, які беруть участь у цій діяльності [124, с. 139].

Відтак, слід зазначити, що за проведення і результати СРД та інших процесуальних дій і непроцесуальних заходів слідчий несе персональну відповідальність. Проте бути відповідальним він не може за всі дії співробітників оперативних підрозділів, а також інших уповноважених на взаємодію суб'єктів у кримінальному провадженні. Це безпосередня підпорядкованість керівництву, що полягає у зобов'язанні звітувати про обсяг, якість і результати виконаної роботи. У разі допущення порушень кримінальних процесуальних норм співробітником відповідного оперативного підрозділу, спеціалістом (експертом) тощо, в межах організованої взаємодії, відповідальність покладена не тільки на слідчого, але й керівний склад відповідного правоохоронного органу, експертної установи тощо. Під час проведеного анкетування 79,8 % слідчих та 67 % опитаних оперативних співробітників підтвердили позицію про те, що під час порушення закону при взаємодії слідчого з оперативним співробітником відповідати має не лише слідчий, а й безпосередній керівник оперативного співробітника, відтак, 29,5 % опитаних оперативних співробітників зазначили, що відповідати повинен слідчий.

Отже, взаємодія слідчого з відповідними суб'єктами у кримінальному провадженні спричинена точною слідчою ситуацією і може виникати із самого моменту відкриття кримінального провадження (а в поодиноких випадках, ще до його початку) та під час усього процесу розслідування. До того ж, взаємодія має чітке відображення у змісті виконуваних СРД та інших заходах, зокрема в процедурі усього досудового розслідування, а також під час розшуку підозрюваних, місцезнаходження яких невстановлене.

Виходячи із практичних аспектів досудового розслідування, у діяльності, яка спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, найбільш часто виникає потреба взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів. Це підтвердили 89,3 % опитаних слідчих та 90,1 % опитаних оперативних співробітників органів Національної поліції України.

Саме цей вид взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень є найбільш поширеним і важливим та необхідною передумовою виконання завдань кримінального провадження, спрямованих на швидке, повне та неупереджене досудове розслідування.

Досліджуючи проблеми взаємодії суб'єктів досудового розслідування, А. Ф. Волобуєв зазначив, що питання взаємодії можуть розглядатися, по-перше, лише між суб'єктами, які здійснюють пізнавальну діяльність під час досудового розслідування, а по-друге, ці суб'єкти повинні бути незалежними один від одного. З цих позицій не можна говорити про взаємодію слідчого з керівником органу досудового розслідування й прокурором, який по відношенню до слідчого є керівником, указівки якого обов'язкові для виконання слідчим під час досудового розслідування. Крім цього, слідчий є підлеглим керівника органу досудового розслідування, уповноваженого відсторонювати його від проведення досудового розслідування за ініціативою прокурора або з власної ініціативи (пункт 2 частини 2 статті 39 КПК України). Суб'єктами, від налагодженої взаємодії яких у значній мірі залежить результативність досудового розслідування злочинів, є, перш за все, слідчий і співробітник оперативного підрозділу. Вони обидва здійснюють пізнавальну діяльність, є

дисциплінарно незалежними один від одного й використовують різні пізнавальні методи під час вирішення завдань кримінального провадження. Лише органічне поєднання гласних процесуальних засобів і негласних методів ОРД (пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних ходів) здатне забезпечити своєчасне виявлення злочинів і повне їх розслідування (підготовлюваних або вже вчинених), особливо тих, які вчиняються й маскуються організованими групами осіб [32, с. 272–273].

Загалом робота слідчих і оперативних підрозділів спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, а також попередження та виявлення причин і умов, що сприяли їх вчиненню. При цьому розслідування всіх тяжких та особливо тяжких злочинів є можливим саме завдяки постійній та злагодженій взаємодії слідчого із працівниками оперативних підрозділів, а також своєчасному вжиттю низки спільних заходів, спрямованих на встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження й визначених у частині 1 статті 91 КПК України.

Слід зазначити, що на відміну від слідчого, оперативні підрозділи не належать ані до сторін, ані до учасників кримінального провадження. Проте, відповідно до положень частини 2 статті 41 КПК України, під час виконання доручень слідчого і прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники цих підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися із клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Водночас співробітники оперативних підрозділів не підміняють собою слідчого як представника сторони обвинувачення. Яскравим тому підтвердженням є норма пункту 19 частини 1 статті 3 КПК України, у якій надано вичерпний перелік осіб службових (слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор) та приватних (потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом), які можуть бути стороною обвинувачення, однак

співробітник оперативного підрозділу серед них відсутній. Саме така конструкція правової норми наочно засвідчує, що у випадках, передбачених пунктом 3 частини 2 статті 40, частинами 1–3 статті 41 КПК України, насправді співробітники оперативних підрозділів під час досудового розслідування кримінальних проступків здійснюють повноваження слідчого. Водночас їхнім основним завданням є проведення оперативно-розшукової діяльності – системи гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів (частина перша статті 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Завданням цієї діяльності, як зазначено у частині першій статті 1 вказаного Закону, є, зокрема, пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Тож повною мірою можна погодитися з К. Семеновим, який свого часу зазначав, що закон однозначно одним із головних визначив оперативно-розшуковий, невідкладний характер діяльності органів дізнання, підкресливши тим самим специфіку участі цих органів у розслідуванні злочинів [166, с. 87–92].

Оперативні підрозділи, продовжує цю думку О. М. Бандурка, діють не самі по собі, а в системі органів, які здійснюють ОРД. Вони здатні виконувати свої завдання не ізольовано, а у взаємодії з іншими підрозділами правоохоронних органів, використовуючи їх можливості [10, с. 140].

Необхідно відзначити позицію А. А. Патики, що передумовою взаємодії слідчого та оперативно-розшукових підрозділів є різна специфіка їхньої діяльності, об'єднання якої дозволяє використовувати можливості кожної зі сторін у межах наданих державою повноважень. Однією з таких специфічних рис є використання дезорієнтувальної інформації. Для оперативного працівника – це фактори, без яких він практично не зможе отримувати необхідну для розслідування та запобігання злочину інформацію. Вони

служують підґрунтям таких понять ОРД, як конспірація, легенда, оперативна комбінація. Слідчий у своїй діяльності більш обмежений у використанні зазначених чинників тому, що дані, одержані оперативно-розшуковим шляхом, використовують переважно як підставу для перевірки осіб, події, а в розслідуванні інформація необхідна для вирішення процесуальних питань, і тут помилки, як слушно зазначає А. А. Патик, можуть спричинити істотні й невиправдані наслідки [137, с. 39].

У свою чергу О. І. Ромців висловила думку, що взаємодію слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів можна розрізнити на:

– взаємодію слідчого й оперативного працівника, що виникла на підставі ОРД (реалізації оперативних матеріалів та передачі їх слідчому);

– взаємодію у зв'язку зі здійсненням оперативно-розшуковими підрозділами функцій слідчого, який реалізує кримінально-процесуальну діяльність [162, с. 109]. З такою позицією зазначеної авторки в цілому можна погодитися. Хоча, вона потребує доповнення положенням щодо спільного проведення слідчим та співробітником оперативного підрозділу окремих СРД та інших процесуальних дій. Зокрема, важливою є така взаємодія під час проведення обшуку, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення майна, арешту майна тощо.

Правовими підґрунтям такої взаємодії, зокрема, є статті 40, 41 КПК України, відповідно до яких взаємодію слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів здійснюють насамперед під час досудового розслідування у формі надання доручень. Наприклад, відповідно до частини 2 статті 40 КПК України, слідчому надано право доручати проведення СРД та НСРД відповідним оперативним підрозділам й такі доручення є для них обов'язковими. Цей обов'язок підрозділів, які здійснюють ОРД, виконувати письмові доручення слідчого, прокурора, передбачено у частині 3 статті 41 КПК України та у статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Висновки до розділу 1

Під час дослідження питань історичних передумов виникнення взаємодії між слідчим та іншими учасниками кримінального провадження, проаналізовані поняття та зміст взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами органів Національної поліції України, розглянуті суб'єкти взаємодії та їх класифікації.

Дослідження історичного шляху створення та розвитку взаємодії слідчого з іншими учасниками кримінального провадження дає змогу сформулювати бачення про її підґрунтя, встановити позитивні та негативні сторони, а також визначити проблемні питання сьогодення.

Виокремлено п'ять основних етапів генези встановлення та розвитку інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами під час досудового розслідування: 1) з XI до початку XVIII століття; 2) з першої половини XVIII століття до 1917 року; 3) з 1917 до 1960 року 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року і дотепер.

Щодо поняття взаємодії проведено чимало наукових досліджень.

Різні проблемні аспекти правового регулювання взаємодії носять міждисциплінарний характер, їм приділяється увага фахівцями з різних галузей знань. Загалом на сьогодні поняття взаємодії досить широко використане в теорії та в практичній діяльності, оскільки відображає характер колективних зусиль різних органів і підрозділів щодо вирішення конкретних поставлених завдань під час розслідування кримінальних правопорушень. Проте, на законодавчому рівні це поняття не визначено, що спонукає нас звернутися до його теоретичного тлумачення. Перш за все зауважимо, що поняття «взаємодія» слід відрізнити від таких близьких до нього за змістом термінів, як «координація», «взаємозв'язок», «співробітництво», «узгоджені дії», «сприяння», «виконання доручень та вказівок», «надання допомоги».

Розглянувши зазначені категорії, разом із поняттям «взаємодія» ретельно простежено співвідношення понять «співробітництво» та «координація», досліджені їхні спільні аспекти та відмінності. Обґрунтована авторська думка, що такі поняття є різноплановими та їх слід розмежовувати.

Сформовано визначення поняття «взаємодія» як узгодженої, підпорядкованої єдиному задуму діяльності, яка здійснюється через використання оптимальних та притаманних суб'єктам взаємодії засобів і методів з метою найбільш ефективного вирішення завдань, що виникають під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень.

Розкриваючи сутність взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України, зроблено висновок, що її змістом є комплекс узгоджених процесуальних і оперативно-розшукових дій, спрямованих на розслідування і запобігання кримінальних правопорушень. Взаємний обмін інформацією між слідчим та відповідними суб'єктами взаємодії є основною передумовою їх активної та цілеспрямованої взаємодії, без якого неможливе досягнення її мети.

РОЗДІЛ 2

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Законодавче врегулювання взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України

Взаємодія слідчого з іншими органами й підрозділами під час досудового розслідування завжди займала важливе місце в їх діяльності, оскільки спрямована на виконання завдань під час розкриття та розслідування злочинів. Така взаємодія істотно впливає на досудове розслідування, а тому є його загальною умовою. У цьому контексті слід навести позицію Ю. М. Чорноус про те, що нині спостерігається активізація багатосторонньої взаємодії уповноважених службових осіб, що здійснюється у різних формах. Однак під час практичної реалізації поставлених завдань вони зіштовхуються з наявністю проблемних питань, які стосуються правового, організаційного, кримінально-процесуального, матеріального, технічного, кадрового забезпечення та іншого характеру [206, с. 231–232]. Варто погодитися із наведеною позицією вказаної авторки та зазначити, що якість організації взаємодії під час досудового розслідування значною мірою залежить, перш за все, від належної правової регламентації взаємодії.

На нашу думку, взаємодія слідчого з іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України буде найбільш ефективною, якщо вона розпочнеться як можна раніше після виявлення ознак кримінального правопорушення. Питання про визначення моменту, з якого виникає така взаємодія, є спірним та дискусійним.

Аналіз норм КПК України та Інструкції № 575 дає підстави вважати, що взаємодію слідчих Національної поліції України з іншими органами та підрозділами поліції здійснюють [154]:

- до початку досудового розслідування;
- під час досудового розслідування кримінальних правопорушень;
- на стадії судового розгляду кримінальних проваджень.

Кожен із цих напрямів взаємодії має своїх суб'єктів здійснення, нормативно-правове регулювання і різняться між собою за особливостями здійснення.

Насамперед слід зазначити, що питання, пов'язані з моментом початку взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України, тісно переплітаються з питанням початку досудового розслідування. Це зрозуміло, оскільки із прийняттям у 2012 році КПК України стадія досудового розслідування зазнала суттєвих змін, а особливо – її початковий етап. Зокрема, це пов'язано з відмовою від стадії порушення кримінальної справи та запровадженням нового порядку початку досудового розслідування – внесенням до ЄРДР відомостей про вчинене кримінальне правопорушення. Зважаючи на це, протягом останніх років такі зміни сприйняті науковцями і практичними працівниками неоднозначно, а щодо окремих аспектів висловлені навіть діаметрально протилежні позиції. Першопричиною цього, на переконання В. Г. Дрозд, стало скасування інституту дослідчої перевірки. Водночас зазначає ця авторка, актуальність цього питання виявляється і сьогодні, оскільки початок досудового розслідування завжди пов'язується з надходженням або самостійним виявленням інформації, що може свідчити про вчинення кримінального правопорушення [50, с. 113–114].

Зокрема, відповідно до частини 1 статті 214 КПК України, досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше ніж через 24 години після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть

свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР. З цього моменту і розпочинається досудове розслідування.

Всю оперативно-розшукову та слідчу діяльність, зазначає О. Оніщук, здійснюють в межах єдиного процесу розслідування, а всі процесуальні дії (оперативно-розшукові, слідчі) – лише після початку кримінального провадження [127, с. 147].

Утім, пише Л. М. Лобойко, чинний КПК України дозволяє до внесення відомостей до ЄРДР здійснювати не лише огляд місця події, а й інші процесуальні дії. Приміром, статті 207 і 208 КПК України передбачають законне затримання особи і затримання уповноваженою особою при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення, а також безпосередньо після його вчинення. Слідчий, прокурор або інша уповноважена особа вправі здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною 7 статті 223 і статтею 236 КПК України. Проведення усіх цих дій, як правило, передує внесенню до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким затримано особу [97, с. 139–140]. З наведеною позицією цього науковця можна погодитися лише частково. Насправді, у випадку здійснення законного затримання кожним, хто не є уповноваженою службовою особою, регламентованим статтею 207 КПК України, йдеться про процесуальні дії, спрямовані на припинення кримінального правопорушення в момент його вчинення або безпосередньо після його вчинення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні. Тож логічно, що у цьому разі про факт вчинення кримінального правопорушення уповноваженим службовим особам невідомо й відомості про нього до ЄРДР ще не внесені. Відповідно й взаємодія між цими особами ще відбутися не може. Щодо проведення інших процесуальних дій (затримання уповноваженою службовою особою (стаття 208 КПК України), проведення СРД і запрошення понятих для участі в них (частина 7 статті 223 КПК України), проведення обшуку (стаття 236 КПК України), всі вони,

безперечно, можливі виключно після того, як до ЄРДР будуть внесені відомості про факт вчинення кримінального правопорушення й розпочате досудове розслідування.

В особи, затриманої в порядку статті 208 КПК України, продовжує Л. М. Лобойко, слідчий, прокурор вправі тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом. Про можливість тимчасового обмеження особи у користуванні спеціальним правом до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР свідчить мета вилучення відповідних документів, якою згідно з частиною 1 статті 148 КПК України, є припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого [97, с. 140].

Відтак, наголошуючи на недостатності часу в 24 години для внесення відомостей в ЄРДР, низка науковців пропонує збільшити такий термін до 48 або навіть до 72 годин, мотивуючи це рішення великим обсягом роботи слідчого (виїзд на місце вчинення кримінального правопорушення, огляд місця події та безпосереднє внесення відомостей до ЄРДР) [218, с. 71]. На переконання В. Г. Дрозд, збільшення цього строку до 48 годин сприятиме, зокрема, тому, що потерпілий зможе вчасно надати органу досудового розслідування документи або докази, що дійсно свідчать про вчинення щодо нього кримінального правопорушення (наприклад, копію чека на викрадене майно, накладні тощо) [50, с. 124].

Відповідно до частини 3 статті 214 КПК України, здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР або без такого внесення не допускається і тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Огляд місця події у невідкладних випадках події може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР. Проводити цю СРД законодавцем дозволено у виключних випадках до внесення відомостей до ЄРДР. Таке право, на нашу думку, є більше винятком із правил, аніж обов'язком, який слідчий повинен виконати в усіх випадках до початку досудового розслідування. На підтвердження цієї позиції свідчать результати проведеного анкетування. Так, 70,8 % опитаних

слідчих, 55 % оперативних співробітників та 66,5 % дізнавачів органів Національної поліції України підтвердили, що проведення огляду місця події до внесення відомостей до ЄРДР є винятком із правил, утім, 29,2 % слідчих вважають це обов'язком.

Отже, як ми розуміємо, невідкладними, слід вважати такі випадки, коли зволікання з оглядом може спровокувати негативні наслідки для кримінального провадження, насамперед, це зникнення слідів кримінального правопорушення, об'єктів, які можуть стати згодом речовими доказами, зміни обстановки тощо.

Отже, залишається незрозумілим, про яку перевірку до внесення відомостей в ЄРДР може йти мова, адже фактично КПК України скасовано інститут перевірки заяв, що був передбачений у КПК України 1960 року. Внаслідок цього, відповідно до КПК України 2012 року, проведення будь-яких СРД (крім зазначеного винятку) або НСРД можливо лише після внесення відомостей до ЄРДР.

Одночасно з моментом внесення відомостей до ЄРДР невідкладно повинно бути вирішене питання щодо початку й наступних заходів, спрямованих на взаємодію між слідчим та іншими підрозділами й службовими особами Національної поліції України під час проведення відповідного досудового розслідування. Як правило, після внесення відомостей до ЄРДР початок взаємодії ініціює слідчий. Беззаперечно, як уже неодноразово зазначалось, центральну роль в організації розслідування кримінальних правопорушень займає слідчий, який здійснює процесуальні та координуючі функції взаємодії. Кримінальне процесуальне законодавство України покладає на слідчого відповідальність за законність і своєчасність проведення процесуальних дій (частина 1 статті 40 КПК України), уповноважує його на проведення НСРД (пункт 2 частини 2 статті 40 цього Кодексу).

Після початку досудового розслідування слідчий, зокрема, уповноважений не лише самостійно проводити передбачені КПК України СРД та НСРД, а й доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам.

Виходячи з положень частини 2 статті 40 та частин 1, 3 статті 41 КПК України, підставою для проведення СРД та НСРД оперативними підрозділами є письмове доручення слідчого у конкретному кримінальному провадженні. Під час проведення зазначених дій працівник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого.

Привертає до себе увагу та обставина, що залучати до проведення досудового розслідування шляхом надання відповідних доручень можна лише співробітників оперативних підрозділів. Така ситуація, як нам видається, не повною мірою на належному рівні забезпечує реалізацію завдань, передбачених у частині 1 статті 2 КПК України. Відповідно до частини 3 статті 13 Закону України «Про Національну поліцію», у поліції функціонують, зокрема, кримінальна поліція, патрульна поліція, поліція охорони, спеціальна поліція, особливого призначення. Не всі співробітники цих підрозділів є оперативними працівниками, але, залежно від обставин вчиненого кримінального правопорушення (крадіжка з квартири, що охороняється, у громадському місці чи на території, на яку обмежений вільний доступ), до взаємодії можуть бути залучені будь-які з цих підрозділів відповідно до завдань, які має виконати слідчий. Адже саме він, відповідно до частини 1 статті 40 КПК України, несе відповідальність за законність і своєчасність здійснення процесуальних дій.

Що стосується Закону України «Про Національну поліцію», то в ньому взагалі відсутні норми щодо необхідності виконання доручень слідчого підрозділами Національної поліції України. Тож, на наш погляд, керуватися у цьому разі потрібно саме КПК України, у якому визначені концептуальні положення щодо здійснення досудового розслідування слідчим й залучення ним до такої процесуальної діяльності оперативних та інших підрозділів органів Національної поліції України.

Варто зазначити, що норми попереднього законодавства, на відміну від чинних, не обмежували виконання доручень слідчого лише оперативними підрозділами. Зокрема, за змістом пункту 9 частини 1 статті 11 нині нечинного Закону України «Про міліцію», міліції для виконання покладених на неї

обов'язків було надане право за дорученням слідчого органу досудового розслідування, прокурора проводити й брати участь у проведенні процесуальних дій та виконувати ухвали судді, суду про привід учасників кримінального провадження у порядку, передбаченому КПК України [157]. Отже, доручення слідчого могли виконувати не лише співробітники оперативних підрозділів, а й всі інші підрозділи міліції. Саме таке законодавче унормування залучення до взаємодії зі слідчим інших підрозділів, зокрема, оперативних, вважаємо слушним і таким, що заслуговує на увагу.

З урахуванням того, що під час досудового розслідування у слідчого об'єктивно виникає необхідність надання відповідно до пункту 3 частини 2 статті 40, частин 1, 3 статті 41 КПК України доручень, які можуть бути адресовані не лише оперативним, а й іншим уповноваженим підрозділам Національної поліції України щодо проведення СРД (наприклад, дільничним офіцерам поліції, патрульним поліцейським тощо), пропонуємо внести доповнення до зазначених статей цього Кодексу України та викласти їх у наступній редакції:

– пункт 3 частини 2 статті 40 КПК України: «3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій, негласних (розшукових) дій відповідним оперативним та іншим уповноваженим підрозділам»;

– «Стаття 41. Оперативні та інші уповноважені підрозділи

1. Оперативні та інші уповноважені підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

2. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники оперативних та інших уповноважених підрозділів користуються повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних та інших уповноважених підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

3. Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативними та іншими уповноваженими підрозділами».

Врахування висловлених пропозицій передбачає доповнення частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» окремим пунктом 3¹ такого змісту: «виконує доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій». Відповідно, ця норма буде розповсюджуватися виключно на підрозділи поліції, уповноважені виконати письмові доручення слідчого, та належним чином законодавчо унормувати взаємодію між ними.

У практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень слідчі досить часто проводять НСРД, а також дають доручення про їх проведення оперативним підрозділам. Аналіз норм КПК України засвідчує, що проведення здебільшого таких дій, пов'язане із застосуванням спеціальних технічних засобів для отримання інформації. Внаслідок цього слідчі мають володіти знаннями щодо порядку встановлення та використання цих спеціальних засобів. У зв'язку з цим виникає потреба у врегулюванні питань щодо: визначення суб'єктів, які сприятимуть в цьому органам досудового слідства; підготовки кадрів (слідчих) для органів досудового слідства; визначення необхідної штатної чисельності слідчих та оперативних працівників тощо [129, с. 227]. Доречно з цього питання зазначає В. І. Василичук, що

ефективна взаємодія можлива лише за умови усунення недоліків в організаційному, кадровому та нормативно-правовому врегулюванні [26, с. 39].

Згідно з частиною 2 статті 38 КПК України, досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Проте на практиці для швидкого та повного розслідування тяжких, особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликали значний суспільний резонанс, утворюються слідчо-оперативні групи, до складу яких, крім слідчих, входять співробітники оперативних підрозділів та інших служб. Така форма взаємодії визначена у відомчій нормативній базі, проте процесуально не врегульована.

У слідчій практиці, зазначає Л. Я. Гордін, посилаючись на праці Р. Ю. Улімаєва, використовують слідчо-оперативні групи різних видів, які відрізняються: 1) за структурою; 2) за складом учасників (якісною і кількісною ознакою); 3) за відомчою приналежністю; 4) за часом функціонування; 5) за рівнем організації роботи; 6) за функціонально-цільовим призначенням (тобто залежно від безпосередніх функцій, конкретних завдань і змісту діяльності) [43, с. 41].

Більш детально функціонування та організаційна структура СОГ буде визначена в наступному підрозділі. Відтак, беручи до уваги дослідження саме процесуальних основ, пропонуємо звернути увагу на таке положення. Відповідно до частини 2 статті 38 КПК України досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Але у практичній діяльності у абсолютній більшості випадків для розслідування тяжких, особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликали значний суспільний резонанс або вчинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, зазвичай створюється СОГ. Тож вважаємо за доцільне законодавче унормування цього положення шляхом доповнення вказаної процесуальної норми окремим реченням такого змісту: *«З метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, складних*

для здійснення кримінального провадження або вчинених на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюються слідчо-оперативні групи».

Відповідно до відомчої нормативно-правової бази інші органи та підрозділи Національної поліції України в межах своєї компетенції уповноважені забезпечувати здійснення заходів, спрямованих на отримання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також події й факти, які можуть сприяти їх розслідуванню.

Збирання та перевірку доказів під час досудового розслідування здебільшого здійснюють шляхом проведення СРД. Проте існує певна кількість процесуальних дій, що також спрямовані на встановлення обставин, які підлягають доказуванню (для прикладу, витребування характеристики підозрюваного з місця проживання, довідки про наявність в цієї особи певних захворювань, вручення повістки, відібрання пояснень тощо). Але в КПК України донині не передбачено можливості й процесуального порядку, відповідно до якого слідчий міг би дати доручення про виконання певних процесуальних дій співробітникам інших органів. У зв'язку з цим необхідно в законодавстві визначити критерії розмежування слідчих і процесуальних дій, поняття та види процесуальних дій, умови та процесуальний порядок їх проведення, а також передбачити можливість виконання процесуальних дій за дорученням слідчих співробітниками інших органів і підрозділів поліції.

На думку І. В. Гловюк, існують певні складності з обсягом дій, які можуть здійснювати співробітники оперативних підрозділів під час виконання доручення слідчого. Ця авторка, погоджуючись з О. В. Швидковою, звертає увагу на те, що проведення деяких СРД неможливо без застосування заходів забезпечення кримінального провадження [41, с. 17]. Однак стаття 41 КПК України, своєю чергою пише О. В. Швидкова, не надає слідчому можливості доручити відповідному оперативному підрозділу проведення інших процесуальних дій, крім СРД та НСРД, тому виникає питання про можливість, зокрема, тимчасового вилучення майна під час проведення огляду чи обшуку.

Продовжуючи цю думку, вказана авторка досліджує питання про те, чи може в деяких випадках працівник оперативного підрозділу здійснювати процесуальні дії за власною ініціативою для забезпечення виконання доручення слідчого, прокурора, тобто виходити за його межі, й доходить висновку, що положення частини 2 статті 41 КПК України слід розуміти таким чином, що співробітник оперативного підрозділу під час виконання доручення може застосовувати норми КПК України, що регламентують порядок проведення СРД, вказаних у дорученні. Крім цього, він уповноважений здійснювати інші процесуальні дії, які проводяться без ухвали слідчого судді чи погодження з прокурором, та без яких виконання дорученої СРД стає неможливим [208, с. 379–380].

Утім, така висловлена позиція потребує певного уточнення. На нашу думку, співробітники оперативних підрозділів під час виконання доручень слідчого можуть застосовувати лише ті норми КПК України, що регламентують проведення відповідних СРД, які слідчий доручає провести. Водночас здійснювати інші процесуальні дії вони не уповноважені, навіть якщо слідчий зазначить про них у своєму дорученні. Приміром, зазначає І. В. Гловюк, у частині 3 статті 281 КПК України передбачено можливість доручення оперативним підрозділам розшуку підозрюваного. Ця норма суперечить статті 41 КПК України, але, враховуючи, що стаття 281 цього Кодексу є спеціальною, вона має пріоритет під час вирішення цієї колізії [41, с. 18].

Для того, щоб виконати доручення слідчого про проведення СРД, співробітник оперативного підрозділу не має права здійснити виклик особи на допит, оскільки, переконані О. П. Бойко та В. В. Рогальська, цей захід забезпечення кримінального провадження мають право виконати, відповідно до частини 2 статті 133 КПК України, виключно слідчий та прокурор. Тобто при наданні доручення про проведення СРД співробітникам оперативного підрозділу слідчий повинен надавати і повістки, виписані від його імені. А оскільки в КПК України передбачено, що у разі неприбуття особи без поважних причин за викликом на допит, до такої особи за ухвалою слідчого судді може бути застосовано привід, то співробітник оперативного підрозділу повинен

невідкладно повідомити рапортом слідчого або прокурора, які надавали доручення на проведення допиту, про неможливість виконання доручення у зв'язку з наявністю підстав для здійснення приводу [17, с. 93]. Звісно, звернутися до слідчого судді відповідно до частин 1, 2 статті 139 КПК України з клопотанням про привід цієї особи можуть також виключно слідчий чи прокурор. Тож цілком слушно зазначають П. Д. Біленчук та В. В. Пашковський, що законодавець не є послідовним, надаючи, з одного боку, працівникам оперативних підрозділів повноваження слідчого під час виконання його доручень, а, з іншого – забороняє ініціативу здійснювати процесуальні дії [12, с. 193].

На нашу думку, зазначена проблема може бути вирішена шляхом внесення відповідних змін до статті 41 КПК України щодо можливості надання слідчим, прокурором доручення для виконання, зокрема, й «інших процесуальних дій».

Говорячи про певні недоліки або ж прогалини КПК України, що регулюють відносини між слідчим та іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України, неможливо не звернути увагу на введення новітнього для нашої системи розслідування інституту НСРД (глава 21 КПК України). Водночас практичне застосування цього інституту та використання, зокрема, інноваційного для вітчизняної правової системи конфіденційного співробітництва (стаття 275 КПК України) викликають у практичній діяльності слідчих та оперативних підрозділів певні складності. Реалізація закріплених у зазначеній главі 21 КПК України норм у практичній діяльності слідчих та співробітників оперативних підрозділів створює певну конкуренцію та часткову колізію із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», оскільки вони фактично по-різному врегульовують одні й ті ж питання ОРД, у тому числі й щодо негласної діяльності. З незрозумілих причин система негласних ОРЗ, передбачених у статті 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», унормована наразі в КПК України. Попри це, законодавець донині не здійснив розмежування ОРЗ та НСРД під час

запровадження відповідного інституту, встановивши, що реалізацію заходів ОРД у цій частині здійснюють через процесуальні норми КПК України. Отже, наділивши слідчого оперативно-розшуковими функціями, законодавець фактично зробив його суб'єктом ОРД, чим, на нашу думку, знівелював саме поняття слідчого.

Поєднання слідчих та оперативно-розшукових функцій в одній особі притаманно англо-саксонській правовій системі, де такій особі встановлено статус детектива. В Україні така практика поєднання обох функцій визначена законодавчо та розповсюджена виключно на підрозділи детективів та підрозділи внутрішнього контролю НАБУ.

З приводу НСРД у КПК України досить критично висловилися М. В. Корнієнко та В. М. Тertiшник, зазначивши, що характерне для деяких європейських країн поліцейське розслідування втиснули в рамки традиційного для нашого правового поля інституту досудового слідства зі збереженням основного суб'єкта цієї стадії судочинства – слідчого. Колишні оперативно-розшукові дії, наголошують вказані науковці, «перевдягнені» відтепер у процесуальну форму – «негласні слідчі (розшукові) дії», а відтак зараховані до компетенції слідчого, чим на слідчих звалили як процесуальну діяльність, так і фактично ОРД, а самих колишніх оперативних працівників поставили в рамки, за яких відповідні дії вони можуть здійснювати лише за окремою вказівкою слідчого, а фактично не маючи змоги їх проводити за відсутності інформаційних технологій, перенаправляють доручення оперативно-технічним підрозділам чи іншим компетентним суб'єктам [79, с. 63].

Осторонь докорінних змін і реформ не залишаються і органи Національної поліції України. Останнім часом, у засобах масової інформації дедалі частіше згадують про інститут детективів, посилаючись на досвід іноземних країн. Ідея полягає у створенні універсальних поліцейських, на яких покладатиметься обов'язок здійснювати увесь спектр процесуальних дій, спрямованих як на виявлення, так і на розслідування кримінальних правопорушень.

Отже, на сьогоднішній час одним із напрямків реформування Національної поліції України є поєднання в одній посаді двох функцій: слідчої та оперативної і утворення інституту «поліцейських детективів» [21, с. 116].

Першою серед країн пострадянського простору, що запровадили досвід функціонування детективів, є Грузія. Поєднання повноважень слідчих та оперативних працівників максимально спрощує їх взаємодію та сприяє «роботі в команді», коли всі офіцери відповідного підрозділу поліції однаково зацікавлені в результатах власної діяльності [201, с. 12–13]. Таким чином, сталося злиття оперативно-розшукової та слідчої діяльності, що свідчить про перейняття в ході реформ американського досвіду здійснення досудового розслідування.

У січні 2017 року Національною поліцією України спільно з міжнародними партнерами було розпочато пілотний проєкт на базі Бориспільського відділу поліції Київської області, який об'єднав функції слідчих та оперативних працівників під єдине підпорядкування. З 1 червня 2017 року розпочато експеримент із введення детективів у діяльності кримінальної поліції у 8 областях України згідно з наказом Національної поліції України «Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській та Хмельницькій областях» від 10 квітня 2017 року № 337 [160]. Відповідно до цього експерименту, запровадженого за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу, близько 90 % особового складу підрозділів кримінальної поліції перевели в статус слідчих, а залишок працівників кримінальної поліції були орієнтовані на виконання прямих обов'язків кримінальної поліції: оперативної та агентурної роботи, ведення оперативно-розшукових справ, встановлення невідомих трупів та розшук безвісті зниклих осіб. Паралельно керівництво Національної поліції України мало намір моніторити перебіг цього проєкту для покращення результатів та ефективності його проведення [186].

Щоправда, через рік діяльності зазначених детективів їх оцінка, яку узагальнив О. Шинкаренко, була неоднозначною [214].

Головним завданням зазначеного проєкту є створення інституту «поліцейських детективів» в органах Національної поліції України, в якому розслідування, збирання і фіксація доказів у процесуальних документах здійснюється однією особою від початку до завершення кримінального провадження, яка несе відповідальність за якість роботи, зокрема, підготовку й спрямування обвинувального вироку до суду [21, с. 117].

Як зазначав С. М. Князєв, «... ми започатковуємо проєкт «поліцейські детективи», де близько 90 % особового складу підрозділів кримінальної поліції перевели в статус слідчих» [186].

Зазначеним наказом Національної поліції України від 10 квітня 2017 року № 337, яким фактично було запроваджено створення детективних поліцейських підрозділів, передбачено об'єднання слідчих підрозділів та підрозділів кримінальної поліції у слідчі відділи. Для широкого загалу у засобах масової інформації таку особу називають «поліцейський детектив», однак у цьому наказі її іменують слідчим, якому доручено виконання СРД та НСРД, а отже, на наш погляд, на сьогодні така особа виконує дві функції одночасно та є універсальним співробітником. З викладеного прослідковується ототожнення термінів «слідчий» та «поліцейський детектив» [21, с. 117].

Слід зауважити, що і на законодавчому рівні існують неузгодженості стосовно розуміння терміну «детектив».

Згідно з пунктом 17 частини 2 статті 3 КПК України, слідчий – службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу ДБР, органу Державної кримінально-виконавчої служби України, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Із цього законодавчого припису вбачається, що під класичне значення поняття «слідчий» підпадають і детективи, що в свою

чергу, суперечить етимологічному та емпіричному розумінню поняття «детектив» [21, с. 117].

Задля вирішення порушеного питання, пропонуємо здійснити порівняльний аналіз термінів «слідчий» та «детектив».

Слідчий – це історично закоренілий та один з найяскравіших суб'єктів досудового розслідування. В Юридичній енциклопедії слідчого визначено як посадову особу, наділену повноваженнями щодо провадження досудового слідства [216, с. 513]. Згідно з частиною 2 статті 40 КПК України, слідчий, зокрема, уповноважений проводити СРД та НСРД; доручати їх проведення відповідним оперативним підрозділам.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді, суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення ОРЗ.

Отже, одночасно із наданням права слідчому самостійно проводити оперативно-розшукові дії, законодавцем уповноважено його доручати проведення цих дій оперативно-розшуковим підрозділам, які зобов'язані виконувати доручення слідчого, які водночас підпорядковуються йому при здійсненні окремої слідчої розшукової дії [21, с. 117–118].

З огляду на зазначене, головною ознакою детектива є його функція, передбачена кримінальним процесуальним законом, а саме, обов'язок слідчого проводити як слідчі, так і ОРД, однак, водночас слідчий має право надавати доручення на проведення таких дій оперативно-розшуковим підрозділам.

В історії сучасної правової системи України перша згадка про детективів з'явилась із прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро». Відповідно до частини четвертої статті 5 цього Закону, до структури управлінь НАБУ можуть входити, зокрема, підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії.

В Юридичній енциклопедії детектива (анг. Detective – сищик, від disclosure – розкриття) визначають як агента таємного розшуку, сищика [217, с. 166].

Згідно з абзацом четвертим частини 1 статті 10 аналізованого Закону, ОРД та досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених законом до підслідності НАБУ, а також в інших справах, витребуваних до НАБУ прокурором, що здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення ОРД, досудового розслідування працівниками НАБУ, проводять старші детективи та детективи НАБУ, які є державними службовцями.

Отже, досудове розслідування в НАБУ, відповідно до Закону, здійснюють детективи та старші детективи.

Відповідно до пункту 2 частини 1 статті 38 КПК України, підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю НАБУ є органом досудового розслідування.

З урахуванням досвіду країн, які досягли успіхів у декриміналізації суспільства та подолання системної корупції, в Україні створена нова форма організації ОРЗ та досудового слідства, яка передбачає за рахунок об'єднання слідчих та оперативних підрозділів створення підрозділів детективів у складі НАБУ, наділивши таких детективів повноваженнями зі здійснення як ОРЗ на підставі оперативно-розшукових справ, так і гласних та негласних СРД під час кримінального провадження [21, с. 118].

Отже, законодавець надав детективам НАБУ повноваження здійснювати оперативно-розшукові та слідчі дії під час кримінального провадження. На відміну від слідчого, який уповноважений надавати доручення на проведення ОРД, обов'язок детектива НАБУ полягає у самостійному проведенні не тільки слідчих дій, а й ОРД.

З цього можна дійти висновку, що поняття «детектив» НАБУ нині є дещо ширшим від поняття «слідчий».

У зв'язку з цим, для усунення протиріч в понятті «детектив», пропонуємо виключити з пункту 17 частини 1 статті 3 КПК України словосполучення «підрозділ детективів».

Відтак, із запровадженням нового інституту «поліцейських детективів» Національної поліції України, пропонуємо на законодавчому рівні визначити поняття «поліцейських детективів» задля урегулювання протиріч, які виникають як в емпіричному, так і етимологічному розумінні цього терміна [21, с. 118].

Щодо процесуального статусу «поліцейського детектива» зазначимо, що вказаний експеримент не передбачає внесення змін до законодавства, оскільки, відповідно до наказу № 337, відбулося переведення оперативних працівників на штатні посади слідчих. Однак проблема полягає у тому, що, по-перше, слідчі Національної поліції України не можуть здійснювати ОРД без внесення відповідних змін до галузевого закону, а по-друге, не всі НСРД можуть здійснювати слідчі Національної поліції України (зокрема, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж). Відповідно до частини 4 статті 263 КПК України, така можливість є лише в уповноважених підрозділів органів Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки [20, с. 53–54].

Утім, право на виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (стаття 272 КПК України), відповідно до статті 8 Закону «Про оперативно-розшукову діяльність» та статті 14 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», надане лише негласному працівникові оперативного підрозділу або особі, яка співпрацює з ним, за умови збереження у таємниці достовірних даних щодо їх особистості.

Зазначене свідчить не лише про необхідність надалі внести відповідні зміни до законодавства, а й про те, що в умовах експерименту детективи обов'язково у згаданих випадках звертатимуться до своїх колег – співробітників оперативних підрозділів, що неминуче вплине на їхній

процесуальний статус як окремого самостійного органу досудового розслідування [20, с. 53–54].

Тому, під час реалізації експерименту на «поліцейських детективів» покладено самостійне здійснення процесуальних та більшість оперативно-розшукових функцій, зокрема, функції досудового розслідування з моменту внесення відомостей до ЄРДР до моменту подання прокурору обвинувального акта на затвердження. Тож і повноважень у «поліцейського детектива» буде покладено більше, ніж на слідчого або на співробітника оперативного підрозділу.

Отже, визначення статусу «поліцейського детектива» у кримінальному провадженні є досить проблемним питанням, вирішення якого в першу чергу полягає в самому закріпленні на законодавчому рівні поняття «поліцейський детектив» Національної поліції України. На нашу думку, припустимо надати наступне визначення поняття «поліцейський детектив» – це службова особа органу Національної поліції України, уповноважена проводити досудове розслідування кримінальних правопорушень, що має повноваження самостійно здійснювати усі СРД, НСРД, інші процесуальні дії, а також ОРЗ [20, с. 53–54].

Насправді, на рівні закону в Україні не передбачено повноваження поліцейських детективів. В Законі України «Про Національну поліцію» взагалі не використовується слово «детектив» [49, с. 85]. Прикладом невдалого законодавчого рішення, на переконання Р. М. Дударця, В. П. Климчука та М. С. Цуцкірідзе, є стаття 267 КПК України, згідно з положеннями якої слідчий має право обстежити публічно недоступні місця, житло чи інше володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів. Фактично законодавець пішов шляхом перетворення розвідувальних та контррозвідувальних заходів ОРД в НСРД [129, с. 100–101].

Як зазначає Л. Д. Удалова, аналізуючи діяльність детективів НАБУ, наділення їх повноваженням зі здійснення як ОРЗ, так і досудового розслідування, не відповідає концепції порядку проведення цього розслідування [189, с. 157].

Отже, проведені дослідження дають змогу зробити висновок, що належна та ефективна взаємодія слідчого з підрозділами та службовими особами Національної поліції України прямо пропорційно залежить від її законодавчого врегулювання та регламентації.

2.2. Врегулювання взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України у відомчих нормативно-правових актах

Відтак, КПК України, Закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність» та інші законодавчі акти лише частково та опосередковано торкаються врегулювання взаємодії, зокрема слідчого з підрозділами та службовими особами Національної поліції України. Натомість безпосередній порядок цієї взаємодії врегульований відомчими нормативно-правовими актами. Тому дослідити взаємодію слідчого з іншими службовими особами Національної поліції України неможливо без дослідження тих відомчих документів, які регулюють відповідний напрям діяльності.

Основним таким відомчим нормативно-правовим актом є Інструкція № 575, яка закріплює окремі питання взаємодії [154]. Крім зазначеного, існують й інші нормативно-правові акти, які, хоча і частково, але все ж таки визначають взаємодію між слідчим та іншими уповноваженими особами. До них можна віднести:

– Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджену наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, міністерства фінансів України, міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [65];

– Інструкцію про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджену наказом МВС України від 03 листопада 2015 року № 1339, яка визначає порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС на спеціалізованій пересувній лабораторії на стадії досудового розслідування, а також обов'язки та повноваження працівників як спеціалістів під час проведення огляду місця події [67];

– Інструкцію з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, затверджену наказом МВС України від 06 липня 2017 року № 570, якою визначено організацію роботи органів досудового розслідування Національної поліції України [159];

– Інструкцію з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджену наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357, якою визначено основні завдання органів (підрозділів) поліції щодо реагування на правопорушення або події та оперативного інформування чергових служб вищого рівня, організацію роботи підрозділів ГУНП та їх посадових осіб, уповноважених на приймання і реєстрацію заяв і повідомлень про правопорушення або події та реагування на них, алгоритм дій оперативного чергового територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП щодо реагування на ці заяви та повідомлення тощо [155].

Хоча найбільш детально питання організації взаємодії між слідчим та іншими службовими особами Національної поліції України врегульовано саме в Інструкції № 575, де унормовані їхні дії у випадках:

1) надходження до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них;

2) направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами ОРД до органу досудового розслідування;

- 3) створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень та організації роботи СОГ під час досудового розслідування;
- 4) виконання працівниками оперативного підрозділу поліції доручень слідчого про проведення СРД та НСРД;
- 5) проведення окремих СРД та виконанні заходів забезпечення кримінального провадження;
- б) зупинення досудового розслідування.

Також цією Інструкцією врегульовано взаємодію під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Зокрема, першим етапом, який визначено Інструкцією, є взаємодія під час надходження заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них.

Сам порядок подання заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення регламентується КПК України, Законом України «Про звернення громадян» та відомчими актами МВС України, зокрема наказом МВС України «Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України» від 10 жовтня 2004 року № 1177 [156] тощо.

Відповідно до зазначених законодавчих актів та відомчих документів, під час особистого звернення заявника до органу поліції із заявою чи повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію, уповноважений працівник чергової частини або інша службова особа в кімнаті для приймання громадян цілодобово оформляють протоколи усних заяв і відразу реєструють заяви в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (ЖЄО). За наявності письмових заяв про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що надійшли до чергової частини органу поліції, та повідомлень, що надійшли усно, у яких наявні відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після реєстрації в ЖЄО уповноважений працівник чергової

частини доповідає начальникові слідчого підрозділу для внесення слідчими відповідних відомостей до ЄРДР та інформує начальника органу поліції [154].

Пунктом 5 розділу III Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої наказом МВС України від 06 листопада 2015 року № 1377, про заяви і повідомлення, які надійшли до чергової частини органу поліції і в яких відсутні відомості, що вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації в ЖСО уповноважений працівник чергової частини доповідає начальникові органу поліції або особі, яка виконує його обов'язки, для розгляду та прийняття рішення відповідно до Закону України «Про звернення громадян» або Кодексу України про адміністративні правопорушення. У разі встановлення начальником органу поліції в заяві (повідомленні) відомостей, які вказують на вчинення кримінального правопорушення, він за своєю резолюцією (не пізніше однієї доби з часу реєстрації заяви в ЖСО повертає її (його) до чергової частини для негайної передачі начальнику слідчого підрозділу.

Така позиція відомчого наказу, на нашу думку, є досить дискусійною. Зокрема, в ухвалі Дзержинського районного суду м. Харкова від 11 серпня 2017 року у справі № 638/11933/17 (провадження № 1-кв/638/2190/17) зазначено, що слід зважати на те, що КПК України передбачає внесення до ЄРДР інформації на підставі заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення, а не будь-яких заяв, які надходять до органів досудового розслідування під час здійснення ними своїх повноважень. Закон України «Про звернення громадян», зазначено далі в цій ухвалі, має свою мету і певним чином урегулює питання взаємодії громадян з державними органами, у тому числі з органами, уповноваженими на здійснення досудового розслідування. Водночас недопустимим є підміна нормами цього закону положень, які визначають порядок реагування державних органів на одержання інформації про вчинені кримінальні правопорушення.

Відповідно до преамбули Закону України «Про звернення громадян», констатовано в ухвалі, він регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі та оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення.

До того ж, зазначено в аналізованій ухвалі, якщо особа звертається із певним документом до органів, відповідальних за реалізацію завдань кримінального провадження, пов'язаних із вчиненням, на її думку, кримінального правопорушення, то таке звернення недопустимо розцінювати як таке, в якому реалізується право особи на внесення пропозицій стосовно вдосконалення роботи органів досудового розслідування, викриття недоліків у їх роботі або як прояв участі у державних справах. Також не належить розглядати заяви, які, на думку уповноважених суб'єктів органів досудового розслідування, містять відомості про кримінальне правопорушення, за правилами статті 214 КПК України, а які таких відомостей не містять, за правилами Закону України «Про звернення громадян», оскільки така ознака не може використовуватись як розмежувальна для цих двох видів звернень.

З огляду на зазначене, судом зроблено висновок: якщо зі звернення особи вбачається, що вона порушує перед органом досудового розслідування питання про вчинення кримінального правопорушення, ініціюючи здійснення ним дій, визначених КПК України, то навіть за умови, що результати аналізу наведених особою відомостей свідчать про відсутність ознак складу злочину, такі відомості мають бути внесені до ЄРДР з подальшим закриттям кримінального провадження відповідно до статті 284 КПК України [191].

Крім цього, як нами вже зазначалося, КПК України не передбачає проведення відповідних перевірок або ж процесуальних дій до внесення відомостей до ЄРДР. Натомість у пункті 4.3 наказу МВС України «Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України» від 10 жовтня 2014 року № 1177 зазначено, що за результатами перевірки звернення складають мотивований висновок про результати розгляду звернення громадян, який має містити об'єктивний аналіз усіх зібраних матеріалів і повинен відповідати порядку його складання.

Відтак, відповідно до пункту 4 розділу II Інструкції № 575, після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення та внесення інформації до ЄРДР під керівництвом начальника органу, підрозділу поліції здійснюють комплекс першочергових заходів та невідкладних СРД, зокрема за дорученням слідчого, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин події.

Як визначено вказаною нормою цієї Інструкції, комплексом першочергових заходів, зокрема є: проведення огляду місця події; переслідування і затримання правопорушників за слідами або указаними потерпілими і очевидцями напрямками переміщення правопорушника або за результатами роботи службового собаки, організація загороджувальних заходів, у тому числі в місцях можливого перебування або появи правопорушників; проведення розшукових заходів у місцях перебування осіб, схильних до вчинення правопорушень (зокрема збуту викраденого майна); виявлення свідків та очевидців події, опитування (у разі внесення відомостей в ЄРДР – допит) з цією метою осіб, які проживають або працюють поблизу місця вчиненого діяння, а також осіб, які могли перебувати на можливих шляхах руху правопорушника до та від місця події; установлення базових станцій операторів мобільного (рухомого) зв'язку, що обслуговують територію, на якій знаходиться місце вчинення злочину, та можливих напрямків руху особи, яка

його вчинила, а також інших місць з урахуванням обставин кримінального правопорушення; проведення поквартирного чи подвірного обходу для збирання відомостей про подію, обстеження місцевості в районі вчинення кримінального правопорушення, виявлення загублених, викинутих правопорушником знарядь учиненого діяння, інших предметів, отримання додаткової інформації про подію та осіб, які вчинили кримінальне правопорушення; орієнтування особового складу органів та підрозділів поліції на території обслуговування, на якій учинено кримінальне правопорушення, та суміжних територіях, а також (за необхідності) представників громадськості про характер, час, місце і спосіб учинення кримінального правопорушення, кількість осіб, які його вчинили, їх зовнішність, прикмети викраденого та про інші відомості, що мають значення для встановлення правопорушників та їх розшуку; використання можливостей баз (банків) даних єдиної інформаційної системи МВС України та інших інформаційних ресурсів, а також засобів масової інформації; перевірку осіб за базами (банками) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, та іншими інформаційними ресурсами, передбаченими статтями 26, 27 Закону України «Про Національну поліцію»; інші передбачені законодавством заходи та дії, необхідні для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

У разі, якщо в результаті проведених першочергових заходів і невідкладних СРД не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, саме керівник органу, підрозділу поліції організовує і забезпечує подальшу роботу з розкриття цього кримінального правопорушення та забезпечує організацію взаємодії між слідчим та відповідними структурними підрозділами Національної поліції України.

Здебільшого для швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень створюють СОГ.

Наразі КПК України передбачає можливість створення лише слідчих груп. Зокрема, частиною 1 статті 571 КПК України передбачено можливість

діяльності слідчих груп, які створюють для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, учинених на території декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав. Водночас підзаконні нормативні акти передбачають створення під час кримінального провадження також СОГ.

Для прикладу, відповідно до пункту 1 розділу IV Інструкції № 575, для всебічного, повного і неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюють СОГ.

Відповідно до пункту 5 розділу II цієї ж Інструкції, СОГ створюють при чергових частинах органів та підрозділів поліції. Склад цих груп формують з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування. До складу СОГ зазвичай включають слідчого (старший СОГ), працівника оперативного підрозділу, інспектора-криміналіста (техніка-криміналіста), а, за необхідності, кінолога зі службово-розшуковим собакою. Такий склад СОГ дозволяє негайно відреагувати на повідомлення чергового офіцера про вчинене кримінальне правопорушення, виїхати на місце події й розпочати роботу по його огляду й організації належного розслідування.

Відповідно до пункту 6 розділу II Інструкції № 575, завданням СОГ є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили [154]. З огляду на зазначене, незрозумілою є позиція законодавця, який не передбачив у КПК України можливості створення й діяльності СОГ, яка, на нашу думку, є однією з найбільш вдалих та ефективних форм взаємодії під час розслідування кримінального правопорушення.

Крім цього, для організації розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених у минулі роки, наказом керівника територіального органу, підрозділу поліції, погодженим з керівником органу досудового розслідування, створюються спеціалізовані постійно діючі СОГ. Для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території кількох районів області (міста), наказом начальника Головного управління Національної поліції (ГУНП), погодженим з начальником слідчого управління ГУНП, може створюватися СОГ ГУНП. Контроль за її роботою покладається на слідче управління ГУНП. Для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території кількох областей (регіонів), наказом Голови Національної поліції України або заступника Голови Національної поліції України – начальника Головного слідчого управління може створюватися міжрегіональна СОГ. Контроль за її роботою, згідно з розділом IV Інструкції № 575, покладається на Головне слідче управління Національної поліції України.

Аналіз норм КПК України та підзаконних нормативних актів з питань взаємодії дає змогу дійти висновку про те, що діяльність СОГ не поєднує функції здійснення процесуальної діяльності та ОРД. Зазначене пов'язано з тим, що чинне законодавство не передбачає можливості проведення ОРД щодо кримінального правопорушення під час досудового розслідування. Таким чином, доходимо до висновку, що метою створення та діяльності СОГ є здійснення ефективної взаємодії слідчих з іншими підрозділами та службовими особами органів Національної поліції України під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Фактично взаємодія у складі СОГ полягає в можливості доручення слідчим, який є керівником групи, проведення лише процесуальних дій, а саме СРД та НСРД.

Поряд із цим, цілком слушно зауважує В. Г. Дрозд, що недоцільно порівнювати взаємодію у складі СОГ з такими формами взаємодії, як надання доручень або участь у проведенні СРД в силу низки причин. По-перше, зазначає ця авторка, взаємодія у формі надання доручень або участі у

проведенні СРД має, як правило епізодичний характер, тоді як діяльність у складі слідчої чи слідчо-оперативної групи здійснюється постійно під час розслідування певного кримінального правопорушення. По-друге, слідчий, як керівник СОГ, дає доручення безпосередньо оперативним підрозділам, у результаті чого економиться час та краще усвідомлюється зміст завдання і його мета. Натомість при даванні доручень у порядку, визначеному в пункті 3 частини 2 статті 40 КПК України (тобто поза межами діяльності СОГ), вимога про проведення СРД спрямовується, наприклад, до керівника територіального органу, підрозділу поліції, який доручає своїм підлеглим їхнє виконання. По-третє, що, можливо, є основним на переконання В. Г. Дрозд, метою діяльності слідчої або слідчо-оперативної групи є саме здійснення ефективного, швидкого розкриття тяжкого або особливо тяжкого кримінального правопорушення, на розслідування якого направлена згурпована діяльність декількох осіб [50, с. 111].

На окрему увагу заслуговує і взаємодія між слідчим та співробітниками оперативних підрозділів у формі надання доручень.

Мова, що застосовується під час формування доручення, має бути однозначною, оскільки «мовлення правозастосувача є показником його культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості...Кожний повинен розуміти вирішальну роль «слова» у своїй практичній діяльності» [108, с. 31]. Доручення має бути конкретизованим.

Відповідно до пункту 1 розділу VI Інструкції № 575, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий дає уповноваженим оперативним підрозділам поліції письмові доручення про проведення СРД та НСРД. Крім норм цієї Інструкції, обов'язок щодо виконання доручень слідчого оперативними підрозділами чітко регламентовано і нормами законодавчих актів, зокрема частиною 3 статті 41 КПК України та пунктом 2 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Водночас форма складання відповідного доручення законодавчо не визначена. Як результат – у спеціальній літературі відсутній єдиний підхід до

вирішення питання про те, яка форма доручення слідчого є найбільш прийнятною для забезпечення успішної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами [24, с. 184].

Слід підкреслити, що у пункті 2 розділу VI Інструкції № 575 визначено заборону надання слідчим оперативному підрозділу (працівнику оперативного підрозділу – члену СОГ) неконкретизованих доручень та доручень без встановленого строку їх виконання. Для дієвого контролю за виконанням письмових доручень слідчого їх реєструють в канцелярії територіального органу, підрозділу поліції та передають на виконання в порядку, передбаченому нормативним актом про організацію діловодства (пункт 4 розділу IV Інструкції № 575).

Відповідно до пункту 5 цього ж розділу вказаної Інструкції, у дорученнях зазначаються найменування кримінального провадження, його реєстраційний номер та дата початку досудового розслідування; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КК України; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; конкретний перелік СРД чи НСРД, які потрібно виконати; інші відомості, необхідні для виконання цих дій.

За результатами проведених К. В. Тітуніною досліджень та статистичних опитувань, 64 % слідчих показали, що найважливішу для розслідування інформацію вони одержують в усній формі від оперативних працівників, які беруть участь у забезпеченні слідства, 39 % вказали, що такі відомості надходять до них у формі рапорту або іншого процесуального документу. В свою чергу 48 % оперативних працівників зазначили, що інформацію, яка має значення для справи, яку вони отримали в ході оперативно-розшукових заходів, вони передають слідчому усно в процесі спільної роботи СОГ; 43 % – направляють слідчому рапорт або інший процесуальний документ; 32 % – передають таку інформацію через своє керівництво; 11 % – інформують на спільній нараді або заслуховуванні [184, с. 252].

На нашу думку, по-перше, письмова форма доручення, поза сумнівом, дає змогу повного юридичного обґрунтування участі співробітників оперативних підрозділів та організації дієвого відомчого контролю за виконанням доручення, по-друге, саме письмова форма доручення дає змогу слідчому чітко визначити зміст доручення, перелік СРД, котрі необхідно провести, проконтролювати якість і строки його виконання, а також уникнути заочної кількості спорів щодо сутності доручення [24, с. 185].

Однак не можна не погодитися з висловленою в юридичній літературі позицією, відповідно до якої взаємодія у складі СОГ надає слідчому право надавати доручення працівникам підрозділів карного розшуку без звернення до їхнього начальника. Доручення слідчого, яке надано в рамках спільного проведення процесуальної дії не потребує письмового закріплення (наприклад, виконання працівником карного розшуку вимоги слідчого про заборону особам залишати місце проведення обшуку). Натомість проведення процесуальних дій без такого доручення матиме наслідком визнання результатів таких дій недопустимими (внаслідок неналежного суб'єкту їх проведення). Ця вимога стосується виключно самостійних процесуальних дій (допит, вручення повістки тощо) [134, с. 24]. Інші випадки визнання здобутих доказів недопустимими досить ґрунтовно розглянула А. В. Панова [135].

Отже, можемо констатувати, що інформація про виконання доручення може надходити до слідчого як в письмовій, так і в усній формі. Письмова форма притаманна процесуальній формі взаємодії, відповідно до якої співробітники оперативних підрозділів проводили низку СРД чи НСРД. Натомість в усній формі може бути повідомлено про виконання всього доручення або його частини під час обміну наявною інформацією як непроцесуальної форми взаємодії.

Під час виконання доручення, зазначає М. П. Климчук, взаємодія слідчого та оперативного підрозділу повинна відповідати двом основним умовам: чітке розмежування функцій взаємодії та взаємна погодженість рішень і дій слідчого Національної поліції України та підрозділу карного розшуку.

Єдність цих умов та їх дотримання є гарантією ефективності їх спільної діяльності у вирішенні завдань кримінального провадження [73, с. 58].

Не менш дискусійним є питання строків виконання доручень, на законодавчому рівні наразі не встановлених. На нашу думку, така позиція є цілком виправданою, оскільки для кожного випадку, залежно від складності виконання завдань, викладених у дорученні, необхідний різний проміжок часу. У пункті 6 розділу VI Інструкції № 575 передбачено, що виконання доручень слідчих щодо проведення СРД та НСРД повинно здійснюватися у строки, зазначені у дорученнях. У разі неможливості своєчасного виконання доручення продовження строку його виконання письмово погоджується зі слідчим, який дав доручення. Тож для виконання СРД та НСРД слідчий може самостійно, з огляду на обставини кримінального провадження, встановити конкретний строк, по закінченні якого вимагати від оперативного підрозділу повідомлення про результати їх виконання [24, с. 185].

Матеріали про виконання доручень слідчих надсилаються до органу досудового розслідування разом із супровідним листом та реєструються в канцелярії відповідного органу, підрозділу поліції. Керівник органу досудового розслідування розглядає матеріали виконаного доручення слідчого, які надійшли від оперативного підрозділу. У разі його неналежного виконання повертає матеріали відповідно до вимог діловодства керівникові територіального органу, підрозділу поліції для усунення недоліків та вжиття до винних заходів дисциплінарного впливу в установленому порядку (пункти 7, 9 розділу VI Інструкції № 575).

Положення деяких норм КПК України містять вказівки на строки проведення процесуальних дій, але вони не вказують їх терміни. Зокрема, у частині 1 статті 28 цього Кодексу зазначено, що під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. У частині 8 статті 223 КПК України унормовано, що

СРД не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, визначених статтею 219 КПК України. В окремих нормах цього Кодексу, які регулюють проведення певних процесуальних дій, визначені строки виконання цих дій. Приміром: у частині 6 статті 232 КПК України міститься положення, що службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення [24, с. 185–186].

З огляду на зазначене, вважаємо, що під час встановлення строків для виконання відповідного доручення слідчий, по-перше, повинен враховувати складність виконання відповідних завдань, а, по-друге, керуватися засадою розумності строків для швидкого розслідування кримінального правопорушення.

Отже, під час складання доручення в ньому необхідно зазначати: «доручення підлягає виконанню в найкоротший строк, який не повинен перевищувати (зазначити відповідний строк виконання)». Однак, у виключних випадках, враховуючи складність виконання поставлених завдань, якщо співробітник оперативного підрозділу не в змозі його виконати в установлений термін, він повинен надати попередній звіт про вже виконані завдання або ж звернутися до слідчого з аргументацією складності виконання поставлених завдань та погодженням із ним щодо визначення нового терміну, достатнього для виконання відповідного доручення [24, с. 186]. Але в будь-якому разі термін виконання доручення не може перевищувати початкових та подовжених строків досудового розслідування, визначених у частинах 2–4 статті 219 КПК України.

2.3. Використання міжнародного досвіду у підвищенні ефективності діяльності слідчого щодо взаємодії з іншими органами та підрозділами поліції

Нові реалії, в яких Україна перебуває у зв'язку з європейською інтеграцією та приведенням кримінального процесуального законодавства відповідно до вимог міжнародно-правових актів, пише В. І. Фаринник, породжують необхідність переосмислення багатьох положень кримінального процесу. Закономірно, переконаний цей науковець, що захист прав, свобод і законних інтересів особи, а також суспільства та держави від кримінальних правопорушень у сучасних умовах неможливо забезпечити без ефективного врахування європейського та міжнародного досвіду кримінального судочинства, а його імплементація у вітчизняне законодавство є особливо необхідною [193, с. 114–115]. Тож до правової основи взаємодії слідчих підрозділів з підрозділами та службовими особами Національної поліції України належать також міжнародні правові акти як стандарти кримінального провадження та витоки позитивного міжнародного досвіду у цій сфері. Адже існує такий досвід правового регулювання діяльності цих органів і в зарубіжних країнах, який заслуговує на вивчення, запозичення та використання.

Протягом останніх років вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство зазнало значних змін. Модернізація окремих положень відбувається і сьогодні. Позитивним кроком було прийняття у 2012 році КПК України, який суттєво змінив стадію досудового розслідування. Однак у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень окремі положення цього Кодексу не завжди себе виправдали.

Досліджуючи досвід іноземних країн з питань взаємодії, на нашу думку, необхідно врахувати насамперед особливості досудового провадження в окремих країнах. Цілком слушно О. П. Бойко, здійснивши аналіз кримінально-процесуального законодавства зарубіжних держав на предмет регламентації в

ньому взаємодії слідчих з іншими підрозділами та службовими особами, поділив на їх на дві групи: 1) держави, в яких схожі суб'єкти взаємодії: слідчі та оперативні підрозділи, експерти, спеціалісти та ін. – Республіка Білорусь та Республіка Грузія; 2) держави, у яких відсутні суб'єкти взаємодії, що передбачені в Україні, але існують інші підрозділи та органи, взаємодія між якими подібна до взаємодії на досудовому провадженні в Україні, – США, Великобританія, Франція та Німеччина [15, с. 276].

Особливістю досудового розслідування як стадії національного кримінального процесу є те, що під час формування сучасних національних правових систем історично склалося три форми кримінального процесу: розшукова, змагальна і змішана. Розшуковий (інквізиційний, слідчо-розшуковий) кримінальний процес має такі основні ознаки: застосування переважно імперативного методу правового регулювання кримінально-процесуальних відносин; функції обвинувачення, захисту і вирішення спору по суті зосереджено в одному державному органі; суд має право змінювати обвинувачення в значних межах; відсутність у процесі самотійних сторін, а відповідно і їх змагальності; наявність у обвинуваченого певних прав, реалізація яких цілком залежить від державних органів, які ведуть процес; визнання обвинуваченим своєї вини має перевагу над іншими доказами; таємність провадження [85, с. 7]. Розшукова форма кримінального процесу була притаманна, наприклад, Давній Греції, однак, на сьогодні така форма кримінального процесу майже не існує, хоча з певними трансформаціями діє у Шотландії, Нідерландах.

Змагальна форма притаманна англосаксонському кримінальному процесу, його представниками є Великобританія, США, Канада, Австралія, Індія, Ізраїль тощо. У цих країнах функція обвинувачення виконувалася спочатку на приватній основі адвокатами, а пізніше – різними службами кримінального переслідування чи обвинувачення, сформованих при органах виконавчої влади. Ці служби здійснювали функцію контролю за правильністю збиранням

поліцією та іншими органами цих держав доказів щодо вчиненого злочину та направлення справи на розгляд суду.

Серед зазначених країн у Великобританії, США, Канаді та інших державах англо-саксонського права навіть немає кримінальних процесуальних кодексів з огляду на їхній адміністративно-територіальний устрій. Ускладнює застосування будь-якої норми чи правила, наприклад, у США, той факт, пише Ю. В. Циганюк, посилаючись на А. В. Стаценка, що кожний штат має своє кримінальне законодавство та кримінальний процес (процедуру) [197, с. 329]. У зв'язку із цим, у вказаних державах виникають суттєві розбіжності правового регулювання федерального кримінального процесу та кримінальної процедури штатів. Зокрема, у США під час розслідування поліція повністю відокремлена від прокурора і діє автономно. Надалі саме прокурор, до якого справа надходить з поліції, вирішує питання про її передачу до суду, що, звичайно, різко посилює поліцейські відомства, за якими немає «зовнішнього» прокурорського нагляду [131, с. 497].

Отже, основними ознаками змагального кримінального процесу є: наявність двох протилежних сторін: обвинувачення (кримінального переслідування) та захисту; процесуальна рівність сторін; незалежний від сторін суд, який не має права брати на себе здійснення обвинувальної функції або функції захисту; наявність спору сторін з приводу обвинувачення, який є головною рушійною силою змагального типу кримінального процесу [87, с. 7].

Натомість змішана (континентальна) форма кримінального процесу дістала свого подальшого розвитку після прийняття Францією КПК у 1808 році. Для цієї форми процесу характерним є чіткий його розподіл на дві частини: попереднє провадження (попереднє або досудове розслідування) і судовий розгляд з додержанням принципів безпосередності, гласності, відкритості і змагальності. Змішаний тип кримінального процесу існує в сучасних Україні, Німеччині, Швейцарії, Франції та деяких інших країнах Європи [87, с. 8–9].

Отже, у жодній із сучасних держав, слушно зазначає Є. Д. Лук'янчиков, кримінальний процес у «чистій» історичній формі (розшуковій, змагальній) не

існує, а елементи розшукової форми змішуються зі змагальними. Цей науковець пропонує розрізняти два види змішаного кримінального процесу: 1) процес, у якому досудове розслідування побудовано на суто розшукових, а судові стадії – на змагальних засадах. Його основні риси: а) у досудовому провадженні не допускається захисник; б) обвинувачений та інші учасники мають змогу ознайомитися з матеріалами тільки після завершення досудового розслідування; в) судове оскарження дій і рішень державних органів і посадових осіб, які ведуть кримінальний процес, не допускається; 2) процес, у якому досудове провадження містить елементи змагальності. Його основні риси: а) у досудовому провадженні допускається захисник; б) заінтересованим учасникам розслідування ще до його закінчення може бути надано для ознайомлення певні матеріали (наприклад, ті, якими обґрунтовується затримання чи повідомлення про підозру); в) усі учасники досудового розслідування мають право оскаржити до суду дії і рішення органів досудового розслідування, прокурора [85, с. 7]. Саме такий вид змішаного кримінального процесу наразі унормований в КПК України.

Основним органом попереднього розслідування у Великобританії і в США є поліція, яка, виконуючи обов'язки щодо підтримання громадського порядку, розслідує злочини, діючи за власною ініціативою, скаргою потерпілого, в порядку судового наказу. Поліція проводить первинні слідчі дії, затримання і допит підозрюваних, потерпілих, свідків, здійснює обшуки, збір обвинувальних доказів. На відміну від США, де з покладанням на різні відомства функції розслідування злочинів виділені і спеціальні органи попереднього розслідування (прокуратура, Федеральне бюро розслідувань, федеральна поліція і поліція штатів), у Великобританії, за винятком «коронерів», органів попереднього розслідування в чистому вигляді немає [179, с. 22–23].

Дещо інша ситуація у Швеції. Кримінальним процесуальним правом цієї скандинавської держави передбачено, продовжує В. І. Термецький, що уповноважені представники поліції мають право проводити досудове

розслідування. У провадженнях про тяжкі злочини, де є встановлений підозрюваний, повноваженнями щодо ведення досудового розслідування наділений прокурор. Завданням прокурора та працівників поліції під час проведення досудового розслідування є дотримання принципу неупередженості. Цей принцип у контексті кримінального процесу Швеції тлумачиться як обов'язок збирати та оцінювати всі можливі докази, що здатні як інкримінувати вчинення діяння, так і звільнити підозрюваного [179, с. 23].

У ФРН кримінальному переслідуванню передують дізнання, що здійснює прокуратура за участю суддів. У низці випадків (наприклад, справи про вбивства чи інші тяжкі злочини) ведення слідчих дій суддею є обов'язковим. У випадках невідкладності суддя вправі їх провести без клопотання прокуратури. Суддя також вирішує питання про арешт доставленого до нього затриманого, для чого допитує його. Провадження із обвинувальним актом прокуратури проходить «проміжну» стадію, де обвинувачений передається до суду [116, с. 102–104].

Досудове розслідування у формі дізнання проводять прокуратура і поліція. Провадження дізнання в поліції покладено на визначену категорію урядовців, які згідно із Законом про судоустрій ФРН називаються допоміжними урядовцями прокуратури. Вони стають такими не за особистим призначенням, а за належністю до певного розряду урядовців, наприклад, інспектор поліції. Цей розряд визначається урядом землі за погодженням з управлінням юстиції землі. Провадження дізнання в повному обсязі належить до компетенції прокуратури. Поліція виконує лише окремі доручення прокуратури, а також за власною ініціативою розслідує кримінальні злочини з метою попередження заплутаних проваджень. В цьому разі вона зобов'язана негайно передати всі матеріали кримінального провадження прокурору [116, с. 202].

Аналіз досудового розслідування кримінальних проваджень у зарубіжних країнах показує, що розвиток розслідування в сучасному світі характеризується двома основними рисами: намаганням затвердити загальні стандарти

кримінального процесу та збереженням особливостей процесу розслідування, з урахуванням національних правових традицій.

Водночас, питання про можливість запозичення деяких положень щодо розслідування злочинів, взаємодії слідчих органів і оперативних підрозділів та внесення цих новел у національне законодавство України нерідко обговорюють на сторінках вітчизняних юридичних публікацій, оскільки становить значний інтерес у науковій спільноті. Тож, здійснивши загальний аналіз процесів кримінального провадження зарубіжних країн, перейдемо до розкриття внутрішніх процесів розслідування та взаємодії окремих суб'єктів, зокрема у таких країнах, як США, ФРН, а також у Республіці Грузії та Республіці Білорусь. Вибір саме цих країн нами здійснено з наступних причин: по-перше, це найбільш яскраві представники своїх систем права, які досягли досить вагомих успіхів у боротьбі зі злочинністю; по-друге, вивчення й аналіз зарубіжного досвіду країн як зі схожими правовими системами, так і з відмінними, зокрема, таких країн, як США, що належать до англосаксонської системи права, може бути використане у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

У ФРН та США поліція традиційно здійснювала і здійснює оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове розслідування. Співробітник поліції наділений як оперативно-розшуковими, так і слідчими повноваженнями, що дозволяє говорити про їхнє злиття. Водночас всередині кримінальної поліції є підрозділи (відділи) з розслідування вбивств, боротьби з наркоманією, організованою злочинністю, тобто дотримано свого роду лінійність.

До 1975 року попереднє розслідування в ФРН здійснювалося у формі поліцейського дізнання і попереднього слідства судовим слідчим. Однак, з метою підвищення раціоналізації виробництва, попереднє слідство як форма розслідування, зазначає Ю. П. Якубіна, як правило, відсутнє або скасовано в зв'язку з дублюванням розслідування з боку поліції або прокурора [221, с. 19]. Нині розслідування здійснює поліція під керівництвом прокурора, а судовий слідчий (дільничний суддя – дізнавач) приймає в ньому лише епізодичну

участь, пов'язану із прийняттям найважливіших рішень у справі та легалізацією доказів [90, с. 39–40].

У ФРН кримінальне законодавство базується на Німецькому кримінальному уложенні 1871 року, Кримінальний процесуальний кодекс 1877 року діє й донині, але в редакції 1987 року із корекцією в 1992 році. Прокуратура Німеччини створена 1818 року за французькою моделлю, тому вона входить у систему органів юстиції, підпорядкована виконавчій владі, поділяється на федеральну та земельну і відповідає структурній системі судів. До функцій прокуратури ФРН, зокрема, належать: розслідування кримінальних справ, кримінальне переслідування і підтримання державного обвинувачення; участь у процесі як неупереджена сторона; вжиття заходів щодо реалізації рішень суду і контроль за виконанням вироків; координація діяльності правоохоронних органів. Досудове розслідування у цій державі проводять прокурори, але при цьому звертаються за допомогою в поліцію. У процесі розслідування прокуратура має широкі повноваження: затримувати обвинуваченого, приймати рішення про розшук злочинців, пред'являти обвинувачення і закривати провадження по справі [131, с. 491–492].

У ФРН органи поліції створені на трьох адміністративних рівнях. У цих органах існує внутрішній поділ на загальну і кримінальну поліцію. Регламентована чітка позиція щодо загальної поліції, яка займається розслідуванням дрібних (малозначних) злочинів, натомість кримінальна поліція має функціональне призначення щодо серйозних злочинів. На федеральному рівні функціонує федеральне управління кримінальної поліції, що виконує в загальному координуючу функцію та функцію сприяння місцевих підрозділів. Управління розслідує загалом обмежене число категорій кримінальних справ про особливо небезпечні злочини (наприклад, підробка грошей, тероризм) [90, с. 39–40].

Здійснюване поліцією або прокурором попереднє розслідування не має детально регламентованої процесуальної форми, тож таке розслідування важко відрізнити від ОРД. Однак деякі негласні ОРЗ, які мають право застосовувати

поліція за судовим дозволом, регламентовані КПК ФРН [15, с. 279]. Іншими словами, поліцейське розслідування в основному здійснюють у непроцесуальній формі.

Відмінна риса системи органів розслідування в США – децентралізація державної функції дізнання і попереднього слідства, наділення нею різних установ виконавчої влади, які не пов'язані між собою підпорядкованістю, пишуть О. П. Бойко та В. В. Рогальська з посиланням на Л. П. Іжніну та О. А. Петровську [64, с. 139]. Ця своєрідність організації розслідування у кримінальних справах впливає з особливостей американської державності і, зокрема, з принципу федералізму. Федеральний устрій в США передбачає незалежність місцевих органів влади від органів влади штату; останні незалежні від федерального уряду. На кожному з цих трьох рівнів державної влади є власні, автономні органи розслідування. Федеральні органи проводять розслідування злочинів, віднесених до підслідності та підсудності федерального уряду, а слідчі органи в штатах розслідують злочини, віднесені до компетенції влади штатів. Всі державні органи, наділені правом проведення оперативної і слідчої роботи, здійснення затримань, арештів, обшуків і виїмок, відкриття кримінального провадження, здійснення кримінального переслідування [17, с. 132].

Дослідник М. Ф. Криштанович зазначає, що у всіх штатах США, крім Аляски, створена поліція округів яка має назву «шерифська поліція». Здебільшого у Конституціях штатів шерифа призначають як генерального правоохоронного офіцера у всьому окрузі. На цю посаду призначають безпосередньо більшістю голосів місцевого населенням на термін 2-4 роки (лишень шерифів призначають у 10 округах). Тому, таке призначення і визначає їх взаємозалежність із муніципалітетом. Щоправда, ці правоохоронні офіцери – шерифи є дієвим механізмом у реалізації правоохоронної функції на місцях, оскільки близько 1/5 населення США обслуговується саме шерифами. Якщо робити оцінку цього створеного інституту, то він за всіма показниками є взірцем організації поліцейського апарату на місцях, екстраординарним

засобом охорони правопорядку, що формувався і реалізовувався у США упродовж багатьох років, поряд із звичаєними традиціями [89, с. 63].

Детальний аналіз законодавства і правозастосовної діяльності ФРН і США свідчить, що під час попереднього розслідування злочинів поліцейські зазначених країн, пріоритетною функцією яких є функція з розслідування злочинів, щонайменше не займаються практикою укладання процесуальних документів, і не переймаються щодо дотримання їх процесуальної форми. Документи такого змісту це і протоколи допитів свідків, а також потерпілих, підозрюваного є досить простими, це можуть бути певні замітки, нариси. Хоча коли йдеться про випадки, у разі яких дії поліції торкаються інтересів громадян, тоді вони повинні бути санкціоновані суддею. До таких можна віднести арешт, обшук й інші слідчі дії, що пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян. Ця організація розслідування злочинів реалізує значну економію, що надає раціональне використання сил і засобів. Як видається, в порівнянні з цими країнами в Україні надмірно ускладнений механізм реалізації кримінального закону, що не сприяє швидкому й ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень. Однак про повну відмову складання процесуальних документів під час досудового розслідування в Україні говорити ще зарано.

Що стосується інших зазначених країн англосаксонської системи права, слід констатувати, що слідчі в них фактично поєднують в собі дві функції – слідчу та оперативно-розшукову. Натомість в Україні такими повноваженнями фактично наділені лише детективи НАБУ.

Вважаємо, що під час дослідження не можна залишити поза увагою взаємодію слідчих на досудовому провадженні в пострадянських країнах – у Республіці Грузії та Республіці Білорусь. Адже, по-перше, Україна, пов'язана з цими країнами спільним досвідом у сфері взаємодії. До 1991 року взаємодія відповідних суб'єктів на досудовому провадженні в Україні, Республіці Грузія та Республіці Білорусь будувалася на основі кримінально-процесуального законодавства СРСР. По-друге, організація чинної системи правоохоронних

органів України, уповноважених розслідувати кримінальні правопорушення, незважаючи на спроби реформування, зокрема, з набранням чинності КПК України 2012 року, більшою мірою продовжує існувати в межах, закладених ще за часів радянського законодавства.

За частиною 1 статті 37 КПК Республіки Грузія слідчий є посадовою особою, уповноваженою в межах своєї компетенції здійснювати досудове слідство у кримінальній справі. Натомість у статті 32 КПК Республіки Грузії зазначено, що прокуратура є органом кримінального переслідування. Для забезпечення виконання цієї функції прокуратура здійснює процесуальне керівництво слідством [187]. Прокуратура у випадках, передбачених цим Кодексом, і в установленому порядку в повному обсязі веде розслідування злочину, підтримує державне обвинувачення в суді. Отже, розслідувати кримінальні справи у Республіці Грузія можуть як слідчий, так і прокурор.

У КПК Республіки Грузія, на відміну від КПК України, відсутні норми, які регламентують статус оперативних підрозділів. Зазначені підрозділи лише згадуються у статті 172 КПК Республіки Грузія, в якій зазначено, що правом здійснювати затримання має наділений відповідними повноваженнями орган або працівник, який здійснює оперативні функції, обов'язки з охорони громадського порядку, веде слідство або здійснює кримінальне переслідування [15, с. 277].

Відповідно до пункту а) частини 1 статті 12 Закону Республіки Грузія «Про оперативно-розшукову діяльність» від 30 квітня 1999 року № 1933, право здійснювати в межах своєї компетенції таку діяльність надано не лише оперативним органам, а й слідчим відділам МВС Грузії [121].

До того ж, у питанні щодо взаємодії слідчих з оперативними підрозділами унормування за КПК Республіки Грузія має схожі риси з КПК України. Зокрема, відповідно до частини 6 статті 37 КПК Республіки Грузія, за наявності встановлених законом підстав слідчий має право: давати відповідним органам письмові вказівки про доставлення затриманих та заарештованих за місцем

слідства; вимагати провадження слідчих дій, а також ревізій, інвентаризацій, відомчих перевірок та подання документів.

У частині 6 статті 33 КПК Республіки Грузія визначено, що звертатися до суду із клопотанням про прийняття ухвали суду про провадження слідчих дій або (чи) ОРЗ, що обмежують права людини, має право виключно прокурор.

Підставами для проведення ОРЗ, зазначає О. П. Бойко з посиланням на статтю 8 зазначеного Закону Республіки Грузія «Про оперативно-розшукову діяльність», є: а) доручення прокурора або за згодою прокурора – слідчого про проведення ОРЗ, що знаходиться в його/їх провадженні по кримінальній справі; б) доручення прокурора або за згодою прокурора – слідчого про проведення ОРЗ у разі надходження в установленому порядку заяви або повідомлення про злочин, що готується, вчиняється чи вчинений або інше протиправне діяння, у зв'язку з чим необхідне проведення розслідування, але відсутні дані, що підтверджують наявність ознак злочину чи іншого протиправного діяння, достатніх для початку розслідування. У такому разі термін проведення ОРЗ не повинен перевищувати 7 днів; в) постанова про розшук особи, що переховується від слідства, суду або ухиляється від відбування покарання [15, с. 278].

Здійснивши аналіз норм КПК Республіки Грузія, варто зазначити про деяку часткову схожість повноважень слідчого в Україні та в Грузії щодо взаємодії, яка полягає в такому: по-перше, слідчі мають повноваження надавати письмові вказівки оперативним підрозділам; а також вимагати провадження слідчих дій; мають повноваження щодо надання згоди слідчому про проведення ОРЗ, що знаходиться в його провадженні; надання згоди про проведення ОРЗ у разі надходження, відповідно до законодавства, заяви або повідомлення про злочин, що готується, вчиняється чи вчинений або інше протиправне діяння, у зв'язку з чим неодмінне проведення розслідування, однак відсутні дані, що можуть підтвердити наявність ознак злочину чи іншого протиправного діяння, яких вистачить для початку розслідування; ухвалення постанови слідчим про

розшук особи, що переховується від слідства, суду або ухиляється від відповідальності та покарання.

Згідно з частиною 1 статті 36 КПК Республіки Білорусь, слідчим є посадова особа Слідчого комітету Білорусі, органів державної безпеки, що здійснює в межах своєї компетенції попереднє слідство. Відповідно до частини 3 цієї ж статті вказаного Кодексу, державним органом і посадовими особами, уповноваженими законом здійснювати дізнання, є МВС Білорусії, до структури якого входять і підрозділи карного розшуку [188]. Досліджуючи взаємодію між зазначеними суб'єктами, О. П. Бойко пише, що вона регламентована переважно нормами частини 7 статті 36 КПК Республіки Білорусь. У ній визначено, що слідчий під час розслідування ним кримінальної справи, а також при розгляді заяви чи повідомлення про злочин вправі знайомитися з оперативно-розшуковими матеріалами органів дізнання, що стосуються розслідуваної справи, а також заяв чи повідомлень, що розглядаються ними, надавати їм доручення про провадження ОРЗ, слідчих та інших процесуальних дій і вимагати від них сприяння у провадженні слідчих та інших процесуальних дій. Такі доручення слідчий надає в письмовій формі і вони є для органів дізнання обов'язковими [15, с. 276–277].

Отже, КПК Республіки Білорусь визначає основні форми, за якими під час розслідування злочинів слідчий здійснює взаємодію з органами дізнання, а саме: 1) під час розслідування, а також при розгляді заяви чи повідомлення про злочин знайомитися з оперативно-розшуковими матеріалами органів дізнання, що стосуються розслідуваної справи, а також заяв чи повідомлень, що розглядаються ними; 2) надавати доручення органам дізнання про провадження ОРЗ; 3) надавати доручення органам дізнання про провадження слідчих та інших процесуальних дій; 4) вимагати від органів дізнання сприяння у провадженні слідчих та інших процесуальних дій [17, с. 126].

Світова практика боротьби зі злочинністю, роблять висновок Л. П. Іжніна та О. А. Петровська, давно відмовилася від намірів вирішення завдання розкриття кожного злочину та досягнення 100 %-го розкриття. Практична

реалізація цього постулату виключила зацікавленість у приховуванні злочинів від обліку, необґрунтовані перекладання нерозкритих злочинів у категорію розкритих та інші маніпуляції статистикою. Усе, що пов'язано з виявленням злочинів та встановленням злочинців, повністю передано в цих державах до компетенцій та на розсуд поліції. Очевидно, поліції «невигідно» приховувати злочини, оскільки з реальним станом боротьби зі злочинністю пов'язано виділення коштів, техніки, штатів (земель) [64, с. 139]. Зі своєї сторони можемо доповнити цю думку тим, що статистика Національної поліції України, інших правоохоронних органів України, уповноважених здійснювати досудове розслідування, є відкритою й доступною для вивчення й наступних висновків усіма громадянами. У відкритому доступі наявні також судові рішення всіх ланок судової системи України.

Проаналізувавши досвід країн зокрема США та ФРН, досить актуальним, на нашу думку, є і питання електронізації досудового провадження. Про бажану електронізацію кримінального провадження свідчать 48,6 % слідчих, 61,1 % оперативних співробітників та 51,7 % дізнавачів органів Національної поліції України.

Як зазначає Г. Л. Чигрина міжнародний досвід боротьби зі злочинністю свідчить про те, що використання в кримінальному процесі цифрових технологій і засобів дає змогу не лише спростити процес збирання доказів та оформлення процесуальних та інших документів, а й значно прискорити розслідування та відмовитися від паперу як носія інформації, пов'язаної з розслідуванням злочинів. Наприклад, Великобританія, окремі американські штати, Швеція, Австрія, Нідерланди, Саудівська Аравія, Фінляндія, Данія, Південна Корея, Сінгапур, Чеська Республіка, Естонія, ФРН та інші країни вже мають досвід ведення кримінального процесу в електронній формі та використання електронних кримінальних проваджень (кримінальних справ). Молдова й Казахстан приєдналися до цієї спільноти в 2017 році [205, с. 72].

Електронна кримінальна справа, зазначає С. В. Зуєв, – це кульмінація в розвитку електронного документообігу. Систему електронного судочинства

впроваджено в США, Канаді, ФРН. У Бельгії ще в 2005 році створено проєкт електронного правосуддя Phenix, у рамках якого, окрім системи електронного документообігу, «електронний файл» міг поповнюватись поліцією, адвокатом, сторонами, судом. У Саудівській Аравії, продовжує цей науковець, провадження у численних справах закінчується впродовж двох діб. У цій країні перейшли на електронне судочинство декілька років тому, скоротивши строки розслідування на 80%. Позитивний досвід має Грузія, де в 2011 році було здійснено перехід на електронний формат. У 2011–2012 роках у Казахстані розпочав роботу проєкт «Е-кримінальна справа». В Азербайджані з 2016 року виключно для розслідування податкових злочинів застосовується програма «Електронна кримінальна справа» [63, с. 6–7].

Як зазначають Н. М. Ахтирська та М. В. Гуцалюк, електронне кримінальне провадження потребує законодавчого забезпечення (перегляду визначень та сутності СРД та НСРД). Адже під час огляду носія цифрової інформації задіяні не лише органи чуття, доводиться шукати, сортувати інформацію, що не повною мірою відповідає змісту огляду. Американські вчені вважають пошук файлів на цифровому носіїв обшуком. Доказом є окремий файл, а не сам жорсткий диск, на якому файл зберігається. У США проводиться обшук цифрового пристрою. Статті 234–236 КПК України не мають відповідних унормувань щодо обшуку електронних пристроїв. Оскільки комп'ютерна інформація досліджується пізніше фахівцями, то, відповідно до частини 5 статті 237 КПК України, якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування. За законодавством України, діяльність спеціалістів з виявлення інформації на вилучених носіях є оглядом [6, с. 14].

Електронізація процесів досудового провадження, поза сумнівом, буде лише сприяти покращенню взаємодії слідчого з відповідними суб'єктами. Цей важливий напрямок їхньої діяльності вже почали ґрунтовно досліджувати українські науковці. Зокрема, передумови виникнення, сучасний стан та

перспективи розвитку електронного кримінального провадження на монографічному рівні були предметом дослідження А. В. Столітнього. Підготовлена 2016 року, ця монографія по суті була однією з перших в Україні комплексних, наукових, монографічних робіт, в якій висвітлені актуальні питання еволюції досудового провадження в умовах сучасного інформаційного світу. Цим науковцем розроблено системну та несуперечливу концепцію інноваційного удосконалення кримінальної процесуальної діяльності, що передбачає перехід до електронної форми ведення досудового розслідування – «електронного досудового розслідування», основна ідея якої полягає у формуванні кримінального провадження у вигляді електронного файлу.

З практичної сторони цінною є запатентована цим автором й описана ним інформаційно-аналітична система обробки заздалегідь згенерованих баз ЄРДР за допомогою готових наборів функцій Excel, що автоматично генерує дані за більш ніж тридцятьма видами порушень кримінального процесуального законодавства, допущених суб'єктами кримінального провадження під час досудового розслідування.

Належне місце автором приділено міжнародно-правовому досвіду кримінальної процесуальної діяльності. В цьому контексті важливим є дослідження процесуальних норм держав англо-американського (Великобританія, США) та романо-германського (Франція, ФРН) права. Як висновок – А. В. Столітній доводить необхідність впровадження в кримінальний процес України ефективних інноваційних процесуальних процедур ведення досудового провадження, очищених від бюрократичних рудиментів, з огляду на положення чинного КПК України та нагальну потребу реформування правоохоронних органів. Ним акцентовано увагу на тому, що організація ефективного ділового процесу передбачає залучення до електронної системи всіх спеціалізованих суб'єктів кримінального провадження – надання доступу до ЄРДР адвокатам, слідчим суддям, при розгляді справи по суті – суддям, іншим учасникам кримінального провадження. Одним з ключових завдань вказаним автором визначено інтеграцію відокремлених електронних

систем всіх суб'єктів кримінального провадження в ЄРДР або встановлення між ними можливості електронного обміну даними в режимі он-лайн [174].

Не заперечуючи важливого внеску А. В. Столітнього у розвиток концепції «електронного досудового розслідування», слід вказати на деяку обмеженість положень, на яких наголошує цей науковець. Зокрема, ним основну увагу приділено функціонуванню ЄРДР та можливості користування цим реєстром не лише стороні обвинувачення, а й представникам іншої сторони – захисту. Водночас визначаючи особливості електронної кримінальної процесуальної діяльності на етапі збирання та перевірки доказів під час досудового розслідування, основну увагу приділено використанню технічних засобів або для отримання доказів в режимі відеоконференції, або під час використання технічних засобів у ситуаціях отримання показань, коли такі засоби можуть замінити складання протоколу в паперовому форматі, чи під час застосування безперервного відеозапису ходу та результатів проведення обшуку/огляду житла чи іншого володіння особи тощо.

Вважаємо, що прогресивною та актуальною є думка Г. Л. Чигриної, яка зазначає, що сучасні цифрові технології та засоби фактично дають можливість створювати всі наявні в кримінальному провадженні види процесуальних та інших документів за допомогою цифрового паперу, який є основою для створення будь-яких рукописних цифрових документів за допомогою цифрової ручки. Цифровий папір з успіхом може стати замінником звичайного паперу для документів, які традиційно складають у кримінальному провадженні на паперових носіях. Оснащення прокурорів і слідчих, оперативних працівників відповідним електронним пристроєм дасть змогу зручно керувати процесом збирання й використання доказів не лише під час проведення процесуальних дій у кабінеті слідчого (прокурора), а й під час огляду місця вчинення злочину, виявлення слідів злочину, знаходження документів та інших речових доказів за місцем реєстрації (проживання) та роботи підозрюваних осіб тощо. Складений в електронній формі протокол допиту може бути підписаний цифровою ручкою як допитуваною особою (її перекладачем, адвокатом (захисником) – за

наявності), так і самим слідчим (прокурором). Протокол обшуку, протокол огляду місця події та інші процесуальні документи, складені за результатами проведення процесуальних дій, також можуть бути підписані всіма учасниками процесуальної дії на місці їх оформлення. Щоб отримати дозвіл на проведення обшуку та/або тимчасового доступу до речей та/або документів, переконана зазначена авторка, слідчому буде досить скласти клопотання в електронній формі, додати до нього електронні копії необхідних для обґрунтування клопотання документів, підписати це клопотання за допомогою електронного цифрового підпису та відправити для погодження прокурору, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, після чого аналогічним чином підписане прокурором клопотання з додатками буде надіслане слідчому судді. Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення процесуальної дії (відмову в наданні такого дозволу) в електронній формі миттєво буде направлена слідчому (прокурору). Цілісність процесуального документа, складеного в електронній формі, а також підписувача (автора) будь-якого процесуального документа в кримінальному провадженні можна встановити за електронним цифровим підписом [205, с. 74].

Низку питань, пов'язаних із запровадженням інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, наразі пропонується вирішити у проєкті Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування від 15 березня 2021 року № 5246. Зокрема, цим документом передбачене визначення зазначеної системи у новій статті 106¹ КПК України як системи, яка забезпечує створення, збирання, зберігання, пошук, оброблення і передачу матеріалів та інформації (відомостей) у кримінальному провадженні, порядок її функціонування та взаємодії з ЄРДР. Інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування використовуватимуть слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд, а також захисник (за його згодою), а інші учасники кримінального провадження зможуть її використовувати під час реалізації своїх повноважень,

прав та інтересів, передбачених цим Кодексом та положенням про таку систему.

У проєкті Закону передбачена насамперед електронна форма документообігу, однак за рішенням слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду, які їх передають чи надають, може бути й паперова форма процесуальних документів. Обидві форми документів, як підписані, погоджені в інформаційно-телекомунікаційній системі досудового розслідування з використанням кваліфікованого електронного підпису, їх примірники в електронній формі, так і в паперовій формі, визнаються оригіналами документів. Звернено особливу увагу на проведення процесуальних дій, пов'язаних з можливістю ознайомлення з матеріалами досудового розслідування: їх запропоновано унормувати в окремих частинах статей 221 та 290 КПК України, у яких визначити потребу надання доступу до цих матеріалів або надання електронних копій чи примірників таких матеріалів [152].

Запропоновані доповнення, безумовно, є прогресивними й такими, що спрямовані на подальше запровадження електронного документообігу бід час здійснення досудового розслідування. Водночас залишаються питання щодо використання в електронному форматі речових доказів, документів як джерел доказів та ознайомлення з ними під час завершення досудового розслідування й направлення матеріалів кримінального провадження до суду, долучення їх на стадії підготовчого провадження тощо.

«Особливо питання є актуальним під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, які все більше носять транснаціональний характер...актуальності набирає допустимість слідчим чи прокурором здійснення самостійної фіксації інформації, яка знаходиться в мережі Інтернету» [113, с. 111]. Ці та інші питання зайвий раз підтверджують потребу подальшого дослідження цих питань та їх вирішення на законодавчому рівні.

Висновки до розділу 2

Протягом останніх років вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство зазнало значних змін. Модернізація окремих положень відбувається і сьогодні. Позитивним кроком було прийняття у 2012 році КПК України, який суттєво змінив стадію досудового розслідування.

Взаємодію слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України необхідно розглядати залежно від етапів її виникнення, а саме: до початку досудового розслідування; під час досудового розслідування кримінальних правопорушень; на стадії судового розгляду кримінальних проваджень. Досліджені питання взаємодії на етапі внесення відомостей до ЄРДР та зазначено, що термін в 24 години є виключно передбаченим лише для внесення таких відомостей. Одночасно з моментом внесення відомостей до ЄРДР невідкладно повинно бути вирішене питання і щодо подальшої взаємодії між слідчим та іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України під час проведення відповідного досудового розслідування.

З урахуванням того, що під час досудового розслідування в слідчого об'єктивно виникає необхідність надання доручень не лише оперативним підрозділам, а й іншим уповноваженим підрозділам Національної поліції України щодо проведення СРД (наприклад, дільничним офіцерам поліції, патрульним тощо), запропоновано внести зміни до статей 40 та 41 КПК України та сформульовані ці процесуальні норми.

Обґрунтовано потребу внесення доповнення окремого пункту до частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», у якій серед повноважень поліції законодавчо закріпити виконання доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, що є обов'язковими для виконання оперативними та іншими уповноваженими підрозділами.

Розглянуто питання утворення слідчо-оперативних груп із метою забезпечення швидкого та повного розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, які набули статусу суспільного резонансу або вчинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, й запропоновано унормувати це положення в частині 2 статті 38 КПК України та сформульовано його редакцію.

Звернено увагу на потребу подальшого дослідження, розвитку й законодавчого визначення положень щодо електронного документування процесу досудового розслідування й подальшого розгляду матеріалів кримінального провадження в суді, дотримуючись засади безпосередності дослідження показань, речей і документів. Електронізація процесів досудового провадження, поза сумнівом, буде лише сприяти покращенню взаємодії слідчого з відповідними суб'єктами. Цей важливий напрямок їхньої діяльності вже почали ґрунтовно досліджувати українські науковці.

РОЗДІЛ 3

ЗДІЙСНЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ТА ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

3.1. Принципи взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України

Відомо, що найефективніша і цілковита взаємодія слідчого з іншими відповідним суб'єктами у кримінальному провадженні буде досягнути лишень у разі, коли вона базується на основі чітких регламентованих законом і напрацьованих практикою вимог. Дотримання яких є неухильним і для слідчого, і для співробітників оперативних підрозділів та інших суб'єктів у кожному визначеному епізоді їхньої взаємодії. Такі вимоги у науковій літературі і практиці називаються принципами взаємодії.

Питання щодо поняття принципів взаємодії неодноразово розглядалося в юридичній літературі. Відтак, вважаємо за необхідне спочатку розглянути питання щодо змісту терміна «принципи» та взагалі принципів кримінального провадження, які є основою для визначення принципів взаємодії слідчого з службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України.

Виходячи з визначення, поданого у Великому тлумачному словнику сучасної української мови, «принципи» – це головні вихідні положення будь-якої правової системи; спосіб здійснення або створення чогось; правило, яким керуються в житті [28, с. 145].

Принципи являють собою науковий або моральний початок, підґрунтя, основу, правило, від якого не відступають [47, с. 431].

Досліджуючи філософську сутність принципів здійснення будь-якої людської діяльності, А. Г. Маркушин свого часу зазначав про те, що принципи

за своїм походженням є об'єктивними категоріями у зв'язку із тим, що в них у концентрованому вигляді відображаються найбільш загальні закони формування та функціонування особливих суспільних відносин на конкретному етапі розвитку суспільства. Принципи, як відмічав вказаний автор, створені конкретною дійсністю і не лише відображають її об'єктивні закономірності, але й виступають засобами перебудови цієї дійсності. Вони існують незалежно від волі суб'єктів і можуть бути тільки пізнані ними як об'єктивно існуючі категорії, основи або правила [106, с. 35]. Вважаємо за можливе погодитися з цією позицією щодо формування принципів діяльності під впливом об'єктивних факторів та їх особливої ролі у формуванні національного законодавства й відображення у ньому цих питань, суттєво пов'язаних із здійсненням кримінального провадження.

Серед науковців України відсутнє однозначне визначення поняття «принципи». Як влучно зазначає О. П. Кучинська, це залежить від контексту застосування та позиції того чи іншого автора [94, с. 37–38].

Зокрема, М. М. Михеєнко в основу визначення принципів кримінального процесу поклав таку сукупність властивостей: 1) це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, що мають фундаментальне значення для кримінального процесу, визначають його спрямованість, побудову загалом, форму і зміст його стадій та інститутів; 2) принципи виражають панівні в певній державі політичні та правові ідеї, які стосуються завдань і способу здійснення судочинства в кримінальних справах; 3) вони повинні бути закріплені в нормах права; 4) принципи повинні повністю діяти у всіх або кількох стадіях процесу й обов'язково в його центральній стадії – стадії судового розгляду; 5) порушення будь-якого принципу означає незаконність рішення у справі й обов'язково тягне його скасування. Виходячи з цих критеріїв, вказаний науковець визначає принципи кримінального процесу як закріплені в законі й панівні в державі політичні та правові ідеї щодо завдань і способу здійснення судочинства в кримінальному провадженні, що визначають спрямованість і побудову кримінального процесу загалом, форму і зміст його стадій та інститутів,

порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших рішень у справі [114, с. 35].

Аналогічно визначають принципи кримінального провадження, О. І. Галаган та Д. П. Письменний, з позицій яких під принципами кримінального провадження необхідно розуміти закріплені в законі політичні та правові ідеї, що визначають завдання і способи здійснення кримінального судочинства, спрямованість та побудову як кримінального процесу загалом, так і форму й зміст окремих його стадій та інститутів, що забезпечують охорону прав, свобод та законних інтересів особи, порушення яких обов'язково тягне за собою скасування вироку та інших судових рішень у справі [35, с. 171].

Визначаючи принципи через призму взаємодії слідчого зі співробітниками експертної служби, В. В. Ковальов пише, що принципи є заснованими на пізнаних закономірностях спільної узгодженої діяльності з розкриття злочину, головних, керівних вимог, дотримання яких сприяє підвищенню результативності такої роботи і досягненню завдань кримінального судочинства [76, с. 39].

Як зазначає Л. О. Фещенко, принципи взаємодії формуються у свідомості людей на основі пізнання закономірностей і досвіду практичної, спільної, узгодженої діяльності, і реалізуються шляхом їх вольових зусиль [195, с. 81].

Досліджуючи свого часу засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю, Ю. І. Пивовар під принципами взаємодії між цими державними органами пропонував розуміти систему відправних положень, які відбивають об'єктивні закономірності розвитку відносин у сфері фінансового контролю на сучасному етапі існування суспільства і визначають сутність спільної узгодженої діяльності між суб'єктами, що взаємодіють, із метою виконання покладених на них загальних та окремих завдань, закріплені в нормативних актах та покладені в основу організації та здійснення механізму взаємодії [140, с. 41].

Натомість В. М. Олійник, аналізуючи принципи взаємодії при виявленні й розкритті злочинів у сфері господарської діяльності, зазначав, що їх

необхідно розглядати як систему основоположних ідей, які сформовані з урахуванням наукових досліджень та практики ОРД на сучасному етапі та здатні найбільш повно забезпечити виконання завдання боротьби із злочинністю. Серед принципів цієї діяльності зазначений науковець виділяв: предметність; систематичність; розмежування компетенції; плановість; професіоналізм; оперативність; оптимальність; пропорційність відповідальності [125, с. 516–518].

Своєю чергою В. М. Тертишник визначає принципи кримінального процесу як сформовані в процесі розвитку правосвідомості та природного права і закріплені в законі, правових позиціях Європейського суду з прав людини чи інших джерелах процесуального права основоположні правові ідеї, морально-правові засади, найзагальніші положення, що визначають сутність, зміст і направленість діяльності суб'єктів процесу, спосіб і процесуальну форму їх діяльності та здійснення правосуддя, створюють систему гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя [184, с. 101]. Пізніше цей автор надав дещо видозмінене визначення вказаного поняття – це закріплені в законі основоположні ідеї, засади, найбільш загальні положення, що визначають суть, зміст і спрямованість діяльності суб'єктів процесу, спосіб і процесуальну форму їх діяльності та здійснення правосуддя, створюють систему гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правосуддя, засади від яких не відступають, а їх порушення тягне за собою скасування вироку та інших прийнятих за таких умов рішень по справі [184, с. 20].

У навчально-методичній літературі наразі найчастіше вжито термін «засади» поряд з його синонімом – принципами. На думку О. В. Капліної, засадами кримінального провадження є закріплені в нормах кримінального процесуального права фундаментальні, найзагальніші положення, що містять сутнісні ознаки кримінального провадження, визначають рівень захищеності прав та свобод людини, побудову його системи (стадій та окремих проваджень) та є орієнтиром у діяльності учасників кримінального провадження [87, с. 64].

Тому, принципи кримінального провадження є обов'язкові до реалізації незалежно від виду кримінально-процесуальної діяльності та форм слідчих дій і ОРЗ, які здійснюються в рамках такої діяльності.

Отже, можна дійти загального висновку, що принципи встановлюють зміст і визначають істотні риси сформованої між відповідними суб'єктами взаємодії. Крім цього, вони виступають у вигляді своєрідної ідеологічної бази, на основі якої будується взаємодія. У зв'язку з цим з'ясування вихідних положень кожного з принципів, на яких має будуватися взаємодія, набуває важливого теоретичного і практичного значення.

На сьогодні основними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України, є КПК України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Інструкція № 575.

Хоча КПК України та Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не регламентують принципи взаємодії слідчого, водночас у них встановлені основоположні засади, яких повинні дотримуватися відповідні суб'єкти у своїй діяльності, натомість під час взаємодії між собою, зокрема:

1) загальні засади кримінального провадження (частина 1 статті 7 КПК України): а) верховенство права, б) законність, в) рівність перед законом і судом, г) повага до людської гідності, д) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, е) недоторканність житла чи іншого володіння особи, є) таємниця спілкування, ж) невтручання у приватне життя, з) недоторканність права власності, и) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, і) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, ї) заборона двічі притягати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, й) забезпечення права на захист; к) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень, л) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, м) безпосередність дослідження показань, речей і документів, н) забезпечення права на оскарження

процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, о) публічність, п) диспозитивність, р) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами, с) розумність строків, т) мова, якою здійснюється кримінальне провадження;

2) принципи ОРД (стаття 4 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»): а) верховенство права, б) законність, в) дотримання прав і свобод.

До того ж, під час взаємодії слідчому недостатньо керуватись лише принципами кримінального провадження, а оперативним підрозділам – принципами ОРД. Крім загального для них принципу законності (дотримання якого є обов'язковим як при здійсненні кримінальної процесуальної, так і ОРД), при взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами повинно бути дотримано і низку інших, спеціальних принципів. До них можна віднести принципи, визначені Інструкцією № 575, а саме: 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень; 2) самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється; 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень; 4) дотримання загальних засад кримінального провадження; 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.

У вирішенні завдань ефективного розслідування злочинів важлива роль належить взаємодії слідчих і працівників оперативних підрозділів як погодженої діяльності, що забезпечує швидкість та якість досудового розслідування кримінальних правопорушень. Як і будь-яке соціальне явище, взаємодія слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України має низку основних принципів, у зв'язку з чим виникає потреба розглянути реалізацію окремих з них.

Зокрема, під час взаємодії слідчого з оперативними підрозділами важливу роль відіграє принцип *швидкого, повного та неупередженого розслідування*

кримінальних правопорушень. Реалізація відповідного принципу найбільшою мірою прослідковується при наданні слідчим вказівок та доручень співробітникам оперативних підрозділів.

Відповідно до частини 2 статті 40 КПК України, слідчий уповноважений доручати проведення СРД та НСРД відповідним оперативним підрозділам, а також вимагати від оперативних підрозділів допомоги при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій [23, с. 124]. Такі вказівки й доручення для відповідного оперативного підрозділу є обов'язковими до виконання.

Слідчий має право доручити співробітникам оперативного підрозділу виконання таких СРД, як допит свідка, потерпілого, пред'явлення речей для впізнання, огляд тощо. Слідчий може також доручити оперативному підрозділу виконання НСРД та розшукових дій для встановлення потерпілих, свідків та їх місцезнаходження з метою їхнього виклику, допиту та проведення інших СРД за їхньої безпосередньої участі; для розшуку й затримання підозрюваного, виявлення або розшук речових доказів, документів тощо. Отже, вказівки слідчого є дієвим способом не лише прискорення досудового розслідування, а й більш повного дослідження всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення.

Однак, слідчий не має перекладати на співробітників оперативних підрозділів виконання своїх обов'язків щодо збирання, перевірки та оцінки доказів, прийняття процесуальних рішень. Для слідчого важливо не зловживати своїм правом доручення виконання процесуальних дій оперативним підрозділам, так як їх виконання відволікає на себе час, необхідний для провадження ОРД як їх основних обов'язків. Враховуючи викладене, з метою недопущення затягування досудового розслідування, вважаємо за доцільним встановити перелік конкретних процесуальних дій, які не можуть бути доручені оперативним підрозділам. До таких дій припустимо віднести призначення експертизи, обрання запобіжних заходів, підготовка та вручення повідомлення про підозру, допит підозрюваного тощо. Ці дії та рішення є досить важливими з

огляду на дотримання прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, зокрема потерпілого й підозрюваного, які й низці випадків можуть бути суттєво обмежені, тож приймати такі рішення, на наше переконання, має безпосередньо слідчий, якому доручено здійснювати кримінальне провадження. Наприклад, необхідність допиту потерпілого чи підозрюваного лише слідчим підтримано 54,6% опитаних слідчих, 52,4 % оперативних співробітників та 52,4 % дізнавачів Національної поліції України, в той же час 38,3 % слідчих відповіли, що допит вказаних суб'єктів можливий оперативним співробітником як виключення.

Крім того, проведене опитування представників практичних підрозділів у довело необхідність допиту неповнолітніх виключно слідчим у зв'язку з можливою повторною травматизацією, про що свідчать результати анкетування. Так, 86,5% слідчих та 83,9% оперативних співробітників підтвердили, що бажаним є допит неповнолітнього саме слідчим, а не оперативним співробітником.

Під час взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, не менш важливим є принцип *процесуальної самостійності слідчого*. Важливо зазначити, що під час взаємодії існує заборона не лише втручання у діяльність слідчого, а й також незалежність оперативних підрозділів у виборі засобів та методів, застосовуваних під час взаємодії у кримінальних провадженнях.

Під процесуальною самостійністю слідчого розуміються положення кримінального процесуального законодавства, відповідно до яких слідчий самостійно приймає рішення, пов'язані зі спрямуванням розслідування та застосуванням відповідних СРД, НСРД та інших необхідних процесуальних і непроцесуальних дій, та несе повну відповідальність за їх своєчасне та якісне виконання.

Під час прийняття рішення, пов'язаного з проведенням СРД та інших дій процесуального характеру, слідчий має повноваження по встановленню дати, місця і часу відповідної дії, по визначенню кола осіб, які братимуть участь в її проведенні, а за наявності до того підстав – застосовувати заходи, пов'язані з

процесуальним примусом, які необхідні для всебічного й повного проведення досудового розслідування.

Отже, дотримання зазначених принципів є запорукою дієвої та належної взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів Національної поліції України [23, с. 125].

В юридичній літературі висловлені й інші позиції щодо системи принципів взаємодії. Для прикладу, Є. В. Лизогубенко виокремлював наступні з них: дотримання законності, конституційних прав і свобод громадян; комплексне використання сил і засобів органів внутрішніх справ; організуюча роль і процесуальна самостійність слідчого в прийнятті рішень, за винятком випадків, передбачених кримінально-процесуальним законодавством; персональна відповідальність слідчого, керівників оперативно-розшукових підрозділів і начальників міліції громадської безпеки за проведення і результати слідчих дій і ОРЗ; самостійність співробітників оперативних підрозділів у виборі сил і засобів оперативно-розшукової діяльності у рамках чинного законодавства; погодженість планування слідчих дій та ОРЗ; безперервність взаємодії в діяльності по розкриттю і розслідуванню злочинів [96, с. 315–318].

Взаємодія в діяльності з розкриття й розслідування злочинів, зазначає В. Ю. Шепітько, повинна мати конкретний характер, ґрунтуватися на законі та правильному сполученні форм і методів роботи та здійснюватися з дотриманням таких принципів: 1) процесуальної самостійності слідчих і органів дізнання, невтручання в їхню процесуальну діяльність; 2) законності; 3) самостійності співробітників оперативно-розшукових підрозділів, слідчих і спеціалістів в обранні засобів при здійсненні узгоджених заходів; 4) поділу компетенції між учасниками взаємодії; 5) нерозголошення учасниками взаємодії даних процесуальної, ОРД та іншої діяльності; 6) узгодженості планування й виконання дій учасниками взаємодії, наявності обміну інформацією та ін. [211, с. 259].

Таким чином, серед наукової спільноти відсутня єдина точка зору щодо вимог до правил, які належать до принципів та визначають конкретний їхній перелік. Узагальнюючи висловлені позиції, на нашу думку, до принципів взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України припустимо віднести такі:

- здійснення взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами виключно в межах наданих їм законом повноважень;
- організуюча роль слідчого і його процесуальна самостійність та незалежність під час взаємодії;
- оптимальне використання сил та можливостей визначених законом суб'єктів взаємодії;
- своєчасність проведення процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети;
- виконання завдань розслідування за умов конспірації, суворой конфіденційності і забезпечення нерозголошення даних, що становлять таємницю розслідування;
- поєднання відповідальності слідчого за виконання загальних завдань розслідування із персональною відповідальністю працівників оперативних підрозділів за виконання окремих поставлених завдань.

Розглянемо детальніше кожен із цих принципів.

Здійснення взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами виключно в межах наданих їм законом повноважень. Чітке розмежування функцій взаємодіючих сторін і суворе дотримання їх кожним учасником є однією із основних умов взаємодії слідчого іншими підрозділами та службовими особами. Дотримання зазначеного принципу означає, що кожен суб'єкт взаємодії діє виключно в межах наданих йому прав і повноважень, використовуючи для вирішення поставлених завдань лише ті методи і засоби, які він вправі застосовувати у зв'язку із здійсненням своїх функцій.

Слідчий не може вимагати виконання дій методами і засобами, не передбаченими нормативно-правовими актами, які визначають функціональні

повноваження суб'єкта взаємодії, а також завжди зобов'язаний враховувати фактичну можливість здійснення доручених оперативного-розшукових та інших дій, що є в розпорядженні відповідного суб'єкта взаємодії.

Для слідчого взаємодія – це частина діяльності з розслідування та попередження кримінальних правопорушень, що здійснюється з використанням допомоги, зокрема, оперативних підрозділів. Доручення слідчого виконати дії, які виходять за межі повноважень відповідних оперативних підрозділів, потрібно розглядати як грубе порушення ним своїх процесуальних прав та обов'язків, а у випадках, коли вони взагалі не пов'язані з розслідуванням (виявленням, припиненням злочину) або виконанням профілактичних заходів – як зловживання службовим становищем, яке тягне за собою дисциплінарну або кримінальну відповідальність.

Один із досить вдалих випадків реалізації зазначеного принципу у практичній діяльності закріплений в уже згаданій Інструкції № 575. У пункті 2 розділу 7 вказаного документа визначено, що у разі виявлення працівником оперативного підрозділу при виконанні доручення слідчого обставин, що свідчать про необхідність проведення обшуків у житлі чи іншому володінні особи з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб, складається мотивований рапорт, який доповідається керівникові оперативного підрозділу для інформування органу досудового розслідування про необхідність прийняття рішення про проведення обшуку в порядку, встановленому КПК України. До рапорту приєднуються матеріали, що містять інформацію про житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, в якому планується проведення обшуку, відомості про особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться, а також інформацію про речі, документи або осіб, яких планується відшукати.

Отже, оперативний підрозділ як суб'єкт взаємодії наділений компетенціями до яких входить лишень отримання належної інформації про обставини, що свідчать про необхідність проведення обшуків у помешканні чи іншому володінні особи, до того ж оформлення відповідним способом та подання слідчому з метою прийняття подальшого рішення. Оскільки, відповідно до Інструкції, що згадується у попередньому абзаці, слідчий, беручи до уваги наявну та чинну інформацію про можливе знаходження в місці проведення обшуку осіб, які є причетними до вчинення кримінального правопорушення; особливо небезпечних та вилучених з обігу предметів і речовин, до того ж обставини, що можуть перешкодити або переобтяжити проведення обшуку, на підставі доручення мають право залучити співробітників оперативних підрозділів, інших органів та підрозділів Національної поліції України для участі в проведенні цієї СРД. Адже успішна взаємодія досягається лише тоді, коли узгоджена діяльність слідчих і оперативних підрозділів заснована на суворому і неухильному дотриманні норм КПК України, і навіть найменші упущення і помилки негативно впливають на розслідування кримінальних правопорушень, а іноді призводять і до порушення закону. До того ж, взаємодія ні в якому разі не повинна означати злиття слідчих і оперативно-розшукових функцій.

Організуюча роль слідчого і його процесуальна самостійність та незалежність під час взаємодії. Під час взаємодії слідчого і співробітників оперативних підрозділів між ними складаються певні відносини, які ніколи не носять характеру службового підпорядкування, але різняться залежно від того, під час розслідування яких кримінальних правопорушень вони взаємодіють. При цьому лише слідчий має право приймати всі рішення про провадження СРД, інших процесуальних дій та про спрямування всього досудового розслідування в цілому. Отже, статус слідчого визначає його керівну роль, він є самостійним у своїй процесуальній діяльності, несе персональну відповідальність за прийняті рішення і результати розслідування в цілому. Натомість діяльність інших осіб, які беруть участь у досудовому розслідуванні,

підпорядкована завданням, поставленим перед ними слідчим, та узгоджується з ним. Тож участь співробітників оперативних підрозділів в розслідуванні повною мірою залежить від завдань, поставлених перед ними слідчим.

У низці випадків співробітники оперативних підрозділів можуть самі виступати ініціаторами взаємодії, наприклад, під час вирішення питання про початок досудового розслідування за матеріалами ОРД. Відповідно до частини 1 статті 214 КПК України, обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, можуть бути самостійно виявлені слідчим з будь-якого джерела, яким є, зокрема, матеріали кримінального провадження чи проведена ОРД. Однак ця обставина анітрохи не применшує ролі слідчих, які здійснюють правову оцінку наданих матеріалів, звертаючи при цьому увагу на наступне:

- чи достатньо даних, що вказують на ознаки злочину, і якого саме;
- чи повно виявлені й задокументовані факти і епізоди злочинної діяльності;
- чи всі особи, причетні до злочинної діяльності, встановлені;
- яка роль кожного у вчиненому кримінальному правопорушенні;
- чи перевірені отримані дані, які передбачається використовувати під час кримінального провадження; чи немає між ними протиріч;
- ступінь об'єктивності оперативних матеріалів;
- які є оперативні можливості для підвищення якості проведення СРД у кримінальному провадженні.

Організуюча роль слідчого підтверджена ще й тим, що в пункті 3 частини 2 статті 40 КПК України передбачено право слідчого доручати проведення СРД та НСРД відповідним оперативним підрозділам. Таким чином, законодавець надав слідчому право не лише ставити оперативним підрозділам завдання, пов'язані з використанням оперативних сил і засобів, а й право провести конкретні процесуальні дії, передбачені главами 20, 21 КПК України [88].

Утім, слідчий не має права визначати конкретні методи і засоби ОРД, їх тактику, оскільки ці питання є виключною прерогативою суб'єктів ОРД. Те, що вибір оперативних засобів під час проведення ОРЗ – одне з повноважень оперативного підрозділу, видається цілком очевидним та безумовним.

Свободу у виборі методів і засобів не можна змішувати з вибором конкретних оперативно-розшукових дій. Як відомо, слідчий, відповідно до норм КПК України, може доручити оперативному підрозділу проведення будь-яких СРД та НСРД. Роль слідчого не повинна зводитися лише до дачі консультацій. Він повинен не тільки надавати доручення, а й визначити для оперативного співробітника напрямки його роботи. Однак навряд чи слідчий в своєму дорученні буде вказувати оперативному підрозділу, як проводити опитування громадян чи спостереження за особою, річчю або місцем.

Підсумовуючи розгляд цього принципу, зазначимо, що керівна роль слідчого виключає можливість перекладання відповідальності за прийняте рішення на співробітників оперативних підрозділів. Оцінювати результати використання спеціальних знань і використовувати їх для формулювання висновків, які знайдуть відображення в процесуальних рішеннях, слідчий повинен самостійно.

Оптимальне використання сил та можливостей визначених законом суб'єктів взаємодії. Дотримання цього принципу означає, що під час вирішення будь-яких завдань, поставлених перед суб'єктами взаємодії, повинні використовуватись саме ті сили, засоби та методи, які знаходяться в розпорядженні слідчого і оперативних підрозділів, застосування яких може дати найбільший ефект. У деяких випадках слідчому не потрібно проводити СРД, якщо бажаний результат може бути отриманий швидше і з меншими витратами шляхом використання методів і засобів, які мають у своєму розпорядженні оперативні підрозділи. Навпаки, відомості оперативного характеру, що цікавлять оперативно-розшукові підрозділи, в низці випадків значно легше отримати слідчому шляхом проведення допиту підозрюваного,

ніж шляхом використання всіх потенційних можливостей оперативних підрозділів.

Як засвідчують результати практичної діяльності, найбільшого ефекту в своїй спільній роботі суб'єкти взаємодії досягають під час раціонального поєднання і застосування методів і засобів, властивих кожному суб'єкту. Цілі взаємодії будуть досягнуті в тому випадку, якщо ці засоби і методи будуть взаємно доповнювати один одного, підвищувати їх ефективність та результативність. Ці положення насамперед належать до поєднання СРД, які в повному обсязі може здійснювати слідчий, з ОРЗ, які відносяться до компетенції оперативних підрозділів.

При взаємодії важливо, щоб не просто були використані можливості обох суб'єктів взаємодії, а було досягнуте найкраще, оптимальне їх поєднання. Оптимальне використання можливостей суб'єктів передбачає їх краще, найбільш ефективне поєднання.

Сутність принципу *своєчасності проведення процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети* полягає в тому, що слідчі і оперативно-розшукові підрозділи:

а) своєчасно виконують дії, передбачені спільними плани або зазначені в дорученнях (завданнях, запитах) один до одного;

б) своєчасно доводять до відома один одного одержувану інформацію, що має відношення до вирішуваних під час взаємодії завдань.

Успіх взаємодії слідчого і оперативних підрозділів значною мірою залежить від своєчасності виконання суб'єктами взаємодії в межах їх компетенції дій, передбачених в спільних планах або зазначених у дорученнях, доповідних записках, рапортах тощо. Несвоєчасне виконання доручення слідчого про проведення окремих СРД може привести до втрати доказів або до визнання їх неналежними.

Своєчасне інформування передбачає, що до слідчого доводять всю отриману оперативним шляхом інформацію, що має відношення до розслідування, а співробітник оперативного підрозділу повинен бути достатньо

ознайомлений з матеріалами кримінального провадження. Такий обмін інформацією має здійснюватися в міру появи нових даних, він не може бути безперервним, але він обов'язково повинен бути своєчасним. Саме на своєчасності надходження інформації неодноразово наголошено в Інструкції № 575.

Виконання завдань розслідування за умов конспірації, суворої конфіденційності і забезпечення нерозголошення даних, що становлять таємницю розслідування. Під час взаємодії слідчого і оперативних підрозділів її учасники отримують найрізноманітнішу інформацію, що стосується методів і засобів ОРД, обставин вчинення кримінального правопорушення, особи підозрюваного, а також відомості, що становлять державну таємницю. В цих умовах особливо важливого значення набуває забезпечення збереження в таємниці фактичних даних кримінального провадження і відомостей про засоби та методи ОРД оперативних підрозділів, спрямованих на виявлення та документування фактів злочинної діяльності. Слідчий має чітко усвідомлювати, яку отриману ним інформацію він не може використати під час досудового розслідування, а яку – врахувати виключно для обрання тактики проведення процесуальних дій, без розголошення джерела її отримання.

Поєднання відповідальності слідчого за виконання загальних завдань розслідування із персональною відповідальністю працівників оперативних підрозділів за виконання окремих поставлених завдань. За результати взаємодії відповідає не лише слідчий, який, відповідно до частини 5 статті 40 КПК України, є самостійним у своїй процесуальній діяльності. У цій же процесуальній нормі зазначено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Зокрема, відповідно до частини 3 статті 41 цього Кодексу, доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом. Це важливе положення деталізоване у пункті 6 розділу VI Інструкції № 585,

відповідно до якого співробітники оперативних підрозділів повинні виконати доручення слідчих у строки, зазначені у дорученнях. У разі неможливості своєчасного виконання доручення продовження строку його виконання письмово погоджується зі слідчим, який дав доручення. Водночас невиконання доручення слідчого без поважних причин, на наш погляд, має передбачати дисциплінарну відповідальність.

3.2. Види та форми взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України

Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України за своїм характером і змістом є неоднорідною. Ця обставина спонукає авторів, що розглядають проблему взаємодії, диференціювати її за видами і формами. З аналізу наукових досліджень прослідковується певна неоднорідність та неоднотайність у питанні щодо визначення видів та форм взаємодії. Досліджуючи форми та види взаємодії слідчих, одні автори розрізняють взаємодію лише за формами, а інші – одні й ті ж засоби розглядають в одних випадках як види, а в інших – як форми взаємодії, або ж взагалі констатують, що із форм взаємодії випливають види взаємодії [19, с. 124].

Зокрема, В. А. Даниляк, здійснюючи дослідження взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами, визначає взаємодію лише за формами, залежно від завдань, на вирішення яких направлена така діяльність, та взагалі не здійснює поділ взаємодії за видами [48, с. 65].

Досліджуючи взаємодію слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів, В. М. Малюга зазначає, що вид взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими

суб'єктами у кримінальному провадженні – це один із різновидів тієї чи іншої форми або напряму (об'єкта) цієї взаємодії. Іншими словами, на думку вказаного автора, ці різновиди можна систематизувати або залежно від форми, або ж – напряму (об'єкта) взаємодії. Перший варіант є більш придатним для забезпечення логіки цієї систематизації, а другий – її повноти, враховуючи доволі значну кількість різновидів взаємодії [101, с. 129].

Не поділяючи таку позицію, вважаємо, що первинними елементом взаємодії є види, оскільки виокремлення взаємодії лише за формами є недостатньою умовою дослідження цієї проблеми. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та службовими особами – це, перш за все діяльність, яку уповноважені службові особи здійснюють в певних формах, передбачених законодавством та адаптованих й апробованих під час практичної діяльності з розслідування кримінальних правопорушень. Визначення конкретного виду цієї діяльності важливе для встановлення відмінностей між процесуальними й непроцесуальними діями, спрямованими на встановлення обставин, які підлягають доказуванню, унормованих у частині 1 статті 91 КПК України, а у підсумку – на виконання завдань кримінального провадження.

Існують різні погляди на класифікацію взаємодії за видами. Зокрема, оригінальною є позиція М. Г. Шурухнова, який, залежно від підстави, розрізняє такі види взаємодії: 1) зовнішній, внутрішній (по відношенню до системи); 2) постійний, тимчасовий, одноразовий (за часом); 3) органів, підрозділів, осіб (за суб'єктами); 4) початковий, подальший, завершальний (за етапами розслідування); 5) процесуальний, непроцесуальний (за формами діяльності) [215, с. 437].

Здійснивши системний аналіз законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів щодо видів взаємодії слідчих і оперативних підрозділів, І. М. Єфіменко класифікує їх за такими критеріями:

- 1) залежно від етапу кримінального провадження – на взаємодію:
  - на етапі надходження заяви і повідомлення про кримінальне правопорушення;

- на початковому етапі кримінального провадження;
  - під час оперативного супроводження досудового розслідування;
  - у зупиненому кримінальному провадженні;
- 2) залежно від виду вчиненого кримінального правопорушення – на взаємодію під час розслідування кримінальних правопорушень:
- проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканності;
  - щодо дорожньо-транспортних подій;
  - пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів;
  - у сфері господарської та службової діяльності;
- 3) залежно від суб'єкта вчинення кримінального правопорушення – на взаємодію при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами:
- організованих груп;
  - злочинних організацій;
- 4) залежно від стадії кримінального процесу – на взаємодію на стадії:
- досудового розслідування кримінального правопорушення;
  - судового розгляду справи;
- 5) залежно від рівня слідчої групи та СОГ – на взаємодію під час створення:
- СОГ при надходженні заяв або повідомлень про вчинене кримінальне правопорушення;
  - СОГ для розслідування тяжких, особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликали значний суспільний резонанс;
  - спеціалізованої постійно діючої СОГ для розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених у минулі роки;
  - СОГ ГУМВС, УМВС України для досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених на території кількох районів регіону;
  - СОГ для досудового розслідування кримінальних проваджень, учинених на території кількох областей [58, с. 81–91].

Вважаємо, що *вид* взаємодії є більш широким поняттям і являє собою певну сукупність способів взаємодії слідчого з оперативним працівником, експертами та іншими суб'єктами, що характеризується загальними ознаками. Натомість *форми* взаємодії – це конкретні способи спільної та узгодженої діяльності слідчого і оперативного працівника, здійснювані за допомогою певних прийомів і методів. Тож доцільно виділяти види взаємодії за різними підставами, враховуючи, що кожен з них може здійснюватися в декількох формах [19, с. 125].

З огляду на зазначене, пропонуємо наступну класифікацію видів взаємодії:

1. Залежно від етапу розслідування:
  - а) під час здійснення досудового розслідування;
  - б) під час судового розгляду.
2. Залежно від суб'єктів взаємодії:
  - а) взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, які залучаються для проведення досудового розслідування;
  - б) взаємодія слідчого та працівників оперативних підрозділів з іншими учасниками кримінального провадження;
  - в) взаємодія слідчого та обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками під час застосування спеціальних знань.
3. Залежно від тривалості здійснення взаємодії:
  - а) цільова (разова, одномоментна), тобто обмежуватися підготовкою і проведенням лише однієї будь-якої процесуальної або оперативно-розшукової дії;
  - б) періодична, що передбачає підготовку та проведення спільними зусиллями декількох процесуальних дій або розшукових заходів;
  - в) безперервна, що має здійснюватися протягом всього провадження до прийняття остаточного рішення.
4. За формами діяльності:
  - а) процесуальна;

б) непроцесуальна (організаційна).

5. Залежно від територіального рівня (локалізації):

а) взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні локального (місцевого) характеру;

б) регіонального характеру;

в) загальнодержавного характеру.

Кожному із перелічених видів взаємодії притаманна своєрідна форма взаємодії, яка повинна ґрунтуватися на принципах взаємодії. Як наслідок, дотримання такої консолідації виражається в ефективній та результативній діяльності, спрямованій на реалізацію завдань кримінального провадження [19, с. 125–126].

У зв'язку з цим, слід наголосити, що форми і принципи взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час проведення СРД, ОРЗ та НСРД не є тотожними поняттями. З приводу їхнього змісту М. М. Марков цілком слушно зазначає, що обрання форми взаємодії передусім пов'язане з характером слідчої або оперативно-розшукової ситуації, що склалася у зв'язку з кримінальним провадженням чи ОРЗ, залежить від слідчого й реалізується за його ініціативою та під його процесуальним контролем [105, с. 107].

Попри те, слід звернути увагу що визначення, а також дослідження й аналіз усіх форм взаємодії слідчого з відповідними суб'єктами у кримінальному провадженні мають водночас і теоретичне, і практичне надважливе значення. Вивчення та досконале володіння її типології санкціонує до реалізації найбільш ефективних варіантів організації окремо взятої взаємодії (вид взаємодії) за конкретних умов діяльності, задля визначених суб'єктів, виконання реальних завдань на багатоманітних рівнях системи [19, с. 126].

Поняття форм взаємодії нерідко змішується з поняттям її способів або напрямів. Але форми взаємодії не можна зводити лише до окремих способів зв'язку слідчого з оперативними підрозділами та іншими підрозділами та посадовими особами Національної поліції України, адже поняття форми є ширшим за поняття способу [99, с. 71].

Отже, щодо форми, можемо резюмувати, як виразний спосіб об'єктивування (тобто евентуальне, доступне, придатне для сприйняття зовнішнє відображення, вираження) певного змісту (якщо йдеться про сукупність відомостей, інформацію) або ж конструкції, організації, практиці, функціонування чого-небудь [56, с. 217].

Форма діяльності у фронтальному теоретичному вимірі – це модус внутрішньої організації та зовнішнього практичного відображення реальних дій, вчинені відповідними їх виконавцями з метою та упродовж реалізації певного виду діяльності, що вирізняються сукупністю ознак, які притаманні лишень для них (передусім, змісту), що у комплексному поєднанні дає можливість розмежувати цей вид активностей, які належать до компетенції цих суб'єктів діяльності.

Поряд з різними підходами до поняття форми взаємодії серед вчених, які вивчають питання взаємодії слідчих і органів дізнання, не менш важливе місце посідає і вивчення питання про класифікацію форм взаємодії.

Зокрема, І. М. Зубач, досліджуючи взаємодію слідчих та оперативних працівників під час розкриття злочинів, під формою розуміє спосіб, завдяки якому слідчі та працівники кримінальної міліції співпрацюють у процесі їх діяльності щодо розкриття і розслідування злочинів [62, с. 284].

Характер правовідносин слідчого та оперативних підрозділів, на думку М. А. Погорецького, визначається конкретною формою їхньої співпраці [146, с. 60]. Її поняття у науковій юридичній літературі розглядають здебільшого через категорію способів, які тлумачать як способи взаємодії слідчого і працівників оперативних підрозділів, основною метою яких є взаємне інформування взаємодіючих суб'єктів під час проведення досудового розслідування кримінального провадження [57, с. 88].

Натомість В. М. Тертишник та С. В. Слінько під формою взаємодії розуміють способи організації, які включають відповідні способи та прийоми взаємодії, а також систему правовідносини та зв'язків суб'єктів, які здійснюють взаємодію [183, с. 8].

Вибір конкретної форми діяльності, зазначає В. М. Малюга, залежить від компетенції певного суб'єкта (суб'єктів) діяльності, її призначення, функцій, змісту, характеру вирішуваних питань, завдань організаційного, керуючого, узгоджую чого чи іншого впливу та особливостей конкретного об'єкта цього впливу [102, с. 117].

Зважаючи на процесуальну самостійність слідчого, при взаємодії з підрозділами та службовими особами органів Національної поліції України, слідчому належить керівна роль, він має право давати їм обов'язкові для виконання доручення і вимагати від них сприяння. Процесуальна взаємодія слідчого з суб'єктами кримінального провадження може здійснюватися виключно на основі положень КПК України та відомчих нормативно-правових актів, які передбачають їх процесуальне становище і форми взаємодії. Вважаємо, що під час визначення поняття форми взаємодії слід виходити з розуміння форми як зв'язку і способу взаємодії частин та елементів предмета і явища. Такий підхід дозволяє розглянути форми взаємодії як спосіб організації і здійснення взаємодіючими суб'єктами спільної діяльності з метою реалізації поставлених перед ними завдань. При цьому форми організації взаємодії показують, яким чином одна сторона спонукає іншу до виконання тих дій, які необхідні для неї. За допомогою форм взаємодії можна прослідкувати, яким чином учасники взаємодії вирішують поставлені перед ними завдання.

Отже, можна зробити висновок, що форма взаємодії являє собою вид зв'язку між учасниками взаємодії й ті засоби та способи, за допомогою яких досягається узгодженість в їх діяльності [25, с. 190].

Здійснюючи дослідження взаємодії слідчого з підрозділами карного розшуку, О. П. Бойко та В. В. Рогальська зазначають, що для формулювання визначення форм взаємодії слідчих Національної поліції України із підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні необхідно врахувати такі їх ознаки:

– зумовлені її предметом та відображають закономірності й особливості взаємодії;

- зумовлені способом організації та узгодженістю дій;
- врегульовані нормами кримінального процесуального законодавства та відомчими документами;
- виконуються суб'єктами взаємодії на досудовому провадженні, що складаються із конкретно визначених, узгоджених за низкою факторів дій;
- спрямовані на виконання завдань кримінального провадження [17, с. 47].

Враховуючи наведені позиції науковців щодо форм взаємодії та їх ознак, пропонуємо під формами взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими службовими особами Національної поліції України під час досудового провадження розуміти спосіб організації і порядок зв'язків між суб'єктами взаємодії, узгоджені за низкою суттєвих аспектів, які урегульовані нормами кримінального процесуального законодавства та відомчими документами [19, с. 126].

В юридичній літературі висловлені різні погляди щодо класифікації форм взаємодії, приміром залежно від їх правової регламентації, стадії кримінального провадження, рівня завдань, кількістю вирішуваних питань або ж взагалі деякі вчені не здійснюють поділ на класифікацію форм взаємодії, а лише наводять перелік таких форм. Зокрема, здійснюючи класифікацію форм взаємодії залежно від правової регламентації, одні автори розмежовують форми взаємодії на процесуальні і непроцесуальні [19, с. 151–154; с. 76; с. 44–61], інші диференціюють ці форми на процесуальні та організаційно-тактичні [38, с. 132–150; с. 37], треті поділяють їх на нормативно-правові (формальні) та організаційно-тактичні (неформальні) [8, с. 318], четверті – на процесуальні та організаційні [37, с. 75–76]. Аналогічної позиції щодо розмежування форм взаємодії притримується й І. Ф. Герасимов, який вказує, що процесуальні форми є основними формами взаємодії правоохоронних органів, бо вони надають взаємодії правовий характер. Однак вони неминуче породжують різні непроцесуальні (організаційні) і тактичні зв'язки та взаєморозуміння, які за своїм призначенням сприяють більш раціональному та ефективно практичному

використанню процесуальних форм. Тому можна вважати, що непроцесуальні форми (організаційні) виконують допоміжну роль щодо процесуальних [38, с. 145]. Про правові форми взаємодії визначені кримінально-процесуальним та іншим законодавством, вказує В. А. Михайлов, а організаційні, на думку цього автора, встановлені відомчими нормативними актами і вироблені практикою [82, с. 12–14]. На наш погляд, термін «правові» є не найвдалішим, оскільки розмежування на правові та організаційні передбачає, що останні, на відміну від правових, засновані не на нормах права. Водночас цей автор зазначає, що організаційні форми встановлені відомчими нормативними актами, тобто теж нормами права.

Поклавши в основу класифікації стадії кримінального провадження, П. С. Яні свого часу виокремлював такі форми взаємодії: на стадії порушення кримінальної справи (спільний розгляд оперативних матеріалів); на стадії розслідування виконання органом дізнання доручень і вказівок слідчого; надання допомоги органом дізнання слідчому при провадженні слідчих дій; виконання завдань слідчого з проведення ОРЗ; створення оперативно-слідчої групи для комплексного вирішення завдань, пов'язаних із розслідуванням кримінальної справи [222, с. 66–67].

У свою чергу Г. А. Матусовський за кількістю вирішуваних питань поділяє форми взаємодії на дві групи. До першої цей автор відносить передачу слідчому матеріалів при виявленні шляхом ОРЗ ознак злочину для вирішення питання про порушення кримінальної справи; проведення слідчим процесуальних дій одночасно зі здійсненням органом дізнання погоджених оперативних заходів; проведення ОРЗ щодо справи, щодо якої не встановлено особа, яка вчинила злочин після передачі цієї справи слідчому; виконання доручень слідчого стосовно проведення розшукових дій; здійснення заходів для встановленню особи після зупинення досудового розслідування; отримання інформації й документів з розслідуваного злочину. До другої форми він відносить такі: спільне розроблення версій і планування слідчих дій та ОРЗ;

організація СОГ, до складу якої входять слідчі та працівники оперативно-розшукових підрозділів [107, с. 174].

Розглядаючи це питання, В. В. Пивоваров та Л. І. Щербина форми взаємодії поділяють на чотири блоки: обмін інформацією; спільне розроблення управлінських рішень; реалізація розроблених управлінських рішень; проведення інших погоджених заходів, які не були передбачені письмовими управлінськими рішеннями [142, с. 23].

Дослідивши позиції вчених щодо класифікації форм взаємодії, на нашу думку, найбільш раціональною класифікацією поділу форм взаємодії як з теоретичного, так і з практичного погляду є поділ на процесуальні та непроцесуальні (організаційні). На підтримку нашої позиції варто навести думку В. Г. Дрозд, яка зазначає, що із практичного погляду розмежування взаємодії залежно від її правової форми, а саме на процесуальну та непроцесуальну є найбільш вдалим. Ця авторка вказує, що таке розмежування є умовним, оскільки процесуальні форми взаємодії більш детально регламентуються в законах та відомчих нормативних актах, а непроцесуальні недостатньо повно визначені на рівні законодавства [50, с. 109].

Отже процесуальні форми взаємодії є тим видом кримінальних процесуальних відносин, які регламентовані чинним законодавством, а непроцесуальні (організаційні) урегульовані відомчими нормативно-правовими актами (наказами, інструкціями, порядками, вказівками тощо) та нормами службової етики, які сформовано практикою [23, с. 190].

Як зазначає М. А. Погорецький, вибір слідчим конкретної процесуальної форми взаємодії є його процесуальним рішенням. Процес його прийняття, включає в себе: оцінку ситуації, що склалася у кримінальному провадженні; доцільність вибору конкретної форми взаємодії; процес оформлення цього рішення; контроль за його реалізацією та виконанням. Вираження таких форм співпраці між зазначеними суб'єктами кримінального провадження здійснюється шляхом надання слідчому права доручати оперативним підрозділам іншого району проведення як слідчих розшукових) дій, так і

залучення до їх проведення працівників поліції, наприклад, щодо проведення обшуку чи особистого обшуку під час розслідування кримінального провадження [146, с. 60].

До переліку процесуальних форм взаємодії С. С. Чернявський відносить:

- спільний розгляд слідчими та оперативними працівниками первинних матеріалів про злочин;

- проведення ОРЗ у справах, у яких не встановлено особу, яка вчинила злочин, після передачі цієї справи слідчому;

- виконання доручень слідчого про проведення ОРЗ;

- проведенням за дорученням слідчого окремих слідчих та процесуальних дій;

- вжиття заходів щодо встановлення особи, стосовно якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченого після зупинення розслідування [202, с. 196–197].

Серед процесуальних форм взаємодії Д. Й. Никифорчук виділяє:

- здійснення самостійно оперативними підрозділами ОРЗ і термінове інформування слідчого про результати;

- виконання органами дізнання ОРЗ і невідкладних СРД за дорученням слідчого;

- виконання оперативними підрозділами вимог слідчого, із метою сприяти виконанню СРД;

- виконання оперативними підрозділами доручень на проведення СРД в інших районах;

- виконання оперативними підрозділами запитів відповідних міжнародних правоохоронних організацій та правоохоронних органів, запитів повноважних державних органів, установ та організацій щодо ОРЗ;

- здійснення оперативними підрозділами розшуку підозрюваного згідно з дорученням слідчого;

- участь спеціалістів правоохоронних органів у проведенні СРД;

- проведення експертизи в експертних установах;

– застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

– проведення ОРЗ щодо осіб, затриманих за вчинення злочин, та осіб, взятих під варту [119, с. 151–154].

Відтак, В. Г. Дрозд до процесуальних форм взаємодії відносить:

– передання кримінального провадження від одного органу досудового розслідування до іншого у випадку визначення іншої підслідності (частина 2 статті 218, частина 5 статті 216 КПК України) або у разі неефективного досудового розслідування (частина 5 статті 36 КПК України);

– залучення до участі в СРД співробітника оперативного підрозділу, спеціаліста, експерта. Наприклад, під час допиту неповнолітнього підозрюваного, який не досяг шістнадцятирічного віку, або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, в якості спеціаліста залучається педагог чи психолог, а у разі необхідності – лікар (стаття 491 КПК України). Також під час огляду трупа обов'язкова участь судово-медичного експерта або лікаря (стаття 238 КПК України). До проведення досудового розслідування можуть залучатися й інші службові особи, зокрема дільничний офіцер поліції (поліцейський патрульної поліції), кінолог, які надають допомогу у виявленні доказової інформації, зокрема шляхом виконання пошукових дій (наприклад, під час огляду місця події);

– надання слідчим, прокурором доручення співробітнику оперативного підрозділу про проведення СРД та НСРД (частина 3 статті 39, частина 4 статті 40, частина 3 статті 41 КПК України);

– спільна діяльність слідчої групи (частина 2 статті 38 КПК України) [50, с. 109–110].

Аналізуючи позиції вчених щодо виділення переліку процесуальних форм взаємодії та враховуючи положення кримінального процесуального законодавства, вважаємо, що до процесуальної форми взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України припустимо віднести:

– надання оперативним підрозділам письмових доручень та вказівок щодо проведення СРД та НСРД, які, відповідно до частини 3 статті 41 КПК України, є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом. Крім цього, варто наголосити, що під час виконання доручень слідчого або прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого, а саме: він повинен виконувати будь яку слідчу дію відповідно до процесуальної форми, встановленої кримінальним процесуальним законом, і може застосувати примус при виконанні певної СРД, якщо застосування його передбачено відповідною нормою КПК України;

– безпосередня участь співробітників оперативних підрозділів, спеціаліста, експерта у СРД, наприклад, огляді, обшуку, слідчому експерименті тощо;

– участь співробітників оперативних підрозділів у НСРД, передбачених главою 21 КПК України;

– виконання оперативним підрозділом ухвали слідчого судді, винесеної за клопотанням слідчого (частина 2 статті 140 КПК України), про привід учасників кримінального провадження (підозрюваного, обвинуваченого або свідка), які ухиляються від явки за викликом (частина 1 статті 143 КПК України);

– проведення співробітниками оперативних підрозділів затримання з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого на підставі ухвали слідчого судді (стаття 191 КПК України), винесеної за клопотанням слідчого (частина 1 статті 188 КПК України);

– застосування електронних засобів контролю, що полягає в закріпленні на тілі підозрюваного, обвинуваченого пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати його місцезнаходження (частина 2 статті 195 КПК України);

– забезпечення проведення допиту та пред'явлення для впізнання, що проводять в режимі відеоконференції під час досудового розслідування: вручити особі, яка бере участь у СРД, пам'ятку про її процесуальні права,

перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення СРД (стаття 232 КПК України);

– здійснення на підставі постанови слідчого розшуку підозрюваного, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження його невідоме (частина 2 статті 281 КПК України) [19, с. 127].

Варто зазначити що, згідно з частиною 6 статті 246 КПК України, право на проведення НСРД має слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи органів Національної поліції України. Проте повноваження співробітників оперативних підрозділів під час проведення НСРД ґрунтуються на Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» і відрізняються від повноважень, якими наділені слідчі при проведенні СРД. Відрізняються також й тактичні прийоми підготовки і проведення НСРД, які розробляють в межах теорії ОРД, у той час як тактичні прийоми проведення СРД – категорія криміналістики. Таким чином, процесуальна форма взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами органів Національної поліції України буде більш обґрунтованою і такою, що виключала б у практиці розслідування злочинів підміни сил, засобів і методів роботи оперативного працівника слідчим [3, с. 16].

Відповідно до новітніх положень КПК України, пише Є. Д. Скулиш, зміна концепції досудового розслідування кримінальних правопорушень передусім полягає у розширенні повноважень його суб'єктів з одночасним посиленням процесуальної гарантії дотримання конституційних прав і свобод особи, а також забезпечення функціонування надійних механізмів захисту та правової допомоги [168, с. 16].

Актуальною є думка М. С. Тюріна, який акцентує увагу на тому, що якщо процесуальні форми можна назвати способом співпраці, то організаційні – способом зв'язку. Цей науковець до непроцесуальних форм взаємодії відносить:

– спільне чергування у складі слідчо-оперативної групи;

- колективне планування початкового етапу розслідування;
- взаємний обмін інформацією.

Крім цього, до них можуть належати:

- обмін оперативною та іншою інформацією;
- спільне планування, узгодження за часом та місцем здійснення ОРЗ;
- обмін досвідом ОРД;
- проведення спільних оперативно-тактичних операцій;
- участь керівників в нарадах та розробках проведених оперативно-заходів;
- спільне видання оглядів, методичних рекомендацій за результатами діяльності у протидії злочинності [115, с. 1044].

Відтак, дослідник О. М. Суворов зараховує до основних непроцесуальних (організаційних) форм взаємодії слідчих та оперативних підрозділів:

- ознайомлення слідчого з оперативними матеріалами в межах, передбачених чинними відомчими нормативними актами;
- колегіальне обговорення й оцінка даних, одержаних під час проведення ОРЗ, щодо їх достатності для початку кримінального провадження;
- спільне планування слідчих дій і тактичних операцій, які мають чітку спрямованість на виявлення доказової інформації;
- сукупна діяльність слідчих та оперативно-розшукових підрозділів під час внесення даних до ЄРДР та початку кримінального провадження та впродовж наступних етапів розслідування;
- організація СОГ за конкретним кримінальним провадженням;
- взаємообмін усною та письмовою інформацією оперативних працівників і слідчих щодо питань їхньої спільної діяльності;
- сукупні виїзди слідчого й оперативних працівників із метою проведення СРД та НСРД [176, с. 115–116].

Проаналізувавши погляди науковців та практичних працівників, О. П. Бойко та В. В. Рогальська дійшли висновку, що в науковій літературі не міститься вичерпного переліку непроцесуальних форм взаємодії між

зазначеними вище суб'єктами. При цьому майже усі автори наголошують на тому, що вони повинні бути врегульовані відомчими документами (наказами, інструкціями, вказівками) та нормами службової етики, виробленими практикою [17, с. 57]. Не претендуючи на остаточність, вважаємо, що, відповідно до цих документів, а також положень, рекомендованих наукою та апробованих у практичній діяльності, орієнтовний перелік спільних дій слідчих Національної поліції України з оперативними та іншими підрозділами й їхніми службовими особами може бути наступним:

- погоджене планування;
- спільний аналіз і оцінка слідчими результатів діяльності оперативного працівника;
- взаємний обмін інформацією;
- спільна діяльність у складі СОГ;
- спільні організація й планування СРД та НСРД;
- консультування;
- надання допомоги наявними силами й засобами;
- спільне використання криміналістичних та оперативно-технічних засобів тощо.

Наведений перелік не є вичерпним. Професійна майстерність слідчих та співробітників оперативних підрозділів й інших службових осіб Національної поліції України постійно підвищується й вдосконалюється, тож цей перелік постійно буде доповнений з урахуванням конкретних цілей та завдань, які потребують свого досягнення й виконання під час взаємодії між ними. Безперечно й те, що вибір конкретних форм взаємодії залежить від етапів досудового розслідування, від виду кримінального правопорушення, від особливостей його розслідування та інших обставин.

До того ж, будь-яка з цих форм взаємодії має відповідати таким умовам: це дотримання законності упродовж діяльності всіма учасниками взаємодії; регламентований розподіл компетенції між слідчим та правоохоронними органами, згідно з чинним законодавством та з урахуванням специфіки їх

діяльності; застосування засобів та потужностей, якими повинні володіти слідчий та правоохоронні органи; провідна роль слідчого та його процесуальна незалежність під час здійснення взаємодії до внесення відомостей до ЄРДР та впродовж здійснення досудового розслідування [207, с. 10–12].

З огляду на зазначене, важливість правильної організації протидії кримінальним правопорушенням вказує на потребу поглибленого вивчення теоретичних засад та практики взаємодії слідчого з підрозділами та службовими особами органів Національної поліції України, дослідження й постійного вдосконалення її принципів, видів та форм. Адже взаємодія слідчого з підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування – це заснована на законі, оперативна, спільна, узгоджена та своєчасна діяльність під час кримінального провадження, спрямована на використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямована на досягнення завдань досудового розслідування.

Враховуючи характер і ступінь суспільної небезпечності кримінального правопорушення, взаємодія може бути короткостроковою і тривалою. Залежно від правової регламентації форми взаємодії є процесуальні (правові) і непроцесуальні (організаційні), а узгоджена та оперативна взаємодія слідчого з підрозділами Національної поліції є запорукою успішного виконання завдань кримінального провадження, визначених у частині 1 статті 2 КПК України.

3.3. Напрями взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України під час проведення процесуальних дій

Термін «взаємодія» у чинному КПК України практично не унормовано. У абзаці другому частини 2 статті 535 цього Кодексу йдеться про інформаційну

взаємодію між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, затвердженому Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України, під час виконання судового рішення, що набрало законної сили. Про потребу безпосередньої взаємодії між собою членів спільної слідчої групи під час узгодження основних напрямів досудового розслідування, проведення процесуальних дій, обміну отриманою інформацією зазначено у частині 3 статті 571 КПК України.

В інших випадках цей термін у вказаному Кодексі не вжито. Однак фактична відсутність в КПК України врегулювання питань взаємодії слідчого з іншими підрозділами Національної поліції, зокрема оперативними, жодним чином не свідчить про її відсутність під час підготовки та проведення низки процесуальних дій. Навпаки, така взаємодія виступає на передній план, коли існує потреба провести огляд, обшук, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання чи іншу процесуальну дію.

Щодо *огляду*, загальні питання проведення цієї слідчої (розшукової) дії досліджені в спеціальній літературі досить детально. Відповідно до загального правила, визначеного у частині 3 статті 237 КПК України, для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий для участі в огляді може запросити спеціалістів. Отже, незважаючи на те, що, відповідно до пункту 25 частини 1 статті 3 КПК України, до учасників кримінального провадження належить також і спеціаліст, у цій спеціальній процесуальній нормі акцентовано окрему увагу на виключно важливій його ролі під час проведення огляду.

У практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень проводять різні види огляду, одним з найбільш поширених серед яких є огляд місця події. Цей термін вжито у пункті 2 частини 2 статті 40¹, у частині 3 статті 214, частині 2 статті 238, частині 4 статті 552 КПК України.

Неодноразово про огляд місця події йдеться у розділі II «Організація взаємодії при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них» Інструкції № 575. Усталеним та загальноприйнятним є цей термін й серед українських криміналістів [192], які визначають огляд місця події як дію, яка має на меті дослідження матеріальної обстановки місця події шляхом безпосереднього особистого її сприйняття слідчим або іншими учасниками огляду для виявлення, фіксації і вилучення слідів злочину й речових доказів, з'ясування механізму події, та інших обставин, які мають значення для розслідування [122, с. 3].

Утім, про огляд місця події як вид огляду жодною мірою не йдеться у статті 236 КПК України. У частині 1 цієї статті зазначено лише про огляд місцевості, приміщення, речей та документів, а у частині 2 статті 236 цього Кодексу вказано про огляд житла чи іншого володіння особи. На наше переконання, наявності серед видів огляду місцевості чи приміщення недостатньо: адже, поза сумнівом, приміщення чи місцевість можуть бути місцем події, однак вони можуть й не бути місцем події, але потребувати свого огляду. Тож зазначати про те, що формально в КПК України визначене поняття «огляд місця події», передчасно.

Виникає парадоксальна ситуація: про огляд місця події йдеться у КПК України, у відомчих нормативно-правових документах, його використовують спеціалісти з кримінального процесу, називаючи комплексною слідчою (розшуковою) дією [86, с. 237] чи видом огляду [87, с. 314], незважаючи на те, що серед видів огляду, визначених у частині 1 статті 237 КПК України, такий огляд не визначено. З метою усунення цієї невідповідності пропонуємо вказану процесуальну норму після слів «проводять огляд» доповнити словами «місця події,» і далі за текстом. Врахування цієї пропозиції сприятиме процесуальному унормуванню питання щодо віднесення огляду місця події як видового терміну до огляду як родового поняття.

Під час проведення огляду місця події слідчому важко обійтися без співробітників оперативних підрозділів, спеціалістів та інших учасників. Відповідно до загальної позиції, всіх учасників проведення СРД умовно поділяють на основних та факультативних. До основних належать представники сторони обвинувачення, уповноважені провести огляд – слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також співробітник оперативного підрозділу, але лише у випадку, коли він, відповідно до частин 1, 2 статті 41 КПК України, виконує письмові доручення слідчого й відповідно користується повноваженнями слідчого. В інших випадках співробітник оперативного підрозділу на місці події є факультативним учасником.

Відтак, відповідно до пункту 9 розділу II Інструкції № 575, співробітник оперативного підрозділу на місці події виконує важливі завдання, абсолютна більшість яких спрямована на встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення, осіб, які його вчинили та їх місцезнаходження тощо. З цією метою: 1) здійснюють поквартирний чи подвірний обхід з метою виявлення свідків учиненого кримінального правопорушення, збору відомостей, що можуть бути використані як докази; 2) встановлюють час, місце і обставини вчинення кримінального правопорушення; кількість осіб, які його вчинили, їх прикмети; наявність у них зброї, транспортних засобів, слідів на одязі чи тілі, які могли залишитися через опір потерпілих або при подоланні перешкод; індивідуальні ознаки викрадених речей; напрямок руху осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, інші відомості, необхідні для їх встановлення; використовує наявні джерела оперативної інформації з метою розкриття кримінального правопорушення; 3) негайно інформують слідчого про одержані дані щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій. Ці дії співробітника оперативного підрозділу спрямовані на те, щоб належним чином провести огляд місця події, отримати максимум інформації про кримінальне правопорушення та осіб, які

його вчинили, виявити та вилучити матеріальні сліди злочину з метою їх використання під час проведення подальших процесуальних дій (призначення експертиз, пред'явлення для впізнання тощо), а у підсумку – для швидкого, повного й неупередженого провадження досудового розслідування й максимально об'єктивного встановлення обставин, які підлягають доказуванню.

Непоодинокими є випадки, коли на місце проведення огляду першим прибуває дільничний офіцер поліції чи поліцейський патрульної поліції. У цьому разі дії вказаного працівника Національної поліції, відповідно до пункту 11 розділу II Інструкції № 575, поділяються на два напрями, зокрема:

1. До прибуття на місце події СОГ:1) забезпечення охорони місця події, збереження слідів учиненого кримінального правопорушення та в разі необхідності організація надання невідкладної медичної допомоги потерпілим особам; 2) з'ясування обставин вчиненого кримінального правопорушення, встановлення свідків, очевидців події, прикмет правопорушників, збирання інших відомостей, що можуть бути використані як докази; 3) інформування уповноваженого працівника чергової частини органу, підрозділу поліції про обставини вчинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для вжиття невідкладних заходів щодо їх затримання;

2. Після прибуття СОГ цей співробітник негайно інформує слідчого про одержані дані щодо обставин учинення кримінального правопорушення та осіб, які його вчинили, для їх подальшої фіксації шляхом проведення СРД та НСРД.

З огляду на зазначене, виключно важливими є дії дільничного офіцера поліції чи поліцейського патрульної поліції, які не лише забезпечують недоторканність місця події під час його охорони, а й здійснюють пошукові дії, спрямовані на виявлення свідків, очевидців, виконуючи роботу співробітника оперативного підрозділу ще до його прибуття на місце події. Водночас слід зазначити, що донині в Інструкції № 575 не зазначені повноваження поліцейських офіцерів громади – офіцерів Національної поліції України, які живуть та працюють у певній об'єднаній територіальній громаді. Станом на

листопад 2020 року поліцейські офіцери громади служать в таких областях: Волинська, Донецька, Дніпропетровська, Івано-Франківська, Закарпатська, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Рівненська, Черкаська, Харківська, Хмельницька. Наразі 365 поліцейських офіцерів громади обслуговують 3 313 998 мешканців у 4 256 населених пунктах [148].

Спеціаліст (інспектор-криміналіст, технік-криміналіст) на місці події хоча й не є обов'язковим учасником огляду (крім судово-медичного експерта або лікаря, про що зазначено в частині 1 статті 238 КПК України), але його допомога під час використання набутих ним спеціальних знань є досить суттєвою й потрібною. Адже такий спеціаліст краще за слідчого може застосувати техніко-криміналістичні засоби й відповідно якісніше виявити й вилучити матеріальні сліди кримінального правопорушення. Важливим є й виконання цим спеціалістом інших завдань, визначених у пункті 10 розділу II Інструкції № 575, зокрема: 1) надавати консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок; 2) з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей; 3) виявляти, фіксувати, здійснювати вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення; 4) проводити експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертати увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення тощо.

З метою відшукання, вилучення та використання запахових слідів слідчому важливо на місці проведення огляду місця події своєчасно залучити кінолога зі службовою собакою. Адже участь кінологів зі службовими собаками в складі СОГ під час проведення оглядів місць подій, заходів з припинення злочинів, пошуку та затримання злочинців, виявлення вибухових речовин, зброї, набоїв і наркотичних засобів, трупів, стріляних гільз, інших предметів,

що можуть використовуватись як речовий доказ, припинення кримінальних правопорушень, є однією з основних функцій кінологічних підрозділів, визначеною в підпункті 1 пункту 2 розділу II Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України, затвердженої наказом МВС України від 1 листопада 2016 року № 1145. Відповідно до пункту 15 розділу IV зазначеної Інструкції, у разі виклику кінолога зі службовим собакою огляд місця події до їх прибуття, як правило, не проводять, крім випадків, за яких необхідно зберегти речові докази та інші предмети, що мають значення у справі, або в екстремальних випадках (повінь, пожежа, можлива зміна обставин, знищення слідів тощо) [65]. Тож перед слідчим як керівником СОГ постає завдання забезпечити завчасне прибуття кінолога на місце проведення огляду або, принаймні, прибути одночасно з ним. Подальші їхні дії на місці проведення огляду визначені у пункті 12 розділу II Інструкції № 575, зокрема:

- 1) за узгодженням зі слідчим визначити межі огляду місця події і порядок його проведення з метою виявлення слідів і предметів, які мають значення для застосування службового собаки, на основі наявної інформації визначає доцільність його застосування;
- 2) вжиття заходів для розшуку та затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, шляхом застосування службового собаки по запахових слідах, речах і предметах, залишених на місці події, а також з метою пошуку слідів і предметів, які мають значення для розкриття і розслідування кримінального правопорушення;
- 3) участь у блокуванні місця вчинення кримінального правопорушення, його огляді, виявленні, фіксації, вилученні і зберіганні предметів і слідів, які можуть бути використані для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки;
- 4) позначення місця виявлення на шляху слідування службового собаки предметів і речей, які можуть бути використані для пошуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, із застосуванням службового собаки;
- 5) доведення до відома керівника СОГ інформації про можливе походження запахоносіїв (слідів, предметів), виявлених на місці події, та їх використання для розкриття та розслідування кримінального

правопорушення; б) використання отриманої інформації, застосування службової собаки для розшуку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за її запаховими слідами тощо.

Зазначені особи, повноваження яких розглянуті, зазвичай включають до складу СОГ відповідно до абзацу другого пункту 5 розділу II Інструкції № 575 для участі у проведенні першочергових заходів та невідкладних СРД, до яких повною мірою належить огляд місця події відповідно до частини 3 статті 214 КПК України. Водночас з урахуванням специфіки проведення огляду під час розслідування низки кримінальних правопорушень склад СОГ може варіюватися. Зокрема, цікаву пропозицію висловив Р. М. Дударець, досліджуючи особливості розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Цей автор запропонував та обґрунтував потребу під час проведення операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях за спільними рішеннями керівників управлінь СБУ та ГУНП, погодженням із прокуратурою областей створювати при територіальних органах Національної поліції та СБУ, найбільше наближених до лінії розмежування з тимчасово не підконтрольною територією України, спеціальну СОГ. До складу цієї групи доцільно включати слідчого управління СБУ (старший СОГ), слідчого ГУНП, працівників оперативних підрозділів цих відомств, інспектора-криміналіста, вибухотехніка (сапера), кінолога зі службово-розшуковим собакою (за необхідності), військовослужбовців – спеціалістів у галузі ракетних військ та артилерії, військовослужбовців Військової служби правопорядку в Збройних силах України з метою своєчасного реагування на створення незаконних збройних формувань, належної фіксації доказів їхньої протиправної діяльності, документування фактів завдання матеріальної шкоди (пошкодження, руйнування будівель і споруд) тощо. Для підвищення ефективності й забезпечення повноти фіксації місця події можливо передбачити участь у складі СОГ представника групи фіксації доказової інформації військових злочинів незаконних збройних формувань в окремих районах Донецької та Луганської областей. За наявності

вірогідності виявлення на місці події снарядів, що не вибухнули, мін, інших вибухових пристроїв, ймовірного мінування підходів до місця події, речей і предметів, що на ньому знаходяться, з метою знищення СОГ, у цьому разі, крім саперів, необхідною є участь в огляді місця події спеціаліста-вибухотехніка. [52, с. 161–168].

Поза сумнівом, склад СОГ під час проведення огляду змінюється залежно від виду кримінального правопорушення, особливостей його розслідування, специфіки слідів, які планують виявити та вилучити, залежно від інших завдань кримінального провадження. Зокрема, О. В. Одерій зазначає, що для проведення огляду місця події під час розслідування злочинів проти довкілля слід залучати спеціалістів, які мають знання в конкретній сфері: агрономів, ветеринарів, хіміків, спеціалістів у галузі санітарії та гігієни, служби контролю за роботою газоочисної апаратури, біолога, інженера, проєктувальника тощо [124, с. 333–334]. Додатково зазначимо, що деяких з таких спеціалістів можна запросити з Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України чи його регіональних центрів в областях (фізика, еколога, економіста, трасолога, інженера-будівельника тощо.

Натомість Б. В. Черняхівський, досліджуючи особливості проведення слідчого огляду під час розслідування несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, пропонує до складу СОГ включити учасників, які забезпечать належний супровід і технічну підтримку огляду для слідчого, а саме: інспектора-криміналіста, оперативних працівників підрозділу боротьби з кіберзлочинністю, кількість яких визначають залежно від масштабів проведення огляду, інших спеціалістів, які забезпечать пошук, фіксацію, вилучення, опис й інтерпретацію слідів за допомогою спеціальних знань; працівників інших підрозділів (для забезпечення безпеки й недопущення сторонніх осіб до місця проведення огляду до його завершення, опитування осіб, які перебувають на місці злочину, надання іншої допомоги), а також осіб, що забезпечать безперервну відеофіксацію процесу огляду [204, с. 60].

Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції виходить на перший план під час підготовки й проведення *обшуку* як своєрідної й специфічної СРД, що належить до заходів процесуального примусу, який практично завжди проводять в конфліктній обстановці.

Як зазначає О.В. Мельник, «провадження обшуку в значній мірі зачіпає інтереси громадян на відміну від огляду.... Більш того, обшук спричиняє занепокоєння та тривогу не тільки особі, яку обшуковують, а й її рідним та близьким людям. Тому під час проведення цієї слідчої дії не слід забувати моральних вимог» [109, с. 39].

Коло обов'язкових та факультативних учасників обшуку чітко не визначене. Через неврегульованість положень чинного КПК заслуговує на підтримку позиція про видалення до початку обшуку з приміщення, що підлягає обшуку, дітей, які можуть бути сторонніми свідками проведення даної процесуальної дії, оскільки «примусовий характер може викликати під час її проведення не лише «словесну боротьбу» між особою, яка проводить обшук та обшукуваним. Трапляються випадки фізичного протистояння між зазначеними особами. Звісно, побачене дитиною таке видовище залишає надовго не лише неприємні спогади, а й провокує в неї вади» [109, с. 39]. І хоча така пропозиція не знайшла свого закріплення в КПК, хоча раніше була висловлена в дисертаційному дослідженні авторки, в умовах чинного КПК необхідність впровадження такої норми підтримало 73,5% опитаних слідчих та 86,4 % оперативних співробітників Національної поліції України, в той час як 23,1 % слідчих вважають, що такі зміни не потрібні у зв'язку із віднесенням їх до етичних норм.

Відповідно до частини 1 статті 236 КПК України, для участі в проведенні обшуку може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в обшуку має право запросити спеціалістів. Крім цього, як зазначено в абзаці другому частини 7 статті 223 цього Кодексу, обшук житла чи іншого

володіння особи, обшук особи здійснюють з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної СРД. Отже, для проведення обшуку житла чи іншого володіння особи обов'язковими учасниками є слідчий та поняті. Щоправда, під час його проведення має бути фіксація за допомогою відеозйомки. Однак інспектор-криміналіст, технік-криміналіст, співробітник оперативного підрозділу чи інший слідчий, запрошений саме для здійснення такої відеозйомки, на наш погляд, належать все ж таки до факультативних учасників. Адже за КПК України не заборонено таку відеозйомку здійснювати безпосередньо слідчому, який проводить обшук. Звісно, йому важко буде охоплювати своїми діями як процесуальну, так і технічну сторону проведення обшуку, тож природно, що з метою оптимізації своїх дій слідчий запрошує помічника саме для технічної відеофіксації з використанням рекомендованих криміналістикою та доцільних у кожній конкретній ситуації технічних прийомів.

Однак виникає питання: чи можуть інші службові особи Національної поліції (співробітники оперативних підрозділів, спецпідрозділів тощо) брати участь під час проведення обшуку. Конкретна відповідь на нього в законодавстві відсутня. У п'ятому реченні частини 1 статті 236 КПК України зазначено про слідчого, прокурора (службових осіб, які є представниками сторони обвинувачення), а також про інших службових осіб, які беруть участь у проведенні обшуку й які зобов'язані допустити на місце його проведення захисника чи адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями статті 50 цього Кодексу. Однак проводити обшук й брати у ньому участь – різні речі. Якщо в першому випадку йдеться про осіб, які ініціювали обшук, отримали ухвалу слідчого судді та безпосередньо її реалізують, то в другому – про осіб, не обов'язково службових, залучених до участі у проведенні обшуку (спеціаліст, перекладач, представник чи законний представник тощо). На цю законодавчу невідповідність слушно звернув увагу О. Л. Дульський. За логікою законодавця, пише цей автор, службова особа, яку запрошено для участі в проведенні обшуку (наприклад, спеціаліст – працівник

Національної поліції України, запрошений для надання допомоги щодо здійснення безперервної відеофіксації проведення цієї СРД), може вирішувати питання про допуск на місце його проведення захисника чи адвоката. Така позиція не є слушною, оскільки зазначена особа, будучи службовою, має цілком інші завдання й повноваження. З огляду на зазначене, ним запропоновано в п'ятому реченні частини 1 статті 236 КПК України словосполучення «інша службова особа, яка бере участь у проведенні обшуку» замінити словосполученням «інша службова особа, яка проводить обшук» і далі за текстом. Врахування цієї пропозиції сприятиме однаковому визначенню тих учасників, які, по-перше, самі уповноважені провести обшук, по-друге, вирішувати питання про допуск на місце його проведення інших осіб, зокрема захисника чи адвоката [53, с. 99–100].

Повертаючись до питання щодо участі співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції у проведенні обшуку, слід зазначити наступне.

По-перше, їхня участь у цій СРД з огляду на правову процедуру її проведення не є обов'язковою, але їх постійно залучають до неї з метою надання допомоги слідчому в проведенні обшуку. Адже у більшості випадків цю СРД проводять примусово, долаючи протидію осіб, у житлі чи іншому володінні яких проводять обшук.

По-друге, залучення співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції до участі в проведенні обшуку не суперечить пункту 1 частини 3 статті 110 КПК України. Відповідно до цієї процесуальної норми, у вступній частині протоколу, крім інших відомостей, зазначають про всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання). Водночас аналіз цієї норми викликає два запитання: 1) чи потрібно зазначати прізвища всіх співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції, залучених до дій, спрямованих на проникнення до місця проведення обшуку, його охорону, забезпечення належного порядку тощо. На наш погляд, відповідь має бути негативною, а у

протоколі досить зафіксувати відомості про особу/осіб, безпосередньо присутньої на місці проведення обшуку; 2) чи потрібно зазначати дати народження та місця проживання цих співробітників. Відповідь також має бути негативною, оскільки їх дата народження не тягне за собою жодного змістовного навантаження, а адреси не пишуть навіть в протоколах їхніх допитів, обмежуючись зазначенням робочої адреси.

По-третє, якими мають бути повноваження співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції на місці проведення обшуку. На наше переконання, вони не можуть паралельно зі слідчим виконувати пошукові дії, спрямовані на виявлення та вилучення об'єктів обшуку (зокрема, проводити обшук в окремо взятій кімнаті, коридорі чи у підсобних приміщеннях тощо). Тож, з однієї сторони, їхня присутність під час обшуку настільки бажана, що без них слідчий навряд чи проведе цю СРД, а з іншої – перебуваючи на місці обшуку, ці співробітники позбавлені права проводити активні пошукові дії. Натомість їхнім основним завданням є надання допомоги слідчому, спрямованої на забезпечення проведення ним обшуку.

У цьому контексті І. В. Канфуї акцентує увагу на важливому з теоретичного і практичного погляду питанні, яке полягає в тому, що КПК України не передбачає можливість превентивного застосування під час здійснення обшуку сили, зокрема із залученням спецпідрозділів силових структур правоохоронних органів. Посилаючись на частину 1 статті 236 КПК України, відповідно до якої слідчий, прокурор для участі у проведенні обшуку можуть запросити потерпілого, захисника, представника й інших учасників кримінального провадження, а також спеціаліста з метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, цей автор доходить до висновку, що залучення силових підрозділів для участі в обшуку чинним законодавством не передбачене. За таких умов, пише І. В. Канфуї, будь-які намагання застосувати можливості зазначених підрозділів під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи є незаконними, навіть якщо вони ґрунтуються на підзаконних відомчих актах [70, с. 111–112].

Вважаємо цю позицію вказаного науковця занадто категоричною й такою, що потребує свого уточнення. Як зазначено у частині 6 статті 236 КПК України, слідчий під час проведення обшуку має право відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити. Однак у цій процесуальній нормі не визначено, чи підпадають під це положення проникнення на місце проведення обшуку, чи ці дії можуть мати місце вже після такого проникнення. За цих обставин логічно передбачити, що початком обшуку є прибуття його учасників на місце проведення, після чого здійснюють проникнення в житло чи інше володіння особи. Саме з цього моменту доцільно застосувати безперервний відеозапис перебігу проведення обшуку. Положення щодо відкриття замкнених приміщень набуває найбільшої актуальності, коли місце обшуку знаходиться за високими парканами, має кілька рубежів охорони та сигналізації, а за наявними у слідчого даними об'єкти обшуку, що його цікавлять найбільшою мірою, за наявності небезпеки їх виявлення та вилучення будуть знищені або спотворені. За таких обставин залучати спецпідрозділи Національної поліції потрібно обов'язково. Крім цього, під час проникнення до житла чи іншого володіння особи у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень мали місце факти активного перешкоджання законним діям слідчого навіть із застосуванням вогнепальної зброї [31]. Для подолання такій протидії саме й потрібно залучати вказані спецпідрозділи.

Щодо залучення слідчим співробітників оперативних підрозділів, їх участь в проведенні обшуку здійснюють у межах процесуальної взаємодії між ними – для надання допомоги під час підготовки та проведення цієї СРД, організації оперативної перевірки одержаних доказів тощо. Про залучення оперативних працівників під час проведення обшуку житла чи іншого володіння особи пише А. О. Нечваль. Цією авторкою слушно зазначено про необхідність враховувати обсяги об'єктів, які будуть обшукані, і кількість учасників групи. Наприклад, для обшуку звичайної квартири за типової слідчої ситуації достатньо слідчого, двох оперативних працівників і працівника

підрозділу криміналістичного забезпечення. Для обшуку в багатоповерхових офісних приміщеннях, складах слід виділити більшу кількість співробітників, дотримуючись правила: один слідчий, один-два оперативні працівники, один працівник підрозділу криміналістичного забезпечення на поверх. Слід забезпечити обов'язковий відеозапис обшуку всіх об'єктів за діями кожної слідчо-оперативної групи [118, с. 94–95].

Не заперечуючи проти участі оперативних працівників, слідчий, на переконання О. Л. Дульського, не повинен допускати під час обшуку активних дій з їхнього боку, крім консультативних й охоронних. Звісно, залучені слідчим співробітники оперативних підрозділів як учасники проведення обшуку мають, відповідно до частини 5 статті 104 КПК України, підписати протокол. За процесуальним статусом вони належать до інших учасників кримінального провадження, залучених для участі в проведенні обшуку, відповідно до частини 1 статті 236 цього Кодексу [53, с. 127]. Щоправда, в юридичній літературі висловлено й іншу позицію щодо цього питання, відповідно до якої співробітники оперативних підрозділів не належать ні до сторін, ні до кола учасників кримінального провадження, визначених у пункті 19 частини 1 статті 3 КПК України, хоча фактично належать до сторони обвинувачення [161, с. 258]. Від себе доповнимо, що й у пункті 25 частини 1 цієї статті вказаного Кодексу, де перерахований вичерпний перелік учасників кримінального провадження, зокрема й сторони обвинувачення, співробітники оперативних підрозділів не визначені. З огляду на зазначене, існує суперечність між вказаними нормами та положеннями частин 1, 2 статті 41 КПК України, відповідно до яких співробітник оперативного підрозділу під час виконання письмового доручення слідчого щодо проведення СРД та НСРД користується повноваженнями слідчого, але донині він не визначений ні серед сторін, ні серед учасників кримінального провадження. З метою усунення цієї суперечності пропонуємо доповнити пункт 19 частини 1 статті 3 КПК України після слів «прокурор,» словами «*співробітник оперативного підрозділу під час*

виконання письмових доручень слідчого, дізнавача, прокурора,» і далі за текстом.

Під час підготовки й проведення обшуку відповідно до КПК України постає питання щодо реалізації норм цього Кодексу в частині можливості проведення обшуку співробітником оперативного підрозділу за дорученням слідчого відповідно до частин 1–3 статті 41 КПК України. У цій нормі зазначеного Кодексу вказано на обов'язковість виконання письмових доручень слідчого, прокурора, а співробітник оперативного підрозділу користується при цьому повноваженнями слідчого. Отже, логічно передбачити, що він за таких обставин має повноваження провести будь-яку СРД чи НСРД, зазначену в дорученні.

Складність і невизначеність цього положення полягає в тому, що в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень непоодинокими є випадки перевірки адвокатами та судами отримання доказів під час обшуку уповноваженими на те особами. Сутність такої перевірки полягає у порівнянні між собою трьох процесуальних документів: 1) який саме слідчий подав клопотання до суду; 2) якому слідчому слідчий суддя дозволив проведення обшуку; 3) який слідчий реалізував ухвалу слідчого судді. Але в структурі ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, визначеній у частині 2 статті 235 КПК України, слушно вказує О. Л. Дульський, немає положення про те, що в цьому процесуальному документі має бути зазначено прізвище конкретної особи для виконання цієї ухвали. Крім цього, пише цей автор, у низці статей КПК України так само, як і в частині 1 статті 236 зазначено про проведення деяких СРД саме слідчим, прокурором (одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, пред'явлення для впізнання, огляд, слідчий експеримент), однак ці СРД може проводити співробітник оперативного підрозділу за письмовим дорученням слідчого. Системний аналіз зазначених та інших норм КПК України засвідчує нерегульованість цього положення та їх невідповідність між собою. Це питання не постає у випадку проведення обшуку слідчим зі складу групи

слідчих; не повинно воно, на думку О. Л. Дульського (адвоката за професією – прим. моя), виникати за наявності: 1) ухвали слідчого судді, де зазначено прізвище конкретного слідчого, який звернувся з клопотанням; 2) його письмового доручення співробітнику оперативного підрозділу щодо проведення обшуку житла чи іншого володіння особи. З огляду на викладене, вирішення цього питання не потребує жодних змін і доповнень до чинного КПК України. Однак його неоднозначність визначає необхідність офіційного тлумачення Конституційним Судом України положень статті 30 Конституції України та відповідності їй частини 1 статті 236 КПК України [53, с. 90–91].

Інша ситуація виникає під час проведення *обшуку особи*. Відповідно до частини 5 статті 236 КПК України, за рішенням слідчого може бути проведено обшук осіб, які перебувають в житлі чи іншому володінні, якщо є достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи здійснюють особи тієї самої статі у присутності адвоката, представника на вимогу такої особи. З огляду на ці норми вказаного Кодексу вбачається, до обов'язкових учасників проведення цієї СРД належать слідчий (однієї статі з обшукуваною особою, тож під час прогнозування й планування проведення обшуку цей факт має бути врахований); особа, яку обшуковують; поняті. Співробітники оперативних підрозділів можуть залучатися у цьому разі для подолання протидії проведенню обшуку з боку цієї особи, але після того, як заходи переконання не дали позитивного результату. Завданням інспектора-криміналіста чи іншої службової особи Національної поліції, залученої для безперервної відеозйомки перебігу проведення такого особистого обшуку, є фіксація усіх дій його учасників з тим, щоб за наявності скарги на протиправні дії слідчого відтворити усі його дії й визначитися з наявними порушеннями з його боку або навпаки, пересвідчитися у законності проведення його дій.

Проведення *допиту* під час розслідування кримінального правопорушення спрямоване на отримання від допитуваної особи фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження. Допит, слухно

зазначав В. К. Весельський, як спосіб отримання показань особи, яка володіє відомостями, що цікавлять слідство, виглядає на перший погляд лише як інформаційне джерело. А в практичній діяльності, продовжує цей науковець, допит є однією з найскладніших слідчих дій, який вимагає від слідчого високої професійної майстерності [29, с. 5]. Насправді, проведення допиту – це мистецтво отримання інформації від допитуваної особи. Залежно від її процесуального статусу, наявних на момент проведення допиту фактичних даних, бажання чи небажання надавати допомогу під час розслідування та інших факторів під час його проведення можуть бути отриманні самі різноманітні результати – як позитивні, так і негативні.

Важливим фактором результативного проведення допиту є встановлення психологічного контакту з допитуваним. Не заглиблюючись в значне розмаїття думок щодо цього поняття, висловлене у юридичній, психологічній, філософській літературі, звернемо увагу на визначення, надане М. М. Єфімовим. Акумулюючи оприлюднені раніше наукові праці з цього питання, вказаний автор вважає, що встановлення психологічного контакту – це створення відповідної атмосфери та встановлення сприятливих відносин між слідчим і допитуваним, що стає чинником професійно-психологічного впливу на допитуваного і сприяє вирішенню завдань допиту. Тому, для зняття стану напруженості, хвилювання, неспокійності, тривожності, неприязні, підозрливості під час проведення досліджуваної слідчої (розшукової) дії варто встановити з особою психологічний контакт, застосовуючи при цьому ряд тактичних та психологічних прийомів [59, с. 203].

З огляду на зазначене, з метою якісного встановлення психологічного контакту й досягнення мети допиту, проводити цю СРД краще один-на-один, коли спілкуванню ніхто і ніщо не заважає. Однак у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень можуть мати місце різні ситуації, які вимагають звернення слідчого до інших службових осіб Національної поліції.

Для прикладу, відповідно до абзацу другої частини 2 статті 104 КПК України, допит може бути зафіксованим виключно за допомогою технічних засобів, а текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього. Якщо з цією можливістю згоден допитуваний, слідчий до такого розвитку подій має бути готовим, завчасно підготувати технічні засоби фіксації до стану їхнього швидкого використання та попередити помічника – співробітника оперативного підрозділу чи інспектора-криміналіста – про оперативне залучення до проведення допиту з метою надання технічної допомоги у його фіксації.

Натомість у випадку проведення допиту підозрюваного, від якого прогнозована агресивна поведінка, слід не наражати на потенційну небезпеку слідчого, а запрошувати співробітника оперативного або конвойного (за наявності за штатним розписом) підрозділу. Оскільки їх присутність не пов'язана з процесуальною участю в проведенні допиту, а носить технічний характер і спрямована на забезпечення належних умов проведення допиту слідчим, вважаємо, що протокол допиту, відповідно до частини 5 статті 104 КПК України, мають підписувати лише допитуваний та слідчий. У випадках, передбачених частиною 6 цієї ж статті вказаного Кодексу, за наявності факту відмови особи від підписання протоколу, а також факту надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови, протокол підписує її захисник (законний представник), а у разі його відсутності – поняті. Але у цій процесуальній нормі відсутня відповідь на питання, як бути, коли захисник присутній, однак теж відмовляється підписувати протокол. Така поведінка адвоката можлива, оскільки в Правилах адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року, жодного слова про його обов'язок підписувати протоколи під час проведення процесуальних дій або неможливості їх не підписувати. Вважаємо, що й у цьому разі, відповідно до абзацу першої частини 7 статті 223 КПК України, слід

запросити не менше двох понятих для фіксації факту відмови від підпису. Суттєвої допомоги в пошуку таких осіб можуть надати присутні, під час проведення такого допиту в конфліктній ситуації, саме співробітники оперативного чи конвойного підрозділу Національної поліції України.

Взаємодія зі співробітниками оперативних підрозділів необхідна під час надання письмових вказівок слідчого щодо проведення допиту. Специфіка цієї СРД полягає в тому, що під час її проведення існує нагальна потреба отримання максимального обсягу інформації щодо обставин розслідуваної події. Ці обставини найкраще відомі слідчому, який розпочав досудове розслідування й провів низку невідкладних СРД та інших процесуальних дій. Навпаки, співробітнику оперативного підрозділу можуть бути відомі лише загальні обставини вчинення кримінального правопорушення.

Натомість якість проведення допиту в тому й полягає, щоб первинний допит особи одночасно був й основним, під час якого особі поставлена максимальна кількість питань у доцільній послідовності, з використанням рекомендованих криміналістикою тактичних прийомів залежно від ситуації – конфліктної чи безконфліктної. Лише в цьому разі відпаде потреба повторно викликати особу й знову проводити її допит, під час якого встановлювати обставини, не досліджені під час її первинного допиту. Тож у випадку, коли слідчий доручає проведення допиту співробітнику оперативного підрозділу, він має визначити: 1) мету проведення допиту особи та очікувані результати; 2) перелік питань, які потрібно висвітлити під час допиту, та оптимальну й доцільну послідовність їх постановки; 3) варіанти дій співробітника оперативного підрозділу у випадках, коли на важливі з огляду на подальший напрям розслідування питання отримано відповіді, що передбачають зміну тактики проведення допиту. З цією метою слідчий має роз'яснити співробітникові оперативного підрозділу прогнозовану лінію поведінки допитуваної особи, потребу її врахування й напрями реалізації з тим, щоб допитуючий, незважаючи на таку варіативність, був до неї готовий та дотримувався отриманих рекомендацій для досягнення максимального

позитивного результату проведення цієї СРД. Вказані умови надання письмового доручення слідчого на проведення окремих СРД знаходяться в повній відповідності з пунктом 2 розділу VI Інструкції № 575, відповідно до якого не допускається надання слідчим оперативному підрозділу (працівнику оперативного підрозділу – члену СОГ) неконкретизованих доручень та доручень без встановленого строку їх виконання.

Різновидом допиту й самостійною СРД є *одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб*, що проводять для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (абзац перший частини 9 статті 224 КПК України). Насамперед звертає на себе увагу нерегульованість в законодавстві кількості потенційних учасників проведення цієї СРД. Це питання предметно досліджувала І. А. Жалдак. Під час анкетування слідчих та прокурорів нею встановлено, що гранично доцільна кількість осіб для проведення їх одночасного їх допиту (з тактичних міркувань) складає дві особи (43,5 % слідчих, 37,5 % прокурорів), три особи (49,7 %, 48,3 %), чотири (2,9 %, 2,5 %), п'ять осіб (1,7 %, 5,8 %). Отже, більшість проанкетованих у своїй практичній діяльності одночасно допитували дві-три особи. За відсутності законодавчих обмежень щодо кількості одночасно допитуваних осіб, слушно пише далі ця авторка, чим більша кількість учасників, тим складнішою в організаційно-тактичному відношенні є СРД і тим ретельніша повинна бути підготовка слідчого [60, с. 104]. Зокрема, до такої перевірки має бути включене визначення не лише кількості допитуваних осіб, а й залучення співробітників оперативних та інших підрозділів Національної поліції з метою забезпечення належного порядку проведення цього виду допиту, оскільки можливі неконтрольовані ситуації під час з'ясування причин розбіжностей у показаннях його учасників. Крім цього, залучення вказаних працівників Національної поліції потрібне також для технічного забезпечення фіксації перебігу та результатів цієї СРД. У абзаці другому частини 2 статті 104 КПК України зазначено про можливість не вноситися до відповідного протоколу текст показань, якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит й жоден з учасників процесуальної дії не

наполягає на цьому. Однак питання про те, чи належить одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб до допиту, чи це є самостійна СРД, у законодавстві чітко не визначене. Глибоко його не аналізуючи, оскільки воно не є предметом нашого дослідження, зазначимо, що на обидва питання слід відповісти позитивно. Тож за потреби проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб як різновиду допиту й як самостійної СРД слідчий може застосовувати технічні засоби. Крім цього, під час проведення цього допиту, що характеризується конфліктністю, може статися відмова одного чи кількох учасників підписувати протокол, про що нами вже зазначалося раніше. Тож допоможуть слідчому під час вирішення наявних питань саме залучені ним співробітники Національної поліції.

Серед видів *пред'явлення для впізнання* найбільш проблематичними й трудомісткими є *пред'явлення для впізнання людей* та *пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи*.

Найвищу складність під час *пред'явлення для впізнання людей* створює потреба зібрати за місцем проведення цієї СРД досить великої кількості учасників, дотримуючись при цьому визначених КПК України правил. Зокрема, відповідно до частини 1 статті 228 цього Кодексу, забороняється попередньо показувати особі, яка впізнає, особу, яка повинна бути пред'явлена для впізнання, та надавати інші відомості про прикмети цієї особи. На наш погляд, це правило має розповсюджуватися й на випадки, коли впізнаюча особа випадково побачила впізнавану особу (наприклад, зустрілася у дворі чи в коридорі ГУНП, прийшла раніше призначеного часу й побачила в кабінеті слідчого тощо). У цьому разі *пред'явлення для впізнання* проводити не можна, а факт узнавання має бути зафіксований у протоколі додаткового допиту особи, яка мала впізнавати.

В інших випадках слід максимально ретельно підготувати *пред'явлення для впізнання людей*, щоб провести його оптимально й наступально. Серед підготовчих дій звернемо увагу на визначення складу учасників та їх запрошення для участі в проведенні цієї СРД. До них належать: слідчий, особа,

яка впізнаватиме, особа, яку впізнаватимуть, не менше двох статистів, поняті (щоправда, їх можна не запрошувати у випадках застосування безперервного відеозапису, який має здійснювати або сам слідчий, або більш бажано, щоб це був його помічник – інспектор-криміналіст, який застосує відеозйомку з використанням відомих йому й апробованих у практичній діяльності доцільних операторських прийомів). Викликати особу, яка впізнаватиме, може як безпосередньо слідчий, так і дільничний офіцер поліції, який суттєво може допомогти слідчому, не лише сприяючи доставленню цієї особи, а й у підборі статистів – осіб, до яких у частині 2 статті 228 КПК України визначені спеціальні вимоги – вони не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі. Звісно, що особа, яка впізнаватиме, та статисти не можуть бути доставлені до слідчого одночасно у одному транспортному засобі, оскільки інакше проведення пред'явлення для впізнання виключається.

Під час безпосереднього проведення цієї СРД, залежно від конфліктності ситуації, слідчому знадобиться допомога співробітника оперативного підрозділу для забезпечення належного порядку й припинення будь-яких спроб його порушення; інспектора-криміналіста – для безперервної відеофіксації перебігу та результатів пред'явлення для впізнання; співробітника конвойної служби – для охорони особи й попередження її втечі, якщо вона затримана чи щодо неї обрано запобіжний захід – тримання під вартою.

Іншою є ситуація проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи. Відповідно до пункту б) статті 15 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року № 3782-ХІІ, до забезпечення конфіденційних даних про особу, крім інших заходів, належить проведення упізнання особи поза візуальним та аудіоспостереженням того, кого впізнають, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства. Таке пред'явлення для впізнання як один з напрямів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження має проводитися у комплексі з іншими – надання особі псевдоніму; нерозголошення будь-яким способом її дійсних анкетних даних; виклик до суду

цієї особи виключно через орган, який здійснює заходи безпеки; накладення тимчасової заборони на видачу відомостей про особу, взяту під захист, адресними бюро, паспортними службами, довідковими службами АТС та іншими державними інформаційно-довідковими службами [153].

Процесуальний порядок його проведення в КПК України чітко не визначений, у цьому Кодексі вказані лише певні умови проведення – з метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіоспостереженням. Про умови проведення такого впізнання та його результати зазначається в протоколі. Про результати впізнання повідомляється особа, яка пред'являлася для впізнання (частина 4 статті 228 КПК України); при пред'явленні особи для впізнання особі, щодо якої згідно з цим Кодексом вжито заходів безпеки, відомості про особу, взяту під захист, до протоколу не вносяться і зберігаються окремо (частина 5 цієї ж процесуальної норми).

В умовах відсутності детального унормування пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи слідчому важливо дотримуватися загальних правил проведення пред'явлення для впізнання з урахуванням того, що цей його вид належить до заходів забезпечення безпеки. Тож обов'язковим є дотримання наступних вимог: по-перше, відсутність у протоколі цієї СРД справжніх анкетних відомостей про особу, яка впізнає; по-друге, відсутність будь-якого зорового контакту з цією особою не лише особи, яку повинна бути пред'явлена для впізнання, а й її захисника, законного представника тощо; по-третє, вказані особи мають знаходитися у різних кімнатах з дзеркальним склом; по-четверте, під час безперервної відеозйомки інспектор-криміналіст має фіксувати виключно голос особи, яка впізнає, без її зображення. Для якісного й результативного проведення цієї СРД вирішального значення набуває взаємодія служб і підрозділів, які здійснюють оперативний супровід. Зокрема, справедливо зазначено в юридичній літературі, дільничному інспектору добре відомо, хто на дільниці обслуговування повною мірою

відповідатиме вимогам закону, що пред'являються до статистів, він зекономить час, необхідний для проведення зазначеної підготовчої роботи та максимально ефективно організації проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи [33, с. 136] Співробітник оперативного підрозділу може сприяти у доставленні на місце проведення пред'явлення для впізнання особи, яка буде впізнавати, таким чином, щоб вона завчасно не зустрілася з іншими учасниками цієї СРД), інспектор-криміналіст забезпечить безперервну відеозйомку, а співробітник конвойної служби – охорону, якщо особа, яка буде пред'являтися для впізнання поза її візуальним спостереженням, затримана чи тримається під вартою). До організації такого пред'явлення для впізнання, пише К. О. Чаплинський, обов'язково залучаються співробітники підрозділу, що здійснюють заходи безпеки, які також можуть брати участь у його проведенні, про що робиться відповідна відмітка у протоколі [199, с. 159]. До таких підрозділів, відповідно до частини 3 статті 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», належать за підслідністю спеціальні підрозділи органів служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органів Національної поліції або НАБУ.

Проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи передбачає наявність двох груп учасників, автономно розташованих у різних кімнатах, перегороджених дзеркальним склом. У одній кімнаті знаходяться слідчий, особа, яка буде впізнавати й поняті (чи інспектор-криміналіст). Але більшість учасників пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи знаходяться в іншій кімнаті: особа, яка буде пред'являтися для впізнання; її захисник (за наявності), не менше двох статистів; поняті (якщо не здійснюється безперервний відеозапис з першої кімнати); співробітник конвойної служби. З першої кімнати слідчий по гучномовцю чи по телефону передаватиме в другу кімнату пропозицію особам, які пред'являються для впізнання, підвестися, зробити крок вперед, повернутися у профіль тощо. Для виконання цих пропозицій у цій другій кімнаті має бути працівник ГУНП, незалежно від того, це також слідчий чи

співробітник оперативного підрозділу. Перед початком проведення аналізованої СРД між цими службовими особами слідчий має провести інструктаж, на якому чітко й зрозуміло визначити, хто з них за які конкретно дії відповідає. Лише в цьому разі пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи буде проведено якісно й досягне позитивного результату. Навпаки, ситуація ускладниться, якщо в умовах безперервної відеозйомки слідчий демонструватиме невпевненість і неготовність до проведення цієї СРД.

Проведення *слідчого експерименту* регламентоване однією статтею 240КПК України. Природно, що у ній не визначено процесуальний порядок, а вказані лише окремі умови його проведення. Серед них у частині 2 цієї статті вказаного Кодексу зазначено, що за необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста. Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу [88].

На наш погляд, у цих двох реченнях частини 2 статті 240 КПК України йдеться про різних спеціалістів. Якщо виникає потреба, як зазначено у частині 2 статті 71 цього Кодексу, надати безпосередню технічну допомогу (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо), для провадження таких дій може бути запрошений інспектор-криміналіст чи навіть технік-криміналіст. Ці особи наразі входять до структури відповідних органів досудового розслідування [67], тож їх взаємодія зі слідчими носить безпосередній активний та цілеспрямований характер.

Щодо проведення слідчого експерименту за участю спеціаліста, про що зазначено у першому реченні частини 2 статті 240 КПК України, ними можуть бути не лише інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), а й працівники Експертної служби МВС України у складі спеціалізованої пересувної лабораторії, які володіють спеціальними знаннями та можуть надавати

консультації під час досудового розслідування з питань, що потребують спеціальних знань і навичок та залучені як спеціалісти для надання безпосередньої технічної допомоги сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування. Ці дві категорії осіб – інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), з однієї сторони, та зазначені працівники Експертної служби МВС України, з іншої – у пункті 3 розділу І зазначеної Інструкції об'єднані одним поняттям – спеціалісти. Їхній процесуальний статус визначено у статті 71 КПК України.

Водночас вважаємо такий перелік спеціалістів вузьким, що не охоплює усіх ситуацій їх запрошення для участі у проведенні процесуальних дій. Як зазначено у частині 1 статті 71 КПК України, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Але у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень нерідкісними є випадки, коли спеціаліст безпосередньо сам заявляє клопотання про проведення СРД, зокрема – слідчого експерименту. Такі клопотання розповсюджені, коли на вирішення наступної судової експертизи будуть поставлені питання щодо механізму вчинення кримінального правопорушення, характеру та послідовності дій злочинця, взаєморозташування його й потерпілого, можливості за певних умов досягти злочинного результату тощо. У цих та інших випадках спеціаліст (баліст, хімік, біолог, автотехнік, інший спеціаліст Експертної служби МВС України) присутній під час проведення слідчого експерименту, він спостерігає за перебігом та його результатами, має право, відповідно до пункту 1 частини 4 статті 71 КПК України, ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу слідчого. Отримані фактичні дані потрібні спеціалістові для того, щоб більш повно й якісно відповісти на запитання, поставлені йому вже як експерту під час призначення експертизи. При цьому спеціаліст, поза сумнівом, володіє спеціальними знаннями та навичками, про що визначено у частині 1 зазначеної статті вказаного Кодексу.

Але він не надає консультації та висновки під час слідчого експерименту, а лише присутній під час його проведення та звертає увагу на встановлені під час цієї СРД обставини, що суттєво сприятимуть йому в проведенні експертизи. Тож загальну мету участі спеціаліста під час проведення процесуальних дій у частині 1 статті 71 КПК України визначено неповно. Задля усунення цієї невідповідності пропонуємо доповнити цю процесуальну норму й викласти її у наступній редакції: «Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може *бути присутньою під час проведення процесуальних дій*, надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок». Унормування цього важливого положення сприятиме більш повному відображенню в КПК України дій, які може здійснювати спеціаліст, залучений до проведення СРД та інших процесуальних дій.

Слідчий експеримент, за рідкісними винятками, практично завжди проводять поза межами розташування органу досудового розслідування. Залежно від конфліктності ситуації, варіюються й основні учасники цієї СРД. У випадку, коли слід перевірити показання сумнінного потерпілого, свідка або навіть підозрюваного, який не перебуває під вартою, такий слідчий експеримент відбувається за участі особи, показання якої перевіряють, та двох понятих (у випадку застосування безперервного відеозапису замість них залучають службову особу Національної поліції України для виконання цих дій технічного характеру – інспектора-криміналіста, співробітника оперативного підрозділу чи іншого слідчого).

Натомість склад учасників слідчого експерименту зміниться під час його проведення за участі підозрюваного, який перебуває під вартою. Слідчому потрібно подбати про належну охорону такої особи та неможливість її втечі. У цьому разі має бути належна взаємодія зі співробітниками оперативного підрозділу та конвойної служби, коли перші – забезпечують охорону місцевості, де буде проведено слідчий експеримент, та підходів до неї, а другі –

знаходитимуться поруч з затриманим чи заарештованим, застосовуючи спеціальні засоби (кайданки). Знаходження співробітників конвойної служби поряд з особою, показання якої перевіряють, більш краще з огляду на попередження можливих показань особи про підказки з боку осіб з Національної поліції, які були в одних кайданках з ним. Адже ці співробітники не знаходяться в штаті підрозділів, які представляють слідчі, тож не можуть знати про відомості, пов'язані з обставинами розслідуваного кримінального правопорушення. Натомість у випадку супроводження затриманої особи співробітником оперативного підрозділу наступні показання про підказки з його боку, на жаль, не є рідкісними, незважаючи на застосування відеозйомки перебігу слідчого експерименту.

Наявні особливості проведення цієї СРД також у випадках, коли її проводять за участі особи, взятої під захист. У цьому разі зусилля слідчого спрямовані на дотримання умов такої охорони залежно від того, чи обрано фізичний захист цієї особи, чи інший захід забезпечення безпеки. У першому випадку присутньою є службова особа, на яку, відповідно до частини 3 статті 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», покладене здійснення заходів безпеки. Натомість в іншому випадку зусилля працівників Національної поліції України спрямовані на те, щоб відомості про зовнішність та персонографічні ознаки цієї особи не були розголошені. З цією метою для проведення слідчого експерименту можуть бути залучені дільничний офіцер поліції, співробітники патрульної служби (для охорони місця проведення цієї СРД та недопущення до нього сторонніх осіб), співробітники оперативного підрозділу (для оперативного супроводження проведення слідчого експерименту), інспектор-криміналіст (для технічної фіксації за допомогою відеозйомки перебігу його проведення). Звісно, що кожен з цих співробітників Національної поліції України повинен усвідомити, що розголошення відомостей про заходи безпеки особами, які прийняли рішення про ці заходи, або особами, які їх здійснюють, тягне за собою дисциплінарну відповідальність, а у випадках, коли

розголошення таких відомостей спричинило тяжкі наслідки, – кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством (стаття 25 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»). Осіб, які не є співробітниками Національної поліції України (потерпілий, свідок, підозрюваний, його захисник чи законний представник), у цьому разі до проведення слідчого експерименту залучати не варто, а за наявності їхнього клопотання про участь у цій СРД поряд з особою, взятою під захист, у такому клопотанні має бути відмовлено.

Специфічні форми взаємодії будуть реалізовані у випадку, коли, як зазначено у частині 1 статті 281 КПК України, під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного буде невідоме або особа перебуває за межами України та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого за умови його належного повідомлення про такий виклик. У цьому разі слідчий оголошує його *розшук*. Однак зміст процесуальних дій слідчого в КПК України чітко не визначено. Зі змісту частини 2 статті 281 та частини 3 статті 110 вказаного Кодексу можна зробити висновок про винесення постанови як процесуального документа, відповідно до якого приймається рішення про зупинення досудового розслідування з одночасним оголошенням підозрюваного в розшук або про оголошення розшуку без зупинення досудового розслідування. В обох випадках, перш ніж прийняти одне з таких процесуальних рішень, слідчий має провести всі необхідні СРД, можливі без участі підозрюваного з тим, щоб після його розшуку здійснити процесуальні дії за участі підозрюваного (пред'явлення для впізнання, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, слідчий експеримент, призначення експертизи, повідомлення про підозру, відкриття матеріалів кримінального провадження тощо) й мінімізувати строки закінчення досудового розслідування.

Перш ніж оголосити підозрюваного у розшук, слідчий має здійснити низку необхідних процесуальних дій. Насамперед, слушно зазначає А. В. Дунаєва, неявка підозрюваного зобов'язує слідчого перевірити, у першу чергу, виконання вимог положень глави 11 КПК України щодо належного

здійснення процесуального порядку виклику підозрюваного. Якщо наявні сумніви в отриманні підозрюваним виклику, його потрібно повторити, а за необхідністю скорішої явки – направити через посильного або виїхати самостійно. Установивши, що підозрюваний був вчасно повідомлений про виклик, продовжує ця авторка, слідчий має вживати заходів щодо встановлення підстав його неприбуття, що може бути пов'язане як з поважними, так і не поважними причинами. Переконавшись, що підставою неприбуття особи за викликом є поважні причини, слідчий уживає заходів щодо повторного здійснення виклику у разі спливу підстав. У випадку неприбуття особи без поважних причин або неповідомлення про причини свого неприбуття, її може бути доставлено приводом. У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання. Про це повідомляють і слідчого, який приймає рішення щодо оголошення розшуку підозрюваного та початку проведення розшукових заходів. Розшукова діяльність, вважає А. В. Дунаєва, являє собою розшукову діяльність слідчого (розшук здійснюється за допомогою СРД, НСРД, інших процесуальних заходів та гласних заходів непроцесуального характеру) та розшукову діяльність оперативних підрозділів (розшук здійснюється за допомогою СРД, НСРД, що здійснюють виключно за дорученням слідчого, прокурора [54, с. 89–92, 100]. Від себе добавимо, що розшукова діяльність у такому контексті має місце до винесення постанови про зупинення досудового розслідування й оголошення розшуку підозрюваного. Після прийняття такого процесуального рішення слідчий продовжує здійснювати розшукову діяльність, натомість співробітники оперативного підрозділу – оперативно-розшукову діяльність відповідно до пункту 3 статті 10 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ [158].

З огляду на зазначене, не цілком логічною виглядають положення частини 3 статті 281 КПК України, відповідно до якої здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам. З такої редакції

цієї норми виникає питання – а який ще підрозділ Національної поліції України, крім оперативного, може виконати постанову слідчого щодо розшуку підозрюваного й при цьому здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Відповідно до частини 1 статті 5 зазначеного Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», її мають повноваження проводити виключно оперативні підрозділи кримінальної та спеціальної поліції. Проведення оперативно-розшукової діяльності, без якої розшук підозрюваного по суті неможливий, іншими підрозділами зазначеного органу законодавчо заборонене, оскільки вони не володіють необхідними знаннями й навичками щодо оперативно-розшукових заходів і засобів.

Зазначене положення підтверджене й відомчими нормативно-правовими документами. Відповідно до абзацу другого пункту 1 розділу VIII Інструкції № 575, у день прийняття процесуального рішення слідчий доповідає про оголошення розшуку підозрюваного керівникові органу досудового розслідування для погодження та подальшого направлення керівникові територіального органу Національної поліції України, який здійснює оперативне супроводження кримінального провадження або матеріали діяльності якого стали підставою для початку кримінального провадження, для організації розшуку підозрюваного. Організацію розшукової роботи покладено на керівників оперативних підрозділів (пункт 3 цього ж розділу вказаної Інструкції). Отже, підлягає зміні норма частини 3 статті 281 КПК України, яку пропонуємо викласти у наступній редакції: «3. Здійснення розшуку підозрюваного *доручається* оперативним підрозділам».

Оголошення розшуку передбачає не лише проведення оперативно-розшукової діяльності співробітниками оперативного підрозділу. Навіть після зупинення досудового розслідування продовжується робота слідчого по розшуку підозрюваного. Відповідно до частини 5 статті 280 КПК України, після зупинення досудового розслідування проведення СРД не допускається, крім тих, які спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного. На жаль, жодна з інших норм цього Кодексу не містить навіть приблизного

переліку таких дій, які можна було б проводити за цих обставин. Але якщо взяти до уваги спрямування цих СРД саме на встановлення місцезнаходження підозрюваного, до цього переліку може бути віднесена будь-яка передбачена КПК України СРД.

Отже, взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції України має різні специфічні напрями залежно від мети проведення окремої СРД та досудового розслідування в цілому, від встановлення обставин, які підлягають доказуванню, від ситуацій, що виникають під час кримінального провадження та низки інших факторів. Їх знання та врахування в практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень дозволяє вчасно звернутися до відповідного підрозділу Національної поліції України, визначити завдання взаємодії, оптимально й доцільно використати наявні сили й засоби з тим, щоб провести СРД, НСРД, інші процесуальні й непроцесуальні дії швидко, повно й оперативно, а в підсумку – досягти завдань кримінального провадження, визначених у частині 1 статті 2 КПК України.

Висновки до розділу 3

До принципів взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції віднесено наступні:

- здійснення взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами виключно в межах наданих їм законом повноважень;
- організуюча роль слідчого і його процесуальна самостійність та незалежність під час здійснення взаємодії;
- оптимальне використання сил та можливостей визначених законом учасниками взаємодії;
- своєчасність;
- виконання завдань розслідування за умов конспірації, суворої конфіденційності і забезпечення нерозголошення даних, що представляють таємницю розслідування;
- поєднання відповідальності слідчого за виконання загальних завдань розслідування із персональною відповідальністю працівників оперативних підрозділів за виконання окремих поставлених завдань.

Поняття «вид взаємодії» є більш широким і являє собою певну сукупність способів взаємодії слідчого з оперативним працівниками, експертами та іншими суб'єктами, що характеризується загальними ознаками. Натомість «форми взаємодії» – це конкретні способи спільної та узгодженої діяльності слідчого і оперативного працівника, здійснювані за допомогою певних прийомів і методів. Тож доцільно виділяти види взаємодії за різними підставами, враховуючи, що кожен вид може здійснюватися в декількох формах.

Запропоновано наступну класифікацію видів взаємодії:

1. Залежно від етапу розслідування:
  - а) під час здійснення досудового розслідування;
  - б) під час судового розгляду.

2. Залежно від суб'єктів взаємодії:

а) взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, які залучаються для проведення досудового розслідування;

б) взаємодія слідчого з працівниками оперативних підрозділів з іншими учасниками;

в) взаємодія слідчого та обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками в ході застосування спеціальних знань.

3. Залежно від тривалості здійснення взаємодії:

а) цільова (разова, одномоментна), тобто обмежуватися підготовкою і проведенням лише однією будь-якою процесуальною або оперативно-розшуковою дією;

б) періодична, тобто передбачає підготовку та проведення спільними зусиллями декількох процесуальних або розшукових заходів;

в) безперервна, тобто здійснювана на протязі всього провадження до прийняття остаточного рішення.

4. За формами діяльності:

а) процесуальна;

б) непроцесуальна (організаційна).

5. Залежно від територіального рівня (локалізації):

а) взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні локального (місцевого) характеру;

б) регіонального характеру;

в) загальнодержавного характеру.

Зроблено висновок, що поділ форм взаємодії на процесуальні та непроцесуальні є найбільш вдалим та таким що відповідає як теоретичним, так і практичним передумовам.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження комплексу питань, що виникають під час взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України під час досудового розслідування, сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання в галузі кримінального процесуального права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, виявлення проблем правозастосування й містять наукові позиції та практичні рекомендації щодо можливих шляхів їх подолання, зокрема:

1. Дослідження історичних етапів розвитку кримінального процесуального законодавства, аналіз історичних аспектів взаємодії слідчого, особливостей розвитку України та тривалий період входження до інших державних утворень дозволяють виділити наступні етапи генези становлення та розвитку інституту взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами поліції під час досудового розслідування: 1) з XI до початку XVIII століття; 2) з першої половини XVIII століття до 1917 року; 3) з 1917 до 1960 року; 4) з 1960 до 2012 року; 5) з 2012 року і дотепер. Така періодизація характеризує найбільш важливі етапи становлення та розвитку кримінального процесуального законодавства, що суттєво вплинуло на діяльність слідчого та його взаємодію з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції України.

За чинним КПК України слідчому надано виключну самостійність у розслідуванні кримінальних правопорушень, а оперативні підрозділи мають йому допомагати шляхом виконання доручень та вказівок, що є однією з найважливіших форм взаємодії. Питанням взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами особливо пильну увагу присвячено у наукових публікаціях 2012–2020 років, зокрема у підручниках, навчальних посібниках, у дисертаціях, монографіях та інших виданнях науковців сучасної України.

Однак наявні публікації не вичерпують всієї глибини проблеми, зокрема під час поглибленого дослідження взаємодії слідчих з оперативними та іншими підрозділами одного відомства – Національної поліції України – самобутнього специфічного підрозділу правоохоронної системи України, що має свою внутрішню розгалужену структуру, слідчі якого відповідно до підслідності розслідують абсолютну більшість кримінальних проваджень, відомості про які внесені до ЄРДР.

2. Взаємодія слідчих з підрозділами органів Національної поліції України – це заснована на законі, оперативна, спільна, узгоджена та своєчасна діяльність під час кримінального провадження, що передбачає використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямована на досягнення завдань кримінального провадження.

Змістом взаємодії є: 1) активна, цілеспрямована діяльність двох або більше суб'єктів взаємодії, під час якої кожен з них має розуміти відведену йому роль, усвідомлювати потребу виконання покладених на нього функцій та вчасно виконувати поставлені задачі; 2) застосування кожним суб'єктом цієї діяльності специфічних заходів (СРД, ОРЗ) у межах встановлених законом повноважень; 3) спільна, узгоджена за місцем, часом, метою діяльність двох і більше суб'єктів, спрямована на отримання та застосування одержаних у результаті ОРЗ відомостей у кримінальному провадженні; 4) суворе дотримання під час проведення СРД та НСРД вимог Конституції України, чинного законодавства, засад кримінального провадження та ОРД, визначених нормативно-правовими актами, зокрема відомчими наказами та інструкціями; 5) забезпечення комплексного використання сил, засобів та методів під час розслідування кримінальних правопорушень для швидкого, повного і неупередженого провадження досудового розслідування.

3. Слідчий, самостійна та незалежна службова особа, яка всебічно, повно та неупереджено досліджує всі обставини кримінального правопорушення, наділений широким спектром повноважень. Водночас виконання покладених на

нього обов'язків та реалізація прав неможливі без його взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження. Вагоме значення має не лише реалізація слідчим його безпосередніх повноважень, але й належна взаємодія з іншими органами та службовими особами, серед яких керівник органу досудового розслідування, співробітник оперативного підрозділу, дільничний офіцер поліції, експерт, спеціаліст, інспектор-криміналіст тощо. Виходячи з практичних аспектів розслідування кримінальних правопорушень, найбільш поширеною є потреба взаємодії слідчого зі співробітниками оперативних підрозділів, що є необхідною передумовою виконання завдань кримінального провадження, спрямованих на швидке, повне та неупереджене досудове розслідування.

Класифікацію суб'єктів взаємодії під час кримінального провадження можна здійснити за такими критеріями: 1) за спеціалізацією суб'єктів: спеціалізовані суб'єкти, основна діяльність яких направлена на попередження, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень; неспеціалізовані суб'єкти – державні та недержавні структури, для яких протидія злочинності не є їх головним завданням (підприємства, установи, організації, засоби масової інформації, громадськість), але в спеціалізованих суб'єктів виникає необхідність взаємодії з ними; 2) за ознакою суб'єктів або конкретних виконавців залежно від етапів досудового розслідування: взаємодія слідчого з іншими суб'єктами в межах здійснення кримінальної процесуальної діяльності; взаємодія оперативного підрозділу під час здійснення ОРД та кримінальної процесуальної діяльності; взаємодія суду, зокрема з прокурором, слідчим та іншими суб'єктами; взаємодія обізнаних осіб (експертів, спеціалістів, ревізорів) з іншими суб'єктами під час застосування спеціальних знань; 3) за видами кримінальних правопорушень (проти життя та здоров'я особи, проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг тощо).

4. Взаємодія слідчого з іншими підрозділами та службовими особами Національної поліції України буде найбільш ефективною, якщо вона розпочнеться як можна раніше після виявлення ознак кримінального правопорушення. Одночасно з моментом внесення відомостей до ЄРДР невідкладно повинно бути вирішене питання щодо початку й наступних заходів, спрямованих на взаємодію між слідчим та іншими підрозділами й службовими особами Національної поліції України під час проведення відповідного досудового розслідування. Центральну роль в організації розслідування кримінальних правопорушень відповідно до КПК України займає слідчий, який здійснює процесуальні та координуючі функції взаємодії між цими підрозділами. Водночас не всі норми цього Кодексу відповідають потребам належно організованої взаємодії, у зв'язку з чим запропоновано низку змін і доповнень до частини 2 статті 38 в частині створення й функціонування слідчо-оперативних груп, до пункту 3 частини 2 статті 40, статті 41 КПК України, до частини 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» з метою законодавчого врегулювання виконання доручень слідчого співробітниками оперативного та інших уповноважених підрозділів Національної поліції України.

Питання виконання письмових доручень слідчого, вказівок прокурора та ухвал слідчого судді, суду і запитів повноважних державних органів, установ та організацій про проведення ОРЗ підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, унормовані також у статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

5. Безпосередній порядок взаємодії слідчого з підрозділами та службовими особами Національної поліції України врегульований відомчими нормативно-правовими актами. Основним таким документом є Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575. Саме цією Інструкцією врегульовано

організацію взаємодії під час надходження до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагування на них; направлення оперативним підрозділом матеріалів за результатами ОРД до органу досудового розслідування; створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень та організації її роботи під час досудового розслідування; виконання працівниками оперативного підрозділу поліції доручень слідчого про проведення СРД та НСРД; проведення окремих СРД та виконання заходів забезпечення кримінального провадження, а також організацію взаємодії під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Окрім зазначеного документа, чинними є інші нормативно-правові акти, які визначають окремі напрями взаємодії між слідчим та іншими уповноваженими особами Національної поліції України, зокрема: Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 3 листопада 2015 року № 1339; Інструкція з організації діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 6 липня 2017 року № 570; Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357 тощо.

6. До правової основи діяльності слідчих з підрозділами та службовими особами Національної поліції України належать міжнародно-правові акти як стандарти кримінального провадження та витоки позитивного міжнародного досвіду у цій сфері, що заслуговує на вивчення, запозичення та використання. З цією метою звертає на себе увагу врегулювання процесу розслідування та взаємодії окремих суб'єктів між собою в США, ФРН, у Республіці Грузії та Республіці Білорусь. Саме ці країни: по-перше, є найбільш яскравими представниками своїх систем права, які досягли вагомих успіхів у боротьбі зі

злочинністю; по-друге, мають як схожі правові системи, так і відмінні, зокрема, у таких країнах, як США, що належать до англосаксонської системи права, а вивчення й аналіз зарубіжного досвіду та його позитивні аспекти можуть бути використані у практичній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень в Україні.

7. Під час взаємодії слідчого зі службовими особами та підрозділами органів Національної поліції України повинно бути дотримано, крім загальних, низку спеціальних принципів. До таких принципів належать: 1) здійснення взаємодії слідчого з іншими підрозділами та службовими особами виключно в межах наданих їм законом повноважень; 2) організуюча роль слідчого і його процесуальна самостійність та незалежність під час взаємодії; 3) оптимальне використання сил та можливостей визначених законом суб'єктів взаємодії; 4) своєчасність проведення процесуальних і непроцесуальних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети; 5) виконання завдань розслідування за умов конспірації, суворої конфіденційності і забезпечення нерозголошення даних, що становлять таємницю розслідування; 6) поєднання відповідальності слідчого за виконання загальних завдань розслідування із персональною відповідальністю працівників оперативних підрозділів за виконання окремих поставлених завдань та деталізовано кожен з цих принципів.

8. Первинним елементом взаємодії є її види, що являють собою певну сукупність способів взаємодії слідчого з оперативним працівниками, експертами та іншими суб'єктами, що характеризується загальними ознаками. Тож доцільно розглядати таку класифікацію видів взаємодії: 1) залежно від етапу розслідування (під час здійснення досудового розслідування; під час судового розгляду); 2) залежно від суб'єктів взаємодії (взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами, яких залучають для проведення досудового розслідування; взаємодія слідчого та працівників оперативних підрозділів з іншими учасниками кримінального провадження; взаємодія слідчого та обізнаних осіб (експертів, спеціалістів) з іншими учасниками під час застосування спеціальних знань); 3) залежно від тривалості здійснення

взаємодії (цільова (разова, одномоментна); періодична; безперервна); 4) за формами діяльності (процесуальна; непроцесуальна (організаційна)); 5) залежно від територіального рівня (взаємодія слідчих підрозділів з іншими суб'єктами у кримінальному провадженні локального (місцевого) характеру; регіонального характеру; загальнодержавного характеру).

Кожному із перелічених видів взаємодії притаманна своєрідна форма взаємодії як спосіб організації і порядок зв'язків між суб'єктами взаємодії, узгоджені за низкою суттєвих аспектів й урегульовані нормами кримінального процесуального законодавства та відомчими нормативно-правовими документами. Найбільш раціональною класифікацією поділу форм взаємодії як з теоретичної, так і з практичної точки зору є поділ на процесуальні та непроцесуальні (організаційні). Процесуальні форми взаємодії є тим видом кримінальних процесуальних відносин, які регламентовані чинним законодавством (зокрема, надання письмових доручень; безпосередня участь співробітників оперативних підрозділів, спеціаліста, експерта у проведенні огляду, обшуку, слідчого експерименту тощо; проведення співробітниками оперативних підрозділів затримання з метою приводу підозрюваного на підставі ухвали слідчого судді; здійснення на підставі постанови слідчого розшуку підозрюваного, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження його невідоме тощо).

Натомість непроцесуальні (організаційні) форми взаємодії врегульовані відомчими нормативно-правовими актами (наказами, інструкціями, порядками, вказівками тощо) та нормами службової етики, які сформовано практикою. До їх орієнтовного переліку, зокрема, належать: погоджене планування; спільний аналіз і оцінка слідчими результатів діяльності оперативного працівника; взаємний обмін інформацією; спільна діяльність у складі СОГ; спільні організація, планування та проведення СРД та НСРД; надання допомоги слідчому наявними силами й засобами; спільне використання криміналістичних та оперативно-технічних засобів тощо.

З огляду на зазначене, взаємодія слідчого з підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування – це заснована на законі, оперативна, спільна, узгоджена та своєчасна діяльність під час кримінального провадження, спрямована на використання методів і засобів при планомірному та неупередженому розподілі між ними компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, спрямована на досягнення завдань досудового розслідування.

9. Під час підготовки й проведення огляду, обшуку, допиту (у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб), пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту слідчий визначає службових осіб Національної поліції України з урахуванням поставленої мети (надання допомоги в охороні (зокрема особи), відпрацюванні місця події, використанні спеціальних знань, застосуванні технічних засобів тощо). У цьому разі такими особами є співробітник оперативного підрозділу, дільничний офіцер поліції (поліцейський офіцер громади), інспектор-криміналіст (технік-криміналіст), інший спеціаліст Експертної служби МВС України, співробітник конвойної служби тощо.

Приймаючи процесуальне рішення щодо розшуку підозрюваного, його здійснення може бути доручено оперативним підрозділам. Але робота слідчого по розшуку підозрюваного продовжується й після зупинення досудового розслідування шляхом проведення СРД, спрямованих на встановлення місцезнаходження підозрюваного. З огляду на спрямування цих СРД саме на встановлення місцезнаходження підозрюваного, до цього переліку може бути віднесена будь-яка передбачена КПК України СРД, оскільки жодна з інших норм цього Кодексу не містить навіть приблизного переліку таких дій, які можна було б проводити за цих обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, професора О. О. Юхна. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 152 с.
2. Азаров Ю. І., Рафальський Є. О. Особливості взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом) на початковому етапі досудового розслідування. *Юридична наука*. 2014. № 10. С. 87–96.
3. Албул С. В., Мукоїда Р. В., Ноздрін Д. О. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні : навч. посіб. / за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2017. 150 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).
4. Алєнін Ю., Мурзановська А. Методологія кримінально-процесуальної науки: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право України*. 2019. № 9. С. 17–30.
5. Ануфрієв Н. И., Пиджаренко А. М. Тайны сыска. Київ : Преса України, 2002. Кн. 1. 524 с.
6. Ахтирська Н., Гуцалюк М. Законодавче забезпечення ефективності правосуддя в новому «цифровому світі». *Електронне кримінальне провадження* : матеріали круглого столу (25 лип. 2019 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. URL: http://naru.com.ua/materialy/elektronne_kruminalne_provadjenia.pdf.
7. Багер Х. Реформы Петра Великого. М. : Прогресс, 1985. 194 с.
8. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету*. Серія : Юридична. 2013. Вип. 57. С. 315–321.
9. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. 336 с.
10. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. 244 с.

11. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия. М. : Мегатрон XXI, 2000. 334 с.
12. Біленчук П. Д., Пашковський В. В. Проблеми правового регулювання кримінально-процесуальної та оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2014. Вип. 5, т. 3. С. 192–196.
13. Біляєв В. О. Актуальні питання взаємодії підрозділів карного розшуку з органами досудового розслідування під час кримінального провадження. *Наше право*. 2013. № 6. С. 132–137.
14. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ–ХХ ст.) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 904 с.
15. Бойко О. П. Зарубіжний досвід правового регулювання взаємодії слідчих з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 275–281.
16. Бойко О. П. Розвиток законодавства та теоретичних поглядів на взаємодію слідчих із підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 2, т. 3. С. 71–75.
17. Бойко О. П., Рогальська В. В. Взаємодія слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні : монографія. Дніпро : Біла К. О., 2018. 180 с.
18. Бондар С. В. Взаємодія слідчих підрозділів Національної поліції України з правоохоронними органами інших держав під час розслідування злочинів у сфері банківської діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 17 с.
19. Борисенко М. В. Види та форми взаємодії слідчого з посадовими особами та підрозділами органів Національної поліції. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2020. № 3 (31). С. 124–129.

20. Борисенко М. В. Визначення терміна «поліцейський детектив» у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.] ; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2019. Ч. 1. С. 52–54.

21. Борисенко М. В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1, т. 2. С. 116–119.

22. Борисенко М. В. Історичний огляд та стан наукового дослідження інституту взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в Україні. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Маріуполь, 4–5 жовт. 2018 р.) / [редкол.: С. Ф. Марова (голова), О. В. Балусева] ; М-во освіти і науки України ; Донец. держ. ун-т упр. та ін. Маріуполь ; Кривий Ріг, 2018. С. 109–113.

23. Борисенко М. В. Питання реалізації окремих принципів взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів Національної поліції України. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Кривий Ріг, 17 трав. 2018 р.). Кривий Ріг, 2018. С. 124–126.

24. Борисенко М. В. Проблемні аспекти доручення як однієї з форм взаємодії слідчого із оперативними підрозділами. *Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Маріуполь, 2018. С. 184–187.

25. Борисенко М. В., Мельник О. В. Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5, т. 1. С. 188–191.

26. Василичук В. І. Взаємодія оперативних підрозділів з органами державного казначейства та державної фінансової інспекції України у процесі

виявлення та припинення злочинам у бюджетній сфері. *Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2012. С. 39–41.

27. Васильковський І. І. Взаємодія правоохоронних органів при розслідуванні кіберзлочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 19 с.

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

29. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і практичні аспекти) : монографія. Київ : Правник – НАВСУ, 1999. 126 с.

30. Взаємодія при розслідуванні економічних злочинів: монографія / [А. Ф. Волобуєв, І. М. Осика, Р. Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Харків : Курсор, 2009. 320 с.

31. Відео обшуку у одеського судді. *Ютуб* : [сайт]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=MGBcTD1nS68>.

32. Волобуєв А. Ф. Проблеми взаємодії суб'єктів досудового розслідування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 3 (71). С. 270–276.

33. Галаган В. І., Басиста І. В. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають : монографія. Київ : КНУВС, 2007. 236 с.

34. Галаган В. І., Канфуї І. В. Процесуальні правовідносини слідчого, прокурора та слідчого судді на стадії досудового розслідування : монографія. Київ, 2018. 191 с.

35. Галаган О. І., Письменний Д. П. Поняття та системи принципів кримінального провадження. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 167–172.

36. Галдецька І. Г. Правові та наукові основи використання спеціальних медичних знань при розслідуванні злочинів : дис. ... канд. юрид наук : 12.00.09. Київ, 2011. 231 с.

37. Гапанович Н. Н., Мартинович И. И. Основы взаимодействия следователя и органа дознания при расследовании преступлений. Минск : БГУ, 1983. 104 с.

38. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск : Средне-Уральск, кн. изд-во, 1975. 184 с.

39. Герасимов И. Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск : Средне-Уральск, кн. изд-во, 1975. 184 с.

40. Глинська Н. В. Концептуальні засади визначення та забезпечення стандартів доброякісності кримінальних процесуальних рішень : монографія. Київ : Істина, 2014. 588 с.

41. Гловюк І. В. Деякі проблеми вдосконалення діяльності оперативних підрозділів (у контексті протидії організованій злочинній діяльності). *Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності з протидії організованій злочинності* : матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 28 квіт. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 17–19.

42. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2015. 712 с.

43. Гордін Л. Я. Слідчо-оперативна група: проблеми створення та діяльності : монографія. Харків : ФІНН, 2009. 192 с.

44. Гришко Л. Позбутися рудиментів СРСР: в Нацполіції України пробують працювати детективи. *DW* : [сайт]. URL: <http://www.dw.com/uk/позбутися-рудиментів-срср-в-нацполіції-україни-пробують-працювати-детективи/a-39276548>.

45. Губар С. В. Історія розвитку попереднього слідства в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2001. № 1. С. 258–267.

46. Давыденко Л. М. Организация деятельности районной, городской прокуратуры по профилактике преступлений : учеб. пособ. Харьков : Ин-т повышения квалификации руководящих кадров Прокуратуры СССР, 1990. 104 с.

47. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. М. : Русский язык, 1980. Т. 3. 555 с.

48. Даниляк А. В. Особливості взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами : монографія. Харків : Панов А. М., 2019. 232 с.

49. Детективна діяльність в механізмі запобігання злочинності : монографія / [М. О. Семенишин, В. М. Бесчастний, С. С. Вітвіцький, С. О. Бичін, Є. С. Назимко]. Київ : Дакор, 2020. 160 с.

50. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Гельветика, 2018. 448 с.

51. Дрозд В. Ю. Поняття та суб'єкти взаємодії слідчого з підрозділами Національної поліції на початковому етапі розслідування крадіжок з автотранспортних засобів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6, т. 3. С. 138–142.

52. Дударець Р. М. Розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 269 с.

53. Дульський О. Л. Забезпечення стороною захисту дотримання прав та законних інтересів учасників проведення обшуку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 275 с.

54. Дунаєва А. В. Діяльність слідчого щодо розшуку підозрюваного : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 285 с.

55. Духовской М. В. Русский уголовный процесс : издание для студентов. М. : Состав издания в книжном магазине М. В. Ключкина, 1908. 464 с.

56. Європейський словник філософії: лексикон неперекладностей / [пер. з фр.]. Київ : Дух і літера, 2011. Т. 2. 488 с.

57. Єфіменко І. М. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів при реалізації таємної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2014. 200 с.

58. Єфіменко І. М. Взаємодія слідчих і оперативних підрозділів при реалізації таємної інформації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.

59. Єфімов М. М. Особливості встановлення психологічного контакту при проведенні допиту під час розслідування злочинів проти моральності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. С. 200–204.

60. Жалдак І. А. Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 240 с.

61. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2018 рік. *Державна судово адміністрація України* : [сайт]. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/oddata/>.

62. Зубач І. М. Деякі аспекти взаємодії оперативного працівника та слідчого під час розслідування злочинів, скоєних у кредитно-банківській сфері. *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 2003. № 1. С. 282–289.

63. Зуев С. В. Электронное уголовное дело: за и против. *Правопорядок: история, теория, практика*. 2018. № 4 (19). С. 6–12.

64. Ижнина Л. П., Петровская А. А. Сравнительно-правовой анализ взаимодействия следственных органов и оперативных подразделений. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*. 2015. № 4. С. 137–140.

65. Інструкція з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : затв. наказом МВС України від 1 листоп. 2016 р. № 1145. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16#Text>.

66. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному

провадженні : затв. наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, міністерства фінансів України, міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

67. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : затв. наказом МВС України від 3 листоп. 2015 р. № 1339. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15#Text>.

68. Калачова О. М. Визначення слідчим процесуального статусу осіб, що беруть участь у досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Луганськ, 2008. 201 с.

69. Калдерон І. А. Співпраця VS Взаємодія. URL: <http://innovations.com.ua/ua/blogs/mark/17587/spivprasya-vs-vzajemodiya>.

70. Канфуї І. В. Правовідносини слідчого, прокурора та слідчого судді у досудовому кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2017. 233 с.

71. Картохина О. А. Начало и прекращение уголовного преследования следователями органов внутренних дел : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. СПб., 2003. 214 с.

72. Квасов С. Н. О понятии и сущности взаимодействия органов внутренних дел с негосударственными (частными) охранно-сыскными структурами. *Вестник Московского университета МВД России*. 2007. № 2. С. 118–119.

73. Климчук М. П. Виконання доручень, як форма взаємодії слідчих та оперативних підрозділів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 54–58.

74. Книженко С. О. Субъекты взаимодействия при расследовании преступлений против правосудия. *Legia si Viata*. 2014. Martie. С. 94–97.

75. Коваленко Є. Г., Маляренко В. Т. Кримінальний процес України : підручник. [2-е вид., перероб. і допов.]. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 712 с.

76. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 228 с.

77. Когутич І. І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. 888 с.

78. Корж В. П. Огляд місця події: процесуальні підстави, особливості тактики, криміналістичні рекомендації : наук.-практ. посіб. для слідчих, прокурорів, поліцейських патрул. та кримін. поліції. [2-ге вид.]. Харків : Золоті сторінки, 2019. 224 с.

79. Корнієнко М. В., Тертишник В. М. Доктринальні проблеми інституту негласних слідчих (розшукових) дій. *Верховенство права* : междунар. науч. журн. 2016. № 4. С. 62–68.

80. Кригер В. И. Взаимодействие органов прокуратуры с общественными организациями в предупреждении преступлений и иных правонарушений. *Взаимодействие органов прокуратуры с Советами народных депутатов, иными государственными органами, общественными организациями и трудовыми коллективами в предупреждении преступлений* : сб. статей. М., 1983. С. 67–92.

81. Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. [2-е изд., пераб. и доп.]. М. : Юность, 1999. 718 с.

82. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под ред. проф. Т. В. Аверьяновой, проф. Р. С. Белкина. М. : Новый юрист, 1997. 400 с.

83. Криміналістика : підручник / [В. Д. Берназ, В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2011. 666 с.

84. Криміналістика. Академічний курс : підручник / [Т. В. Варфоломеева, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін.]. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 504 с.

85. Кримінальне процесуальне право України : комплекс навч.-метод. забезпечення навч. дисц. : навч. посіб. / [уклад.: Є. Д. Лук'янчиков] ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 194 с.

86. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 544 с.

87. Кримінальний процес : підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.] ; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2019. 584 с.

88. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

89. Криштанович М. Ф. Зарубіжний досвід державного управління діяльністю поліції і можливості його використання в Україні. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 32. С. 59–66.

90. Крылов А. П. Опыт использования полицией Федеративной Республики Германия, Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии и Соединенных Штатов Америки средств массовой информации при раскрытии и предупреждении преступлений в XX веке: история и современность. *Безопасность бизнеса*. 2007. № 1. С. 39–40.

91. Крылов И. Ф., Бастыркин А. И. Розыск, дознание, следствие : учеб. пособ. Ленинград : Ленингр. гос. ун-т, 1984. 216 с.

92. Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України : підручник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Ін Юре, 2008. 624 с.

93. Курс уголовного судопроизводства : учебник : в 3 т. / под ред. В. М. Михайлова. Воронеж : МОДЭК, 2006. Т. 1. 824 с.

94. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 228 с.

95. Левакова Э. Н. Взаимодействие органов прокуратуры с Советами народных депутатов в предупреждении правонарушений. *Взаимодействие органов прокуратуры с Советами народных депутатов, иными государственными органами, общественными организациями и трудовыми коллективами в предупреждении преступлений* : сб. статей. М., 1983. С. 3–18.

96. Лизогубенко Є. В. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів у розкритті та розслідуванні злочинів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* : наук.-практ. журн. 2009. Вип. 20. С. 312–318.

97. Лобойко Л. М. Підстави і момент початку досудового розслідування. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2014. Вип. 27. С. 132–141.

98. Лоскутов Т. О. Щодо питання про процесуальну самостійність та незалежність слідчого. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. Вип. 4. С. 419–421.

99. Лук'янчиков Є. Д. Форми взаємодії в процесі використання спеціальних знань. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. 2009. № 3. С. 71–79.

100. Ляш А. О. Проблеми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сучасних умовах. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю* : матеріали наук.-практ. конф. / Нац. акад. внутр. справ України. Київ, 2000. С. 126–131.

101. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 18 с.

102. Малюга В. М. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в системі методики розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 289 с.

103. Маляров В. О. Розслідування злочинів проти моралі у сфері статевих стосунків: теорія та практика : монографія / за ред. д-ра юрид. наук, чл-кор. НАПрН України С. М. Гусарова. Харків : Диска плюс, 2013. 422 с.

104. Маркелов Т. Л. Проблемы координации в борьбе с правонарушениями. *Вопросы борьбы с преступностью*. М., 1977. Вып. 26. С. 35–49.

105. Марков М. М. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Актуальні питання організації та розвитку наукової, науково-технічної й науково-педагогічної діяльності в Україні* : зб. тез за матеріалами Всеукр. наук.- практи. інтернет-конф. (м. Київ, 30 серп. 2016 р.) / ДНДІ МВС України. Київ, 2016. С. 106–108.

106. Маркушин А. Г. Оперативно-розыскная деятельность: необходимость и законность. [2-е изд., перераб. и доп.]. Н. Новгород : Нижегород. ЮИ МВД России, 1997. 219 с.

107. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 480 с.

108. Мельник О. В. До питання культури професійного мовлення слідчого. *На перетині мова і права* : матеріали II Всеукр. наук.-практи. конф. (Київ, НАВС, 22 лют. 2018 р.). Київ, 2018. С. 31–34.

109. Мельник О. В. Моральні засади проведення обшуку. *Іменем закону. Науковий вісник* : щокварт. правовий вісник. 2008. № 2. С. 39–40.

110. Мельник О. В. Роль моралі в кримінально-процесуальному праві. *Іменем закону. Науковий вісник*. 2007. № 3. С. 23–24.

111. Мельник О. В. Філософське розуміння моралі у кримінально-процесуальному праві. *Іменем закону. Науковий вісник*. 2007. № 2. С. 11–12.

112. Мельник О. В. Щодо оскарження слідчим вказівок прокурора. *Проблемні питання застосування КПК України в сучасних умовах* : матеріали круглого столу до 80-річчя з дня народження професора А. Я. Дубинського. (м. Київ, 4 квіт. 2014 р.). Київ, 2014. С. 105–108.

113. Мельник О. В., Школьніков В. І. Міжнародний досвід використання електронних доказів у кримінальному судочинстві. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики* : матеріали II наук.-практи. конф. (м. Київ, м. Маріуполь, 27 лют. 2019 р.). Маріуполь, 2019. С. 109–111.

114. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підручник. [2 ге вид., переробл. і допов.]. Київ : Либідь, 1999. 536 с.
115. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 8 т. / відп. ред. : В. В. Черней, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко, Ю. І. Римаренко. Київ : Атіка, 2010. Т. 8. Інформаційно-аналітична, освітня та наукова діяльність, психологічні засади поліцейської служби, міжнародне співробітництво. 1132 с.
116. Молдован А. В., Савченко В. А, Садова Т. В. Кримінальний процес: Україна, ФРН, США : навч. посіб. Київ : Алерта, 2014. 334 с.
117. Мордухай-Болтовский В. П. Сборник Узаконений для руководства чинов полицейских и корпуса жандармов при исследовании преступлений по судебным Уставам 20 ноября 1864 года, правилам Высочайше утвержденным 19 мая 1871 года и позднейшим узаконениям. СПб. : Тип. Ретгера и Шнейдера, 1872. 168 с.
118. Нечваль А. О. Тактика обшуку у житлі та іншому володінні особи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2020. 219 с.
119. Никифорчук Д. Й. Проблемні питання взаємодії в розкритті злочинів. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* : наук.-практ. журн. 2002. № 2. С. 151–154.
120. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. / [укл. В. Яременко, О. Сліпушко]. Київ : Аконіт, 1999. Т. 3. ОБЕ – РОБ 927 с.
121. Об оперативно-розыскной деятельности : Закон Грузии от 30 апреля 1999 г. *Законодательный Вестник Грузии* : [сайт]. URL : <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/18472>.
122. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посіб. / за ред. Н. І. Клименко. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 216 с.
123. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.
124. Одерій О. В., Шульга А. О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення та вбивств, учинених під час здійснення релігійних ритуалів : монографія. Донецьк : ДЮОІ ЛДУВС імені Е. О. Дідоренка, 2011. 326 с.

125. Олійник В. М. Поняття та принципи взаємодії при виявленні та розслідуванні злочинів у сфері господарської діяльності. *Форум права*. 2012. № 2. С. 511–518.

126. Онисьєв В. А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 16 с.

127. Оніщук О. Новий Кримінально-процесуальний кодекс – ключовий елемент системи кримінальної юстиції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 1 (87). С. 145–151.

128. Орбан-Лембрик Л. Е., Коцинець В. В. Юридична психологія: курс лекцій. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2005. 316 с.

129. Організаційно-правові засади діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : монографія / [В. Г. Дрозд, А. В. Пономаренко, С. Є. Абламський, Л. В. Гаврилюк та ін.] ; Держ. наук.-досл. ін-т. Херсон : Гельветика, 2020. 352 с.

130. Організація роботи підрозділів досудового розслідування : навч. посіб. / [А. Г. Гаркуша, О. Ф. Кобзар, Ю. А. Кричун, Н. П. Черняк та ін.]. 2-е вид., доп. і перероб. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 108 с.

131. Організація та діяльність органів прокуратури України : навч. посіб. / [П. М. Каркач, В. В. Кривобок, В. С. Бабкова та ін.] ; за ред. П. М. Каркача. Харків : Право, 2019. 500 с.

132. Органы дознания и предварительного следствия системы МВД и их взаимодействия : учеб. пособ. / Ю. Н. Белозеров, И. М. Гуткин, А. А. Чувилев, В. Е. Чугунов ; отв. ред. Б. А. Викторов. М. : Юрид. лит., 1973. 120 с.

133. Основы уголовного судопроизводства Союза ССР и союзных республик Закон СССР : приняты 25 декабря 1958 г. *Ведомости ВС СССР*. 1959. № 1. Ст. 1.

134. Особливості взаємодії підрозділів карного розшуку зі слідчими на стадії досудового розслідування : метод. рек. / Н. П. Черняк, О. П. Бойко, Ю. С. Бойчук, Я. М. Ковч. Дніпропетровськ, 2014. 55 с.
135. Панова А. В. Визнання доказів недомустимими у кримінальному провадженні : монографія. Харків : Право, 2017. 256 с.
136. Пархоменко В. И. Взаимодействие следователей, оперативных работников и специалистов при расследовании уголовных дел о незаконном обороте наркотических средств и психотропных веществ / под ред. проф. В. П. Лаврова. М. : Юрлитинформ, 2006. 176 с.
137. Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 17 с.
138. Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 233 с.
139. Патик А. А. Засади взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті й розслідуванні майнових злочинів. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2010. № 3. С. 241–248.
140. Пивовар Ю. І. Організаційно-правові засади взаємодії міліції і органів фінансового контролю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 267 с.
141. Пивоваров В. В., Щербина Л. І. Взаємодія органів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних справ : монографія. Харків : Право, 2006. 176 с.
142. Пивоваров В. В., Щербина Л. І. Взаємодія слідчого з органами дізнання при провадженні досудового слідства у кримінальних справах : навч. посіб. Харків : Право, 2008. 295 с.
143. Пиджаренко А. Истории и тайны уголовного и политического сыска. Киев : Юринформ, 1994. 396 с.

144. Піскун С. І. Окремі доручення слідчого. *Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України*. 1998. Вип. 1. С. 155–159.
145. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / за ред. Ю. Ф. Кравченка. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 702 с.
146. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система : монографія. Харків : Арсіс, 2002. 160 с.
147. Політичний енциклопедичний словник : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна. Київ : Генеза, 1997. 400 с.
148. Поліцейський офіцер громади. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%86%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%86%D0%B5%D1%80_%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D0%B8.
149. Положення про основи організації розкриття злочинів органами внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 24 верес. 2010 р. № 456. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE18843.html
150. Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальної кримінальної спрямованості : затв. наказом МВС України від 30 квіт. 2004 р. № 458. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG9413.html
151. Попов А. А. Руководство для чинов корпуса жандармов при производстве дознаний. СПб. : Тип. Месника и Римана, 1888. 348 с.
152. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування : проект Закону реєстр. № 5246 від 15 берез. 2021 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71407.

153. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3782-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text>.

154. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 лип. 2017 р. № 575. *Офіційний вісник України*. 2017. № 67. Ст. 2019. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17>.

155. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ МВС України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>

156. Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 10 жовт. 2004 р. № 1177. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1361-04>.

157. Про міліцію : Закон України від 20 груд. 1990 р. № 565-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.

158. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ХІІ. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

159. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України : наказ МВС України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Офіційний вісник України*. 2017. № 72. Ст. 2212.

160. Про проведення експерименту з упровадження нових форм і методів роботи в окремих відділах поліції головних управлінь Національної поліції в Запорізькій, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській

та Хмельницькій областях : наказ Національної поліції України від 10 квіт. 2017 р. № 337. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

161. Римарчук О. В. Оперативні підрозділи: реалії нового кримінального процесуального законодавства України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 257–260.

162. Ромців О. І. Особливості подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності. Взаємодія слідчого з оперативними працівниками з метою подолання протидії під час розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2016. 226 с.

163. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М. : Юрид. лит., 1991. Т. 8. Судебная реформа. 496 с.

164. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2006. 588 с.

165. Сафроняк Р. Учасники кримінального процесу та їх процесуальне становище у контексті КПК України 2012 р. *Новели Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.* : зб. ст. Київ, 2012. С. 44–57.

166. Семенов К. Процессуальные правоотношения следователя, участников процесса и прокурорский надзор. *Юридический вестник*. 1999. № 3. С. 87–92.

167. Скригонюк М. І. Криміналістика : підручник. Київ : Атіка, 2005. 496 с.

168. Скулиш Є. Д. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 15–23.

169. Современная философия: словарь и хрестоматия. Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. 511 с.

170. Социальное управление : словарь / под ред. В. И. Добренькова, И. М. Слепенкова. М. : МГУ, 1994. 361 с.

171. Социология. Наука об обществе: учебное пособие / [под общ.ред. В. П. Андрущенко, Н. И. Горлача]. Харьков, 1996. 622 с.
172. Старченко О. В. Місце та роль зовнішньої взаємодії у слідчій діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2007. 20 с.
173. Статкус В. Ф. Взаимодействие следователя с сотрудниками оперативных аппаратов органов внутренних дел при возбуждении уголовного дела. М. : Высш. шк. МВД, 1973. 249 с.
174. Столітній А. В. Електронне кримінальне провадження: передумови виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Київ : АртЕк, 2016. 724 с.
175. Стратонов В. М., Захарченко О. В. Загальні положення взаємодії слідчого з органом дізнання в процесі розшуку та встановлення місця знаходження обвинуваченого. *Форум права*. 2011. № 1. С. 982–988.
176. Суворов О. М. Взаємодія підрозділів К Служби безпеки України із слідчими під час виявлення й досудового розслідування корупційних злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 211 с.
177. Сухонос В. В. Прокуратура у державному механізмі Російської імперії після судової реформи 1864 р. : монографія. Суми : Університетська книга, 2012. 104 с.
178. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС) : монографія. Київ – Донецьк : ПРОМІНЬ, 2012. 640 с.
179. Термецький В. І. Досудове розслідування: зарубіжний досвід та практика застосування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 69. С. 20–29.
180. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина : підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 440 с.
181. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина : підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 420 с.

182. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [13-те вид., допов. і перероб]. Київ : Правова єдність, 2017. 824 с.

183. Тертышник В. М., Слинько С. В. Взаимодействие следователя с иными подразделениями органов внутренних дел при расследовании преступлений. Харьков : Ун-т внутр. дел, 1995. 66 с.

184. Тітуніна К. В. Проблеми взаємодії та оперативно-розшукового забезпечення розслідування комп'ютерних злочинів, які вчинені з використанням мережі Інтернет, як окремий аспект кримінологічної безпеки. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*) : наук.-практ. журн. 2010. № 22. С. 247–257.

185. Топчій В. В. Взаємодія органів досудового слідства з оперативними підрозділами у розкритті та розслідуванні злочинів. *Взаємодія оперативних підрозділів з іншими суб'єктами протидії злочинам* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 12 груд. 2012 р.). Київ, 2012. С. 49–53.

186. У восьми регіонах України впроваджено пілотні проекти поліцейських детективів. *Цензор. НЕТ* : [сайт]. URL: https://ua.censor.net.ua/video_news/444245/u_vosmy_regionah_ukrayiny_vprovadje_no_pilotni_proekty_politseyiskyh_detektyviv_knyazyev_video.

187. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии : принят 09 октября 2009 г. *Центр політико-правових реформ* : [сайт]. URL : http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.

188. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь от 16 июля 1999 г. № 295-3. *Кодексы Республики Беларусь* : [сайт]. URL : <http://kodeksy.by/ugolovno-processualnyy-kodeks>.

189. Удалова Л. Д. Кримінальна процесуальна діяльність Національного антикорупційного бюро України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12, № 2. С. 154–160.

190. Удалова Л. Д. Теорія та практика отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2005. 324 с.
191. Ухвала Держинського районного суду м. Харкова від 11 серп. 2017 р. у справі № 638/11933/17, провадження № 1-кс/638/2190/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/68306444>.
192. Участь спеціаліста в огляді місця події: практ. посіб. / кол. Авторів ; за заг. ред. О. Г. Рувіна, Б. Б. Теплицького, С. С. Чернявського ; Голов. слід. упр. Нац. поліції України ; Нац. акад. внутр. справ ; Київ. НДІ судових експертиз. Харків : Фоліо, 2018. 127 с.
193. Фаринник В. І. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження: теорія та практика : монографія. Київ : Алерта, 2017. 548 с.
194. Федченко В. М. Розслідування злочинів слідчою та слідчо-оперативною групою: правові та організаційні засади : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 250 с.
195. Фещенко Л. О. Взаємодія органів внутрішніх справ з державною податковою службою у здійсненні правоохоронної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. 217 с.
196. *Философский энциклопедический словарь* / [ред.-сост. С. Ф. Губский и др.]. М. : ИНФРА-М, 1997. 576 с.
197. Циганюк Ю. Англо-американська система кримінального процесу. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 327–331.
198. Цимбал Г. П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2005. 223 с.
199. Чаплинський К. О. Особливості тактики пред'явлення для впізнання в умовах протидії досудовому розслідуванню. *Вісник Академії митної служби України*. Серія : Право. 2014. № 1. С. 156–160.

200. Черепушак В. В. Взаємодія органу досудового розслідування з оперативними підрозділами при виявленні і розслідуванні тяжких та особливо тяжких злочинів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2013. Вип. 2. С. 442–447.

201. Черней В. В. Перспективи подальшого реформування органів досудового розслідування всистемі органів Національної поліції України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 3 (100). С. 5–17.

202. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері кредитування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2001. 240 с.

203. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 20 с.

204. Черняхівський Б. В. Особливості проведення слідчого огляду під час розслідування несанкціонованого втручання в роботу комп'ютерів, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (115). С. 58–68.

205. Чигрина Г. Л. Перспективи запровадження міжнародного досвіду електронного кримінального провадження в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (23). С. 72–76.

206. Черноус Ю. М. Особливості взаємодії при розслідуванні злочинів міжнародного характеру. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. № 1 (58). С. 231–238.

207. Чувилев А. А. Взаимодействие следователя внутренних дел с милицией : учеб. пособ. М. : МВШ МВД СССР, 1981. 79 с.

208. Швидкова О. В. Процесуальні повноваження оперативних підрозділів на стадії досудового розслідування. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского*. Серія : Юридические науки 2013.. Т. 26 (65), № 2–1, ч. 2. С. 377–383.

209. Шевчук О. О. Взаємодія під час досудового розслідування економічних злочинів. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 295–298.
210. Шепитько В. Ю. Криміналістика : курс лекцій. [4-те вид.]. Харків : Одиссей, 2011. 368 с.
211. Шепитько В. Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. акад. НАН України В. Я. Тація. Харків : Право, 2001. 560 с.
212. Шепитько В. Ю. Криміналістика : підручник. Київ : Ін Юре, 2010. 464 с.
213. Шепитько В. Ю. Система слідчих (розшукових) дій за Кримінальним процесуальним кодексом України: стан і напрями оптимізації. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2015. Т. XV. С.66–73.
214. Шинкаренко О. Як у Європі, або Для чого Нацполіції інститут детективів. *ZMINA* : [сайт]. URL: https://zmina.info/articles/jiak_v_jevropi_abo_dljia_chogo_nacpolicii_institut_detektiviv/.
215. Шурухнов Н. Г. Криміналістика : учеб. пособ. М. : Юристь, 2006. 639 с.
216. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2003. Т. 5. П–С. 736 с.
217. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 1999. Т. 2. Д–Й. 744 с.
218. Юрченко А. М. Процесуальне забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 20 с.

219. Юрченко А. М. Процесуальне забезпечення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час кримінального провадження : дис.. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 196 с.

220. Яковчук С. В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування серійних вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2014. 20 с.

221. Якубина Ю. П. Актуальные вопросы совершенствования форм предварительного расследования : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Челябинск, 2010. 28 с.

222. Яни П. С. Экономические и служебные преступления. М. : Бизнес-шк. «Интел-синтез», 1997. 201 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРОПОЗИЦІЇ

щодо змін і доповнень до КПК України та інших Законів України з питань унормування взаємодії слідчого органів Національної поліції України з оперативними та іншими її підрозділами під час досудового розслідування

I. З пункту 17 частини 1 статті 3 КПК України виключити словосполучення *«підрозділ детективів»*.

II. Пункт 19 частини 1 статті 3 КПК України після слів *«прокурор,»* доповнити словами *«співробітник оперативного підрозділу під час виконання письмових доручень слідчого, дізнавача, прокурора,»* і далі за текстом.

III. Частину 2 статті 38 КПК України доповнити реченням наступного змісту: *«З метою забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, складних для здійснення кримінального провадження або вчинених на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюються слідчо-оперативні групи»*.

IV. Пункт 3 частини 2 статті 40 КПК України доповнити словами: *«3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій, негласних (розшукових) дій відповідним оперативним та іншим уповноваженим підрозділам»*;

V. Назву та частини 1–3 статті 41 КПК України викласти у наступній редакції:

«Стаття 41. Оперативні та інші уповноважені підрозділи

1. Оперативні та інші уповноважені підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної прикордонної служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні

слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України – за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

2. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітники оперативних *та інших уповноважених* підрозділів користуються повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних *та інших уповноважених* підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

3. Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативними *та іншими уповноваженими* підрозділами».

VI. Частина 1 статті 71 КПК України викласти у наступній редакції: «Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може *бути присутньою під час проведення процесуальних дій*, надавати консультації та висновки під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок».

VII. Частина 1 статті 237 КПК України після слів «проводять огляд» доповнити словами «місця події,» і далі за текстом.

VIII. Частина 3 статті 281 КПК України викласти у наступній редакції: «3. Здійснення розшуку підозрюваного *доручається* оперативним підрозділам».

IX. Частина 1 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» доповнити окремим пунктом 3¹ наступного змісту: «3¹ *виконує доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій*».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Борисенко М. В., Мельник О. В. Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5, т. 1. С. 188–191.
2. Борисенко М. В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1, т. 2. С. 116–119.
3. Борисенко М. В. Види та форми взаємодії слідчого з посадовими особами та підрозділами органів Національної поліції. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2020. № 3 (31). С. 124–129.
4. Борисенко М. Моральні засади взаємодії слідчого з представниками оперативного підрозділу у кримінальному провадженні України. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2021. № 1. С. 221–226.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Борисенко М. В. Проблемні аспекти доручення як однієї з форм взаємодії слідчого із оперативними підрозділами. *Публічне адміністрування для сталого розвитку : виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 17–19 трав. 2018 р.). Маріуполь, 2018. С. 184–187.
6. Борисенко М. В. Питання реалізації окремих принципів взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів Національної поліції України. *Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 17 трав. 2018 р.). Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2018. С. 124–126.

7. Борисенко М. В. Історичний огляд та стан наукового дослідження інституту взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в Україні. *Стратегічний потенціал державного та територіального розвитку* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., (Маріуполь, 4–5 жовт. 2018 р.) / [редкол.: С. Ф. Марова (голова), О. В. Балуєва] ; М-во освіти і науки України ; Донец. держ. ун-т упр. та ін. Маріуполь ; Кривий Ріг : Р. Козлов, 2018. С. 109–113.

8. Борисенко М. В. Визначення терміна «поліцейський детектив» у кримінальному процесуальному законодавстві України. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2019 року) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч. 1. С. 52–54.

9. Борисенко М. В. Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами Національної поліції під час проведення огляду місця події. *Класифікація кримінальних правопорушень: матеріально-правові та процесуальні проблеми* : матеріали круглого столу, проведеного 29 січ. 2021 р. в межах Днів науки на факультеті правничих наук Національного університету «Києво-Могилянська академія». Київ : НаУКМА, 2021. С. 68–73.

10. Борисенко М. В. Електронізація матеріалів досудового розслідування та її місце під час взаємодії слідчого з представниками інших підрозділів Національної поліції. *Кримінальне судочинство та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28 трав. 2021 р.) / [редкол. В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 289–191.

Результати опитування практичних працівників з питань правового регулювання і практики взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування

З метою поглибленого вивчення питань, що порушуються в дисертації, було проведено соціологічне дослідження, яке полягало в опитуванні слідчих, оперативних співробітників та дізнавачів.

Під час проведеного дослідження було опитано:

- 127 слідчих Національної поліції України;
- 123 оперативних співробітників органів Національної поліції України;
- 103 дізнавачів.

узагальнення розподілу висловлених позицій на поставлені в анкеті (див. В1) запитання для полегшення сприйняття викладено у формі таблиці (результати щодо різних груп респондентів) (див. В2) і діаграми (результати щодо опитування слідчих) (див. В3).

Анкета (В1)

Кафедрою кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ досліджуються проблемні питання правового регулювання і практики взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування.

Для підвищення достовірності результатів нашого дослідження, просимо Вас відповісти на поставлені в анкеті запитання. Виявляючи позицію по тому чи іншому запитанню, відмітьте відповідь, що співпадає з Вашим внутрішнім переконанням та/або досвідом роботи.

Анкетування є анонімним.

Заздалегідь вдячні Вам за участь у дослідженні!

1. У якому органі та яку посаду Ви обіймаєте?

---

2. Стаж роботи (професійної діяльності):

- а) до 3-х років
- б) від 3-х до 5-ти років
- в) від 5-ти років

3. Чи впливає на ефективність досудового розслідування, на Вашу думку, якість взаємодії суб'єктів між собою:

- а) так
- б) ні
- в) складно сказати

4. З якими серед зазначених суб'єктів слідчий має найбільш тісну взаємодію:

- а) експертом
- б) дізнавачем
- в) оперативним співробітником
- г) прокурором

5. Як Ви вважаєте, кому саме було б доцільним, щоб слідчий оскаржував вказівки прокурора:

- а) прокурору вищого рівня
- б) начальнику органу досудового розслідування
- в) слідчому судді

6. Чи впливають психологічні особливості та моральні чинники на взаємодію слідчого з оперативними співробітниками:

- а) так
- б) ні
- в) інше

7. Чи втілено в чинному КПК самостійність слідчого:

- а) так, але вона обмежується судовим контролем та процесуальним керівництвом
- б) категорично не є самостійним
- г) інше

8. Яку функцію у кримінальному провадженні повинен здійснювати слідчий:

- а) обвинувачення

- б) досудового слідства
- в) інше

9. Якщо під час взаємодії слідчого з оперативними підрозділами відбулося порушення закону з боку останнього, то хто повинен відповідати:

- а) слідчий
- б) слідчий та безпосередній начальник оперативного співробітника
- в) прокурор
- г) керівник територіального підрозділу.

10. Проведення ОМП до внесення відомостей до ЄРДР, на Вашу думку, є:

- а) обов'язком
- б) винятком із правил
- в) інше.

11. Чи відповідає, на Вашу думку, тенденція електронізації кримінального провадження сучасним темпам розвитку України:

- а) так
- б) ні
- в) інше

12. Чи є виправданим, на Вашу думку, встановити перелік конкретних процесуальних дій, які не можуть бути доручені оперативним співробітникам (наприклад, допит потерпілого):

- а) так, є виправданим
- б) ні, категорично
- в) так, але в виключних випадках може бути доручено

13. Чи варто внести зміни до КПК щодо заборони присутності неповнолітніх під час обшуку (у випадку, якщо вони є сторонніми наглядачами):

- а) так, неповнолітньому тоді не може бути завдано можливої травми
- б) ні, це відноситься до етичних норм
- в) інше

14. На Вашу думку, чи може бути допитаний неповнолітній оперативним співробітником:

- а) так
- б) ні
- в) бажано слідчим
- г) інше

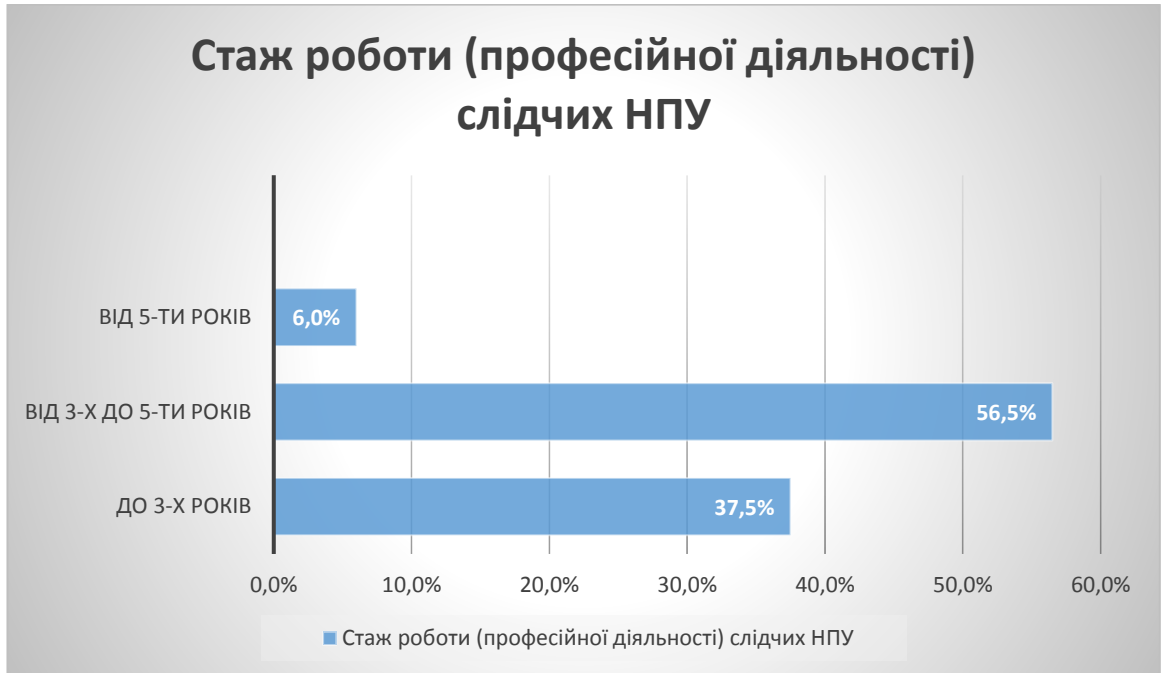
Узагальнення результатів опитування (по окремих групах респондентів)

(Таблиця В2)

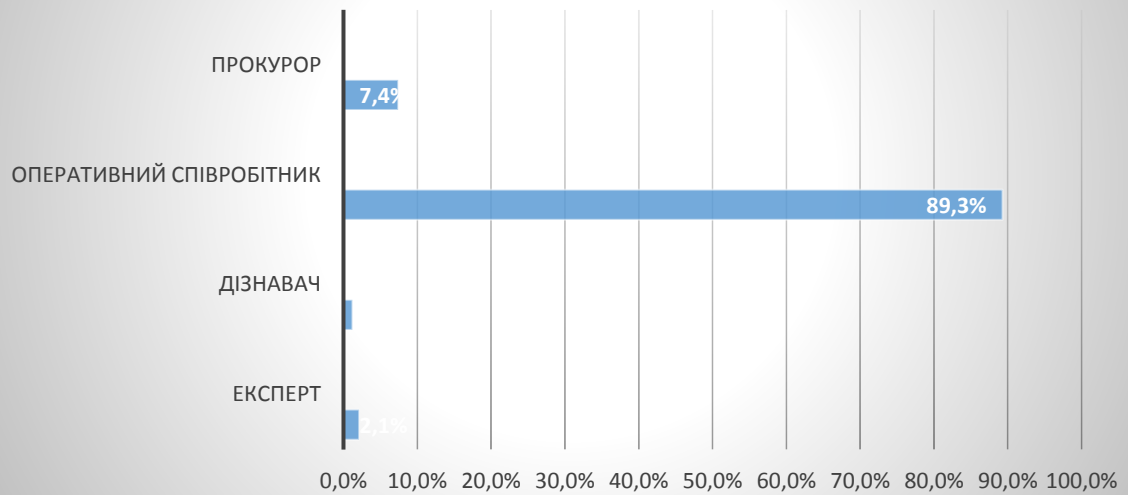
Питання		Варіанти відповідей	Відповідь у % (група слідчих НПУ)	Відповідь у % (група оперативних працівників)	Відповідь у % (дізнавачів)
1	У якому органі та яку посаду Ви обіймаєте?				
2	Стаж роботи (професійної діяльності)	до 3-х років	37,5 %	49,1%	62,7%
		від 3-х до 5-ти років	56,5%	46,8	33,3%
		від 5-ти років	6%	4,1	4,0%
3	Чи впливає на ефективність досудового розслідування, на Вашу думку, якість взаємодії суб'єктів між собою	так	98,3%	96,8%-	100%
		ні	1,7%	3,2%	-
		складно відповісти	-	-	-
4	З якими серед зазначених суб'єктів слідчий має найбільш тісну взаємодію	експертом	2,1%	1,1%	3,5%
		дізнавачем	1,2%	1,8%	6,1%
		оперативним співробітником	89,3%-	90,1%	80,4%
		прокурором	7,4%	7,0%	10 %
5	Як Ви вважаєте, кому саме було б доцільним, щоб слідчий оскаржував вказівки прокурора	прокурору вищого рівня	21,55%	30,4%	23,5 %
		начальнику органу досудового розслідування	8,15%	4 %	17,7 %
		слідчому судді	70,3%	65,6 %	58,8 %
6	Чи впливають психологічні особливості та моральні чинники на взаємодію слідчого з оперативними співробітниками	так	96,8 %	97,8 %	96,7 %
		ні	3,2 %	2,2 %	3,3 %
		інше	-	-	-
7	Чи втілено в чинному КПК самостійність слідчого	так, але вона обмежується судовим контролем та процесуальним керівництвом	78,6 %	74,7%	88,2%
		категорично не є самостійним	21,4 %	24,3%	11,8%
		інше	-	1 %	-
8	Яку функцію у кримінальному провадженні	обвинувачення	43,4%	51,7%	47,1%

	повинен здійснювати слідчий	досудового слідства	53,6%	48,3%	52,9%
		інше	3 %	-	-
9	Якщо під час взаємодії слідчого з оперативними підрозділами відбулося порушення закону з боку останнього, то хто повинен відповідати	слідчий	18,1 %	29,5%	17,65%
		слідчий та безпосередній начальник оперативного співробітника	79,8 %	67 %	64,7%
		прокурор	1,1 %	1,5 %	17,65%
		керівник територіального підрозділу	1 %	2 %	-
10	Проведення ОМП до внесення відомостей до ЄРДР, на Вашу думку, є	обов'язком	29,2 %	45 %	33,5 %
		винятком із правил	70,8 %	55 %	66,5 %
		інше	-	-	-
11	Чи відповідає, на Вашу думку, тенденція електронізації кримінального провадження сучасним темпам розвитку України	так	48,6 %	61,1 %	51,75 %
		ні	40,3 %	38,9 %	45,1 %
		інше	11,1%	-	3,15 %
12	Чи є виправданим, на Вашу думку, встановити перелік конкретних процесуальних дій, які не можуть бути доручені оперативним співробітникам (наприклад, допит потерпілого)	так, є виправданим	54,6 %	52,4 %	52,4%
		ні, категорично	7,1 %	5,6 %	5,9%
		так, але в виключних випадках може бути доручено	38,3 %	42 %-	41,7 %
13	Чи варто внести зміни до КПК щодо заборони присутності неповнолітніх під час обшуку (у випадку, якщо вони є сторонніми наглядачами)	так, неповнолітньому тоді не може бути завдано можливої травми	73,5%	86,4%	55,6%
		ні, це відноситься до етичних норм	23,1 %	11,3 %	42,9%
		інше	3,4 %	2,3 %	1,5 %
14	На Вашу думку, чи може бути допитаний неповнолітній оперативним співробітником	так	5 %	7,5 %	13 %
		ні	5,5 %	6,6 %	10 %
		бажано слідчим	86,5 %	83,9%	75,5 %
		Інше	3 %	2 %	1,5 %

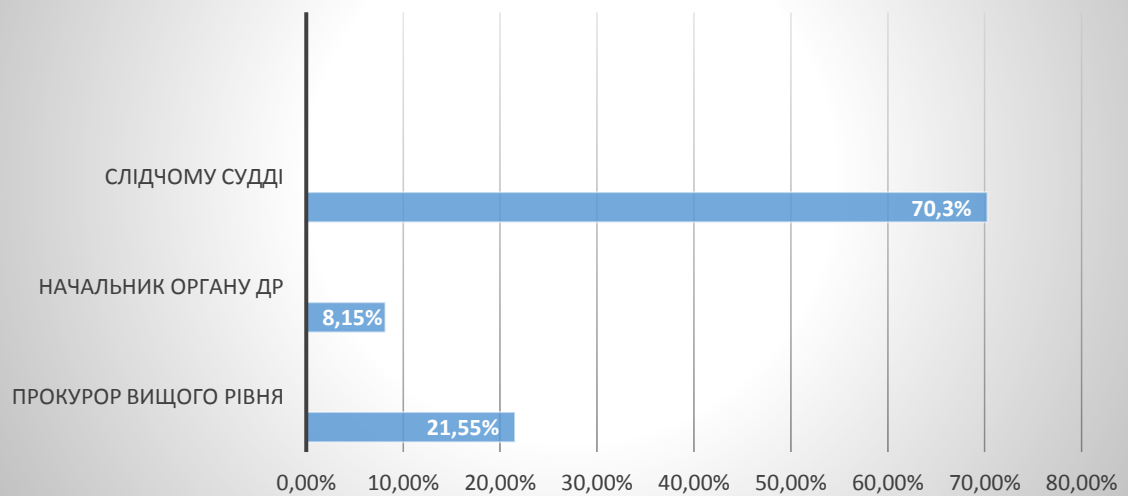
Узагальнення результатів опитування слідчих (Діаграми В3)

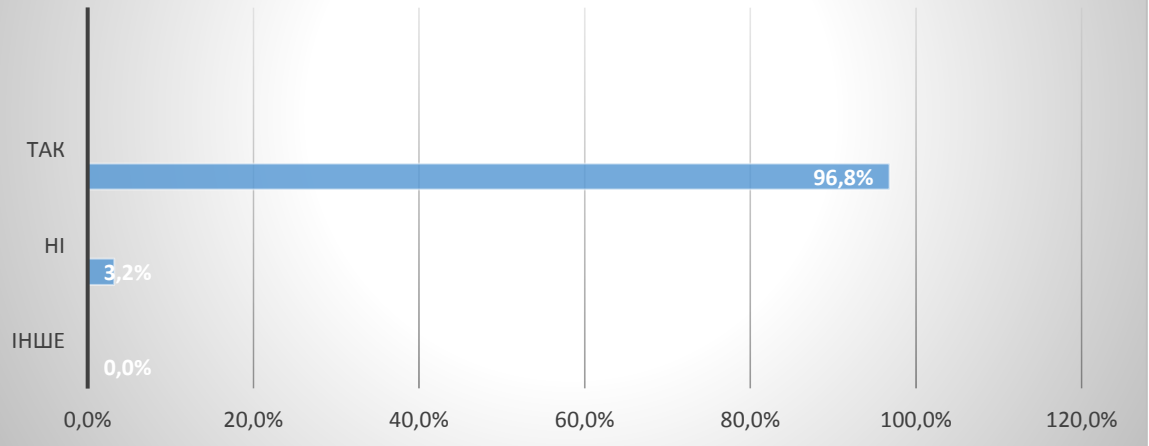
З якими серед зазначених суб'єктів слідчий має більш тісну взаємодію?

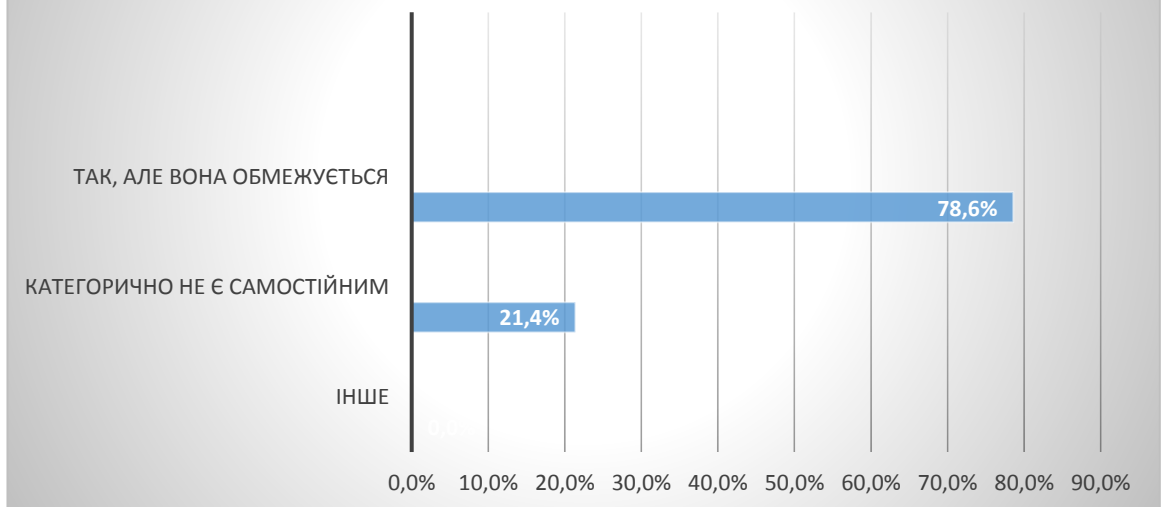
Кому саме було б доцільним, щоб слідчий оскаржував вказівки прокурора?

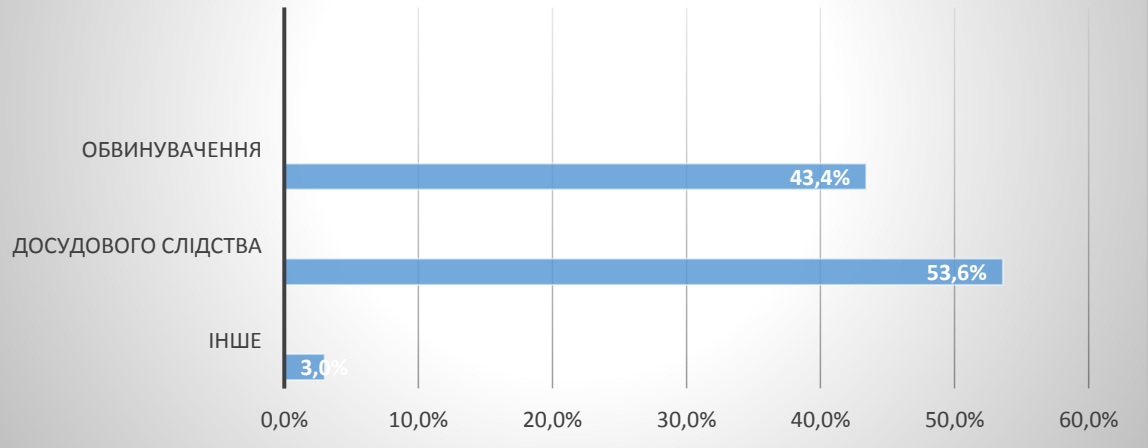
Чи впливають психологічні особливості та моральні чинники на взаємодію слідчого з оперативними співробітниками?

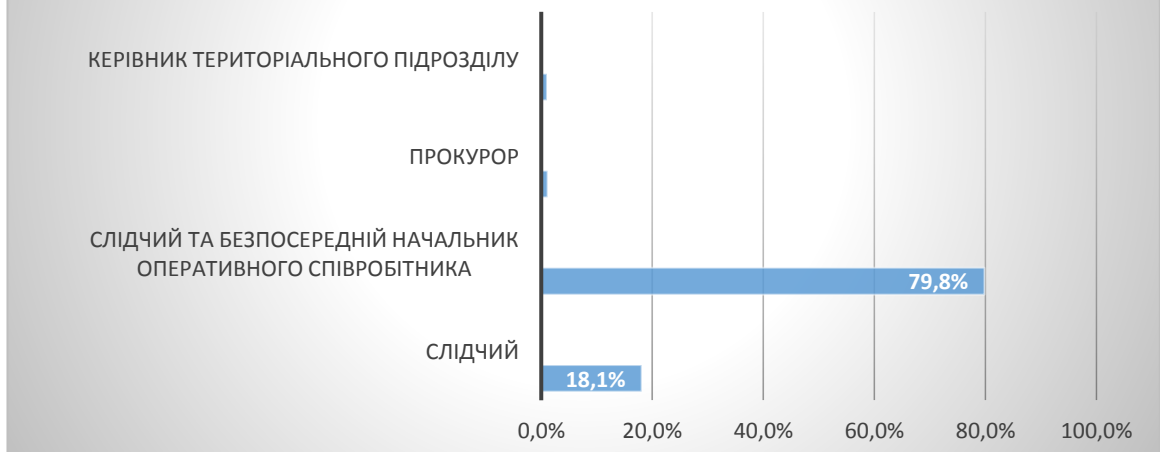
Чи втілено в чинному КПК самостійність слідчого?

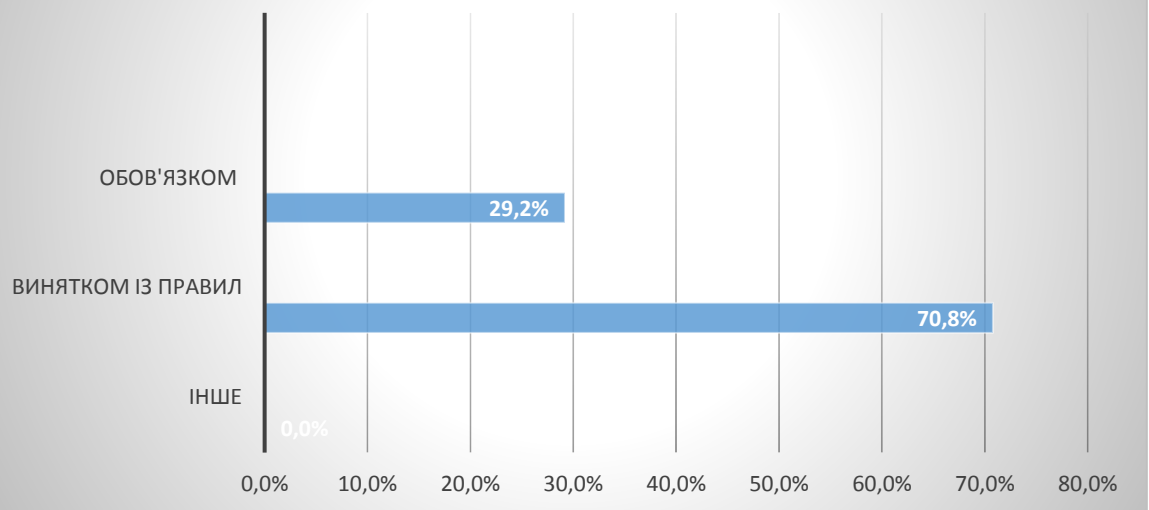
Яку функцію у кримінальному провадженні повинен здійснювати слідчий?

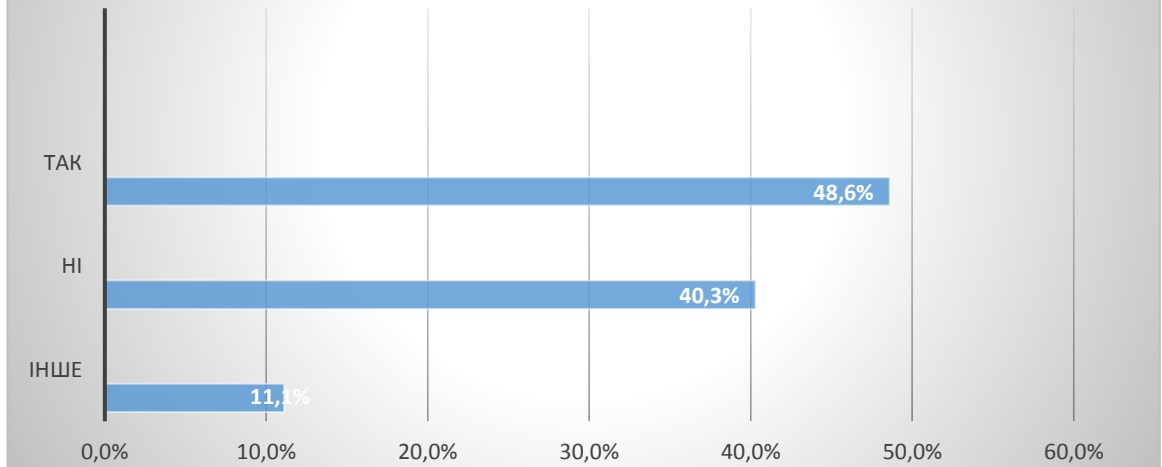
Якщо під час взаємодії слідчого з оперативними підрозділами відбулося порушення закону з боку останнього, то хто повинен відповідати?

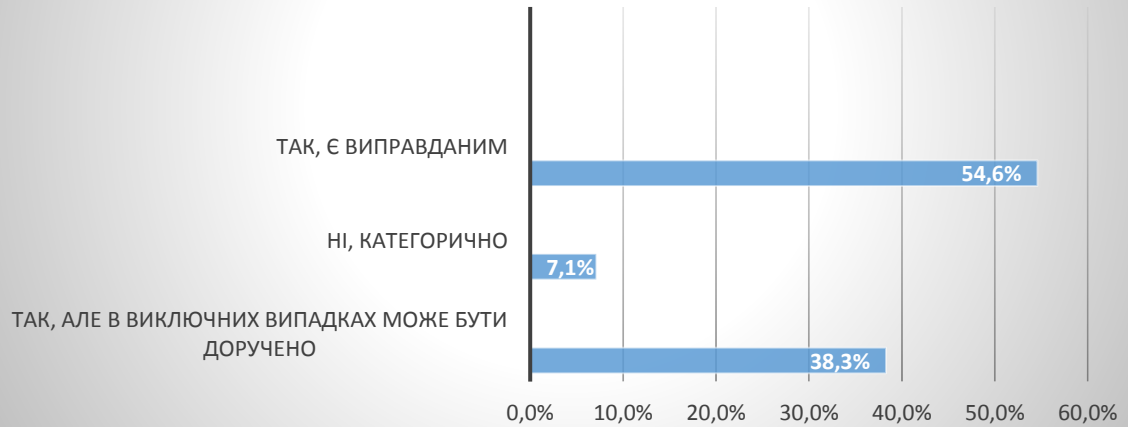
Проведення ОМП до внесення відомостей до ЄРДР, є:

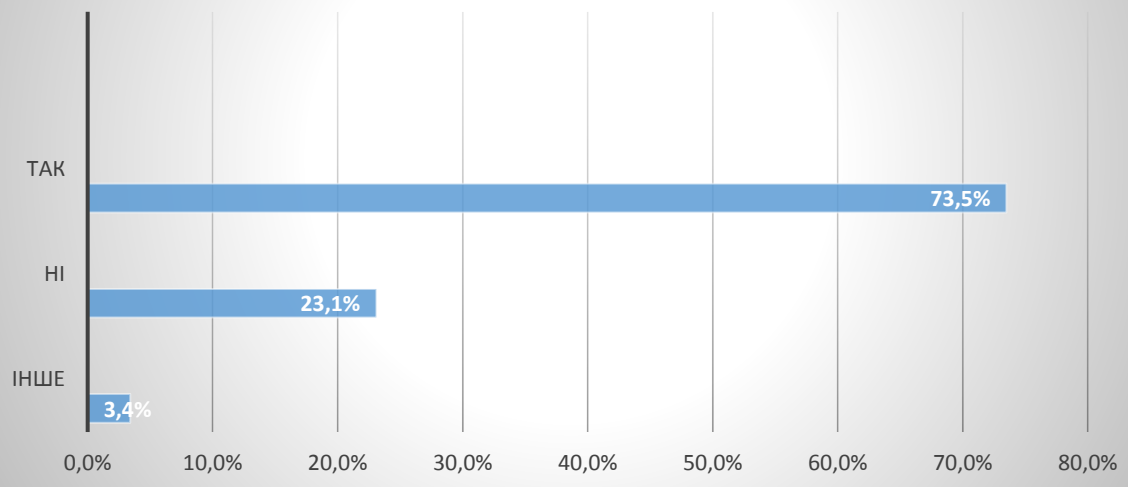
Чи відповідає тенденція електронізації кримінального провадження сучасним темпам розвитку України?

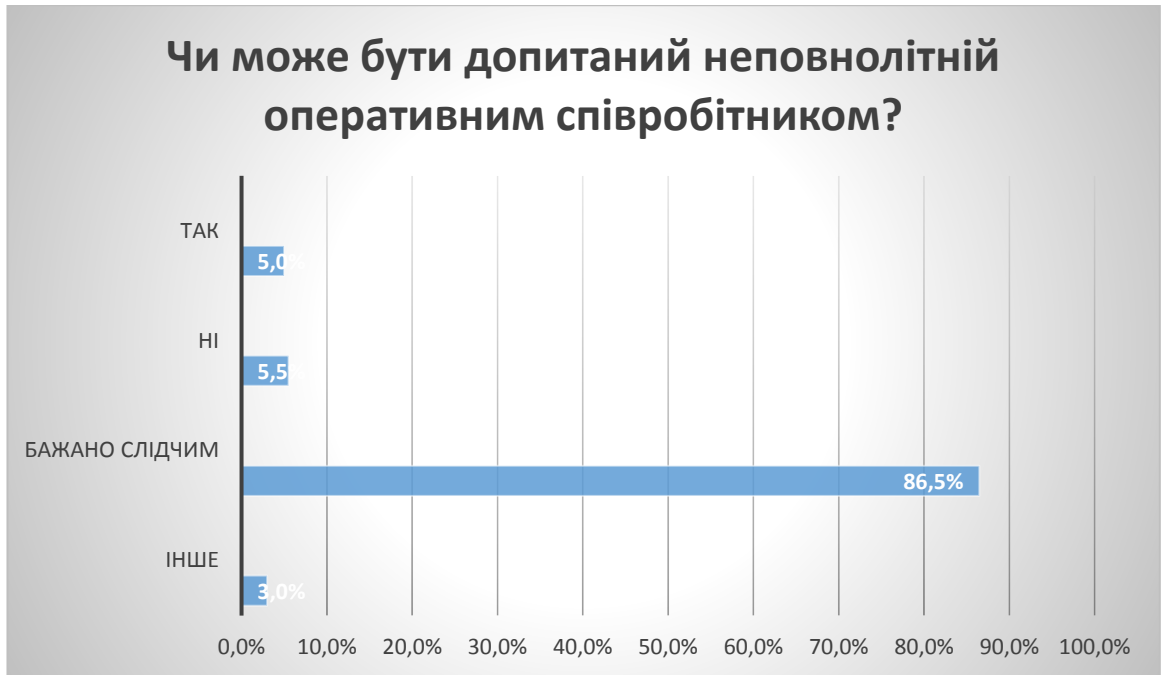

Чи є виправданим встановлення переліку конкретних процесуальних дій, які не можуть бути доручені оперативним співробітникам (наприклад, допит потерпілого)?

Чи варто внести зміни до КПК щодо заборони присутності неповнолітніх під час обшуку (у випадку, якщо вони є сторонніми наглядачами)?

Акти впровадження**«ЗАТВЕРДЖУЮ»**

Заступник голови Національної
поліції України – начальник
Головного слідчого управління
доктор юридичних наук, доцент
Заслужений юрист України

Максим ЦУЦКІРІДZE**АКТ**

впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження завідувача Сектору з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства соціальної політики України Борисенка Миколи Васильовича на тему: «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування»

Комісія у складі: начальника відділу ГСУ НП України, доктора юридичних наук, доцента Шевчишена А.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Загамули В.В., старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Бруско К.М. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження завідувача Сектору з питань запобігання та виявлення корупції Міністерства соціальної політики України Борисенка Миколи Васильовича на тему: «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

начальник відділу
ГСУ НП України
доктор юридичних наук, доцент

Артем ШЕВЧИШЕН

Старший слідчий в особливо важливих справах
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук

Вадим ЗАГАМУЛА

Старший слідчий в особливо важливих справах
ГСУ НП України

Костянтин БРУССО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Заслужений діяч науки
і техніки України

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

18. 05 2021

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта Національної академії внутрішніх справ
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право» Борисенка Миколи Васильовича
на тему: «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами
органів Національної поліції під час досудового розслідування»
в освітній процес Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу Національної академії внутрішніх справ Колодейчак Станіслава Іванівни (голова комісії), доцента кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Ємця Олега Миколайовича та професора кафедри кримінального права, кандидата юридичних наук, професора Кришевич Ольги Володимирівни склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право» Борисенка Миколи Васильовича на тему: «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування» впроваджені в освітній процес Національної академії внутрішніх справ.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Борисенка Миколи Васильовича містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема, у системі професійної освіти слідчих та оперативних співробітників, при викладанні відповідних навчальних дисциплін та під час підготовки навчальних і методичних посібників, підручників, курсів лекцій.

Голова комісії:

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

Члени комісії:

Олег ЄМЕЦЬ

Ольга КРИШЕВИЧ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Володимир ГРОХОЛЬСЬКИЙ

2021 р.

АКТ

**про впровадження результатів дослідження
Борисенко Микола Васильович на тему «Взаємодія слідчого з
оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під
час досудового розслідування» у навчальний процес та науково-дослідну
діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу кандидата технічних наук, доцента Олександра СІФОРОВА; завідувача кафедри оперативно-розшукової діяльності, кандидата юридичних наук Сергія ЄГОРОВА; професора кафедри оперативно-розшукової діяльності, кандидата юридичних наук, професора Сергія АЛБУЛА; начальника відділу організації наукової роботи, кандидата юридичних наук Наталі ДОМБРОВАН склала цей акт про те, що комісією вивчені матеріали підготовлені Миколою БОРИСЕНКО.

Результати дослідження Миколи БОРИСЕНКО відображені у навчально-методичних матеріалах з науково-дослідної діяльності для курсантів, студентів та слухачів магістратури, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Борисенко М. В., Мельник О. В. Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 188–191.

2. Борисенко М. В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 116–119.

3. Борисенко М. В. Види та форми взаємодії слідчого з посадовими особами та підрозділами органів Національної поліції. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2020. № 3 (31). С. 124–129.

Зазначені матеріали підтвердили належний теоретичний рівень і практичну обґрунтованість та відповідають меті й загальним напрямкам вдосконалення професійної підготовки наукових кадрів і можуть бути використанні в навчальному процесі при викладанні дисципліни «Оперативно-розшукова діяльність», а також у рамках перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників слідчих органів та оперативних підрозділів поліції.

Члени комісії дійшли спільного висновку, що представлені Миколою БОРИСЕНКО матеріали дослідження ґрунтуються на значній кількості опрацьованих автором під час дослідження законодавчих, наукових та емпіричних джерел.

Члени комісії:

Начальник навчально-методичного відділу
кандидат технічних наук, доцент

Олександр СІФОРОВ

Начальник відділу
організації наукової роботи

Наталія ДОМБРОВАН

Завідувач кафедри
оперативно-розшукової діяльності
кандидат юридичних наук

Сергій ЄГОРОВ

Професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
кандидат юридичних наук, професор

Сергій АЛБУЛ

«26» 04 2021 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Луганського
державного університету внутрішніх
справ імені Е. О. Дідоренка
Микола КАРЧЕВСЬКИЙ
2021 року

АКТ

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
Борисенка Миколи Васильовича у освітній процес
Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е. О. Дідоренка**

Комісія у складі: голови – кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 (підготовки фахівців для органів досудового розслідування) Коваленка Володимира Вікторовича; членів комісії – кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 2 (підготовки фахівців для органів досудового розслідування) Головкина Сергія Вікторовича; кандидата юридичних наук, доцента, завідувача кафедри організації правоохоронних та судових органів факультету № 1 (підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та превентивної діяльності) Яковенка Миколи Олексійовича розглянула матеріали, подані здобувачем ступеня доктора філософії кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ Борисенком Миколою Васильовичем, за результатами підготовки ним дисертації на тему «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Комісія дійшла до висновку, що у наданих матеріалах висвітлюються особливості взаємодії слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування. Подані матеріали використовуються у освітньому процесі Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка при проведенні занять з дисциплін «Криміналістика», «Криміналістична методика», «Організація розслідування окремих видів злочинів», «Організація взаємодії підрозділів під час проведення досудового розслідування», «Організація взаємодії підрозділів Національної поліції». Відповідно до навчально-методичних матеріалів, курсантам та студентам при підготовці до занять рекомендовані опубліковані наукові праці М. В. Борисенком, серед яких:

1. Борисенко М. В., Мельник О. В. Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 188–191.

2. Борисенко М. В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 116–119.

3. Борисенко М. В. Види та форми взаємодії слідчого з посадовими особами та підрозділами органів Національної поліції. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2020. № 3 (31). С. 124–129.

Голова комісії:

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
дисциплін факультету № 2
(підготовки фахівців для органів
досудового розслідування)

Володимир КОВАЛЕНКО

Члени комісії:

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін факультету № 2
(підготовки фахівців для органів
досудового розслідування)

Сергій ГОЛОВКІН

кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри організації правоохоронних
та судових органів факультету № 1
(підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції, превентивної діяльності)

Микола ЯКОВЕНКО

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ _____

„ 25 ” 05 2021 р.

АКТ

впровадження в правотворчий процес результатів дисертаційного дослідження Борисенка Миколи Васильовича на тему: «Взаємодія слідчого з оперативними та іншими підрозділами органів Національної поліції під час досудового розслідування»

Головним консультантом відділу моніторингу законодавства Інституту законодавства Верховної Ради України доктором юридичних наук, професором Камінською Н.В.; головним науковим співробітником відділу європейського права та міжнародної інтеграції, доктором юридичних наук Базовим В.П. вивчено матеріали дисертації аспіранта Борисенка Миколи Васильовича і встановлено, що вони можуть бути використані для удосконалення законодавства шляхом внесення змін і доповнень, а саме до Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Національну поліцію», Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.

Результати дисертації відображено у низці публікацій, а саме:

1. Борисенко М.В., Мельник О.В. Взаємодія слідчого з іншими посадовими особами та підрозділами Національної поліції під час кримінального провадження: загальна характеристика. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. Т. 1. С. 188-191.
2. Борисенко М.В. Етимологічне значення термінів «поліцейський детектив» та «слідчий». *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т. 2. С. 116-119.
3. Борисенко М.В. Види та форми взаємодії слідчого з посадовими особами та підрозділами органів Національної поліції. *Knowledge. Education. Law. Management*. 2020. № 3 (31). С. 124-129.
4. Борисенко М.В. Електронізація матеріалів досудового розслідування та її місце під час взаємодії слідчого з представниками інших підрозділів Національної поліції. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченій Дню науки та 100-річчю Національної академії внутрішніх справ (м. Київ, 28 травня 2021 р.). 2021. С. 289-291.

Н.В. Камінська

В.П. Базов

13543
